

OGRE
CELVEDIS
2

OGRES RAJONS

0 4 8 12 km

1:400 000

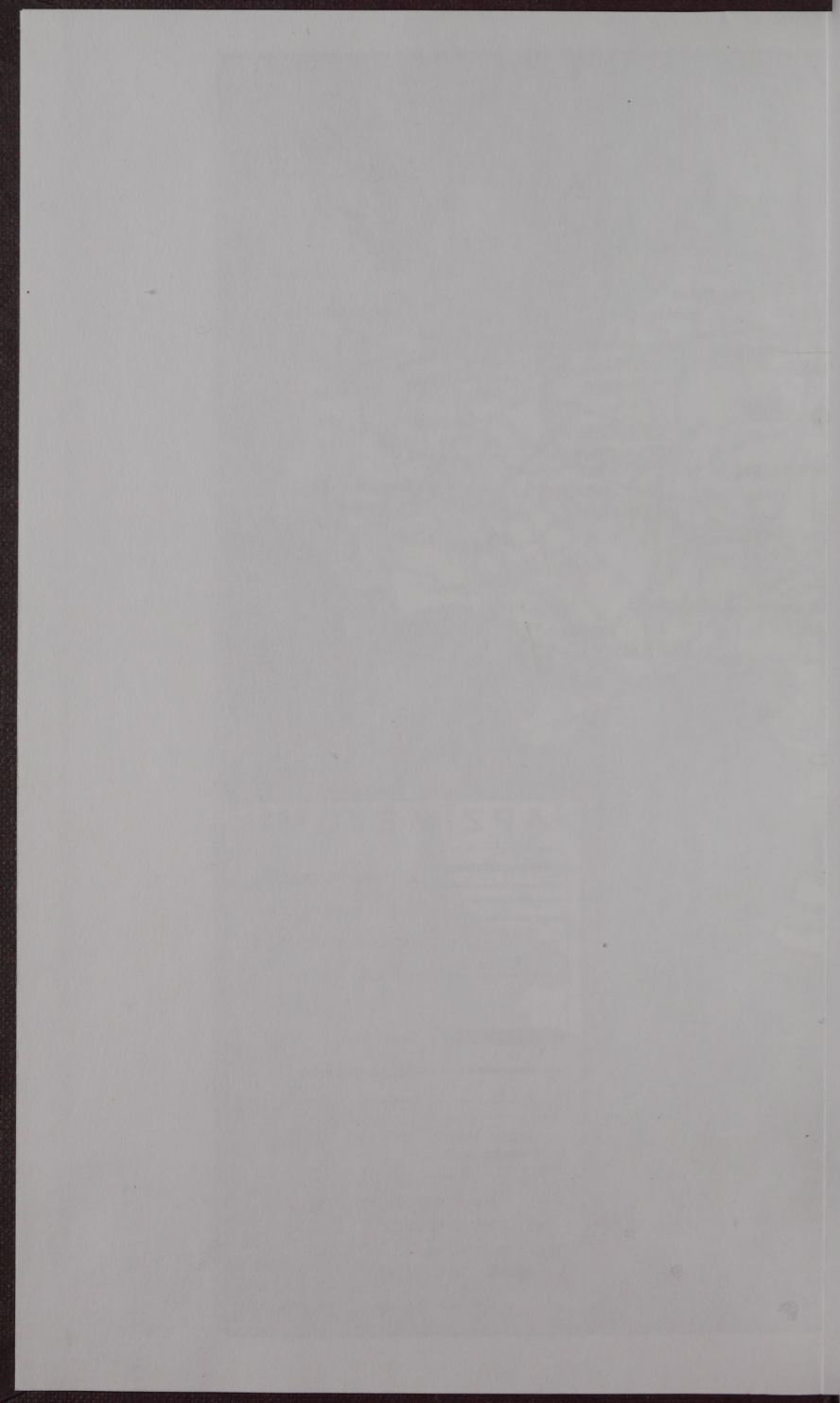

APZĪMĒJUMI

- Ceļš ar melno segumu
- Ceļš ar grants segumu
- Uzlabots zemesceļš
- Dzelzceļš, stacija
- Valsts robeža
- Rajonu robežas
- Pilsētu un pagastu robežas

- ledzīvotāju skaits apdzīvotajās vietās
	< 500	Tome		Ciems
	500 - 1000	Ogresgals		Suntaži
	1000 - 5000			LIELVĀRDE
	5000 - 20000			OGRE
	20000 - 50000			Pilsēta
- Taurupe Pagasta centrs

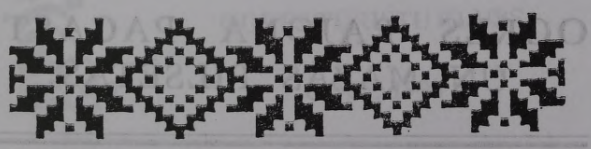

**OGRES
TŪRISTU
KLUBS**

IEPAZĪSTI DZIMTO ZEMI!

CELVEDIS

O G R E

2.

DAĻA

OGRES RAJONA PAGASTI
UN MAZĀS PILSĒTAS

98-3

378

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

dule

95

CELVEDIS

O G R E

TŪRISMA MARŠRUTI RAJONĀ

SASTĀDĪJIS
JĀNIS
STRĒLNIEKS

OGRES TŪRISTU KLUBS

OGRE-1998

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

98-9114

UDK 914. 743+908 (474.3)
Ce 450

0303069656

CEĻVEDIS «OGRE»
(2. DAĻA)

TŪRISMA MARSRUTI RAJONĀ

Sastādītājs	JĀNIS STRĒLNIEKS
Māksliniece	RASMA ZAĶE
Teksts un fotogrāfijas	vairāku autoru
Emblēmu zīmējumi	ULDIS ASARITIS, ANDRIS LINDE, VLADIMIRS ROJA, JŪRIS MEDNIS u. c.
Vāka foto	MODRIS SKUJIŅŠ

OGRES TŪRISTU KLUBS
1998

ISBN 9984-9259-0-0

● OGRES RAJONA ĢEOGRĀFISKAIS RAKSTUROJUMS ●

Ogres rajonu uzskata par Latvijas centrālo rajonu, jo tajā esošais Plāteres pilskalns ticis uzskatīts par Latvijas ģeogrāfisko centru. To norāda vēl šodien pilskalnā saglabājusies atzīme, ziņas Latvijas enciklopēdijas (Latviešu konversācijas vārdnīca) pirmskara izdevumā un to gadu tūrisma literatūrā. Okupācijas gados republikas teritorija samazinājās par 1262 km²,

kuri tika iekļauti Krievijas sastāvā. Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā, vēl līdz 1997. gada beigām valsts robežas precīzi nav nospraustas. Tādēļ par Latvijas ģeogrāfisko centru vārda tiešā nozīmē patreiz vēl runāt nevar. Kaut arī valsts zemes dienesta Nacionālais mērniecības centrs matemātiski noteicis Latvijas ģeogrāfisko centru pēc patreiz esošām valsts sauszemes robežām, un šī centra aprēķinātās koordinātes ir $24^{\circ} 36' 36''$ E un $56^{\circ} 42' 44''$ N, tas arī tagad atrodas Ogres rajonā — bijušajā Tīnūžu pagastā (tagad Ikšķiles pilsētas ar Tīnūžu lauku teritoriju robežās). Bet šie mērniecības dati robežu ziņā pagaidām gan arī nav vēl oficiāli apstiprināti.

Visu Latvijas 26 rajonu vidū Ogres rajons ar 63,6 tūkstošiem iedzīvotāju sastāda 2,54% no visu Latvijas iedzīvotāju kopskaita (2479,9 tūkstošiem), ierindojoties otrajā vietā aiz Rīgas rajona (neņemot vērā republikas pakļautības pilsētas).

Ogres rajona teritorija ir 1836 km², kas sastāda 2,8% no Latvijas kopplatības (64589 km²). Mazāki par Ogres rajonu ir tikai Dobeles un Jelgavas rajoni.

Rajons robežojas ar 5 republikas rajoniem. Ziemeļos un ziemeļrietumos tā robeža ir ar Rīgas rajonu, ziemeļaustrumos — ar Cēsu rajonu, austrumos ar Madonas rajonu, dienvidrietumos ar Bauskas rajonu un dienvidaustrumos ar Aizkraukles rajonu. Rajona centrs ir Ogres pilsēta, kas atrodas Daugavas un Ogres upju satekā.

Administratīvā ziņā uz 1997. gada 1. janvāri Ogres rajons iedalījās 14 pagastos, 4 pilsētās un 2 pilsētu-lauku teritorijās. Rajona centrā Ogrē 1997. gadā dzīvoja 27,9 tūkstoši iedzīvotāju. Starp visām Latvijas 56 pilsētām Ogres pilsēta iedzīvotāju skaita ziņā ieņēma 10. vietu.

Par Ogrī lielākas bija Rīga (862,5 tūkstoši), Daugavpils (118,5 t.), Liepāja (98,5 t.), Jelgava (71 t.), Jūrmala (59 t.), Ventspils (46,7 t.), Rēzekne (41,7 t.), Valmiera (28,8 t.) un Jēkabpils (28,7 t.).

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas Ogres rajonā izveidojušās 3 jaunas pilsētas — Lielvārde, Ikšķile, Ķegums.

Lauku iedzīvotāju skaits Ogres rajonā 1996. gadā bija 24,5 tūkstoši (rajona iedzīvotāju skaits pilsētās un pagastos uz 1997. gada 1. janvāri — skat. grāmatas 68. lappusē).

Pēc nacionālā sastāva Ogres rajonā 1997. gadā dzīvoja 47,2 tūkstoši latviešu. To īpatsvars starp visiem rajona iedzīvotājiem ir 74,17% (latviešu īpatsvars republikā ir 55,1%).

No pārējām tautībām Ogres rajonā dzīvoja krievi — 11,4 tūkstoši (18,30%), baltkrievi — 1,9 tūkstoši (3,08%), ukraiņi — 1,1 tūkstotis (1,67%), poļi — 0,8 tūkstoši (1,30%) un lietuvieši — 0,5 tūkstoši (0,74%). Pārējās tautības bija mazāk par 0,5 tūkstošiem iedzīvotāju.

Lielākā Ogres rajona teritorija atrodas Viduslatvijas nolaidenumā, bet ziemeļaustrumu daļa jau iestiepjas Centrālajā Vidzemes augstienē. Virsmas augstums rajona rietumos ir ap 30 metru virs jūras līmeņa, bet austrumu virzienā tas sniedzas jau virs 90 metriem. Sekojot šim virsmas slīpumam, mainās arī pamatiežu virsmas augstums, kvartārās segas biežums, hidroloģiskie, klimatiskie un citi dabas apstākļi Ogres rajonā.

Apmēram 10% no visas Ogres rajona teritorijas aizņem pauguri. Ogres rajonā izdala Lielos Kangarus, Ogres Kangarus un Ķeipenes valni. Apmēram puse no Lielajiem Kangariem atrodas rajona ziemeļaustrumos. Šī republikas ievērojamākā osa mugura iet pa rajonu šķērsojošo Rīgas — Ērgļu ceļu. Šis Lielo Kangaru oss ir unikāls ģeomorfoloģisks objekts, kas kopumā

aizņem 672 ha lielu platību. Šajā Latvijas lielākajā osu grēdā sastopama arī savdabīga veģetācija un retas augu sugas.

Ogres rajona paugurs — tā saucamā Ogres Kangaru grēda pilnīgi visa atrodas Ogres rajona teritorijā. Tai ir ļoti sarežģīta virsmas uzbūve, un vietām ir konstatējami arī osa grēdas pārrāvumi, it sevišķi tas izteikts ir Ogres pilsētā. Ogres Kangaru grēda stiepjas 25 km garumā no Lielvārdes līdz Ikšķiles Kaparāmumam. Pie Ogres šo Kangaru grēdu tautā sauc par Ziliem kalniem.

Par trešo virsmas pauguru min tā dēvēto Ūpeņu valni. Šī valņa centrālā daļa gar Loksteni un Ūpeni sasniedz 142 metrus virs jūras līmeņa. Tas arī ir Ogres rajona augstākais punkts. Liela daļa no šī Ūpeņu valņa iet pa Rīgas — Ērgļu šoseju rajona dienvidaustrumos. Dienvidos no šī valņa sākas paugurains apvidus, kas veido nevienmērīgu virsmu.

Rajonā ir sastopamas arī tādas reljefa sīkformas kā kāpas, pamatmorēnu valņi, taču tie nav valdoši, jo lielai rajona teritorijas daļai piemīt līdzenuma raksturs.

Pamatiežus Ogres rajonā izveido dažādu svītu augšdevona dolomīti, dolomītmerģelis, smilšakmens, ģipšakmens un citi ieži. Pa lielākai daļai tos sedz kvartāra nogulumi — morēnas un fluvioglacīālie smilšāji. Pamatiežu biežums rajona austrumos sasniedz 80 metrus, kamēr rietumos tas ir tikai 20 metri, un te lielākās platībās ir izplatīti tā sauktās Ogres svītas nogulumi.

Vidus nolaidenuma kvartārā sega nav bieža. Tā Ogres rajona ziemeļrietumos, sevišķi Daugavas tecējuma rajonā, tā ir plānāka par 10 metriem. Vietām te redzams jau pamatiežu slānis. Pirms Rīgas hidroelektrostacijas ūdenskrātuves izveidošanas Daugavas upes gultnē bija skaidri saskatāmi pamatieži arī pie Ogres pilsētas, se-

višķi Pārogrē. Tagad tie vairāk vai mazāk atrodas zem upes ūdeņiem.

Sakarā ar valdības lēmumu Ogres rajonā ir apstiprināti šādi rūpnieciski nozīmīgi derīgo izrakteņu un kūdras krājumi.

Paši lielākie dolomīta krājumi atrodas Kranciemā, kur 121,7 ha lielā platībā kopējais dolomīta daudzums sastāda 20,9 miljonus tonnu. Smilts un grants krājumi Daugavas Dzirnāvās 914 ha lielā platībā novērtēti uz 70,5 miljoniem m³. Patlaban plaši tiek izmantota Kran-ciema dolomītu atradne celtniecības kaļķa, dolomītmiltu un citu izstrādājumu ražošanai.

No 1991. gadā apstiprinātajiem objektiem vislielākie kūdras krājumi ir konstatēti Sivenicas purvā, kur 498 ha lielā platībā aprēķināti 2,3 miljoni tonnu kūdras. Lielī kūdras krājumi ir arī Zļauģu purvā — 400 ha platībā 1,2 miljoni tonnu, Ozolēnu purvā — 914 ha ar 250 tūkstošiem tonnu, Verēnu purvā — 416 ha ar 1,7 miljoniem tonnu. No rajonā esošām kūdras atradnēm patlaban tiek izmantotas Ozolēnu un Zļauģu atradnes, kur kūdru raģo pakaiģu, kurināmā un mēslojuma vajadzģbām.

Bez tam Ogres rajonā kā vietējās nozģmes derģgos izrakteņus izmanto mālu un saldģdens kaļķi. Pavisam ir 13 māla atradnes, no kurām lielākās ir Kastrānes atradne ar 791 milģonu m³ un Tomes ar 173 miljoniem m³ māla. No 19 saldģdens kaļķa atradnēm lielākās ir Plāteres un Taurupes apkārtņģ.

Pavisam 1986. gadā Ogres rajonā ir uzskaitģtas 59 ūdensteces: upes un upģtes, strautģ, urģas u. c. Mģsu republikas ievģrojamākā upe Daugava, kas Ńķģrsno Ogres rajonu no dienvidrietumiem uz ziemeļrietumiem, tek pa rajona teritorģju apmģram 40 km garumā. Tai rajona rabeģās ir 14 pietekas. No tām garākās ir labā krasta pietekas Brasla un Kaibala, kas katra tek 16 km garumā.

Pati garākā un straujākā Ogres rajona upe ir Ogre. Tās kopgarums ir 188 km, un tā sākas Madonas rajonā, bet caur Ogres rajonu tek apmēram nepilnus 100 km un ir ļoti likumota. Rajona robežās Ogresi ir 14 pietekas, no tām garākās ir labā krasta pietekas — Aviekste (28 km) un Ranka (21 km).

Trešā lielākā upe, kas tek pa rajona ziemeļu daļu ir 119 km garā Mazā Jugla, kas ietek un iztek Ogres rajonā no Rīgas rajona. Rajona robežās tā tek apmēram 40 km garumā. Tai savukārt ir 7 pietekas, no kurām lielākā ir kreisā krasta pieteka Abze — 25 km. 1992. gadā Ogres rajonā uzskaitītas 35 ūdenskrātuves, ieskaitot Ķeguma HES ūdenskrātuvi (2490 ha), un daļu no Rīgas HES ūdenskrātuves, kas atrodas uz Daugavas upes. Rajonā ir tikai 4 ezeri, kas lielāki par 5 ha. Pats lielākais ir Lobes ezers — 532,5 ha, Pečoru ezers — 109,4 ha, Plaužu ezers — 95,6 ha un Selēku ezers — 8,5 ha platībā, kā arī 6 dzirnavezeri — ūdenskrātuves, kas lielākas par 5 ha. To skaitā:

1. Vitkopas ūdenskrātuve — dzirnavezers Birzgales pagastā 48,5 ha platībā.
2. Aviekstes dzirnavezers Lēdmanes pagastā 10 ha platībā.
3. Birzgales centra ūdenskrātuve Nr. 1 8 ha platībā.
4. Dzirnavezers Suntažos 7,9 ha un ūdenskrātuve 7,5 ha platībā.
5. Ūdenskrātuve Meņģeles centrā 5,5 ha platībā, iesaukta arī par Mēness ezeru.

Visu Ogres rajona ūdenskrātuvju kopplatība — 763 km².

Ogres rajonā bezsala periods ilgst vidēji 140 dienas, bet rajona starppauguru ieplakās tā ilgums — 70 — 80 dienas. Aktīvo temperatūru summa rajona dienvidrietumos ir 2000°, bet

ziemeļaustrumos 1800 — 1900°C. Gada vidējais nokrišņu daudzums svārstās no 600 mm dienvidrietumos līdz 750 mm ziemeļaustrumos.

Rajonā pārsvarā labi un daļēji iekultivētas velēnu podzolētas augsnes, Daugavas ielejā uz māla un smilšmāla sanesām izveidojušās auglīgās velēnu karbonātu augsnes, starppauguru ieplakās — velēnu gleja un purva augsnes.

Mežu platība Ogres rajonā sastāda 47% no visas rajona teritorijas. Lielākie mežu masīvi ir koncentrēti Birzgales, Tomes, Turkalnes un Vērenes apkārtnē. Purvi aizņem 16% no rajona teritorijas. Bez jau uzskaitītajiem kūdras purviem vēl jāmin Gribas tīrelis.

Ogres rajons ir cieši saistīts ar republikas galvaspilsētu. Te ir arī attīstīts skolu tīkls. Uz 1997. gada 1. septembri Ogres rajonā bija 27 skolas, no tām lauku apvidū 18. Tanī skaitā ir 16 pamatskolas (13 laukos), 10 vidusskolas (laukos — 4) un 1 specializētā skola laukos. Skolēnu skaits rajonā pavisam — 9519 (laukos 2966). Visās minētajās mācību iestādēs strādāja 882 skolotāji, tanī skaitā pamatskolās 317 un vidusskolās 565 skolotāji.

Pašvaldību pirmsskolas iestāžu skaits Ogres rajonā bija 17 ar 2049 bērniem. Bez tam Ogres rajonā atrodas 3 specializētas skolas: Ogres 43. arodskola ar 453 skolēniem, Ogres lauksaimniecības skola ar 380 skolēniem un Ogres Meža tehnikums ar 467 audzēkņiem.

Rajona kultūras dzīve risinājās 22 kultūras un tautas namos. Darbojās 123 mākslinieciskie kolektīvi un pašdarbības pulciņi ar apmēram 2655 dalībniekiem. Iedzīvotāju rīcībā Ogres rajonā ir 27 publiskās bibliotēkas ar 12 tūkstošiem lasītāju, 1 kinoteātris Ogres pilsētā ar apmēram 25 tūkstošiem apmeklētāju gadā.

Uz 1997. gada 1. janvāri Ogres rajonā darbojās 4 muzeji. Tie ir — Ogres vēstures un

mākslas muzejs, Ceļu muzejs Pārogrē, Gaidu un skautu muzejs Ogres pilsētā un A. Pumpura muzejs Lielvārdē. Ar 1997. gada 16. oktobri darbu uzsācis Birzgales novada muzejs «Rūķi».

Bez tam Ogres rajonā tūristi var apmeklēt Sudrabu Edžus memoriālo māju Meņgelē, Vilhelma Purviša memoriālo māju Taurupē, kā arī Taurupes, Plāteres un Krapes sabiedriskos novadpētniecības muzejus — izstādes un Nāves salas muzeja ekspozīciju Ikšķilē. (Pagaidām saimniecisko pārmaiņu un telpu trūkuma dēļ tā gan nedarbojas).

Veselības aprūpei Ogres rajonā 1996. gada sākumā darbojās 6 slimnīcas ar 623 gultu vietām. Iedzīvotājus apkalpoja 156 ārsti un 286 pārējais medicīniskais personāls. Rajonā darbojas 1 sanatorija.

Rajona valsts autoceļu kopējais garums ir 647 km. Tanī skaitā galvenie ceļi — 44 km, I šķiras ceļi — 231 un II šķiras ceļi — 372 km. Pašvaldību ceļu kopgarums pagastos ir 1195 km, pilsētās — 227 km. Kopējais valsts un pašvaldību ceļu garums Ogres rajonā ir 2069 km.

Uz 1997. gada 1. janvāri Ogres rajonā reģistrēti 1456 uzņēmumi, tanī skaitā valsts uzņēmumi — 32, pašvaldību — 44, SIA — 790, paju sabiedrības — 20, 481 individuālais uzņēmums un 89 citi uzņēmumi.

Ogres rajons ir relatīvi bagāts ar arheoloģijas pieminekļiem. Pavisam rajonā zināmi 18 pilskalni un 55 senkapi.

Ogres rajona teritorijā pavisam ir inventarizēti 23 dabas parki, kas pēc savas izcelšanās ir agrākie muižu parki. No šiem parkiem 6 ieslēgti valsts aizsargājamo parku sarakstā. Vecākie parki atrodas Daugavas un Ogres upju krastos. Divi parki atrodas Lielvārdes pilsētā Daugavas labajā krastā. Viens no tiem ir 13 ha lielais A. Pumpura parks netālu no Lielvārdes staci-

jas, otrs bijušās agrofirmas «Lāčplēsis» teritorijā pie A. Pumpura muzeja 5,5 ha platībā. Iepretīm Lielvārdes baznīcai Daugavas kreisajā krastā atrodas 7,4 ha lielais Lindes parks ar skaistām ainaviskām terasēm un veciem lapu koku stādījumiem.

10 km uz dienvidaustrumiem no Lielvārdes atrodas 1,5 ha lielais Lieljumpravas parks, kura apakšējo terasi applūdinājuši Ķeguma HES ūdeņi. Pats parks stipri cietis 1967. gada viesulvētrā.

Netālu no Aizkraukles rajona robežas un 5 km no Lieljumpravas atrodas 4,5 ha lielais Viņķelmaņu parks ar gleznainu ainavu. Ogres upes baseinā saglabājies Kārļu dabas parks 0,8 ha platībā. Parkā atrodas paju sabiedrības «Kārļi» centrs — 9 km no Ogres pilsētas.

Rajona vidusdaļā atrodas Lēdmanes parks ar skaistu lapegļu aleju un daudz veciem ozoliem. Tālāk uz austrumiem no Lēdmanes Lobes upes krastā atrodas 7,2 ha lielais Krapes parks. Ogres rajona austrumos atrodas 5 parki: Ķeipenes parks — 2,8 ha platībā, Meņģeles parks Ogres upes palienā — 20 ha, Taurupes parks ar gleznainu ainavu un alejām — 4,3 ha platībā, Vērenes parks — 2,5 ha platībā un Ogres meža parks.

Rajonā patreiz uzskaitīti 235 dižkoki. Pats varenākais no tiem ir Miķēnu dižozols ar 8,2 m apkārtmēru, kas atrodas Taurupes pagastā.

ALEKSANDRS BURMISTERS,

Latvijas Ģeogrāfijas biedrības biedrs

● APCEĻO DZIMTO ZEMI! ●

Pagājušajā pavasarī ziema negribēja un negribēja atstāt mūs mierā, un vēl aprīļa vidū gaisā lidinājās sniegpārslas. Vienrīt kādas Latvijā strādājošas amerikāņu iestādes darbinieki, kārtējo reizi ierazdamies darbā ar sarkaniem, nosalušiem deguniem un aukstuma sastingušām rokām, teica: «Kā jūs, latvieši, varat dzīvot tādā klimatā? Kādēļ jūs nebraucat uz turieni, kur siltāks?»

Kāda pazīstama lielvalsts pilsoņa loģika! Piecdesmit gados Latvijā gana sabraucis to, kas meklēja, «kur siltāks», gan pārņēstā nozīmē, un joprojām nevar atrast ceļu mājup.

Kurp aizbraukt latvietim no savas dzimtenes? Nav viņš «iestellēts» būt par pasaules klejotāju ar mantu pauniņu pie vienas un senču pelnu urnu pie otras rokas. No laba prāta viņš nemēdz to darīt, tikai īpašu apstākļu spiests. Un kur pasaulē ir tā vieta, kur latvieti tā nu gaida? Nevis ciemos, ne gudrības krāt, bet pavisam, uz dzīvi. Sak, noliec savu ceļasomu, šē tev darbs pēc patikas un maize pēc garšas! Nav tādas vietas, tādēļ lūkosim dzīvot ar cieņu savā tēvu zemītē un kopt savu novadu.

Ak, tēvu zemīte,
Tavu jaukumiņu!
Smildziņa ziedēja
Sidraba ziediem.

Tā daino tautas dziesma. Ne jau no viegļas pārticības laikiem nākusi — kad latviešiem tādi bijuši! Sūro klaūšu darbu strādādams, latvietis ne tikai kungu riju un piedarbiņu par elli lādējis, bet redzējis skaištumu arī tēvu zemes smilgā.

Nu jau mēs esam iemanījušies sēsties lidmašīnā vai autobusā un braukt lūkot tālas, svešas zemes. Bet vai mēs vēl protam uzsēsties velosipēdam mugurā un aizbraukt kaut vai pāris desmit kilometru, lai palūkot, kā ūdensrozes zied? Mēs kāpjām Everestā un Kilimandžāro, bet vai esam uzkāpuši Gaiziņā un Bākūzī? Un kaimiņu Munameģī? Tam nevajag ne dārga ekipējuma, ne lielas naudas.

Cienījamie lasītāji! Šis «Ogres ceļvedis», tāpat kā populārais 1998. gada «Dabas un vēstures kalendārs», jūs aicina palūkoties, kas daiļš un neparasts atrodas

mūsu pašu Latvijā. Tie vēstīs, kā veidojusies Latvijas ainava, ko svešzemnieki atzīst par reti milīgu un labestīgu. Par ezeriem, kas pazūd un atkal uzrodas. Par akmeņiem ar senu mītisku nozīmi. Par dižākajiem kokiem un garākajām alām. Un arī par vismazāko knisli, kas jums traucē svinēt Jāņu nakti. Par gliemežīti. Starp citu, vai jūs esat gatavi nobraudīt Latvijas delikatesi — vīngliemezi? Varam ieteikt dažas receptes.

Aicinot doties ceļā, runāsim arī par to, cik gatavi esam Latvijas apceļotājus pabarot, izguldīt, parādīt to, kas skaists.

Arī Ogres rajonā jūs gaida šādi laipni saimnieki. Gan Niedru ģimene Birzgales pagasta «Krūmēnos», gan Kārklīņi Lēdmanes «Cepļos». Un ne tikai.

Ir jauki, ka daudzās Latvijas lauksaimniecības skolās ir radušās jaunas specialitātes — lauku tūrisma organizētājs, lauku viesnīcas saimniece. Saimnieks domā par kārtību savā mājā. Pagasta saimnieki, tādi kā Allažos un Gaujienā — par kārtību savā pagastā. Bauskas rajona saimnieki — par jaunām aizsargājamām teritorijām. Viņiem tik daudz piļu un parku jā-sargā.

Un Ogres rajonā par savu pašvaldību patriotiem jānosauc gan Jumpravas, Tinūžu, Ogresgala, gan Madlienas, Rembates un Lielvārdes vadītājus. Un arī ne tikai šos savu pagastu saimniekus.

Jānovēl viņiem visiem ieklausīties toreizējās Latvijas iekšlietu ministra V. Gulbja vārdos savā runā «Pašvaldībām par tūrismu» Vidzemes apgabala lauku pašvaldību sanāksmē 1937. gadā (paskatiet grāmatas 420. lappusi). Vārdi, kurī jauni vēl šodien.

Protams, ka nekas nedodas rokā viegli. Ir jāstāp ne tikai ar objektīvu nevarēšanu, bet arī ar negribēšanu, kūtrumu. Nu, metam pie malas nebeidzamo televīzijas seriālu skatīšanos! Vai tiešām tur redzamais mums ir svarīgāks par to, kas notiek pašu mājās? Ja ne citādi, tad vismaz atjaunosim saukli «Apceļo dzimto zemi!», kas tik koši uzrunāja latviešus no pirmās Latvijas brīvvalsts pasta uzlīmēm un tūrisma plakātiem. Tam būs divkārtš labums: ciemos iešanas un ciemiņu uzņemšanas labums. Abos gadījumos mēs piedomājam pie tā, kā izskatās mūsu māja.

Zaiga KIPERE

IR KĀDA VIETA PASAULĒ, KURĀ MUMS JĀZIN VISLABĀK, KURU CITAS MĀLAS CILVĒKI MUMS NEATKLĀS.

I. ZIEDONIS

Lielvārdes stacija pēc I Pasaules kara

LIELVĀRDE

Lielvārde pirmoreiz rakstos minēta Livonijas Indriķa hronikā 1201. gadā. Par dzīvi līdz krustnešu ienākšanai var pastāstīt vienīgi tautasdziesmas, teikas, jostu raksti un arheoloģiskie priekšmeti. Tie vēsta, ka Lielvārdes Dievukalnā baltu ciltis apmetušās jau pirms 3000 gadiem — akmens laikmetā.

Sabiedrības interese par Lielvārdi gan pieaugusi, gan atslābusi, atkarībā no norisēm pašā Lielvārdē. Jāatzīst arī tas, ka kultūras dzīve un

izglītības darbs šeit ir aktīvi un pašapzinīgi ritējis kopš dzimtniecības atcelšanas un vēl agrāk.

Pēc Staburaga un Pērses applūdināšanas 1964. gadā, dabas mīlotāji sāka arvien vērīgāk ielūkoties Kaibaliņas krastos, izstaigāt Rumbiņas gravu, iepazīt Lielvārdes pils vēsturi, Dievukalnu un skolas.

Novada izpēti pēdējās okupācijas laikā ar līdzekļiem atbalstīja kopsaimniecība «Lāčplēsis». Pēdējos 40 gados tajā par spīti visiem sociālistiskā dzīves veida ļaunumiem izdevies izveidot priekšzīmīgu ražošanas sistēmu ar plašu kultūras dzīves spektru.

Gandrīz katru nedēļu uz Lielvārdi dodas tūristi vai ekskursanti. Vasarā šo grupu skaits nedēļā sniedzas otrajā desmitā. Gadu gaitā it kā paši no sevis izkristalizējušies vairāki tūrisma maršruti pa Lielvārdi un tās apkārtni. Piedāvājam divus vienas dienas pārgājiena maršrutus pa Lielvārdes pilsētu un tās apkārtni. Protams, šos maršrutus varat saīsināt un variēt, atkarībā no grupas interesēm.

● Maršruts Nr. 1 (ap 6 km) ●

1. Lielvārdes stacija
2. Kultūras nams «Lielvārde»
3. Spīdālas saliņa
4. Lielvārdes vidusskola
5. «Lielvārds» Lielvārdē
6. Bijušās saimniecības «Lāčplēsis» centrs
7. Ūbeļi
8. Andreja Pumpura muzejs
9. Lielvārdes ev. luteriskās draudzes baznīca
10. Lāčplēša akmeņi
11. Lielvārdes muižas parks
12. Lielvārdes bruņinieku pilsdrupas
13. Rumbiņa

14. Dievukalns
15. Vecais sporta laukums
16. Upuru aleja
17. Lielvārdes (Lāčplēša) kapi
18. Katrīnas kalniņš
19. Lielvārdes draudzes skola
20. «Atpūtas» — Lielvārdes pag. kādreizējais centrs
21. 1905. gada ozols
22. Katoļu baznīca un kapi. Kārļa Griguļa māja
23. A. Pumpura iemērītā aleja un stādītās liepas
Rembates ielā
24. Ausekļa iela, stacija

1. LIELVĀRDES DZELZCEĻA

● STACIJA ●

Pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados tika uzbūvēts Rīgas — Dinaburgas (Daugavpils) dzelzceļš. Lielvārdes un Rembates pagastu vēsturē tas bija milzīgs notikums. A. Pumpurs rakstīja:

*«Pulkiem sveši vīri nāca,
Dzelzes ceļu taisīja,
Suta rati skrēja, krāca,
Dzirksteles vien šķaidīja.»*

Šo staciju toreiz nosauca Ringmundshof, vēlāk par Rembates staciju, jo šeit netālu bija Rembates muižas centrs.

1905. gadā te risinājās dramatiski notikumi. Jūlijā revolucionāri apturēja vilcienu un atbrīvoja krievu — japāņu karam mobilizētos latviešus. Vēlāk nošāva vienu policistu, par ko soda ekspedīcija vēlāk daudzus spīdzināja un nobendēja.

Pirmajā un Otrajā pasaules karā stacijas ēku sagrāva, pēc tam uzcēla no jauna. Pašreiz šī ir trešā ēka.

Trīsdesmitajos gados ar pagasta valdes lēmumu Rembates staciju pārdēvēja par Lielvārdes staciju, jo Rembates muižas centrs un apkārtnē tika pievienota Lielvārdes pagastam.

● 2. KULTŪRAS NAMS «LIELVĀRDE» ●

Kultūras nams atrodas Rembates muižas kādreizējā zirgu staļļa un vāgūža vietā. Pēc neatkarīgās Latvijas valsts izveidošanās rembatieši sarosījās un divdesmito gadu vidū uz kara drupu kaudzēm nolēma uzbūvēt kultūras namu.

Toreiz liels darbs tika paveikts talku veidā. Zāli apsildīja četras malkas krāsnis. Bija plaša skatuve, pārgērbšanās telpas un viens dzīvoklis. 1962. gada decembrī kultūras nama ēka remonta laikā nodega, un līdz septiņdesmitajiem gadiem te stāvēja drupas. Jaunu kultūras namu toreiz neļāva celt, jo klubs bija «Lāčplēsī», bet pateicoties Z. Kaktiņas neatlaidībai un prasmei «pievārdot» varas vīrus, tika dota atļauja (drupu) remontam. «Remontēja» tik ilgi, kamēr izauga pašreizējais kultūras nams ar daudzām nodarbību telpām un divām savienojamām zālēm pirmajā stāvā. Plašas un augstas telpas ir arī skatuvei. Namu atklāja 1976. gadā. Lēzenais jumts tomēr netur nokrišņus, tāpēc ēka strauji bojājas.

Kultūras namā darbojas daudz pulciņu un interešu klubu, labi strādā Tautas teātris un ansamblī. Šeit viesojas gan mūsu valsts, gan ārzemju kolektīvi. Otrajā stāvā ir laulību reģistrācijas zāle, bibliotēka. Trešajā stāvā — izstāžu zāle un nodarbību telpas.

BIBLIOTĒKAS LIELVĀRDE

Bibliotēkas vadītāja Lidija Peiseniece 1996. gada oktobrī raksta.

Lielvārdes pilsētas bibliotēka atrodas kultūras nama «Lielvārde» 2. stāvā. Bibliotēkai ir 2 filiāles: Lielvārdes bērnu bibliotēka un Lāčplēša bibliotēka «Koknešos».

1896. gadā laikraksts «Dienas Lapa» ziņo, ka sākot ar 17. jūniju savas gaitas uzsākusi Liel-

vārdes (bezmaksas) bibliotēka. 1996. gada 17. jūnijā bibliotēka plaši svinēja savu simtgadi.

Gadu gaitā tā ir redzējusi gan baltas, gan nebaltas dienas, bet tomēr ir izdzīvojusi, zem sava jumta krādama aizvien lielākas bagātības. Jubilejas gadā Lielvārdes pilsētas bibliotēkā un tā divās filiālēs ir vairāk kā 38 tūkstoši grāmatu, ap 1200 lasītāju. Ilgus gadus par Lielvārdes bibliotēkas vadītāju strādāja Biruta Penka (Eglāja) — (1956 — 1971), kopš 1971. gada — Lidija Peiseniece. Lielvārdes pagasta, vēlāk «Lāčplēša» bibliotēkas ilggadējo vadītāju Alvīni Deksnī 1979. gadā nomainīja Monika Rudzīte.

Bērnu bibliotēkas vadītāja bija Lauma Sniede un no 1993. gada Silvija Salzemniece.

● 3. SPĪDALAS SALIŅA ●

Šī sapņainā saliņa tika ierīkota jau pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados, kad labiekārtoja Rembates muižas parku. Tajā laikā šeit muižā ieradās kalpa dēls Andrejs Pumpurs, lai mācītos par mērnieku.

Uz apaļo saliņu, kurai visapkārt bija dīķis, vedis loka tiltiņš ar skaistām margām. Dīķīti peldējuši gulbji, un «freileņu» izvizināšanai stāvējusi laiviņa. Saliņas dīķī ūdens regulāri mainījies, jo tajā pa speciāli iemūrētu kanālu un kāpnītēm ieplūda upīte, kura aiztecējusi pāri tagadējai šosejai (toreiz šoseja vijās gar pašu Daugavas malu) un ieplūda līcīti pie tagadējās «Daugaviņas».

Gatavojoties eposa «Lāčplēsis» 80 gadu jubilejai, saliņa tika pārbūvēta pašreizējā izskatā. 1968. gada augustā ar izpildkomitejas lēmumu tā nosaukta par Spīdalas saliņu.

Kamēr nebija kultūras nama, saliņā notika teātra izrādes, koncerti, deju vakari, karnevāli, Jāņu un Jaungada svinības.

No Spīdālas saliņas pa Slimnīcas ielu dodamies uz dienvidiem pāri šosejai līdz Raiņa ielai un pa to līdz Lielvārdes vidusskolai. Ielu nosaukumi Lielvārdē ieviesti sešdesmito gadu vidū. Līdz tam bija apbūves gabali ar attiecīgu numuru. Pilsētas statusu Lielvārdei piešķīra 1992. gada 5. martā.

● 4. LIELVĀRDES VIDUSSKOLA ●

Lielvārdē latviešu bērnu apmācība lasīšanā un rakstīšanā sākās jau 17. gs., t. i. pirms 300 gadiem, Lielvārdes pagastā bija draudzes skola (pie Virsaišiem) un pagasta skola Kaibalā (atklāta 1868. gadā). Pēc Pirmā pasaules kara skola atradās dažādās ēkās, bet 1964. gada 1. septembrī atklāja pašreizējo skolas ēku Gaismas ielā 1. No 1965. gada līdz 1982. gadam par Lielvārdes vidusskolas direktoru strādāja Staņislavs Gribusts. Viņa dzīvesbiedres skolotājas Regīnas Gribustes izlolots un izveidots mācību izmēģinājumu lauks, kurā bioloģijas skolotāju

vadībā skolēni paši stāda, audzē, ravē un paši rudenī novāc ražu.

Skolā ir izveidoti un labi iekārtoti dažādi kabineti — informātikas, mūzikas, mājturības, bioloģijas, latviešu valodas u. c., skolotāji vislabāk jūtas nesen izremontētajā un mājīgi iekārtotajā skolotāju istabā, savukārt skolēniem vislabāk patīk peldēšanas stundas, kas notiek skolas baseinā.

Skolai ir savas īpašas tradīcijas: regulāri tiek rīkotas ziedu, rokdarbu, zīmējumu izstādes un dažādas sporta sacensības, paralēlklašu kopīgi pasākumi, mācību priekšmetu nedēļas, tūrisma dienas. Rudenī notiek desmito «iesvētības» (oficiāla uzņemšana vidusskolēnu rindās), tiek rīkota Skolotāju diena. Ziemassvētkos labākie skolēni saņem Ziemassvētku stipendiju. II semestrī 12. klašu audzēkņi rīko žetonu vakaru.

Lielvārdes vidusskolas skolēni aktīvi piedalās projektā «Daugava man stāstu stāsta», skolēnu zinātniskajās konferencēs, rajona un republikas mācību olimpiādēs, jo skolā strādā daudz izcilu pedagogu, no kuriem daļa ir šīs skolas absolventi.

Skolēni turpina veikt zinātniskos pētījumus bioloģijā skolotājas Regīnas Gribustes vadībā un ķīmijā skolotājas Veltas Gobiņas vadībā. Republikas un Baltijas skolēnu zinātnisko biedrību konferencēs ir piedalījušies ne tikai bioloģi un ķيميķi, bet arī skolēni, kuri interesējas par vācu valodu.

Vides izglītībā un izpētē notiek sadarbība ar Bērnu Vides skolu, LU Ekoloģisko centru un Norvēģijas dabas biedrību. Skolēni ir iesaistījušies projektu «Gaisa piesārņojums Eiropā» un «Baltijas jūra» realizēšanā. Šo projektu ietvaros skolas pārstāvji ir piedalījušies konferencēs Helsinkos un Sanktpēterburgā.

Iepriekšējo gadu divās vasarās Lielvārdes vidusskola ir bijusi ASV Miera korpusa mācību

nometņu vieta — jaunieši no Amerikas Savienotajām Valstīm mācījās latviešu valodu, iepazinās ar Latvijas vēsturi, kultūru, tradīcijām. ASV Miera korpusa brīvprātīgie L. H. Babkoks, F. Klarka un D. Makinoks ir daudzu vidusskolēnu angļu valodas un ekonomikas pamatu skolotāji.

90-tajos gados pēc Lielvārdes vidusskolas mūzikas skolotāju Baibas un Antonija Kleperu iniciatīvas ir izveidota jauna skola — Lielvārdes mūzikas skola.

1979. gada 1. septembrī skolai piešķirts Edgara Kauliņa vārds (no 1995. gada to vairs nemin).

No 1992. gada skolas ēkā ir mājvieta arī apgādam «Lielvārds». Šajā laikā «Lielvārds» ir kļuvis par vienu no populārākajiem mācību literatūras izdevējiem Latvijā. Ar apgāda palīdzību skolotājas Regina Gribuste un Eģina Birzgale ir kļuvušas par ļoti pieprasītu mācību līdzekļu autorēm, bet skolotāja Sandra Jaundāldere ir kļuvusi par mācību grāmatu ilustrētāju.

Lūk, ko 1996. gada oktobrī raksta Aivars Gribusts, kura vadībā radīts šis mācību grāmatu apgāds.

● 5. «LIELVĀRDS» LIELVĀRDĒ ●

1992. gadā Lielvārdē darbu sāka mācību literatūras apgāds «Lielvārds», kura galvenais un nozīmīgākais darbības veids ir mācību literatūras izdošana.

Nu jau piecus gadus apgāda nelielais kolektīvs mērķtiecīgi strādā, lai Latvijas skolās nonāktu arvien vairāk kvalitatīvu mācību izdevumu. «Lielvārds» piedāvā grāmatas gan sākumskolu, gan pamatskolu, gan vidusskolu skolēniem, tāpēc visās Latvijas skolās Lielvārdes vārds saistās ne tikai ar kultūrvēsturisko man-

tojumu, bet arī ar vietu, kur top skolotājiem un bērniem tik nepieciešamās mācību grāmatas.

Lielākā daļa no apgāda «Lielvārds» grāmatu autoriem savas darba dienas aizvada Latvijas skolās. Ar «Lielvārdu» sadarbojas arī Latvijas Universitātes, Daugavpils Pedagoģiskās universitātes un Medicīnas akadēmijas pedagogi. Kopā ar autoriem jaunos mācību izdevumus veido redaktori un datorsalikuma dizaineri. «Lielvārda» grāmatas vienmēr ir bagātīgi ilustrētas, jo ar apgādu labprāt sadarbojas daudzi mākslinieki un fotogrāfi.

No vidusskolas dodamies uz austrumiem cauri jaunizveidotajam ciematīnam, kurā apskatāma deviņdesmito gadu sākuma individuālo māju arhitektūra, un, saimniecības «Lāčplēsis» izveidotais lauksaimniecības ražojumu pārstrādes cehs.

6. BIJUŠĀS SAIMNIECĪBAS

● «LĀČPLĒSIS» CENTRS ●

Ēkai, kurā atradās saimniecības «Lāčplēsis» kantoris, ēdnīca, klubs, kino, bibliotēka, frizētava, dažādi kabineti un veikals, ir plaša vēsture.

Vecais lielvārdietis Valdis Ozols stāstīja par šo vietu kādu teiku. Proti, šeit kādreiz bijusi rija. Kādā naktī pieci pārguruši klaūsenieki aizmīguši, iespējams tvana gāzē saindējušies, no rīta atrasti miruši. Vai ļaunprātība? Nav zināms. Ļaudis gan tūlīt paredzējuši, ka šai vietā ēka piecas reizes iešot bojā. Pumpura muzeja palīdzē zinātniskajā darbā Vaida Villeruša izskatīja arhīvā baznīcas reģistru grāmatu un atrada ierakstu, ka 1852. gada februārī Lielvārdē traģiski miruši:

1. Jauntenteņu saimnieka dēls Mārtiņš — 23 g. v.

2. Vec-Uteļa kalpa Jēkaba Lašmaņa dēls Miķelis — 22 g. v.

3. Rīmeņu kalps Andrievs Kļaviņš — 31 g. v.
4. Lāču — Musku kalps Andrievs Ozols — 21 g. v.
5. Vectenteņu kalps Indriķis Ozols — 52 g. v.

Kas notika ar šo ēku? Paredzējums piepildījies. Rīja drīz nodegusi. Tajā vietā uzcelts muižas zirgu stallis. Tas sagrauts Pirmā pasaules kara laikā. Divdesmitajos gados stalla vietā uzcēla kultūras namu. Tad, pēc Rembates pievienošanas Lielvārdei, izrādījās, ka kultūras nams nav tik vajadzīgs kā skola. Kultūras nams trīsdesmitajos gados pārbūvēts par skolu (Lāčplēša pamatskola).

Mūsu novadnieks J. Grešte kopā ar enerģiskajiem skolotājiem 1940./41. gadā šeit skolā iekārtoja ļoti plašu muzeju ar daudziem dokumentiem, retiem augiem un dzīvniekiem. Pats J. Grešte atmiņās raksta: «Šis muzejs bija mana lepība . . . Te es svētdienās strādāju, te bija prieks, jo bija cilvēki cits par citu nādziģāki». Tie bijuši A. Goldšmits, K. Blaus, E. Virse u. c.

J. Grešte turpina: «Augšstāvā bija divas istabas. Tur bija ievietoti:

1. Kara laika lietas no 1914. g. līdz 1920. gadam.
2. Botānikas piederumi.
3. Anatomija — visi cilvēka kauli, ģipša modeļi, preparāti.
4. Tabulas valodai.
5. Vecas grāmatas, dokumenti, piemēram Gotharda Ketlera pergaments no 1560. gada, baronu līgums ar krievu valdību no 1713. g. . . . Tad simts gadus veci pagasttiesu un valžu protokoli. Bija 2,5 m garš krokodils, ko pārvedu no Pēterburgas, koka arkls bez metāla — pāris gadu simteņu vecs — ūnikums. Otrā istabā bija tikai kartes, tabulas, diagrammas. Apakšstāvā bija noliktavas ķīmijai, fizikai, plaukti retiem minerāliem . . . Zālē gar logiem bija četri lieli

stikla akvāriji. Tad terāriji. Uz logiem arī mazas burkas ar zivtiņām, gliemežiem un citiem ūdens dzīvniekiem. Puķes. Tad viena istaba bija nedzīvajai dabai . . . Lielvārde bija mana pēdējā lielā mīlestība . . . ja man izdevies ko gata-
vu dabūt, tad tam jāizput».

1944. gada oktobrī, vācu armijai atkāpjoties, skolu nodedzināja. Stāsta, ka ēka jau degusi, bet viens karavīrs dedzīgi spēlējis klavieres. Skolā no 1944. gada pavasara līdz oktobrim bija kara hospitālis, kurā mira daudz karavīru, arī latvieši. Tie apglabāti Lielvārdes kapos. Skolas vietā drupas stāvēja līdz sešdesmitajiem gadiem, kad nolēma, ka «Lāčplēsim» vajadzīgs klubs un kantoris.

Uz skolas pamatiem uzbūvēja šo ēku, atklāja 1966. gadā. Vēlāk to paplašināja ar piebūvi Rumbiņas pusē.

Laukumu pretī šai ēkai jau trīsdesmitajos gados iekārtoja Skaidrīte Rieksta ar skolēniem. Tad esot stādītas arī tūjas. Pārējie apstādījumi izveidoti sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados dārznieka Roberta Medeņa vadībā un vēl papildināti Arņa Stugļa vadībā.

1973. gada 26. aprīlī šeit iestādīts tā sauktais Kauliņa ozols un 1980. gadā iestādīta Dzidras Slipiņas kļava. 1978. gadā uzlikts kopsaimniecības pastāvēšanas akmens ar dibināšanas uzrakstu — 1948. To darināja Ķegumā akmeņkalis Jānis Lapsa. Atpūtas sektors laukumā iekārtots 1987. gadā pēc mākslinieces Lilitas Mutjanko-Sietiņas projekta.

● 7. ŪBEĻI ●

Netālu no kantora atrodas «Ūbeļi» — kādreizējā Lielvārdes kroga vieta, kaut gan no kroga te ir palicis tikai mazs fragments garās ēkas vidū. Viss pārējais paplašināts, piebūvēts un apbūvēts kolhoza pastāvēšanas laikā, sevišķi astoņdesmitajos gados.

Krogs šeit pastāvēja no 16. gadsimta līdz 1939. gada beigām. Ilgu laiku te bija arī pasts.

Pirmā pasaules kara laikā krogs nodega, bet pēc tam to atjaunoja. Ar krodzinieka Baloža atļauju šeit iestudētas un rādītas teātra izrādes, pirms kultūras nama uzcelšanas notika karnevāli un sarīkojumi.

Pašlaik šeit atrodas saimniecības dispečerpunkts, noliktavas, mehāniskās darbnīcas, mašīnu un citas tehnikas stāvvietas, kantoris celtniekiem, agronomiem, elektriķiem.

No «Ūbeļiem» pa šoseju dodoties uz kapiem, nonākam pie 1905. gada cīnītāju piemiņai veidotā pieminekļa (autors A. Gailītis). Šajā vietā 1905. gada 28. novembrī notika tā sauktā Lielvārdes kauja, kad revolucionāri aizturēja uz Rīgu bēgošos apkārtējo muižu baronus. Par to sīkāk var izlasīt rakstu krājumā «Lāčplēša zemē» (R. «Avots», 1989.).

Pretī piemineklim atrodas bijušā Lielvārdes pagasta nams (1926. — 1950. g.). Šeit no 1948. gada līdz 1966. gadam bija arī kolhoza «Lāčplēsis» kantoris. Pašlaik te iekārtoti dzīvokļi.

● 8. ANDREJA PUMPURA MUZEJS ●

Sešdesmito gadu otrajā pusē radās doma Lielvārdē izveidot muzeju, un 1970. gada 8. septembrī muzejs tika atklāts. To nosaucām par Andreja Pumpura muzeju. Patiesībā šeit krājas materiāli gan par Lielvārdes kultūru, vēsturi, izglītību, gan arī kopsaimniecību «Lāčplēsis», Edgaru Kauliņu, J. Gresti, K. Griguli, rakstnieku G. Priedi, J. Sarmu-Kalniņu, V. un S. Kalniņiem, J. Sprinģi, E. Bērziņu.

1979. — 1981. gadā muzejs tika paplašināts, jo mājas īpašnieks Hermanis Jundass ar meitu Ritu Auziņu piekrita pāriet dzīvot uz jauno māju. Pirmā stāva 5 telpās ir iekārtota pastā-

vīgā ekspozīcija «Andreja Pumpura dzīve un darbi». Otrajā stāvā (mājas kādreizējos bēniņos) izveidota izstāžu zāle, kurā mainās dažādas mākslas darbu, tekstīliju vai lietišķās mākslas izstādes.

Muzejs atvērts apmeklētājiem katru dienu no plkst. 10.00 līdz 17.00, izņemot pirmdienas un otrdienas. Tālrūnis 53759.

9. LIELVĀRDES EV. LUT. DRAUDZES

● BAZNĪCA ●

Pretī muzejam paceļas baznīcas nams. Latviešu konversācijas vārdnīcas XII sējumā teikts, ka patstāvīga draudze Lielvārdē minēta 1457. gadā.

Lielvārdes bīskapa pilī (tagad pilsdrupu teritorijā) bijusi kapela. Zviedru — poļu karā kapelu sagrāva. 1613. gadā te bija vairs tikai drupas. Drīz uzcēla mazu koka baznīciņu, ko apkalpoja Kokneses katoļu prāvests.

1671. gadā ev. lut. baznīcas vizitācijā atzīmēts, ka baznīca apgādāta ar visiem dievkalpojuma piederumiem. Tad nodibināja arī mācītāja muižu. Tā piederēja Lielvārdes muižniekam. Mācītājs sūdzējies, ka Ogresgala zemnieki savus mirušos apbedījot slepeni, un viņam jāciešot zaudējumi.

1726. gadā ziņots, ka baznīca ļoti veca, tornis sašķiebies. Pie draudzes pieder 80 sētas un skola ar 30 skolēniem. 1747. gadā uzcēla baznīcu ar 300 sēdvietām pašreizējās vietā, toreiz tā skaitījās uz muižas zemes. 1774. gadā zibens nospēra baznīcas torni. To 1845. gadā atjaunoja. Daudzi draudzes zemnieki pārgāja pareizticībā un uzcēla sev pareizticīgo baznīcu pie «Laubēm». Šī celtne vēl saglabājusies.

1907. gadā Lielvārdes ev. lut. draudzē bija ap 6500 draudzes locekļu. Draudzē ietilpst Liel-

vārdes, Rembates, Lēdmanes un Ogresgala pagasti.

1932. gadā Lielvārdes draudzē bija 1560 pilntiesīgu locekļu. Pirmā pasaules kara laikā (1917. g.) baznīcu sagrava. Tad pēc arhitekta P. Kundziņa projekta baznīcu atjaunoja un atklāja 1932. gadā. Baznīcas solu, kanceles un altāra izbūvei līdzekļus dāvinājis Kārlis Ulmanis. Šeit atrodas Latvijas dzelzceļa aizsargu pulka dāvātā Kārļa Miesnieka altārglezna «Jēzus Ģedzemeses dārzā».

Pateicoties draudzes locekļu pašaieliedzīgai gādībai un E. Kauliņa aizstāvībai, baznīca nekad nav bijusi slēgta. Jāpateicas arī Lidijai Barisonai, kura, šeit dzīvodama, turpat 30 gadus rūpējās, lai telpas netiktu izdemolētas.

1989. gadā ar saimniecības «Lāčplēšis» un priekšsēdētāja Žaņa Holšteina atbalstu tika restaurēta altārglezna, izremontēta baznīcas iekšpuse, nokrāsota ārpusē un ievilkta centrālapkure.

● 10. LĀČPLĒŠA AKMEŅI ●

Pretī muzejam apskatām lielo akmeni, kuru tautā sauc par «Lāčplēša gultu» (80 t) un mazāko, kurš atšķēlies no lielā, «Lāčplēša segu» (22 t). Šie akmeņi kādreiz atradās Daugavā pie Lielvārdes salas. Pēc Ķeguma izbūves, ūdens līmenis šeit pacēlās ap 14 metriem, un sala applūda, bet akmeņus toreiz pa ūdeni aizvilka uz Ķegumu, kur tie nostāvēja līdz 1976. gada 11. augustam, kad ar E. Kauliņa, Pumpura muzeja un «Latvenergo» vīru gādību tie tika atvesti atpakaļ un novietoti iepretī vietai, kur atradās agrāk. Šis nav Ārņa akmens, kuru tik sirsnīgi apraksta G. Eniņš grāmatā «Tepat Latvijā». Ārņa akmens atradās pie Rembates salas iepretim Grestes «Apsēm». Paulīna Greste stās-

tīja, ka 1939. gadā Ārņa akmeni saskaldīja, lai vestu uz Rīgu, kur K. Zāle veidotu A. Pumpura pieminekli. Pumpura piemineklis palika neizveidots, bet no šī akmens esot piemineklis pašam Jānim Grestem, kā arī pedagogiem Kūlam un Odiņam.

● 11. LIELVĀRDES MUIŽAS PARKS ●

Tas tautā iesaukts par Lāčplēša parku, atrodas apkārt pilsdrupām un priekšpils teritorijā. Muižas parka sākotnējo izskatu stipri izpostīja Pirmais pasaules karš. Pēdējā muižas ēka, celta 20. gs. sākumā, atradās priekšpils teritorijā, tur, kur tagad ir skulptūras Lāčplēsis, Laimdota, Staburadze, Bruņinieks un Kangars.

Ēkas fasādi rotāja sešas kolonas un kāpnes ar skaistām margām. Daugavas pusē kāpnes veda pa terasi lejā pie ūdens. Pēc V. Ozola un O. Raikovskas atmiņām pils laukumā bijis skaists rožu dārzs ar daudz un dažādiem dekoratīviem stādījumiem. Skaistās rindās augušas tūjas. Pa celiņu, kas veda uz dzirnavu dīķi Rummbiņā, staigājuši fazāni un citi dekoratīvie putni. Lielvārdes muiža piederēja baronu Volfenšildu dzimtai no 1631. — 1864. g. Vēlāk — A. fon Vulfam.

Pēc Otrā pasaules kara te izveidoja estrādi, kur notika dažādi kolhoza sarīkojumi un svētki.

1980. gadā tika nolemts, ka sadarbībā ar VEF tēlniecības studiju «Doma» J. Karlova vadībā tiks izveidots eposa tēlu skulptūru dārzs, jo tuvojās eposa simtgade. Pašlaik šeit ir jau novietotas ozolkokā cirstas skulptūras — Lielvārds, Lāčplēsis, Koknesis, Vaidelotis ar Saules un Pērkona simbolu. Šo skulptūru autors ir tēlnieks Vilis Ansavs. Te stāv arī Laimdota, Spīdala, Staburadze, Tumšais bruņinieks un Kangars, kurus veidoja tēlnieks Pēteris Mellis.

Tur redzams Dievs, Vecā ragana, Pūķis un Sumpurns, ko veidoja Ēriks Delpers, bet nostūrī Aijas Dauvartes veidotā Laima, kura noskumusi dodas uz Baltijas Dievu sapulci. Šeit atpūsdamies varat pārlapot eposu «Lāčplēsis» un sajūst, kā sastingušie tēli atdzīvojas.

12. LIELVĀRDES BRUŅINIEKU ● PILSDRUPAS ●

Vērojot pils biezus mūrus, jādomā par šīs vietas vēsturi un pils cēlājiem. Pēc rakstītām liecībām un arheoloģiskajiem izrakumiem noskaidrots, ka šajā vietā pirms mūra celtnes ir bijusi lībiešu koka pils. Kad 13. gs. sākumā ienāca krustneši, pēc vairāku gadu cīņām bruņinieki lībiešus uzveica un pakļāva. Indriķa hronikā diemžēl minēts tikai viens lībiešu vecākais — Uldevene. Saglabājušies vietu nosaukumi — Kaibala, Idava, Ķilupe, bet Daugavu lībieši sauca — Veina (vācieši — Dūna, krievi — Dvina). Krustneši Lielvārdi pilnībā pakļāva 1206. gadā, bet ar pārtraukumiem cīņas turpināja līdz 1212. gadam. Pēc lībiešu pils nodedzināšanas vietējie iedzīvotāji klaušu veidā skaldīja akmeņus, dedzināja kaļķus un pēc vācu norādījumiem cēla mūra pili, kura minēta jau 1229. gadā.

Jau pirms Lielvārdes pakļaušanas bīskaps Alberts piešķir Lielvārdes pils novadu par lēni savam vasalim Danielam no Bonnerovas. Eposa «Lāčplēsis» VI dziedājumā A. Pumpurs raksta:

*«Tad tie ņēma biezu dēli,
Danijelu uzlika
Augšpēdu uz biezā dēļa
Un ar virvēm piesēja;
Pēc tam viņu apsmiedami
Iestumdīja Daugavā:
Brauci nu uz savu zemi» . . .*

1496. gadā Rīgas arhibīskapija pieņēma lēmumu, ka zemniekus manto tas, kuram pieder pilsnovads. Pils īpašnieki bija gan arhibīskaps, gan Domkapitols, īsu laiku arī Livonijas ordeņis. 1514. gadā bernardiešu mūki pils pagalmā uzcēla koka baznīcu.

Poļu — zviedru kara laikā (1600. — 1629.) pils un tai apkārt esošais mūra valnis stipri cieta. Kādu laiku tur pēc remonta glabāti graudi, vēlāk tā atstāta laika zobam. Pirmo reizi pils konservācija izdarīta 1987. gadā pēc arhitekta G. Erdmaņa (konstrukt. E. Vurms) projekta ar saimniecības «Lāčplēsis» līdzekļiem 1980. gadā pilskalnā izdarīti nelieli arheoloģiskie izrakumi Annas Zariņas vadībā un 1991. g. Jura Urtāna vadībā pils dienvidu pusē Daugavas kraujā. Atrastie priekšmeti atrodas ZA Latvijas vēstures institūtā arheoloģijas nodaļā.

Pilsdrupu apkārtnē notikuši daudzi svētki, un sarīkoti dažādi svētku uzvedumi. Sevišķi iespaidīgs bija eposa «Lāčplēsis» simtgades uzvedums 1988. gada jūlijā un atkārtoti 22. septembrī, kad atklāja arī skulptūru dārzu.

● 13. RUMBIŅA ●

No bruņinieku pils dodamies uz austrumiem gar pašu Daugavas krastu līdz Rumbiņas ietekai. Zem kājām mums pavīdēs lieli akmeņi. Tie ir no biezā mūra viļņa, kas apjoza pili gar Daugavas un Rumbiņas krastu 2 m biezumā un augstumā. Apstāsimies pie Rumbiņas ietekas Daugavā. Tā ir līkumota Daugavas pieteka, kas gadu tūkstošos spēja izgrauzt sev stāvus krastus un Daugavā izveidot Lielvārdes salu (tagad appludināta). Muižas laikos uz Rumbiņas bija izveidots dzirnavu aizsprosts ar dīķi, kurā peldējās gulbji. 1988. gadā tika nolemts parkā taisīt lielu estrādi, bet, tā kā arheologi un muzeja darbinieki bija pretī, estrādi sāka celt

Rumbiņas gultnē, kādreizējā dzirnavu dīķa ieplakā. Bija daudz «par» un «pret», bet celtniecība turpinājās līdz 1994. gadam, tad apstājās.

● 14. DIEVUKALNS ●

Pie Rumbiņas ietekas stāvot, pavērosim tās austrumu krauju. Tur pašā stūrī atrodas Dievukalns. Tas ir saukts arī par Cepurītes un Taurētāju kalnu. 1977. gadā šajā vietā arheologi atklāja senu nocietinātu baltu apmetni.

Šo vietu baltu ciltis sākušas apdzīvot pirmajā gadu tūkstoī pirms mūsu ēras. Tur atrastas 345 senlietas, kuras vēsta, ka pirms trim tūkstošiem gadu baltu ciltis šeit nodarbojušās ar lopkopību, zemkopību, zvejniecību, medniecību. Arheoloģe Anna Zariņa uzraka pirmo dzīto vagu pēdas. Tās ieartas ar līka zara vai saknes kāšarklu. Vagas bija 3 — 5 cm platas krustniski ievilkta apmēram 5 — 20 cm attālumā. Šādi pirmie arumi Latvijā atrasti vēl tikai Indricā Krāslavas rajonā. Līdz ar to šīs vagas it kā iezīmē arkla zemkopības ziemeļu robežu ap I. gadu tūkstoī pirms mūsu ēras sākuma.

Nocietinātās apmetnēs šajā laikā dzīvoja no ģints kopienas jau izdalijušās atsevišķas radniecīgas ļaužu grupas — lielās saimes.

Izrakumos tika konstatēts, ka no šīs nocietinātās apmetnes ir saglabājusies tikai neliela mala ar ieeju apmetnē. Pārējā apmetne laika gaitā nobrukusi Daugavā.

Dievukalnā balti ir dzīvojuši līdz mūsu ēras 6. — 7. gadsimtam. Iegūtie materiāli arī parāda Lielvārdes vēsturi laika posmā no vēlā akmens laikmeta līdz agro metālu laikmetam.

Dievukalnā atklāti pieci apdzīvotības slāņi. Šī baltu nocietinātā apmetne pastāvējusi pusotru gadu tūkstoī un bijusi ļoti varena. A. Za-

riņa raksta: «Iespējams, Lielvārdes nosaukums cieši saistīts ar tās varenību — vieta ar lielu, slavenu vārdu».

A. Pumpura muzeja ekspozīcijā apskatāms šajā vietā iegūtais švikātās keramikas trauks un dažādi kaula darinājumi, pārējie atrodas Zinātņu akadēmijas Arheoloģijas nodaļā Rīgā.

● 15. VECAIS SPORTA LAUKUMS ●

Pretī pilsdrupām pa aizbērtu Rumbiņu pārejām tai pāri un nokļūstam sporta laukumā.

Šajā «Lāčplēša» sporta laukumā stāvēt, jāatceras rosīgā Lielvārdes jaunatne trīsdesmitajos gados.

Bija tāds lielisks sportists Elmārs Saulītis no Rimaņiem. Trīsdesmito gadu vidū viņš panāca, ka pagasta valde piešķīra līdzekļus jauna sporta laukuma izveidei. Līdz tam vispār Lielvārdē sporta laukuma nebija.

Jaunieši talku veidā no darba brīvajā laikā strādāja ar lāpstām, cirvjiem, kapļiem, kamēr laukums bija gatavs. Jānis Rieksts atceras, ka pirmās sacensības šajā sporta laukumā varēja notikt jau ap 1936. gadu.

Lielvārdiešiem labu sportistu bija daudz, tāpēc gan vieglatlēti, gan volejbolisti, futbolisti, šahisti un šāvēji gandrīz vienmēr sacensībās ar pārējiem pagastiem guvuši daudz uzvaru. Piedalījās arī valsts sacensībās. Spēcīgākie sportisti bija E. Saulītis, V. Skuja, J. Rieksts, V. Ozols, J. Melbārdis, O. Ozols, V. Kļaviņš, B. Leitis, brāļi Aveniņi, fizikultūras skolotājs Pālēns u. c.

Pēc kara šajā laukumā nāca jaunā maiņa, un ritēja aktīva sporta dzīve, sevišķi J. Strēlnieka laikā un vēlāk pie K. Zagorska un M. Auzānes.

Sporta dzīve uzplauka jau piecdesmitajos gados. Kolhozs «Lāčplēsis» jau tolaik bija guvis labus panākumus ne vien ražošanā, bet arī

sabiedriskajā dzīvē. Fizikultūras kolektīva 15 sekcijās darbojās riteņbraucēji, volejbolisti, vieglatlēti, svarcēlāji, šahisti, galda tenisisti, novusisti, šaušanas un citu sporta veidu cienītāji. Te būtu jāmin garu garais saraksts to lielvārdiešu, kuri vienlaikus bija ne vien ciema, bet arī rajona čempioni un jau tolaik piedalījās pat republikas mēroga pasākumos, bet starp viņiem daudzi arī tā sauktie ierindas fizikultūrieši. Katrs no tiem, arī gados vecie kolhoznieki un citi ciema iedzīvotāji, bija pielikuši roku gan stadiona labiekārtošanā, gan brigāžu komandu organizēšanā, gan citādi rosinot sporta dzīvi «Lāčplēsī».

Saglabājies apvienotā fizikultūras kolektīva biedru saraksts. To vidū: A. Agraņa, Ž. Apfelbaums, K. Arons, J. Arums, V. Aveniņš, G. Balode, I. Bertelsons, R. Bērziņš, G. Ceikule, A. Deksnis, D. Deksne, V. Fedotovs, M. Fiņķe, R. Freivalds, Ā. Hibnere, F. Hibners, A. Jansone, K. Jēkabsons, H. Jundass, A. Kaktiņš, A. Kaltiņš, E. Kauliņš, J. Klābers, A. Krūmiņš, N. Krastiņš, A. Kuģenieks, E. Kulāts, E. Kulāte, Z. Kupcis, B. Lācis, J. Lauskis, V. Lauska, V. Ledus, J. Libeks, Dz. Lidere, A. Liepa, H. Lūsis, M. Mārcēns, I. Matsons, A. Melbārdis, A. Mežmale, brāļi Ošiņi, V. Odiņa, J. Paršenkovs, A. Pidce, A. Purens, G. Putniņa, A. Ratiņš, J. Rieksts, G. Robežniece, K. Savenoks, E. Siliņš, J. Siliņš, A. Skadiņš, V. Skuja, Dz. Skrastīņa, J. Slasports, J. Sproģis, A. Strade, A. Šteina, G. Tidomane, O. Veinstēns, P. Žagata, L. Žagata.

Daudzus šeit minētos vārdus pazīs gan vecie lielvārdieši, gan viņu atvases, kuri no savu priekšteču toreizējās rosmes varētu vēl šodien daudz mācīties. Tagad jauni laiki, jauni apstākļi, arī cita attieksme pret brīvā laika izmantošanu. Daudz kas ir citādāk. Sporta kustība reizēm stipri atpaliek. Bet tā bija toreiz.

Ievērojamo notikumu — Andreja Pumpura varoņeposam «Lāčplēsis» — 100, plaši un daudzpusīgi atzīmēja visa Latvija. Rīgas Mākslas darbinieku nama uzsāktā lekciju ciklam «Laikmets un dziesminieks», kā turpinājums pievienojās 9 tūrisma pārgājieni, veltīti varoņeposam, ar kopēju nosaukumu «Lāčplēša taka».

Pirmais pārgājiens pa Lāčplēša takām tika izraudzīts vietās, kur dzejnieks Pumpurs dzīvojis un kuras pieminētas eposā «Lāčplēsis».

Kaut arī 1988. gada 24. aprīlī negaidīti bija atgriezies balta ziema, un visu pārgājiena laiku puti-

nāja, tas tomēr nenobiedēja tos 102 tūristus, tanī skaitā 9 ritenbraucējus, kuri bija ieradušies Lielvārdes stacijā, lai veiktu pirmo Lāčplēša taku pārgājienu.

Ogres, Aizkraukles, Cēsu, Valmieras un Rīgas tūristu klubu rīkoto 9 pārgājienu noslēgums notika 22. septembrī, Lāčplēša svētku jubilejas svinībās Lielvārdē.

Lai tauta būtu pilnīga patvaldniece par sevi, tad vajag, lai neviena cita tauta vai valsts nelūgta neuzmestos tai par aizbildni un aizstāvi. Tikai tā ir jāsaprot tautas pašnoteikšanās un pašnolemšanās.

(L. Laicēns, 1917. g.)

Sakarā ar to, ka 70. — 80. gados pie abām ciema skolām izveidojās labiekārtoti sporta laukumi, šajā vairs notiek tikai jātnieku sporta sacensības, kādreiz te trenējās arī autosportisti, bet vislielākais cilvēku pieplūdums šeit ir Jāņos, kad iedegas ugunskuri, skan dziesmas, mūzika, un nemitās danči līdz saules lēktam.

● 16. UPURU ALEJA ●

Iedami pa šoseju uz austrumiem, nonāksim pie 1941. gada 14. jūnija represiju upuru piemiņai stādītās alejas.

Pateicoties Edgaram Kauliņam, Lielvārde pēckara represijās cieta samērā maz, bet pirmais padomju gads aizrāva moku ceļos vairāk nekā piecdesmit cilvēku, bet 14. jūnijā — četrdesmit divus. Tie, kurus bija paredzēts izvest 26. jūnijā, palika, jo sākās karš.

1942. gadā, savus izvestos kaimiņus un draugus pieminēdami, lielvārdieši nolēma iestādīt katra aizvestā piemiņai kociņu. Tā šeit pie sporta laukuma uz bijušo «daņču placi» radās aleja. Pēdējos piecdesmit gadus to nedrīkstēja minēt, bet liepiņas auga, un vecie lielvārdieši presētos klusībā pieminēja.

Pirmoreiz šeit ar sarkanbaltsarkano karogu atnāca 1989. gada 14. jūnijā vēl dzīvi palikušie represētie.

Pie karoga nostājās Uldis Kociņš ar māsām Lidiju Dobulāni un Veltu Saulīti, izvestā Lielvārdes mācītāja dēls Gundars Gailītis ar ģimeni, skolotāju Kalniņu vedekla Anna Kalniņa, bija arī Laima Starķis, Valdis Ozols un vēl daži. Runāja alejas stādītāja S. Rieksta, kluba vadītāja E. Ozoliņa, dziedāja koris, skanēja dzeja.

Katram no izvestajiem bija savs Golgātas ceļš ejams, bet šis mirklis deva spēku. Tad va-

rēja arī uzzināt, cik daudzi palikuši Sibīrijas plašumos.

Šo cilvēku piemiņai 14. jūnijā notiek dievkalpojumi Lielvārdes baznīcās un pēc tam atmiņu brīdis A. Pumpura muzejā.

Ir sakrājies daudz materiālu, no kuriem var veidoties vesels latviešu tautas likteņa muzejs. 1990. gada 14. jūnijā pie šīs alejas atklāta tēlnieka Pētera Mella ozolkokā veidotā piemiņas zīme.

● 17. LIELVĀRDES (LĀČPLĒŠA) KAPI ●

18. gs. vidū kapsēta tika pārcelta tālāk no muižas centra uz pašreizējo vietu, kaut gan mirušos vēl ilgi glabāja pie baznīcas. Tātad šajā Lielvārdes luterāņu draudzes kapsētā 200 gados ir sagūlušas daudzas paaudzes.

Lielvārdē ir arī katoļu un pareizticīgo draudžu kapi. Tā kā pēdējos 50 gados reliģisko konfesiju nedrīkstēja pieminēt, tad, lai būtu skaidrs par kuriem Lielvārdes kapiem tiek runāts, šie tautā tika nosaukti par Lielvārdes Lāčplēša kapiem vai par Lāčplēša kapiem. Oficiāla lēmuma par pārdēvēšanu gan nav.

Sinī kapsētā atdusas daudzi skolotāji, ārsti, zinātnieki, mācītāji, vairākas vācu baronu dzimtas. 1889. gadā šeit guldīts dzejnieka Andreja Pumpura tēvs, 1959. gadā — mākslinieks un rakstnieks Jānis Sprinģis, 1979. gadā — Edgars Kauliņš, dzejniece Elza Bērziņa, 1990. gadā — Nacionālās operas režisors Kārlis Liepa. Šo rindu varētu turpināt.

Lielvārdes luterāņu draudzes kapos apbedīti arī Rembates, Lēdmanes, kā arī daļa Jumpravas un Ogresgala iedzīvotāju.

Kapsētas rietumu galā netālu no akas atrodas dzejnieka Andreja Pumpura tēva Indriķa atdusas vieta, iezīmēta ar tēlnieces Grīslas vei-

doto akmeni (1970. g.), kas atklāts Pumpura muzeja atvēršanas dienā. Uz austrumiem no Indriķa Pumpura atrodas mācītāja K. G. Krona (1806. — 1894.) kaps.

Laukumā uz ziemeļiem no E. Kauliņa kapa kādreiz atradās mūra kapliča, kuras apakšzemes velvē tika guldīti vācu baroni. Kara laikā šī kapliča bija sagrauta. Septiņdesmitajos gados tās vieta tika nolīdzināta un sakopta.

Izveidojot E. Kauliņa kapu, ņēma vērā, ka kapličas vietā apbedījumi nedrīkst notikt, un izveidotajam laukumam būtu jāpaliek tādām, kāds tas ir. Edgara Kauliņa piemiņai kolhozs «Lāčplēsis» 1980. gadā te uzlika tēlnieka Andreja Jansona veidoto pieminekli. Šis piemineklis lieliski izceļ zemes dēla tēmu. Blakus tam atrodas Andreja Jansona dzīvesbiedres tēlnieces Maijas Baltiņas veidotais piemineklis Aijai Krūmiņai. Kapsētā daudzas atdusas vietas iezīmētas ar metālā lietiem vai kaltiem žogiem un krustiem, ar marmora pieminekļiem, bet 50. — 60. gados tie ir pamatīgi cietuši.

Kapsētas austrumu galā pie dienvidu vaļņa Otrā pasaules kara laikā apglabāja tos vācu armijas kritušos, kuri nomira hospitālī Lāčplēša pamatskolā. Toreiz izveidojās vairākas baltu krustu rindas, kuras pēc kara steidzīgi nopostīja. 1991. gadā A. Pumpura muzejs ar studentu Gunta Stāmura un Māra Rožāna palīdzību saņēma no Vācijas kara kapu pārvaldes plānu, kurā atzīmētas sanumurētas kapu rindas ar datiem par kritušajiem. Starp daudzkiem te ir arī divu latviešu karavīru vārdi — Oskars Kārkliņš, dz. 1916. g. 4. janvārī, miris 1944. g. 27. augustā un Eduards Jebkens dz. 1923. g. 6. maijā, miris 1944. gada 30. augustā. Abi šie Latvijas dēli dienējuši vācu būvbataljonā. Atsūtītajā plānā iezīmētas 2 rindas ar 46 kapiem, bet iedzīvotāji apgalvo, ka bija vairāk rindu. Nepaspēja iezīmēt? Jāmeklē!

● 18. KATRĪNAS JEB KAČAS KALNS ●

Lielvārdes (Lāčplēša) kapu austrumu daļu klusi apskauj Zveņģupīte. Pa šoseju varam nokļūt upītes otrā krastā. Agrāk šeit bija divi zīmīgi kalni — Rātskalns un Kačas kalns, kuri savu nosaukumu ieguva 17. gadsimtā, kad visā nopietnībā tika pamanītas meitenes «raganas». Un tās dedzināja uz sārta.

Lielvārdē bijusi skaista meitene, vārdā Katrīna, liela dziedātāja, droša darbā un sadzīvē. Pirms trīssimt gadiem meitenei nepieklājās tādaī būt. Ja kāda sieva atrada kūti govij iekaisušu tesmeni, meklēja vainīgo. Protams, ta varētu būt Kača (tā sauca Katrīnu). Ja vīrs laikus neatnāca mājās, atkal vainīga Kača. Pačukstēja otrai, un grēku kalni nogāzās pār meiteni. Pie tam Kačai ārlaulībā piedzima bērns. Sievas aizgāja un izstāstīja mācītājam, ka Kača ir ragana un viņai jākur sārts. Vēl pēc novērojumiem un nostāstiem arī lielkungi bija pārliecināti, ka šajā meitenē mājo ragana un nolēma viņu sadedzināt. Lēmums tika izziņots visā apkārtnē, un cilvēki saaicināti uz šo kalnu.

No malkas sakrauts liels sārts, pie tā pacēlās stabs piesiešanai. Kad sabrauca Rīgas rātes kungi ar kariatēm un kalna nogāze bija pilna ar cilvēkiem, atveda Kaču...

Pēc šī notikuma kalnu sāka dēvēt par Kačas kalnu, un otru, uz kura atradās rāte, par Rātskalnu.

Pēdējos gadu desmitos šie kalni ir stipri cietuši, jo granti vajadzēja ceļu bērsšanai un betona maisīšanai. Kas to zina, kur tagad Kačas pelni. Vai tie nokaisīti uz ceļiem, vai iemūrēti māju sienās. Bet varbūt palikuši tai malā, kas vēl nenogrābta.

Ejot uz Ziemeļiem gar Zveņģupītes krastu, apmēram 200 m no šosejas var redzēt piemiņas

akmeni Katrīnai un citām Latvijas zintniecēm. Šo akmeni ir darinājis tēlnieks Juris Zihmanis. Tas tapis ar Latvijas kultūras fonda un Vaidas Villerušas atbalstu. Akmeni atklājām 1991. gada 13. septembrī vēlu vakarā.

Piedalījās folkloras ansamblis, zinātnieki, rakstnieki un mākslinieki, skanēja dziesmas pāri pusnaktij.

Zinātnieki stāstīja par tā laika vēsturiskajiem apstākļiem un to, kā teikās saglabājusies vēsture.

Akmenī iecirstais meitenes tēls raugās debēs. Vērojot to, mēs varam tikai minēt — vai tas ir grēku nožēlas skats, vai pārmetums vardarbībai.

● 19. LIELVĀRDES DRAUDZES SKOLA ●

No kapsētas gar dzelzceļa malu, ejot garām «Kalnciemiem», «Plēsumiem», «Upmaļiem», nonākam pie «Virsaīšiem», kuru dienvidu pusē ir kokiem apaudzis kalniņš — draudzes skolas pamati.

Šeit apstājušies, tikai iztēlē varam iedomāties, kā tie izskatījās, kad mācījās Andrejs Pumpurs (1853. — 1856.), un par skolotāju strādāja Miķelis Krogzemnieks — dzejnieks Auseklis (1872. — 1874.). Diezgan plaši par skolas dzīvi savās atmiņās rakstīja Andrejs Pumpurs. Toreiz mācītājs no katra pagasta pēc pārklausišanas 3 bērnus «ierakstīja» skolā, un tie varēja mācīties par draudzes līdzekļiem. Dzejnieka tēvs nolēma laist zēnu arī vasarās vācu klasē par saviem līdzekļiem. Pumpurs gan piezīmē, ka šajā klasē bija tās pašas mācības tikai vācu valodā, bet tā savus bērnus vēlējušies izglītot muižas vagari, moderi, amatnieki, krodzinieki u. c.

Pumpura skolas laiks iekrita krievu-turku kara laikā, tāpēc arī skolēni spēlēja «kariņu».

Pumpurs raksta: «Ar lozi izdalijāmieš divās partijās: krievos un turkos, jo labā prātā neviens negribēja pie turku partijas piederēt. Tad devāmieš savstarpējā cīņā ar sniega pikām».

Mācītājs K. G. Krons skolā ieradās reizi mēnesī, lai visu pārbaudītu. Viņš skolēniem izskaidrojis, ka zemnieku bērniem pilnīgi pietiekot ar draudzes skolas izglītību, arī bez vēstures un citām zināšanām.

Ausekļa laikā skola jau bija vairāk pilnveidojusies. Skolotājs Krogzems daudz drošāk nekā iepriekšējie mācīja arī vēsturi un literatūru. Auseklis, šeit strādādams, vakaros bieži ienāca skolēnu guļamistabās, klausījās pasakas, pierakstīja tautasdziesmas un tās sūtīja K. Barona «Latvju dainām».

Auseklis, tieši Lielvārdē strādādams, uzrakstīja savu pirmo dzejoļu krājumu, kas iznāca 1873. gadā, kad dzejniekam bija tikai 22 gadi. Lielvārdē Auseklis dziedāja draudzes korī, piedalījās ar to pirmajos Dziesmu svētkos un iestudēja ar lielvārdiešiem pirmās latviešu teātra izrādes mūsu novadā (1873. gada decembrī un 1874. gada februārī).

Draudzes skolas vietā 1979. gada muzeja svētkos (22. septembrī) novietots akmeņkaļa Jāņa Lapsas veidotais akmens.

Atklāšanas ceremoniju Kultūras ministrija toreiz aizliedza, jo nebija iekalts teksts krievu valodā. «Lāčplēša» koris toreiz nodziedāja dažas dziesmas, daudzi svētku dalībnieki nolika ziedus. Līdz ar to uzskatījām, ka akmens ir atklāts.

20. «ATPŪTAS» — LIELVĀRDES PAGASTA ● KĀDREIZĒJAIS CENTRS ●

No draudzes skolas ejam uz rietumiem garām «Virsaīšu» fermāi, pa veco Lielvārdes — Rembates ceļu. Pretī tagadējāi «Atpūtu» mājai

1905. g. atradās Lielvārdes biedrības nams un pagasta ēka. Šī vieta bija kļuvusi par latviešu aktīvistu pulcēšanās vietu, tāpēc soda ekspedīcija 1906. gadā biedrības namu nodedzināja. Pirmā pasaules kara laikā tika sagrautas arī pārējās pagasta celtnes.

21. 1905. GADA CĪŅU PIEMIŅAS

● OZOLS ●

Ejot tālāk no «Virsašiem» uz rietumiem pa Lielvārdes Rembates ceļu, nonākam krustojumā, no kura pa labi ceļa malā pie «Zilītēm» redzams ozols. Pie tā novietots mākslinieka Jāņa Puriņa veidotais piemiņas akmens. Esam nonākuši Rembates pagasta teritorijā, kur 1905. gadā risinājās daudzi revolucionārie notikumi. Gandrīz no katras mājas šajā apvidū kāds tika arestēts, nošauts vai nobendēts soda ekspedīcijas laikā. Pie šī ozola tika nošauts pilnīgi nevainīgais Jānis Landovskis, kura dēls piedalījās revolucionārajā darbībā un pēc tam emigrēja uz ārzemēm.

Lielvārdes-Rembates novada ļaudis jau no tālas senatnes bagātinājušies ar folkloras zināšanām, ir lieli brīvdomātāji. Tāpēc sevišķi tie cieta 1905. — 1907. g. un 1941. gadā. Daudzus ieslodzīja vācu koncentrācijas nometnēs, un daudzi bija spiesti Otrā pasaules kara laikā emigrēt.

● 22. KATOĻU BAZNĪCA UN KAPI ●

Lielvārdē, Meža ielā 18 (uz rietumiem no Rembates ielas) atrodas katoļu baznīca un kapi, kuri radās 1937. gadā. Lielvārdes pagasta iedzīvotāji 1935. gadā pēc ticībām iedalījās sekojoši. No kopējā ticīgo skaita 1841 — luterāņi bija 1511 (82,08 %), katoļi — 168 (8,85 %), pareizticīgie 126 (6,82 %), pārējie dažādi — 41.

Katoļi šeit ienāk pēc Pirmā pasaules kara kā laukstrādnieki, amatnieki, dzelzceļa strādnieki. Katoļu draudzes nodibināšanu šeit uzsāka Rīgas Sāpju Dievmātes baznīcas prelāts Eduards Stukels. Pirmais dievkalpojums viņa vadībā notiek 1932. gada 16. maijā tautas namā netālu no stacijas. Eduards Stukels izklapato arī zemes iegūšanu šai draudzei. Zemes ierīcības komisija negribēja, ka šeit ienāk katoļi, bet 1936. gadā baznīcai mūža īpašumā piešķīra 2,4 ha zemes nomaļojā Āpšu kalniņā aiz meža. Tūlīt šeit 1936. gada 18. oktobrī E. Stukels iesvētīja kapsētu 40×40 m² platībā un uzcēla sarga mājiņu, kurā pārnāca dzīvot dievticīgā Gaigalu ģimene. Šajā pašā gadā par pastāvīgu mācītāju šeit kļuva Juris Pudāns.

Pirmais apbedāmais katoļu kapsētā ir pašnāvnieks Antons Butkevičs, to 1937. gada 18. jūlijā apbedī neiesvētītajā daļā. Svētītajā daļā pirmo apbedīja Albertu Kokinu (1938. gada 27. februārī).

1936. gadā būvinženieris Alberts Stradiņš izstrādā baznīcas projektu, bet valdība baznīcu celt neatļāva. Lai ceļot «draudzes sapulču namu». Projektu pārstrādā. 1939. gada 11. aprīlī Juris Pudāns iesvētī nama pamatus. Nolemts šo «sapulču namu» iekšā veidot par baznīcu. Ar lielām grūtībām tā tika celta, un 1940. gada 18. augustā vēl nepabeigtajā prāvests Juris Pudāns notur svēto Misi.

1942. gada 13. septembrī notiek pirmie kapu svētki. Okupācijas laikā, šeit ap 30 gadu nostrādā priesteris Antons Mičulītis.

1988. gadā prāvests Pāvils Odiņš ierosināja celt jaunu baznīcu, jo vecā, iedzīvotāju skaitam pieaugot, kļūva par šauru. Lielvārdes draudzē (tajā ietilpst arī Jumprava, Skrīveri un tuvākie gagasti) ir ap 2000 ticīgo.

1989. g. rudenī tapa Pētera Rudziša projekts, un apkārt vecajai baznīcai tika likti jaunās pa-

mati. Ļoti daudz celtniecībā paveikts ar talkām, tuvāko organizāciju un saimniecības «Lāčplēsis» atbalstu.

1990. gada 22. jūlijā notika pēdējais dievkalpojums vecajā baznīcā, tad tā pa dēlītim tika jauka un iebūvēta jaunajā, kura jau 2. decembrī bija zem jumta. Tad Pāvila Odiņa vadītais dievkalpojums jau varēja notikt iekšā. Baznīcas celtniecības gaitu regulēja un materiālus par saziēdotajiem līdzekļiem gādāja Vladislavs un Tekla Poļevski, kuri ļoti daudz uzupurējās. Ja nebūtu šīs uzņēmīgās, dievticīgās ģimenes, jaunā baznīca šajos grūtajos materiālajos apstākļos nebūtu uzcelta.

1992. gadā baznīcas celtniecība pilnībā bija pabeigta, un 25. oktobrī arhibīskaps metropolīts baznīcu iesvētīja. Dievkalpojumā piedalījās ap 600 ticīgo.

Jēzus sirds altārgleznu 1942. gadā dāvināja prelāts Eduards Stukels, bet Jaunavas Marijas svētgleznu 1991. gadā no Polijas atveda un dāvināja prāvests Pāvils Odiņš. Liturģiskie priekšmeti ir dāvināti četrdesmitajos gados. Daudz deviņdesmitajos gados dāvināja arī Holandes katoļi no Oldenzāles. Šajos 50 gados arī kapsēta jau sen ir izvirzījies aiz vecajām robežām un kļuvusi liela. Mirušie bieži vien tiek izvadīti no baznīcas, jo cilvēki sāk nekautrēties par to, ka viņi ir katoļi.

KĀRĻA GRIGUĻA MĀJA

Meža un Miera ielas krustojumā stāv rakstnieka un dabas pētnieka-ornitologa Kārļa Griguļa (1897. — 1972.) māja, kuru tagad mantojis rakstnieka mazdēls dzejnieks Igors Jakaitis.

Griguļtēvs daļu dzīves pavadījis Sibīrijā, kur iemīļoja putnus un dzīvniekus, iemācījās atdarināt putnu balsis gan svilpojot, gan ar

stabulīti. Viņam bija laba muzikālā dzirde un atmiņa. No stabulītes varēja izvilināt pat ļoti sarežģītas melodijas. Strādādams Dabas muzejā, viņš kursu veidā mācīja bērniem un skolotājiem kā veidot izbāztu putnu kolekcijas. Viņš sagatavoja arī skaņu plati skolām ar putnu dziesmu atdarinājumiem un uzrakstīja daudz grāmatu par putniem.

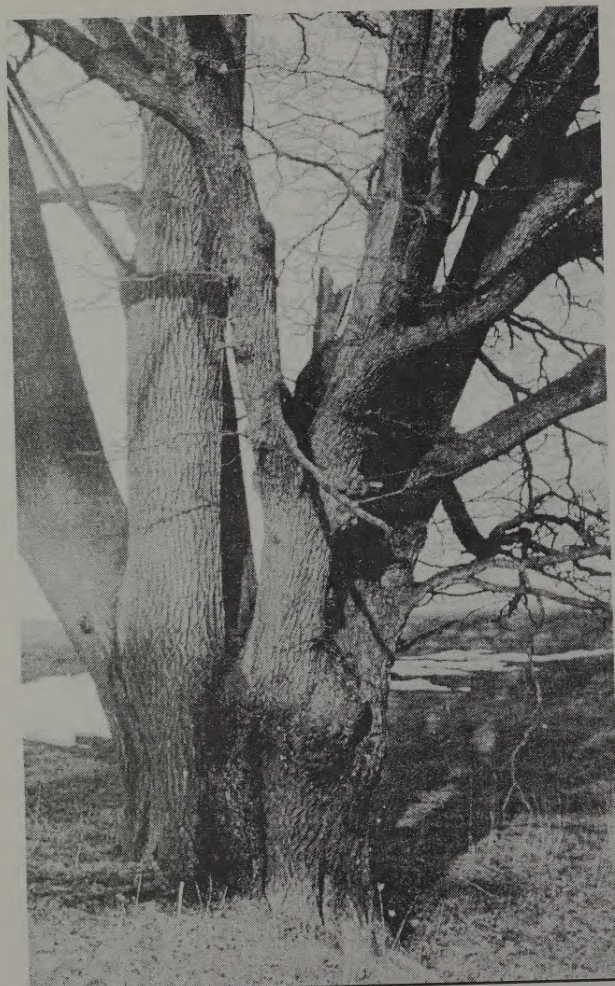
23. A. PUMPURA IEMĒRĪTĀ ALEJA ● UN STĀDĪTĀS LIEPAS ●

No 1905. gada piemiņas ozola pa veco Rembates — Glāžšķūņa ceļu dodamies uz Lielvārdes staciju. Šis taisnais ceļš iemērīts ap 1860. gadu, kad Rembates muižā par mērnieku pirmo puisi strādājis nākamais dzejnieks Andrejs Pumpurs. Ejot uz staciju no Glāžšķūņa puses, pie Meža ielas krustojuma un tālāk, ceļa labajā pusē ievērosim vecas liepas. Tās stādītas Pumpura laikā. Austrumu puses koki nozāģēti tad, kad šo ceļu paplašināja.

● 24. AUSEKĻA IELA ●

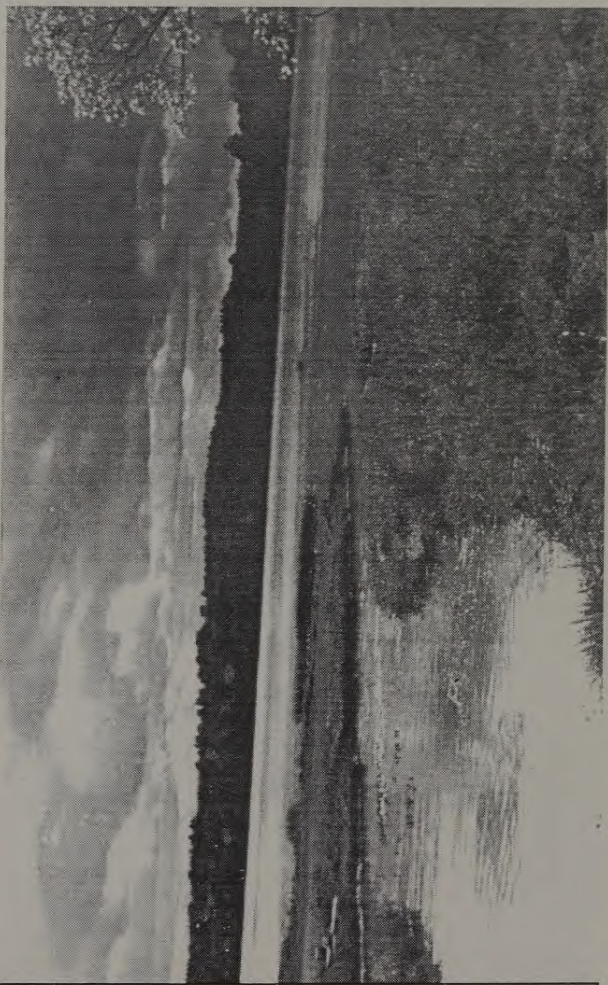
Šī iela sākas pie stacijas no Auseklīša zīmē veidotā ielas nosaukuma (autors Pēteris Melis), ko svinīgi atklājām Pumpura muzeja svētkos 1989. gada 22. septembrī bijušās Komjauņatnes ielas vietā.

Tas bija vēl atmodas un auseklīšu laiks, kas iezīmējās arī Lielvārdē. Netālu no stacijas Ausekļa ielā 8 atrodas skolotāju Ievas un Jāņa Kalniņu māja, kur no 1908. gada līdz 1944. gadam bija sākumskola, bet līdz 1963. gadam internāts. Skolotāji Kalniņi izaudzināja divus izcilus dēlus — mākslinieku, literatūrzinātnieku un vēsturnieku Vitoldu Kalniņu (1913. — 1989.) un grafiķi Sigurdu Kalniņu (1916. — 1956.).

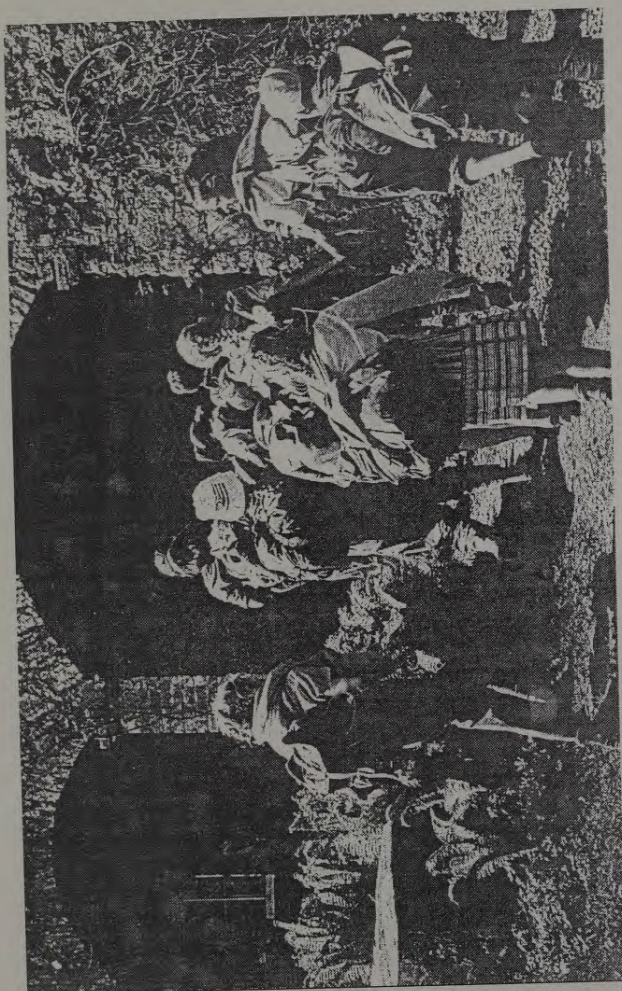
1

Jaunrīgu ozols Ķeipenē.

2

Kaibalas upes ieteka Daugavā.

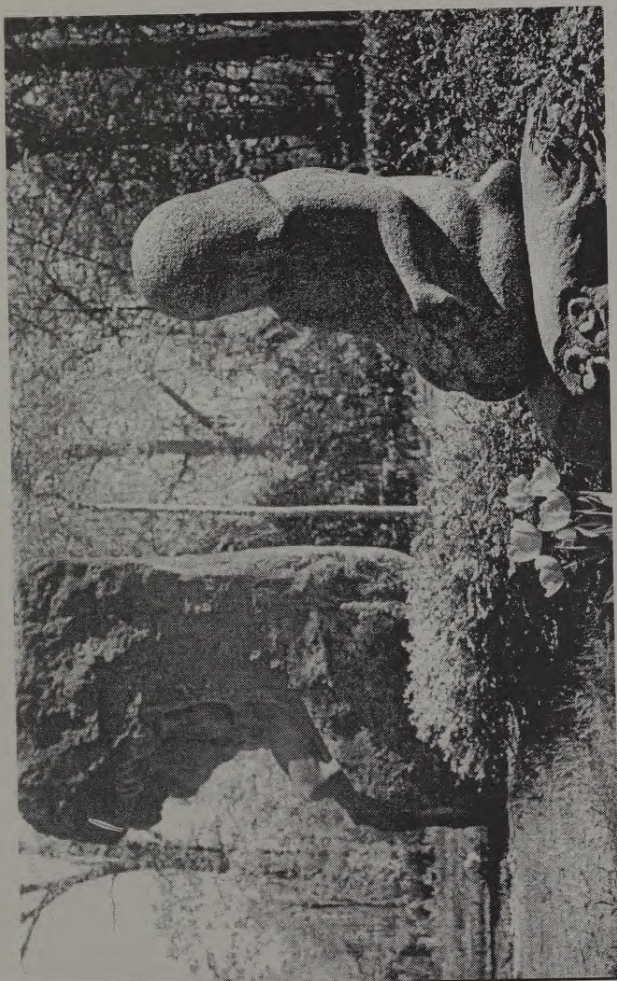
3

Tūristi ierodas A.Pumpura muzejā.

4

1905. gada pieminēklis Lielvārdē.

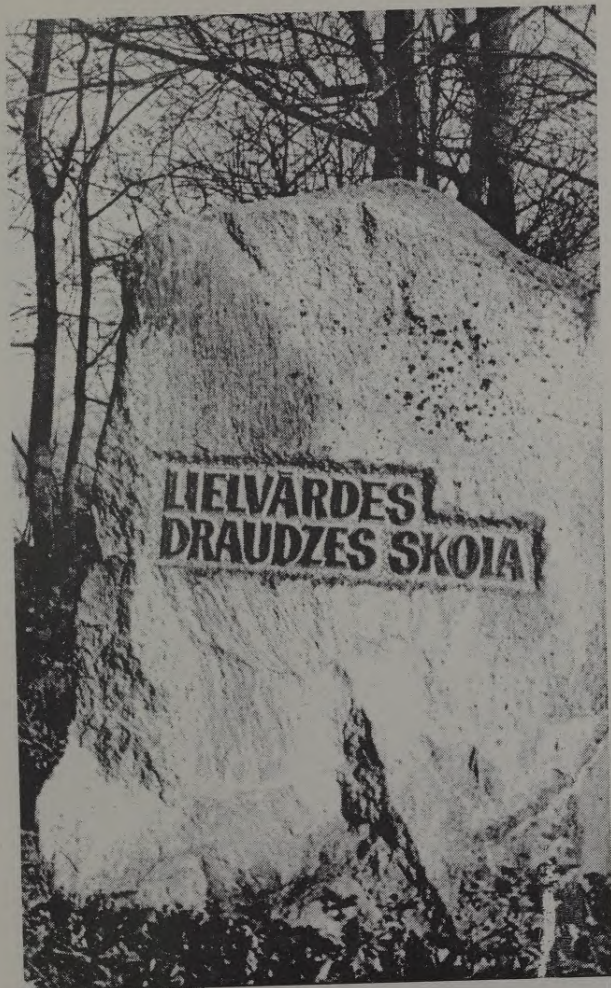
5

Edgara Kauliņa un viņa mazmeitas
Aijas kapavieta Lielvārdes
Lāčplēša kapos.

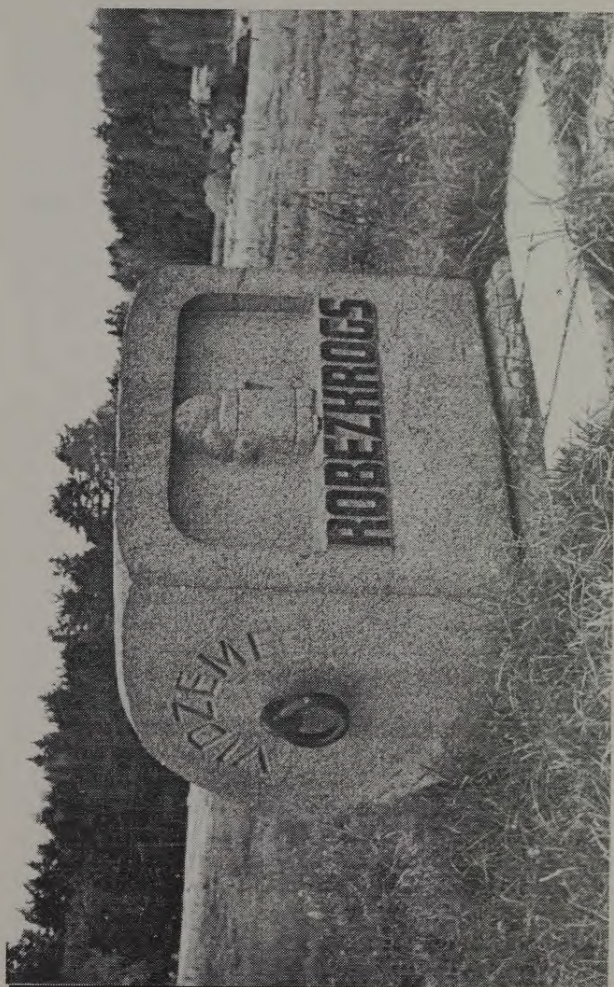
6

Novadnieks Jānis Greste "Apsēs"
ap 1939. gadu (skolotājs, Latvijas
Zemes bagātību pētīšanas
komitejas organizators).

7

Piemiņas akmens Lielvārdes draudzes skolas pamatu vietā (kokiem apaudzis kalniņš "Virsaīšu" dienvidu pusē).

8

Robežkrogs Birzgalē. Uzstādītā zīme Birzgalē rāda kādreizējo robežu starp Lindes un Mazjūpravas pagastu un robežu starp Kurzemi un Vidzemi.

Tā kā 1941. gada 14. jūnijā no šīs mājas uz Sibīriju izveda Vitolda Kalniņa sievu Annu Kalniņu (1916. g.) (vīra tajā brīdī nebija mājas), Kalniņu ģimene emigrēja, un trimdā uzplauka viņu talanti. Tēvs kļuva par slavenu rakstnieku — Jāni Sarmu (viņa pūrā ap divdesmit grāmatu), dēli pazīstami mākslinieki un vēsturnieki. Visi viņi miruši, bet dzīvo to darbi. Viņu vedekla Anna Kalniņa pēc šīs mājas atgūšanas cer šeit iekārtot represēto lielvārdiešu un Kalniņu dzimtas muzeju.

Maršruts Nr. 2 (ap 3 km)

1. Kaibalas dzelzceļa stacija
2. Kaibaliņas krasti un ieteka Daugavā
3. Dzejas ozoli — Dievozolu trijotne
4. Miķelsona dzirnavas un Landovska dzirnavu vieta
5. Kaibalas skola un tās apkārtnē
6. Kaibalas vecsaimniecības

● 1. KAIBALAS DZELZCEĻA STACIJA ●

Līdz pat šī gadsimta trīsdesmitajiem gadiem Kaibalā nebija stacijas, jo iedzīvotāju skaits te bija daudz mazāks. Šīs nelielās stacijas izveidošana iznesa Kaibalas vārdu pasaulē, jo te pieturēja arī daži tālo reisu vilcieni.

Vietējie Kaibalas iedzīvotāji brīvās Latvijas laikā no šīs stacijas varēja nogādāt uz Rīgas un Ogres tirgiem savu produkciju un uz piņotavām pienu. Tā ir izdevīga arī Kaibalas skolas skolēniem un skolotājiem.

No stacijas pa Kaibaliņas krastiem līdz tās ietekai Daugavā grūti nokļūt, jo to traucē saimnieciskās būves.

● 2. KAIBALIŅAS KRASTI UN IETEKĀ DAUGAVĀ ●

Šīs upītes krasti trīs gadu tūkstošus, kamēr šeit dzīvo cilvēki, dzirdējuši daudz prieka un

asaru jeb raudu dziesmu. Vairākās vietās šeit, apstrādājot zemi, vēl arvien atrod gan akmens laikmeta, gan vēlāku laiku darba rīkus. Akmens cirvji atrasti pie Skadiņiem un Kladžām, senu trauku lauskas un kaula rotas arī vairākās citās vietās. Daudzu vietu nosaukumi ir grūti tulkojami, tātad saglabājušies no lībiešu laikiem (9. — 13. gs.) — Ķedeles, Tenteņi, Rēveles.

Ķaibalas grava ar vizbuļu un ievu ziediem pavasarī liecina, ka te kādreiz bijusi lielāka upe. Šo nosaukumu tai devuši lībieši (iespējams — kaebama — vaimanāt, žēloties; LVV II H. Rudzīte, 1963.). Ķaibalas lielākā pieteka ir Gribulīte. Šī teritorija piederēja Lielvārdes muižai, bet 1731. gadā uz astoņu zemnieku sētu zemēm tika izveidota Ķaibalas pusmuižiņa. Protams, no tā zemnieku klaušas vieglākas nekļuva.

Ķaibalas apkārtnē no 5. līdz 9. gadsimtam bija izveidojušies vairāki līdzenie kapi. Kā liecina Valdis Ozols, kurš jaunībā dzīvoja Kladžu mājās, arot zemi, toreiz bieži izaris cilvēku kaulus. Tad zemnieks savā ierastajā mierā savācis tos, izracis dziļāku bedri un kaulus paglabājis, lai nākošajos gados tie netiktu traucēti.

Ķaibaliņas krasti mīļās atmiņās palikuši visiem Ķaibalas skolas jauniešiem. Šos krastus bija iemīlējis arī Auseklis. Viņi abi ar dzejnieku Pumpuru te pastaigājās un pārrunāja latviešu pirmās atmodas laika uzdevumus. Arī Ķaibalas skolas literārais žurnāls, kura izdošanu trīsdesmitajos gados vadīja Jānis Tauriņš — dzejnieks Ēriks Drēzdiņš, — saucās «Ķaibalas Straume». Daudzos dzejoļos tajā tēlaini apdziedāti skaislās upes krasti.

Izejot gar augkopības kompleksa celtnēm, var nokļūt pie Ķaibaliņas ietekas. Līdz Ķeguma VES uzcelšanai pie Ķaibaliņas ietekas izskatījās pavisam citādi. Daugavas gultne sākās daudz tālāk. Ķaibalas upe Daugavā bija izveidojusi salu. Pie pašas ietekas labajā pusē bija

senču līdzenie kapi. Šo vietu mūsu priekšteči sauca par svētvietu. Tieši tur, tagad appludinātajā daļā, auga trīs svētie upurozoli, ko Auseklis ir apdziedājis «Dievozolu trijotnē», kaut Ausekļa laikā tur bija vairs tikai celmi.

*«Ej, raugies trijus celmus
Pie sērās Kaibalas,
Tā tev vēl tagad stāstīs
Par Dievu ozoliem».*

Kāds A. Pumpura muzeja apmeklētājs, bijušais kaibaliētis 1975. gadā stāstīja, ka viņš bērnībā divdesmito gadu pirmajā pusē redzējis ozolu celmu vietā noliktus ziedojumus senču dieviem.

Lai atradinātu latviešus no pagāniskajiem ieradumiem, ozolus 19. gadsimta pirmajā pusē likuši nocirst.

*«Te asi cirvi gāza
Šos svētos ozolus,
Un Dievu nams bij ārdīts
Līdz pašiem pamatiem,»*

saka Auseklis.

3. DZEJAS OZOLI — DIEVOZOLU ● TRIJOTNE ●

Krasta kraujā pie Kaibalas ietekas Daugavā ieraudzīsiet trīs jaunus ozoliņus. Tie iestādīti 1971. gada 22. septembrī. Toreiz vārdus «svēts» un «Dievozols» nedrīkstēja ne pieminēt, bet Pumpura muzeja padomes sēdē nolēma atjaunot Ausekļa apdziedātos ozolus, nosaucot tos par dzejas ozoliem. Kaibalas skolas skolēni daudz pastrādāja, lai sakoptu alkšņiem un krūmiem aizaugušo pakrasti. Svētkos 1971. gadā saradās vairāki tūkstoši interesentu. Dziedāja kori, spēlēja koklētāju ansamblis «Teiksma» un Kārlis Grigulis ar savu koka stabulīti. Aktieri

Dina Kuple un Uldis Pūcītis runāja fragmentus no J. Raiņa «Uguns un nakts». Pirmo ozolu (no skolas) stādīja dzejnieka A. Pumpura dzimtas pārstāvji — dēls Indriķis Pumpurs, mazdēls Andrejs Pumpurs, mazmazdēls Jānis Pumpurs un citi radnieki. Otro ozoliņu stādīja dzejnieki un rakstnieki — G. Priede, M. Ķempe, M. Čaklais, S. Viese, E. Līvs, A. Balodis. Trešo ozolu stādīja saimniecības «Lāčplēsis» pārstāvji — Edgars Ķauliņš, Andrejs Dardedzis, Francis Hibners u. c.

Jau vairāk kā divdesmit gadus šos ozoliņus un Daugavas krastu ap tiem kopj un veido skolotājs Ēriks Stāmurs ar audzēkņiem.

Kad pāri Kaibaliņai 1990. gadā uzbūvēja tiltu un aizsprostu, ozoliņu un visas šīs skaistās vietas liktenis pakļauts briesmām.

4. VECĀS MIĶELSONA UN LANDOVSKA ● DZIRNAVAS ●

Kādreiz gandrīz uz visām Daugavas pietekām bija uzbūvētas ūdens dzirnavas. Kaibalas dzirnavas Pirmā pasaules kara laikā tika sagrautas, bet divdesmitajos gados dzirnavnieks Miķelsons uzbūvēja jaunas, kuras lieti noderēja visiem apkārtnes iedzīvotājiem līdz pat sešdesmitajiem gadiem. Tad, tāpat kā visā Latvijā, tās vajadzēja slēgt.

Gribētos pastāstīt arī par Landovska dzirnavām, kuras atradās pie pašas Kaibaliņas ietekas Daugavā, netālu no dievozoliem, tagad appludinātā vietā. Par tām savās atmiņās raksta Valentīna Ābele.

Pēteris Landovskis (1868. — 1936.) pirms Pirmā pasaules kara strādājis par mežkungu, koku brāķeri. Vecumā dabūjis šeit sev dažus hektārus zemes un mūra šķūņa graustu uz tās. Vienā ēkas galā izbūvējis trīsistabu dzīvokli savai daudz bērnu ģimenei, vidū kūtiņu gotiņai

un sivēniem un otrā galā ar motoru darbināmas dzirnavas. Kamēr būvētas lielās Miķelsona ūdens dzirnavas, viņš jau malis miltus un taisījis putraimus ka prieks. Bet tas nebija vienīgais un svarīgākais. Landovska lielās istabas vienā galā stāvēja vecs harmonijs, un dzirnavnieks mīlēja dziedāt. Tāpēc viņa sirsnīgajā mājas atmosfērā sildīties nāca Lielvārdes dziedātāji.

Kad divdesmitajos gados visapkārt vīdēja nenolīdzināti kara laika ierakumi, Landovska dzirnavās pulcējās Lielvārdes koristi, un dzirnavnieks mācīja tos dziedāt. Ģimenes sirsnība ielija arī koristu sirdīs. Aukstā telpa kļuva silta.

Landovskis ļoti mīlēja mūziku. Likās, ka visa viņa dzīve bija skaņās.

V. Ābele raksta: «Landovskis dziedāt gan iemācīja, bet nekad nedirigēja. Viņš uzdeva toni, pamāja ar roku pāris vēzienus un nogāja malīnā — galvu piešķiebis, vērīgi klausījās. Pēc kādas grūtas vietas noteica «dobre». Viņa dzirnavās noteiktajā ritmā dūca dzirnakmeņi, bet istabā dziedāja koris».

Kad lielvārdieši Landovska vadībā ap 1933. gadu dziedājuši jaunatklātajā tautas namā kopā ar Rīgas 6. kājnieku pulka orķestri, viņu kapelmeistars nevarējis vien nobrīnīties, kā viens laucinieku koris varējis dziedāt bez diriģenta tik grūtas dziesmas.

Te jāpiezīmē, ka dziedātāji pēc garas darba dienas uz mēģinājumu nāca kājām trīs, sešus vai pat astoņus kilometrus. Tagad Landovska dzirnavu vieta, tāpat kā svētozolu celmi, skalojas Daugavas ūdeņos, bet pats viņš dus Lielvārdes kapos.

5. KAIBALAS SKOLA UN TĀS

● APKĀRTNE ●

19. gs. sešdesmito gadu beigās Lielvārdes muižas īpašnieks A. fon Vulfs uz valdības riko-

jumu dāvinājis skolas celtniecībai trīs pūrvietas no Kaibalas pusmuižas zemes. Viņš devis arī kokmateriālus, kurus zemniekiem pašiem jā-sazāgē. Arī akmeņus zemnieki laužuši talku veidā. 1867. gadā skola sākta celt, un 1869. gadā ap Mārtiņiem celtniecība pabeigta. Skolā (vienstāva ēka) bijusi viena klases telpa, divas guļamistabas un dzīvoklis vienam skolotājam.

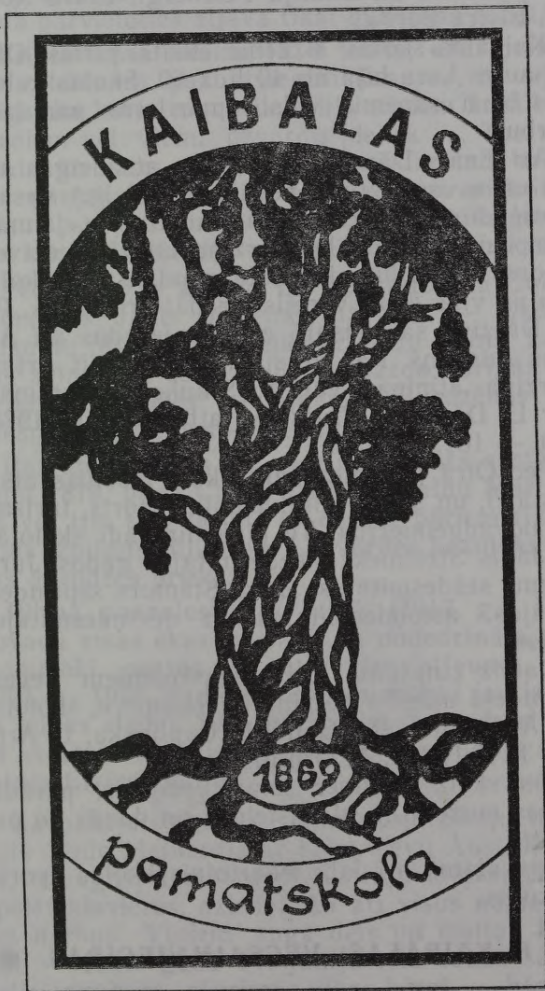
Pirmais skolotājs te bijis Roberts Gentelis. Ļoti paticis gan bērniem, gan vecākiem. Draudzējies ar Ausekli, dziedājis korī un piedalījies pirmajos Dziedāšanas svētkos.

Ap 1875. gadu mācītājs K. G. G. Krons (1806. — 1894.) pieprasījis pagasta valdei, lai R. Genteli atlaiž, jo viņš mācot tādas lietas, kādas pagasta skolā nevajagot zināt.

No 1876. gada līdz 1910. gadam par skolotāju šeit strādājis Jānis Goģis. Lai gan J. Goģis Kaibalā nostrādā 34 gadus, tomēr pagasta sabiedrībā lielu atzišanu negūst.

Pumpura muzejā glabājas Kaibalas skolas hronika no 1868. gada līdz 1940. gadam. To muzejam nodeva skolotāja Līvija Aruma. Saglabājusies lapiņa, ko rakstījis Jānis Lūsis (dzimis 1874. g.). Viņš raksta: «1883./84. g. — pirmā ziemā mācīja rakstīšanu ar grifelēm uz tāfeles (katram jāiegādā), dziedāšanu pie ērģeļu skaņām: tautas dziesmas, kā arī baznīcas dziesmas, lasīšanu, rēķināšanu, ģeogrāfiju, vietējo vēsturi un bībeles stāstus. Otrā ziemā un tāpat trešā ziemā tie paši priekšmeti. 1886. gada pavasarī jau rakstījām ar tinti un lietojām, kā toreiz sauca štālfederes — tagadējās rakstāmpalvas».

Kaibalas skolai kara laikā 1915. gadā tiek sagrauts jumts un 1917. gadā arī pati ēka. No 1915. — 1918. g. mācības vispār nenotiek. 1918./19. g. tās atsākās «Annās», bet 1921./22. g. «Čuibās».

Pēc kara skolu kā divstāvu ēku izbūvē uz vecās ēkas pamatiem. Mācības atsākas 1923./24. g. Miļā tautas atmiņā no brīvvalsts gadiem ir skolotāji Artūrs un Emīlija Pelcerģi, Klāra Kociņa, Elvīra Berga.

Kaibalas skolas skolēnu skaits pirms Otrā pasaules kara bija no 40 līdz 60. Skolas kolektīvs bieži saņēmis valsts pabalstus par labu darbu.

Arī Emīls Dārziņš šeit satika atsaucīgas sirdis un savas dzīves pēdējā (1909. g.) vasarā devās šurp, lai citīgi pastrādātu pie jaunām kompozīcijām. Emīla Dārziņa un viņa dzīvesbiedres ricībā bijusi nodota gandrīz visa skolas ēka un viņš droši varējis strādāt arī naktīs. Pie E. Dārziņa šai vasarā ciemos ieradās arī Antons Austrīņš. Par to sīkāk var izlasīt Artūra Bērziņa atmiņās vai A. Stankeviča grāmatā par E. Dārziņu «Dvēseles atbalss» (R. 1978., 159. — 161. lpp.).

Pēc Otrā pasaules kara skolā mācības atsācās ātri, un sevišķi pilnveidojas sports, tūrisms un novadpētniecība. Te jāpiemin tādi skolotāji kā Jānis Strēlnieks piecdesmitajos gados, Juris Arums sešdesmitajos, Ēriks Stāmurs septiņdesmitajos, astoņdesmitajos un deviņdesmitajos gados.

Daudz zināšanu Kaibalas skolēniem devusi ilggadējā mācību pārzine Z. Reizniece, skolotājas A. Viļuma, Dz. Gaile, L. Čaplinska, L. Aruma, T. Kalviške, A. Ozoliņš un citi.

Jūs skolā vienmēr laipni uzņems, parādīs skolas muzeju un klašu telpas un daudz ko parstāstīs.

Apskatāms arī labi iekārtotais skolas sporta laukums.

● 6. KAIBALAS VECSAIMNIECĪBAS ●

Ceļš no skolas uz staciju ved gar Silkalniem, Čuibām, Lažņām. Ieskatīsimies vēsturē.

Pagājušā gadsimta sākumā Vidzemes, arī Lielvārdes zemnieku nemieri noveda pie likuma par brīvlaišanu (1819. gada 26. martā), tas ir, deva iespēju pārvietoties, kaut gan vēl 1833. gadā pārvietoties atļāva tikai guberņas robežās.

Brīvlaišanas likuma 11. § teikts: «Tai policijas valdīšanai par atvieglināšanu ... ir vajadzīgs, ka katra nomnieka cilts saviem kristības vārdiem vēl vienu uzvārdu pieliek ... Tas uzvārds, ko katrs sevim būs pieņēmis, tad vairs nav pārmijams ar citu bez valdības piekrišanas ...». Uzvārdu visai ģimenei izvēlējās ģimenes vecākais vīrietis pagasta tiesas sanāksmē.

Pēc revīzijas aktiem var konstatēt, ka Čuibu saimnieks Jānis pieņēmis uzvārdu — Skuja, Silkalnu Mārtiņš izvēlējās uzvārdu Siliņš, Lažņās saimnieks sāka saukties Lazda, Grigās — Griķītis, Kēdelēs — Kļaviņš, Burdzēnos — Elksnītis, Skadiņos — Zemītis.

Par apžēlošanas un sūdzības raksta sastādīšanu 1819. gadā Čuibu Jānis, Silkalnu Mārtiņš un vēl trīs tika tiesāti ar desmit pāriem rīkšu. Sods izpildīts jūlijā pie Lielvārdes baznīcas vietas draudzes priekšā.

Pirmā pasaules kara laikā (1917. g.) šajā novadā visas ēkas sagrāva un nodedzināja, bet saimnieki centās tās ātri vien atjaunot. No 1921. — 1923. gadam Čuibu saimnieki jau izīrēja telpas skolai. Seit mācījās no 1. — 4. klasei 34 skolēni. Ar viņiem visiem reizē strādāja skolotāja Elvīra Berga.

Kā pēdējais Čuibās saimniekoja Skuju mazdēls Jānis Melbārdis ar savu sievu Austru, kura, uzaugusi Lielvārdes Austriņu mājās, prata spēlēt klavieres, dziedāt, kā arī visus namamātes darbus. Viņiem auga dēls un meita. Pēkšņi — 1941. gada 14. jūnija rītā sākās sājpu ceļš, no kura atgriezās tikai bērni — bāreņi. Tēvu noslepkavoja. Māte nomira Sibīrijā.

Nazārovska, polārā pilsēta Igarka, Agapitova — nāves sala. Kas šīs ir par vietām ar mūžīgo sasalmumu, kur atkūst tikai pati virskārta — kādi 15 — 20 centimetri, zin tikai tas, kas pats tur pabijis. Savos sāpju ceļos.

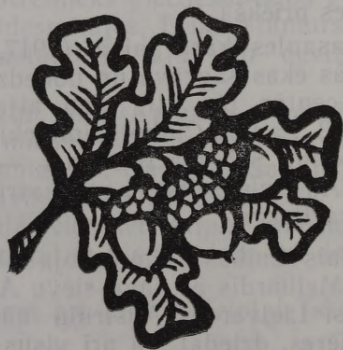
... «Tur 1942. — 1943. gada ziemā no bada, aukstuma un izmisuma aizgāja bojā simtiem izsūtīto. Sievietes, veci cilvēki un bērni. Cilvēkus izsēdināja neapdzīvotā, akmeņainā krastā vēlā rudenī ...

Jenisejas krastā piemiņas zīmi — krustu uzstādīja Agapitovā pēc piecdesmit gadiem. Bojāgājušo vārdi ir aizgājuši mūžībā». (Ilmārs Knaģis. Ceļojums uz Saules pilsētu). Bet palikuši tuvinieku sirdīs.

Pagājuši vairāk kā 50 gadi, grūti visiem represētajiem atrast mierinājumu sāpēm un turpināt tēvu darbu.

ANASTASIJA NERETNIECE,

Andreja Pumpura muzeja direktore

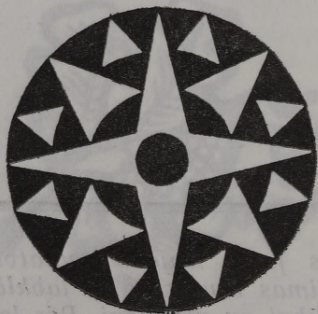

Lielvārdes jostā ieaustā senlatviešu rakstu zīme — Laimas krusts; zīme labklājībai, ilgai dzīvei, auglībai un veselībai. Pēc latviešu ticējumiem, šī zīme nes laimi, svētību un labu izdošanos. Svastika — tulkojumā no sanskrita nozīmē «laime» vai «laimīgs».

Raugies bērns ar savām gaišām acīm,
Savu tēvzemi vēro tā,
Ka lai viņas mīļā, mīļā seja
Mūžam paliek atmiņā.
Tad tu vari svešās malās doties
Pāri zemēm, jūrām, ilgu dzīts, —
Tēvuzemei nekad nezudīsi;
Jo kā talismans tā būs tev līdz.

J. Jaunsudrabiņš
(No dzejoļa «Bērnām»)

Ķeguma spēkstacijas pirmo agregātu palaida 1939. gada 15. oktobrī

ĶEGUMS

Pilsēta Daugavas labajā krastā. 11 km no Ogres, 47 km no Rīgas. Ērta autobusu un dzelzceļa satiksme (stacija Ķegums). Ciemats sāka veidoties 1936. gadā līdz ar Ķeguma VES celtniecību. Pirmās mājas celtas par valsts līdzekļiem — spēkstacijas darbiniekiem un ģimenēm (Liepu alejā, Skolas ielā).

Tur, kur HES tilts, Daugavā bijušas vienas no bīstamākajām krācēm. Stāsta, ka senāk plostnieki un laivinieki, tuvojoties krācēm, saukuši «Tjagom, tjagom!» (vilkšus).

Domājams, ka šī vieta tā arī sāka saukt par Ķegumu.

Līdz 1949. gadam apvidus bija Rembates pagastā.

Ar LPSR AP 1949. gada 16. jūnija dekrētu Ķeguma apdzīvotai vietai piešķīra Ķeguma strādnieku ciemata nosaukumu, pakļaujot to Ogres rajonam.

1960. gadā ar rajonu administratīvo reorganizāciju Ķeguma ciemata teritorijai pievienoja bijušā Baldones rajona Tomes novadu ar kolhoza «Tome» teritoriju 2263 ha platībā.

Bijušā ciemata kopējā platība 119,3 km² (kopā ar Tomi). Iedzīvotāju skaits 2789 (Ķegumā — 2152). Tā teritorija atrodas abos Daugavas krastos. Ķeguma R robeža ar Ciemupi, Z robeža — ar Rembati.

Pilsētas statuss Ķegumam piešķirts 1993. gada 8. aprīlī.

Ķegums aizņem 3 km garu un 2,5 km platu joslu gar Daugavu. Strauji attīstās individuālā būvniecība. Pilsētā vairāk nekā 40 ielas, ambulance, aptieka un sadzīves pakalpojumu iestādes — darbnīcas, bērnu dārzs «Gaismiņa», rekonstruēti daudzi veikali, kultūras nams, bibliotēka, slimnīca, pasts, SIA «Akmeņkalis», grānīta cehs, skola, vasaras estrāde.

Pārgājiena maršruts — 6 km

1. Dzelzceļa stacija Ķegums. Stacijas ēka celta 1936. gadā. Cieta kara pēdējās dienās. Pēc kara atjaunota un paplašināta pašreizējā izskatā. No 1978. gada uz Ķegumu sāka kursēt elektrovilcieni.

2. Šķērsojam Rīgas — Daugavpils šoseju. Pretī stacijai — pasts un Ogres slimnīcas Ķeguma nodaļa. 0,2 km pa Lāčplēša ielu pilsētas valdes ēka (celta 1973. gadā). Šeit ir arī bibliotēka.

3. Nonākam pie Kuģu ielas. Daugavmala. Pilsētas vienīgā pludmale.

Lāčplēša iela senāk bija ceļš uz Rautenfeldu jeb Ķeguma muižu. Muiža I. Pasaules karā cietusi. Atjaunota. Muiža atradās starp šoseju un Daugavu. Vecākie ķegumieši Rautenfeldus atceras kā izglītotus, labus saimniekus. 1939. gadā Rautenfeldu ģimene pārceļas uz Vāciju.

Sākās Ķeguma ūdenskrātuves veidošana. Ūdens pārklāja 1300 ha. Ezers skāra 410 saimniecības (210 Zemgales krastā, 200 Vidzemes krastā). Galīgi applūda 50 saimniecības (arī Rautenfeldu muiža), Latvijas valdība īpašniekiem apmaksāja īpašuma atsavināšanu (zemi un ēkas).

Pie Lielvārdes zem ūdens palika tā sauktais Lāčplēša kaps. Tā bija vairāku desmitu pūrvieta gara, krūmiem apaugusi sala Daugavā. Pavasara palos šī sala vienmēr palika zem ūdens. Teika stāsta, ka šī esot tā vieta, kur Lāčplēsis ar Melno bruņinieku iegāzušies Daugavā. Pēc skolotāja Jāņa Grestes ierosinājumā 1939. gadā Lāčplēša akmens no šīs salas tika atvilts (pa Daugavu) uz Ķegumu Daugavas krastā. Domāts bija to novietot stacijas ēkas laukumā. Lāčplēša akmeni 1976. gada 11. augustā aizveda atpakaļ uz Lielvārdi, uz savu īsto vietu — Daugavas krastā pie A. Pumpura muzeja.

1989. gada 11. novembrī Ķegumā, atzīmējot Lāčplēša dienu un pieminot Lāčplēša ordeņa vīrus — tomēniešus F. Kraukli un J. Berkmani, šajā vietā notika atceres brīdis. Iestādīja piemiņas ozolu un ielai deva Lāčplēša ielas vārdu.

4. Ejot gar Daugavas malu, nonākam pie bijušo Miesnieku māju ozoliem (mājas applūda). Šeit Daugavā ietecēja tīravota upīte Miesniekupīte. Upīte iztek 1,5 km uz Z, avotaina, posmā no dzelzceļa līdz tagadējai ietekai Daugavā ļoti piesārņota.

5. Kultūras nams celts 1951. gadā. Pretī kultūras namam Daugavmala labiekārtota.

6. Nonākam pie Rīgas — Jaunjelgavas šosejas. Ķeguma prospektā Ķeguma VES (valsts elektrostacija). Piebilde: VES apmeklēšana jāpiesaka.

Daugava apkārtnes iedzīvotājiem bija peļņas un iztikas vieta, skaistuma veidotāja. Valstij bija vajadzīga elektrība. Latvijā pirmā ir Smiltenes HES (1905. g.). 1926. gadā Latvijā bija jau 63 elektrostacijas (mazas). Jau 1914. gadā bija Daugavas pētījumu plāns. Sekoja 1936. gada 30. jūlijā Latvijas Ministru kabineta apstiprinātais zviedru firmas iesniegtais hidrocentrāles būves projekts uz Daugavas pie Ķeguma. 1936. gadā sākās celtniecība. 1939. gada 15. oktobrī palaida pirmo agregātu (bez svinībām), vēlāk otro, trešo.

Celtnei vāca ziedojumus, aizņēmumus. Uzcēla 3 gadus un 3 mēnešos. HES fotoarhīvā skatāma katras darba dienas norise. Apbrīnas vērts šodien ir toreizējā darba pamatīgums, vienkāršā tehnika. Unikāli tehniski risinājumi: vairoga aizvari; zivju ceļš (efektīvākais tā laika vērtējumā); plostu ceļš ar unikālu disances vadību, palaižot HES-2, plostu ceļu likvidēja; būves pamatu filtrācijas un pjezometriskā sistēma. 1939. gada beigās uz Ķeguma VES par direktoru nosūtīja P. Krasovski, galveno inženieri E. Kelderu. 1944. gada rudenī vācu armija atkāpjoties izpostīja agregātus un tilta garos pārlaidumus. Jāpateicas P. Krasovska veiksmīgajai un savlaicīgai HES pārējo daļu saglabāšanai.

HES atjaunoja 1947. gadā ar daudzu rūpnīcu atbalstu. Traģiska bija 1986. gada 20. septembra diena. Slodzes pārbaudi neizturēja tilta garais pārlaidums. Rekonstruēja 2 gadus. Vēsturē palika tilta arkas.

7. Pa Skolas ielu, tad Smilšu ielu nonākam 0,4 km lejpus VES aizsprostam. Ja sīkāk iepazītos ar vēstures materiāliem, uzzinātu desmitiem km plašas apkārtnes urbumu datus, mērīju-

mus, izpēti, nopamatojumus 150 km garumā Daugavā, pirms sāka celt šo VES. Dažādas firmas pat sacentās, nosakot visizdevīgāko vietu pirmās ūdens spēkstacijas būves vietai Daugavā. Vērā ņēma ekonomiskos apstākļus un ūdens satiksmes uzlabošanas iespējas pa Daugavu.

Daugavas krastā redzami stāvkrasta atsegumi, dolomīta slāņi, sastopami kalcīta kristāli. Daugavas ielejā (pēc aizsprosta izbūves) notikusi erozijas bāzes maiņa, gultnes slīpums palielinājies, un upe veido terases. Augšpus HES izveidojušies limanveida liči.

8. Nonākam pie Ķeguma skolas (atklāta 1981. gada 10. oktobrī). Skolas vēsture sākas ar 1948. gada 1. septembri. Līdz tam bērnus mācīt brauca skolotāji no Ogres. Mācības notika 2 maiņās, 2 plūsmās. Pieauga bērnu skaits. 30 gadus te skolēni mācījās 4 ēkās dažādās vietās.

Ar 1981. gadu jaunā skolā — mācās vairāk nekā 500 skolēnu 2 plūsmās. No 1993. gada komercvidusskola. Ap skolu uzcelts jauns dzīvojamo ēku masīvs. Līdzās skolai atrodas bērnu dārzs «Gaismiņa» (1984. gads), ambulance (1988. gads), granīta cehs.

9. Šķērsojot Rīgas — Daugavpils šoseju, nonākam pie Ozolu ielas. Pa kreisi — bijušais SCO (1957. gads). Celts purvainā vietā. Šeit atrodas kantoris, mehāniskās darbnīcas, kokapstrādes cehs. Uzcelts dzīvojamo māju rajons Staru ielā. Netālu ir dižozols un melnalksnis (abi republikas nozīmes dižkoki).

10. Uzejam Torņa kalnā, saukts arī par Lorenču kalnu (tāpat iesaukts ir Burdikovu kalns pēc iedzīvotāju uzvārda). No šejienes skatāma panorāma uz Daugavu un Ķegumu. Šeit, 0,5 km no Daugavas, labi pārredzama pauguraine ar pauguru grupām, kas stiepjas pāri no A uz R visai Ķeguma pilsētas teritorijai. Apkārtnes reiljefa absolūtie augstumi Daugavas kreisajā krastā ir 20—40 m, šeit, Daugavas labajā

krastā, tie ir 35—70 m. Ir laba slēpošanas trase. Paugurainē plaša individuālā apbūve, gleznainas terases.

Ķeguma Z daļā uz robežas ar Rembati jau vairākus gadus darbojas mototrase «Zelta zirgs» (tajā notiek starptautiska mēroga sacensības).

11. Vasaras estrāde iekārtota dabas veidotā nogāzē.

12. Gar Miesniekupītes krastu jeb pa Uzvaras ielu nonākam stacijā.

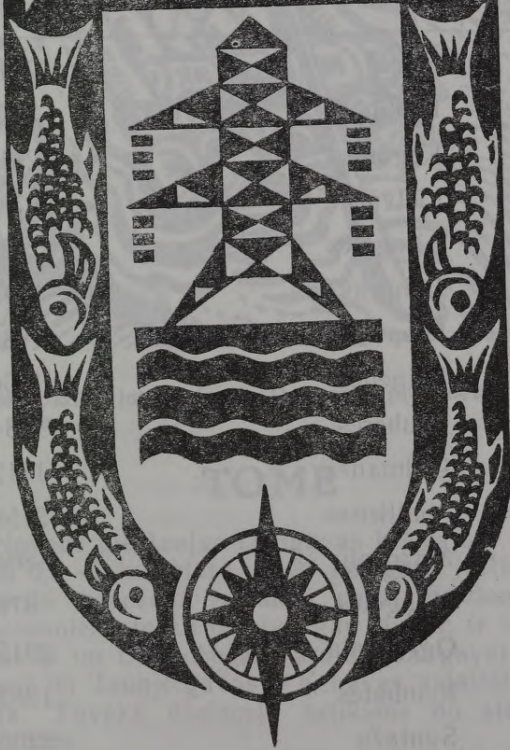
Ruta Andersone,
Ķeguma skolas skolotāja

Skaista ir mūsu tēvu zeme. Visās malās un stūros tā ir skaistumā pilna. Ikkatrs, kurš ir īsts un patiess savas zemes dēls, tas redz un jūt to tūlīņ un uz katra soļa. Un skaistāka par visām citām malām ikvienam ir viņa dzimtā vieta, viņa tēva sēta, viņa dzimtenes novads.

Kārlis Ulmanis

KEGUMS.TOME

● RAJONA IEDZĪVOTĀJU SKAITS ●

(uz 1997. gada janvāri)

Nr. p. k.	Pilsēta vai pagasts	Iedzīvotāju skaits
1.	Ogre	27379
2.	Ikšķile	3450
3.	Ķegums	2915
4.	Lielvārde	6736
5.	Birzgales	2094
6.	Jumpravas	2276
7.	Krapes	930
8.	Ķeipenes	1336
9.	Lauberes	834
10.	Lēdmanes	1612
11.	Madlienas	2158
12.	Mazozolu	804
13.	Meņģeles	878
14.	Ogresgala	2315
15.	Rembates	1282
16.	Suntažu	2263
17.	Taurupes	1212
18.	Tīnūžu	2350
●	KOPĀ	62824

Savā laikā ļoti iecienīta Daugavas plostnieku tikšanās vieta

TOME

Novads piekļaujas Daugavas kreisajam krastam 0,5—5 km platā un 24 km garā joslā. Teritoriju saposmo vairākās daļās Baldones—Vecumnieku mežu masīvi, gar kuriem ir teritorijas D un DR robeža. Paralēli Daugavai caur Tomi iet Jaunjelgavas—Ķekavas asfaltētā šoseja. Tuvākā dzelzceļa satiksme no stacijas Ķegums.

Tome bijusi sen apdzīvota. Nariņu senkapos veiktie arheoloģiskie atradumi 1966. gadā liecināja par lībiešu apmetni. Atrastās senlietas datējamas ar 11.—12. gadsimtu (agrā feodālisma laiku).

Senie lībieši, meklēdami labākās dzīves vietas, šeit atnākuši no Kurzemes. Daudzu māju nosaukumos lībiska skaņa. Nostāsts vēstī, ka mēra laikos visi iedzīvotāji izmiruši. Dzīvs palicis tikai kāds vīrs vārdā Toms. Tā arī šo vietu iesaukuši par Tomi.

Ievērojami Tomes apvidus uzplaucis hercoga Jēkaba valdīšanas laikā.

1640-jos gados, līdz ar rūpniecības rašanos, Tomē pie vēlākās Annas pusmuižas attīstījās ciemats. Tanī apmetās arī tirgoņi, izmantojot tranzīnceļu no Lietuvas caur Vecmuižu, Tomi uz Rīgu.

Ciemata labklājībai sevišķi labvēlīga bija liellaivu osta Daugavā pie Grīvām (toreiz Tomes muižas) un tuvumā esošā baznīca.

Pie Daugavas Tomē bija: salpetra vāritava (šeit mājas Sārmuļi), kaļķu, darvas ceplī, pārdzirnavas (1660.—1740), stikla ceplis (1650.—1710.), pulvera dzirnavas (1645.—1658), vietu arī tagad sauc par Pulverķi, mucenieku darbnīcas u. c.

Papīra ražošanu izgudroja Ķīnā Cai-Luņš (105. g.). Pirmā vieta, kur Latvijā sāka ražot papīru, ir Tomes muiža. Tur 1667. g. uz Dzirnavpītes iedarbināja dzirnavas.

Lielu postu uzņēmumiem nodarīja 1709. gada plūdi. Pēdējie uzņēmumi Tomē slēgti 18. gadsimta beigās.

Upe un mežu masīvs Tomi nošķir no blakus ciemiem. Tomes adrese daudzkārt mainījusies: līdz 1925. gada 1. aprīlim Tomes pagasts pieder Bauskas apriņķim, tad Rīgas apriņķim, īsu laiku Vecmuižas pagastam, īsu laiku Ogres apriņķim, 4 gadus Baldones rajona Daugmales ciemam. No 1960. gada Ogres rajona Ķeguma ciematam.

1973. gada 17. martā kolhoza «Tome» zemi pievienoja Rīgas rajona kolhozam «Sarkanais

strēlnieks», vēlāk pārveidota paju sabiedrībā «Daugmale», bet iestādes un iedzīvotāju aprūpe palika Ogres rajona Ķeguma ciematam... Tagad Tome — Ķeguma pilsētas lauku teritorija.

Šādā situācijā (kā poga pie dažādiem mēteļiem) republikā ir retais novads. Izmaiņām un gadiem ejot, iedzīvotāji saglabājuši kultūras un sadzīves tradīcijas, novada vēsturi. Senāk visi tomēnieši bijuši savstarpēji radi. Novadā 160 lauku sētas, iedzīvotāji — 580, no tiem 115 bērni (dati uz 1990. gada janvāri).

Pārgājiena maršruts — 12 km

1. Ķeguma stacija.
2. HES tilts.
3. Līčupes kanāls.
4. Lielezers.
5. Upurkalns.
6. Tomes skanste.
7. Nariņu senkapi.
8. Līčupes dambis.
9. Zemes izskalojumi.
10. Tautas nams.
11. Parks.
12. Bijusī pagasta māja.
13. Līvānu mājas.
14. Skola.
15. Bijušās baznīcas vieta.
16. Ozolu gatvīte.
17. Kapsēta.
18. Karavīru kapi.
19. Autopietura.

1. ĶEGUMA STACIJA.

2. PĀR ĶEGUMA HES TILTU ejot (0,7 km), skatāma HES — 1. ēka, zivju ceļš, HES — 2 ēka, skats uz 25 km² lielo ūdenskrātuvi un Daugavu lejteces posmā.

3. LĪČUPES KANĀLS, rakts 1974. gadā (ap 2 km), Līčupe jeb Veides upe lielākā novadā,

ap 30 km gara, iztek no Kaulu ezeriem Vecumnieku mežos. Upes platums kanāla posmā 2 m, pie Biezumu mājām 3 m, ietekā Daugavā 25 m plata, 12 m dziļa. Upes lejtecē dambis. Vecā upes gultne pārpurvojas.

4. LIELEZERS. Pēc izcelšanās pieder pie vecupju tipa ezeriem, atrodas bijušā Daugavas attekas gultnē. Ezera dziļums 2—5 m, avotains, aizaug. Senāk pavasara palos virkne ezeru, kā Lielezers, Zemišu, Lubaušu ezeri savienojās un pa Līčupes lejteci izveidoja salu. Pēdējie lielākie plūdi Tomē bija 1956. gadā.

5. Pārgājiens turpinās pa tā saucamo Salu. Saļā 26 saimniecības.

UPURKALNS. Norobežota, pilskalnveidīga senvieta Daugavas krastā ar mītņu slāni un arheoloģiskiem izrakumiem pie Jaunlubaušu mājām.

6. Pēc 3 km pa Daugavas krastu — TOMES SKANSTE. Republikas nozīmes arheoloģijas piemineklis. 17. gadsimta nocietinājums ar vaļņiem, grāvjiem, bastioniem Daugavas krastā, pie Pantarsīļu mājām.

7. NARIŅU SENKAPI 240 m garā joslā gar Daugavas kreiso krastu pie Nariņu mājām. Pirmie savrupatradumi iegūti 1932. gadā. 1966. gadā M. Atgāža vadībā veikti 527 m² lielā platībā. Izpētīti 16 apbedījumi, 11 skeletkapi, 5 ugunskaņi. Iegūtas 283 senlietas. Kapulauku izmanto lauksaimniecībā.

8. Līdz ar Rīgas HES ūdenskrātuvi Līčupes lejtecē 1974. gadā izveidoja LĪČUPES DAMBI. Līčupes lejteces ūdens pārpurvo krastmalas pļavas.

9. Salas R daļā (ar ūdenslīmeņa maiņām Daugavā) rodas ZEMES IEBRUKUMI mālsmilts slāņa pazemes izskalojumu rezultātā. Vietām iebrukumi bīstami.

10. 1 km gar Līcupi. Tomes TAUTAS NAMS (arhitekts O. Tilmanis). Cēla 1930.—1932. gadā par saziēdotiem līdzekļiem, talkās. Senāk šajā vietā bijis krogs. 1932. gadā tautas namu atklāja ar R. Blaumaņa lugas «Uguni» izrādi. Kultūras dzīve novadā saistīta ar novadnieku personībām un iedalāma posmos. 1980.—1988. gadā tautas namu kolhozs rekonstruēja.

11. 1934. gadā meža dienās tomēnieši pie tautas nama izveidoja PARKU. Uz pagasta namu iestādīja liepu gatvi, uz skolu bērzu gatvi.

12. Tomes bijušais PAGASTA NAMS (arhitekts E. Adams) celts 1926. gadā. Ēka pielāgota dzīvokļiem.

13. Aiz bijušā pagasta nama 1989. gadā kolhoza celtās LIVĀNU MĀJAS apkārtējā ainavā vieš standarta līnijas.

14. TOMES SKOLA (arhitekts E. Adams). Jau 1900. gadā pašreizējās skolas ēkas vietā bijusi vienstāva koka ēka. Mācījis viens skolotājs J. Spangers. 1916. gadā karadarbības rezultātā ēku sagrava. 1924. gadā uz bijušās skolas ēkas pamatiem uzcēla tagadējo 2 stāvu ēku. Skolēnu skaits 60—70.

15. LUTERĀŅU BAZNĪCA novadā bijusi jau pirms 1644. gada. Sens kultūras un tradīciju centrs. 1730. gadā koka baznīca celta kā Baldones draudzes nodaļa. 1806. gadā nodega. 1825. gadā uzcēla jaunu koka baznīcu. 1907. gadā uzceltā mūra baznīca (naudu devis barons Šilings). Pirmajā pasaules karā sagrauta. 1925. gadā pēc arhitekta E. Adama projekta uzcēla jaunu baznīcu. 1929. gadā baznīcai paplašināja torņa smaili. 1944. gadā vācieši atkāpjoties ēku saspridzināja. 1946. gadā atjaunotajā baznīcas daļā notika dievkalpojumi. 1956. gadā baznīcu nojauca pilnīgi. No materiāliem — mūriem — uzcēla kolhoza vistu fermu. Palicis apsūnojis uzkalns.

16. Blakus zaļo 13 OZOLU GATVE. Stādīta 1937. gadā, atklājot baznīcā piemiņas plāksni 13 Tomes draudzes locekļiem, kuri krituši 1. Pasaules karā vai pazuduši bez vēsts pie Perekopa, Petrogradas, Kahovkas u. c.

17. TOMES KAPSĒTĀ apbedījumi sākti 18. gadsimta sākumā. Novadnieku likteņstāstu zeme.

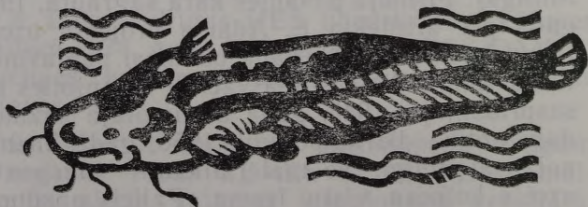
18. 0,3 km tālāk KARAVĪRU KAPI. 1935. gadā Mesteru mājas saimnieks J. Dāboliņš atvēlēja daļu no savas zemes Tomes brāļu kapu ierīkošanai. Ar ceremoniju no baznīcas šeit 1936. gada 22. septembrī pārapbedīja 1914.—1919. gadā Tomes apkārtnē kriušos sešus karavīrus. Tad pat atklāja pieminekli ar tekstu uz plāksnes: «1914.—1919. g. par Tēvzemi kritušo varoņu kaps». 2. Pasaules karā šiem kapiem līdzās apbedīja Tomē kritušos (ap 50) karavīrus.

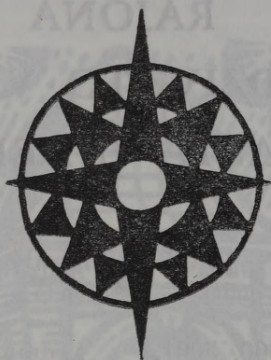
19. Tomes AUTOBUSU PIETURA. Līdz Ķegumam 6 km.

Piebilde. No Tomes skolas Vecumnieku virzienā (6 km) pa meža ceļiem var apmeklēt Tomes zivju audzētavu. Līcupe meža posmā pārpurvo apkārtējos mežus, pļavas. Peldēties nedrīkst. Apmeklējumi Tomes zivjaudzētavā jāpiesaka, un tie vēlami tikai mācību vai pīeresdzes apgūšanai.

Ruta Andersone,

Ķeguma skolas skolotāja

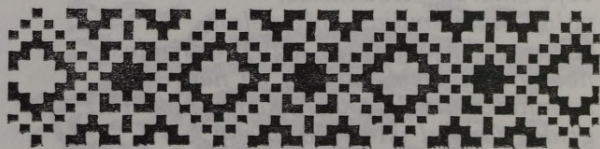

*«Manam vecamtēvam
vienu no biežāk cilātajām
bērnības atmiņām saistījās
ar plostniekiem. Ienāk sētā
bars svešu vīru, lācīgi
smagi un skaļi kā
Daugavas
krāces, kuplām
un biežām bārdām
kā Augšķeguma
meži, upes dūņu,
ugunskura dūmu
un tālu Latgales
vēju smaržu piesūkušies,
palūdz naktsmājas, līdz vēlam
vakaram kurina sārta, dzied svešādas,
nedzirdētas dziesmas un pa nakti
saimnieka atvēlētā vietā stripā nokrīt uz
grīdas un guļ istā lāča miegā...»*

A. Auziņš

RAJONA APDZĪVOTO VIETU PASTA INDEKSI

Apdzīvotā vieta	Pasta indekss	Apdzīvotā vieta	Pasta indekss
Ogre	5000, 5001, 5002, 5003, 5004	Lēdmane	5011
Lielvārde	5070, 5071	Ličupe	5065
Ikšķile	5052	Madliena	5045
Ķegums	5020	Meņģele	5047
Birzgale	5033	Ogresgals	5041
Ceļmala	5031	Plātere	5046
Cirši	5032	Rembate	5016
Glāzšķūnis	5010	Straujupe	5023
Goba	5035	Suntaži	5060
Jumprava	5022	Taurupe	5064
Kangari	5051	Tinūži	5015
Krape	5012	Tome	5030
Ķeipene	5062	Turkalne	5050
Laubere	5044	Vērene	5014
		Zādzene	5043

Lindes parka vārti

BIRZGALE

Pašreizējais Birzgales pagasta administratīvais iedalījums ir samērā jauns. Savulaik tā bijusi piederīga gan Rīgas, gan Jaunjelgavas apriņķim, gan Baldones rajonam. Vēl agrāk tā piederējusi Kurzemes hercogistei un pat Vitebskas guberņai.

Arī piederība pie novada bijusi daudzdomīga. Andreja Pumpura bērņībā Lieljumpravas pagasta ļaudis Daugavas Vidzemes pusē dzīvojošos saukuši par vidzemniekiem, savukārt šaipus Daugavai dzīvojošos pašu pagasta ļaudis — par kurzemniekiem, kaut tie paši par kurzemniekiem saukuši tikai tālāko apkārtējo pagastu iedzīvo-

tājus. Andrejs Pumpurs «Tēvijā» raksta: «Tātad šis mazais zemes gabals starp Vidzemi un Kurzemi atradās kā kāda sala jūrā un bija tikumu un ierašu ziņā līdzīgs mazai republikai, kuras iemītnieki diezgan lepojās ar savām savādībām un atgadījienos zoboja apkārtējo pagastu iedzīvotājus ar asprātīgām apdziedāšanas dziesmām.» Saejot robežām kopā ar Bauskas apriņķi, piederot pie tā un agrāk pie Kurzemes — Zemgales hercogistes, mēs esam bijuši zemgalieši un kurzemnieki. Pašreizējā piederība pie vidzemniekiem ir visai nosacīta, saistīta ar to, ka viss Ogres rajons iedalīts Vidzemes zonā.

Aizvijas Daugava — pagasta robeža. Vienā galā tā saietas ar Ķeguma pilsētas lauku teritoriju, otrā — ar Jaunjelgavas pilsētas robežām. Pa vidu lieli mežu masīvi līdz pat Vallei (patreizējā Aizkraukles rajonā) un Vecumnieku pagastam (Bauskas rajonā). Pagasta kopplatība — 29 tūkstoši ha, no kuriem apmēram 2/3 aizņem meži.

Tagadējās Birzgales senais iedalījums sastāvēja no vairākām atsevišķām muižām un to zemēm. Par vecāko var uzlūkot LINDES MUIŽU, senajās hronikās pieminētu jau 13. gadsimtā, sākotnēji sauktu par Pletenbergi vai Lielo Daugavas muižu. 1542. gadā Johannam Pletenbergam izlēņots zemes gabals. Pletenbergi bijušas vairākas pusmuižas. Viena no pirmajām — Birzgales, saukta arī par Mazo muižu. Vēlākos gados abas minētas kā līdzvērtīgas, kuras abas atradās vienā Lindes — Birzgales draudzē.

Muižas īpašnieki mainījušies, no viņiem sevišķu ievēribu pelna muižas īpašniece SOFIJA fon MENGDEN, kura 1796. gadā uzrakstīja un izdeva «Lindes un Birzgales pagasta pienākami darbi un klausīšana», bet 1805. gadā «Lindes un Birzgales pagasta tiesa» u. c. Grāfiene Sofija fon Mengden izdeva brīvlaišanas likumu saviem zemniekiem. 1843. gadā barons Hāns no-

pirka Lindes — Birzgales muižas no barona Mengdena.

LINDES MUIŽA — skaista, balta mūra divstāvu ēka ar tornīšiem un rotājumiem, ar 25 istabām. Zem pils bija plašas pagrabtelpas, kurās atradās darbnīcas, virtuves, dzīvokļi dienestniekiem, maizes ceptuve un citas telpas. Muiža — labi veidota un kopta parka vidū, šobrīd 7,4 ha platībā. Viss parks iekārtots uz četrām terasēm, kuras redzamas arī šodien. No terases uz terasi veda indiešu kāpnes, kuras daļēji saglabājušās. Pirmā terases pakāpe bijusi tagad gandrīz aizaugušais ezers. Pār ezeru vedis trosēs iekārts balts tiltiņš. Otrā un trešā pakāpe — labi kopti parki. Uz trešās terases atradies danču placis, kur notikušas pils balles. Ļoti savdabīga ir augšējā — ceturtā pakāpe, uz kuras atradās arī visas muižas ēkas. Tā izceļas ar savdabīgām «otrādi stādītām» liepām, kuras, ja vēlas noticēt teikai, «aug ar saknēm uz augšu».

Pirms Pirmā pasaules kara pie liepām bija paviljons, kur notika svētdienas skola. Parkā aug 16 eksotisku koku un krūmu sugas. Lindes muižai bijusi liela ietekme apkārtnes saimniecībā. Visā muižas teritorijā bijuši 27 pagrabi, daži vairākstāvu, līdz šodienai saglabājušās šo pagrabu daļas. Muižā tās labklājības laikos bija kaļķu ceplis, spirta dedzinātava, alus darītava, zivju audzētavas. Muižas un parka teritoriju apjoza kanāls.

Georga Frīdriha fon Pletenberga laikā 1767. gadā tika uzcelti muižas vārti — vienīgais, kas no muižas saglabājies līdz mūsdienām. Vārti ir tipisks baroka celtniecības piemineklis. Vārtu augšējā tornī kādreiz bijis milzīgs pulkstenis, kas noteicis laiku visai apkārtnē.

Muižas patronātā atradies Birzgales pastorāts. Pēc agrārās reformas Lindes muižas centrs piešķirts tās īpašniekam kā neatsavi-

nāma daļa, bet pārējā Lindes — Birzgales muiža ar mācītājmuižu sadalīta 178 vienībās, tanī skaitā 160 jaunsaimniecībās un 18 bijušajās rentes mājās.

Pirmajā pasaules karā Lindes muiža sašauta, nav atjaunota un vēlāk ar barona Hāna ziņu nojaukta un izpārdota būvmateriāliem. Pēdējais Lindes muižas īpašnieks — Karls fon Hāns paspējis 1939. g. to pārdot VIKTORAM EGLĪTIM, kura mantinieki dzīvo Amerikā un ir pieprasījuši atjaunot īpašuma tiesības. Vecie Lindes iedzīvotāji stāsta, ka 1905. gadā Lielvārdes, Rembates un Lindes muižas nededzināja, jo to kungus ļaudis turējuši par labiem.

Netālajā JEDES KAPSĒTĀ atrodas arī Lindes baronu kapi, tie guldīti arī Birzgales baznīcas kapenēs zem baznīcas.

Pamazām centrs pārvietojās uz kādreizējo Mazo muižu — Birzgali, jo šeit bija baznīca, skola, doktorāts. BIRZGALES MUIŽA atradusies tur, kur pašlaik saceltas centra jaunās daudzstāvu mājas. Centrā bijušas lopu kūtis, turējuši melnraibās govīs. Turpat bijušas vējdzirnavas. Salu mājās bijusi kalpu māja.

Bez Lindes un Birzgales muižām vēl bija pusmuižas: Jaunā muiža, Vidusmuiža, Tannenfelde, Gaiļa muiža, Pļavas muiža.

Kurzemes hercogs Jēkabs Birzgales mežos uz sabrukušā klostera pamatiem ierīkoja mēdību muižu, no kuras šobrīd palikusi apmēram 300 gadus vecā KALNAMUIŽAS KALPU MĀJA, koka guļbūves ēka ar manteļskrusteni, tagadējās Kalnadruvās. Vēlāk Kalnadruvās bija ierīkota skola. Vienā telpā mācījās visas četras pamatskolas klases.

Ja nu jūs, godājamie dzimtās zemes apceļotāji, esat pārbraukuši Ķeguma spēkstacijas tiltam un nolēmuši doties uz Birzgali, tad, nobraukuši 10 km gar Daugavu un vēl 10 km caur

mežu — būsiet ieradušies pašā Birzgales centrā. No šīs vietas piedāvāju maršrutu pa Birzgales kultūrvēsturiskā centra — Vecā Stendera un Andreja Pumpura vietām.

**Maršruts kājām un braukšus
(apmēram 30 km 1—2 dienām):**

1. Birzgales baznīckalns.
2. Piemineklis G. F. Stenderam.
3. Tautas nams.
4. Doktorāts.
5. Skola.
6. Birzgales kapi un mācītāju kapsētiņa.
7. Krauku mājas.
8. Ķeirānu meža mājiņas vieta un pieminekļu ansamblis A. Pumpuram.
9. Dīriķupītes piemiņas akmens.
10. Robežkroga piemiņas akmens.
11. Daugavas dzirnavas.
12. Alstiķe.
13. Meža kapi.
14. «Lāčplēšu» mājas.

Papildus Lindes parks.

Iesākumā nekur tālu nav jāiet. Tepat, Birzgales centrā, blakus autobusa pieturai iesākas BAZNĪCKALNS. Šobrīd kalnā stāv ēka, kura uzcelta nojauktās baznīcas vietā. Kalns pilns mirušo senču dvēselišu.

LINDES — BIRZGALES BAZNĪCA uzcelta drīz pēc muižu ierīkošanas — 1567. gadā pēc pirmā Kurzemes—Zemgales hercoga Gotarda Ketlera pavēles par baznīcu ierīkošanu. Sāukumā tā bija neliela koka ēka. Starp 1730. un 1740. gadu uzbūvēta jauna koka baznīca. 1888. gadā pārbūvēta. 1851.—1852. gadā tika iebūvētas Martīni firmas ērģeles. Baznīcā bija vācu gleznotāja Junkera altārglezna «Kristus pie krusta», kura šobrīd atrodas muzeja glabāšanā. Baznīca bija Eiropas nozīmes kultūrvēstures piemineklis. Birzgales evaņģēliski luteriskā baznīcā darbojušies vairāki ievērojami mācītāji.

Visizcilākais — Kurzemes 18. gadsimta ievērojamais valodnieks un literāts, enciklopēdijas latviešu zemniekiem «Augstas gudrības grāmata no pasaules un dabas», kuru it sevišķi bija iemīlojis Andrejs Pumpurs puikas gados, un citu grāmatu autors, GOTHARDS FRIDRIHS STENDERS, tautā saukts par Veco Stenderu. Mācītāja pienākumus Lindes — Birzgales baznīcā viņš pildījis 9 gadus laikā no 1744. līdz 1753. gadam. Vecā Stendera 275 gadu jubilejā 1989. gada rudenī baznīckalna nogāzē Birzgales tautfrontieši un skola atklāja PIEMINEKLI savu senču gudrajam mācītājam un skolotājam un nojauktajai baznīcai. Tēlnieka Ojāra Feldberga veidotajā laukakmens pieminekli iekalti Vecā Stendera vārdi:

*«... un miļā Dieva zemīte
Ir pilna svētības,
Kas viņu tikai labi kop,
Tam tā par svētu zemi top.»*

Vēlāk Birzgales baznīcā darbojušās mācītāju Šulcu un mācītāju Bušu paaudzes. Mācītājs K. Šulcs (dzimis 1772. gadā) tulkojis latviešu valodā grāfienes Sofijas fon Mengden izdotos likumus. Viņa dēls mācītājs K. Šulcs (dzimis 1807. gadā) sastādījis «landkartes» un tām klāt «Iztāstīšanas», no kurām ģeogrāfiju «iz visām piecām pasaules daļām» krietni izņēmis cauri Andrejs Pumpurs Lielvārdes draudzes skolā. K. Šulcs laikā no 1828. līdz 1837. gadam rakstīja «Latviešu avīzēm» par agrārājiem jautājumiem, par pagasta pašpārvaldes, baznīcas un izglītības lietām.

1824. gadā sadega visa, apmēram 1500 grāmatu lielā pastorāta bibliotēka, manuskripti. Mācītāji Buši Lindē un Birzgalē darbojās no 1840. gada līdz Otrajam pasaules karam. Birzgalēs baznīca barbariski nojaukta tikai 1965. gadā. Ar pagasta deputātu lēmumu baznīcas

draudzei atdota daļa no ēkas, kura uzcelta baznīcas vietā. No 1990. gada Lieldienām pie ēkas iesvētītas divas plāksnes: «Birzgales pagastnams» un «Birzgales evaņģēliski luteriskā draudze».

Ēkas zālē iekārtota skaista dievkalpojumu kapela.

Ceļa otrā pusē pretim baznīckalnam, uz mācītājmuižas klēts, vēlāk pagasta magazīnas klēts pamatiem celts Birzgales TAUTAS NAMS. Uzbūvēts par tautas līdzekļiem un tautas spēkiem 1933. gadā. Darbus organizēja un lielus naudas līdzekļus deva «Ciršu» māju saimnieks Kārlis Saulkalns. Atbildību par nama celšanu uzņēmās būvmeistars Mārtiņš Zeltmanis. Abus ar ģimenēm represēja un viņi mira tālu no Latvijas. Tautas namā tiek turēta cieņā un godā piemiņa tā cēlājiem un tautas mākslas kopējiem, tiek apkopots pagasta kultūrvēsturiskais mantojums.

Pretī tautas namam lepojas Birzgales jaunā ambulances un aptiekas ēka, uzcelta uz nojauktā DOKTORĀTA PAMATIEM, kurā jau 1929. gadā tika atvērta arī aptieka.

Pārejot pāri ceļam pie diķa, jākāpj trešajā — skolas kalnā. 1994. gadā BIRZGALES SKOLA nosvinēja 145 gadu jubileju. Lindes muižas barons Hāns to uzbūvēja kā pusmuižu. Ēkas vienā galā bija muižas moderniecība, otrā gala dzīvoja ķesteris. Viena istaba bija ierādīta «skolai», kur ķesteris Zēvalds pa vaļasbrīžiem apmācīja pagasta bērnus grāmatā. Bet jau pēc diviem gadiem, 1847. gadā barons visu ēku atdeva skolas vajadzībām un nosauca to par Lindes pagastskolu zemnieku bērniem. 1852. gadā skolu pārbūvēja, paplašināja, uzcēla otro stāvu un nosauca par Birzgales — Lindes skolu. Birzgales skolā nāca bērni no visās apkārtnes. Līdzī ņēma gultiņu un maizes lādi, ūdeni piedzēra klāt. Zem gultiņas vannīte, slotiņa. No

upes pasmēla ūdeni, nomazgājās, izlēja ārā ūdeni, izlaucīja kambarus un gāja uz klasi. Mācību laikā klasē bija tāds klusums, ka varēja dzirdēt, kā pulkstenis iet. Pazemes eja no skolas pagrabiem izgāja uz baznīcu. Pirmais pastāvīgais skolotājs bija dzejnieks un ērgelnieks FRICIS MĀLBERĢIS (dzimis 1823. gadā), pirmās Garlība Merķeļa biogrāfijas autors. Fr. Mālberģis bija Birzgales baznīcas pirmais ērgelnieks. Pats par sevi teicis:

*«Birzgalē es celmus laužu,
Tautas druvā strādājot...»*

Birzgalē Fr. Mālberģis strādāja līdz 1856. gadam, tad pārgāja uz Rīgu. Pirmā pasaules kara laikā skolā atradās vācu štābs, kara slimnīca, pie skolas notika kaujas. Kritušie apglabāti aiz baznīcas. Kad latviešu strēlnieki skolu atbrīvoja, to cik necik saveda kārtībā un 1920. gadā atsāka mācības ar četrām klasēm. 1923. gadā to sauca par Birzgales pagasta I pakāpes pamatskolu. Skola pārdzīvoja nežēlīgu ugunsgrēku. Tad no 1933. līdz 1935. gadam Birzgales pagasta pašvaldība skolas ēku pilnībā pārbūvēja. Piebūvēja trešo stāvu, jaunu korpusu, pārbūvēja pagraba telpas, ierīkoja mehānisko ūdens piegādi, kanalizāciju, elektrību un samaksāja par to 77,7 tūkstošus latu. Tā laika laikrakstos skola slavēta par vienu no modernākajām un priekšzīmīgākajām Latvijā. Skolai bija zeme, augļi, sakņu un košuma dārzi. Bija Mazpulks, Jaunatnes Sarkanā Krusta pulciņš, skolēnu kooperatīvs. Skolu divas reizes apmeklēja Latvijas Valsts prezidents Kārlis Ulmanis. Kara gados skolas pārzinis bija tagadējais filoloģijas zinātņu kandidāts Konstantīns Karulis.

Birzgales skolā mācījies rakstnieks un skolotājs Jānis Purapuķe (dzimis 1864. gadā Lindes — Birzgales pagastā), beidzis Baltijas skolotāju semināru. Stāstu «Savs kaktiņš, savs

stūrītis zemes», «Leišu svētbilžu griezējs», «Spieķis un divi suņi» u. c. autors.

Birzgalē dzimis (1878. gadā Riekstu mājās) un Birzgaļes skolu beidzis rakstnieks, skolotājs un 1905. gada revolucionārs JURIS KOSA, mācījies Valkas skolotāju seminārā, jaunstrāvnieks, 1906. gadā izsūtīts uz Tjumeņu uz 25 gadiem. Grāmatu «Naktij uznākot», «Kad laime iet garām», «Rīta krēslā», «Pusdienas karstumā», «Dienas tveicē» autors. Grāmatā «Tālajās pļavās» attēlota Riekstu māju apkārtnē Birzgalē. Miris 89 gadu vecumā. Apglabāts Birzgalē, Jedes kapos.

Jaunākos laikos no Rimeņu mājām uz skolu gāja tagadējais rakstnieks un publicists Ēriks Hānbergs (dzimis 1934. gadā Birzgalē), publicistikas grāmatu un stāstu krājumu «Pirmā grēka līcis», «Taka rudzu laukā», «Plikie un pusplīkie», «Kartupeļu stāsti» u. c. autors. Zaru kapos netālu no Rimeņu mājām atdusas rakstnieka vecāki.

Skolas apkārtnē šobrīd ir viena no visskaistākajām vietām Birzgalē.

Puskilometru no skolas, mācītājmājas virzienā atrodas BIRZGALES KAPI un mācītāju mazā kapsētiņa. Salīdzinājumā ar daudzajiem un greznajiem metālkalumiem pārējās pagasta kapsētās Birzgaļes kapsētā ir samērā vienkārši kalti metāla krusti, žogi un soli.

Tālāk kājām vai braukšus jāveic lielāks pārgājiens. Tūlīt aiz kapsētas jānogriežas uz Enkurnieku ceļa, kurš izved uz Jaunjelgavas šosejas pašā Daugavas malā. 1979. gadā Birzgaļei pievienoja bijušā Lieljumpravas pagasta Daugavas kreisā krasta daļu, nosacīti sauktu par Mazjumpravu, ar pēckara gados izveidoto Daugaviešu ciemu. Mazjumpravas rabežas sagājās ar Alstiķu, Taurkalnes, Valles, Birzgaļes un Lindes muižu zemēm.

ŅEGA

ŅEGUMA UN BIRZGALES ROBEZUPE

Ņegas upes (6 km aiz Ņeguma, Daugavas kreisajā krastā) apkārtni tūristi par savu pasākumu vietu izraugās daudzus gadus.

Ja Jūs vēl nezināt, kur atrodas Ņega, tad atbrauciet. Nenožēlosiet. Arī Jūs savaldzinās tās skaistā apkārtnē, kas īpaši krāšņa ir vasarā un rudens lapu rotā.

Pusceļā uz Daugavmalu, ceļa kreisajā pusē redzamas KRAUKU MĀJAS. Tās ir senas, Andreja Pumpura mātes — Zemuļu dzimtas mājas. Vēl šodien tur saimnieko Zemuļu dzimta. Netālu no Kraukām atrodas Jauntīrumnieki, kur Andreja Pumpura par Mīlo māti sauktā Ede Plūme mācīja pagasta bērnus. Jauntīrumnieku senās ēkas nav saglabājušās.

Puskilometru tālāk jau pa gabalu redzams pieminekļu ansamblis ANDREJAM PUMPURAM, uzcelts vietā, kur kādreizējā ŪIRĀNU MEŽA MĀJIŅĀ 1841. gada 10. septembrī (pēc vecā stila), Indriķa un Līzes Pumpuru ģimenē piedzima dēls Andrejs, metriku grāmatā ierakstīts kā Andrievs, kristīts 20. septembrī. Šeit pāiet dzejnieka pirmie dzīves gadi. Ūirānu meža mājiņa nojaukta 1856. gadā. Simbolpiemineklis uzcelts, nosvinot eposa «Lāčplēsis» simtgadi, bet dzejnieka portreta skulptūra tika uzstādīta viņa 150 gadu jubilejā 1991. gadā. Pieminekļa autori — tēlnieks Jānis Karlovs, arhitekte Inguna Rībena. Šai vietā lai katram ļauts pie sevis vai pilnā skaļumā izteikt Raiņa pārfrāzētās Pumpura «Lāčplēša» rindas:

*«Akmen, šķelies,
Celies, mana apburtā tauta, celies!
Pēc simtsgadu miega uz jaunu dzīvi,
Pēc vergu sloga uz gaismas brīvi!
Akmen, šķelies,
Tautas dziesminiek, Pumpur, celies!
Dzied, latvju vadoni Lāčplēsi,
Teic pagātni, cel uz nākotni!»*

Blakus piemineklim ir ozols, kuru 1927. gadā Ūirānu meža mājiņas vietā iestādīja skolas bērni, lai vieta neizzustu no ļaužu atmiņas.

Pēc 2—3 gadiem Pumpuru ģimene pārceļas uz Dirīķu mājām, tepat netālu, Dirīķupītes kreisajā krastā, kur tagad stāv tēlnieka V. Titāna apdarinātais piemiņas akmens, 1845. gadā

Andreja tēvs kļūst šo māju saimnieks. Mājas uz gleznainas pakalnes — Torbēnu kalna. Gar Dīriķiem gāja ceļš uz Fridrihštati (Jaunjelgavu) un tālāk uz Jēkabmiestu (Jēkabpili). Netālu Mazā Jumpravmuiža ar Ardeļa dzirnavām, pretējā virzienā Lindes muiža ar skaisto terašu parku un rakto kanālu. Lejā plūst Daugava — uz tās kūšāja dzīve. Uļļu krogā, Sudmalkrogā un netālajā Robežkrogā apgrozījās dažādi cilvēki — plostnieki, laivinieki, ceļa gājēji un braucēji. Arī pie bijušā Robežkroga tagad stāv V. Titāna veidotā akmens piemiņas zīme. Uz kaimiņu mājām Maltāniem pārnāca pie mazmeitas dzejnieka mātes tēva māsa, dzejnieka tēva audžumāte un paša dzejnieka par Miļo māti godātā Ede Plūme. Dīriķu māju vairs nav. Tās sagrautas Pirmā pasaules kara laikā. Parādu dēļ Indriķim Pumpuram uzteica Dīriķu māju renti. Pēc to atstāšanas Indriķa ģimene atrada pajumti sievas dzimtajās, jau pieminētajās Krauku mājās.

Izejot uz Jaunjelgavas ceļa, der atcerēties, ka tas nav vecais Fridrihštates ceļš, jo tas, ceļot spēkstacijas, palika zem uzpludinātās Daugavas.

Maršruts aizved Jaunjelgavas virzienā, līdz Daugavas dzirnavām. Bijušajās DAUGAVAS DZIRNAVĀS, celtās 1798. gadā ar uzpludinātu dzirnavdīķi, kuras toreiz piederēja Jumpravas muižai, bijis ķieģeļu ceplis. Apmēram no 1970.—1990. g. šeit bija keramikas darbnīca. Rakstniece Regīna Ezera, dzīvojot neilgu laiku Daugavas dzirnavās, noskatījusi prototipus apkārtnes laudīs savam darbam. Tepat blakus senos gados bijusi pārceltuve no Mazjumpravas šai krastā uz Lieljumpravu otrā Daugavas krastā.

Iznākot atpakaļ uz šosejas, ja laika pietiek, var pamest soļus uz priekšu apmēram 2 km, kur atrodas senas, slavenas vietas — ALSTI-

ĶES atlikušie mūri ar blakus esošām jaunbūvēm. Kādreizējais muižas centrs. Vecie ļaudis stāsta, ka senos laikos tur bijusi slavēna psihiatriskā dziedinātava ar oranžerijām un zieņas dārziem. Tajā Eiropā slavens dakteris ārstējis slimos ar darbu un ziediem. Blakus bijusi (tagad ceļa Daugavas pusē) iebraucamā vieta atbraukušajiem slimo piederīgajiem. Pa uzbraucamo slīpni, kuras atliekas vēl samanāmas, varējuši ar trijjuģu iebraukt. Gadsimta sākumā šeit bija nodibināta Alstiķes sanatorija (Sanatorium Halswigshof in Kurland). Pirmajā pasaules kara laikā tā panīka. Sovhoza laikā Alstiķē uzcelta pilsētas skolēnu «Lotosa» vienību vasaras nometne, vēlāk pārdota.

Atgriežoties atpakaļ pie Daugavas dzirnavām, šoreiz jāgriežas prom no Daugavas pa meža ceļu, un tepat vien ir MEŽA KĀPI. Tā ir ļoti sena lauku kapsēta, kurā nav nevienas zemes pēdas, zem kuras kārtu kārtām negulētu kāds senais daugavietis vai mežinieks. Tajos laikos ļaudis tika glabāti «pēc šņores», rindās. Tikai vēlākos laikos piederīgos sāka glabāt kopējās dzimtas kapu vietās. Šajos kapos apglabāti Andreja Pumpura bērniņas un agrās jaunības dienu ļaudis, Pumpuru dzimtas un Zemuļu dzimtas ļaudis. Tūlīt no vārtiem pa labi atrodas Pumpuru dzimtas kapi. Meža kapos guļ MĪĻĀ MĀTE. Tā kā pat visnopietnākajai Birzgales un Andreja Pumpura dzimtas pētniecei, dakterei un vēsturniecei Vaidai Villerušai nav izdevies atrast tieši to vietīņu, kur Meža kapos guļ Miļā māte, tad piemiņas zīmi 1989. gada septembrī ar godājamās Villerušas kundzes gādību uzstādīja kapsētas vidū. Ozolkokā iegriezts: «Meža kapos dus Miļā māte, Tīrumnieku saimniece Ede Plūme, Zemule, 1775. g.». Villerušas kundzes vārdiem runājot, varbūt, ka tā ir piemiņas zīme visām gudrajām latviešu mātēm, daudz pārcietušām. Var-

būt arī tām, tālu no dzimtenes palikušajām, visām latvju mātēm, kuras agros pavasaros raugās zilām vizbulīšu acīm pasaulē no vecās kapsētas zemes, izstarojot mātes sirds gudrību un gaišumu.

Ede Plūme bija tālu izslavēta ārste, labdare, slastu un pasaku zinātāja. Savā laikā Jauntūrumniekos ierīkojusi skolu, kur viena pati Lielvārdes prāvesta uzdevumā mācījusi pagasta bērņus grāmatas lasīšanā. Edes piederīgie jau no seniem laikiem bija izslavēti par lieliem grāmatniekiem, baznīcas pērminderiem un pagasta runas vīriem. Pumpura dzimta visur raksturota kā gaiša dzimta. Arī Andreja Pumpura māte bija iemantojusi labas grāmatu lasītājas un dziedātājas slavu. Miļajai mātei dzejnieks veltījis garo dzejoli «Teiku vācelīte», kurā teicis:

*«Tu miļā, vecaja māmuliņe,
Sen dusi vēsajās smiltīs,
Bet tava teiku vācelīte —
Ies, dzīvos tautiešu sirdīs!»*

Varētu gan būt, ka tieši šeit, šajā vecajā lauku kapsētā arī ir tas sākums un pamats latvju tautas eposa paredzējumiem, viedajiem padomiem un nenovecošanās brīnumam. Pie kapsētas ieejas uzstādīta vēl otra senču kapu zīme Pumpuru kaimiņu saimniekam burvim Dugajam.

Tālāk ceļotājiem jāapsver savi spēki. Var atgriezties uz šosejas un doties Ķeguma virzienā, pa ceļam apskatot DĪRIKUPĪTES un ROBEŽKROGA akmeņus un iegriezties Jedes kapsētā, kur apglabāts iepriekš pieminētais rakstnieks Juris Kosa, un iepazīties ar apraksta sākumā aprādīto Lindes parku, ieturēt atpūtas brīdi Daugavas malā.

Tomēr tiem, kuriem prāts nesas redzēt visu, kas skatāms Andreja Pumpura un eposa saka-

rā, no Meža kapiem jādodas tālāk no Daugavas prom, mežā iekšā. Ceļš būs patāls, apmēram 7 km cauri mežiem, līdz Lāčplēša dzelzceļa stacijai. Pie Lāčplēša dzelzceļa stacijas atrodas LĀČPLĒŠU MĀJAS.

1857. gadā dzejnieka tēvs ar ģimeni pāriet par kalpu pie sava jaunākā brāļa Jāņa uz LĀČPLESIEM. Mājas dibinātas tikai ap 1816. gadu kā jauna saimniecība līdumā meža vidū. Visus Pumpurus vieno ciešas radniecības saites. Bieži pārējie atrod pajumti LĀČPLĒŠOS. Lāčplēšu māju vārds stāsta par līdumu lišānu plēsiņu zvēru pilna meža vidū. Tālāk atrodas arī Vilksplēšu mājas. Andrejs Pumpurs klausījies netālo Ķīvenu mežsarga Puigas tēva seno teiku stāstīšanā, arī teikās no bruņinieku laikiem par Lielvārdes veco pili, kuras pa daļai attēlotas eposā. Lāčplēšu mājas devušas vārdu eposam. Tās arī visvairāk saistītas ar Pumpuru uzvārdu.

Vēl nesen mājas bija nolemtības varā, bez kārtīga saimnieka. Bija pussabrukusi guļbaļķu dzīvojamā māja un kalto laukakmeņu saimniecības ēka, kā arī īpatnēji celtā māja ceļa malā, kas savulaik izmantota gan kā lazarete, gan kā degvīna monopols, gan veikals. Liktenis šīs mājas nolika būvorganizācijas priekšnieka Antona Vilcāna ceļā, kurš Latvijas lauku atdzimšanai nolēma tās atjaunot. Pateicoties Vilcāna kunga godaprātam un svētībai, «Lāčplēši» top no jauna tieši tādi, kādi tie bijuši Pumpuru laikā būvējoties, ievērojot visas sentēvu tradīcijas un būvēšanas noslēpumus. 1989. gada septembrī «Lāčplēšos» tika nosvinēti spāru svētki. Tagad dzīvojamā māja un klēts ir gatava. Veidojas māju iekoptība.

Savulaik «Lāčplēšu» uzplaukumu no nelielām līdumu mājām par spēcīgu saimniecību sekmēja Maskavas — Ventspils dzelzceļa līnijas ievilkšana, kura šķērsoja Lāčplēšu māju zemi. Dzelz-

ceļa līnija tika atklāta 1901. gadā, pēc tam 20. gados šeit uzcelta lielā stacijas ēka. Vecie ļaudis stāsta, ka šī lielā stacija bijusi paredzēta Iecavai, bet toreizējais Lāčplēšu māju saimnieks Strautiņš, dodot stacijas būvei zemi par velti, panācis, ka staciju uzbūvēja šeit, meža vidū. Tas lasāms Villerušas kundzes pētījumā par Andreja Pumpura dzimtas genealogiju 1988. gada «Varavīksnes» krājumā.

1858. gadā Andrejs Pumpurs no «Lāčplēšiem» aiziet uz Rembati, kur uzsāk mērnieka mācekļa gaitas. 1859. gadā viņa vecāki ar meitu pāriet uz Lielvārdi. No šejienes, no «Lāčplēšiem», 17 gadus jauns, kalps Andrievs Pumpurs aizgāja prom no Birzgales puses, aizgāja pasaulē, lai nekad vairs šai pusē neatgrieztos.

Dzejnieks atdusas Rīgā, bijušajos Lielajos kapos. Ķapa pieminekli darinājis Kārlis Zāle. Dzejnieka tēvs apglabāts Lielvārdes Lāčplēša kapos, māte — Matīsa kapos Rīgā.

Atmodusies tauta, caur piemiņas zīmēm savā dzimtenē atgriezies Andrejs Pumpurs, dzied latvju tautas varonis Lāčplēsis, un piecēlusies apburtā tauta. Tad jau arī šī rūtiņa mātes Latvijas lakatā neizbalēs.

Jūs, dzimtās zemes apceļotāji, varat tepat blakus, autobusa pieturā, sagaidīt autobusu uz Ogri, lai nekad vairs Birzgalē neatgrieztos...?

Nora Ivanova,

Birzgales tautas nama vadītāja

*Tikai tas, kas savu tēvu zemi pazīst, var to
patiesi mīlēt.*

A. Kronvalds

Iekonservētās Ikšķiles baznīcas drupas

IKŠKILE

Ikšķile — viens no senākajiem Latvijas novadiem, Daugavas lībiešu valodā «viens ciems» vai «pirmā apmetne». Ikšķile — katoļticības pirmais izplatības centrs Latvijā. Novada pirm-sākumi meklējami 13. gadsimta sākumā, kad Ikšķiles pils feodālis Konrāds fon Meiendorfs sāka pakļaut apkārtējās teritorijas. Ikšķiles pils novadā 1638. gadā ietilpa: Ikšķiles muiža — 48 zemnieku saimniecības, Ikšķiles mācītāj-muiža — 5, Tīnūžu muiža — 16, Pikkalnes muiža — 5, Turkalnes muiža — 6, Sprestiņu muiža — 6, Pulkārtnes muiža Pārdaugavā — 5. Ikšķiles pagastā 19 gadsimta vidū bija divas

muižas — Ikšķiles un Berkavas. Pagājušā gadsimta nogalē Ikšķiles pagastu paplašina un tam 1891. gadā pievieno Tinūžu pagastu, 1892. gadā Ikšķiles mācītājmuižas pagastu, 1892. gadā apvieno Ikšķiles un Sprestiņu muižas (tagadējais Ogresgala pagasts), pēdējo līdz ar to iekļauj Ikšķiles pagastā, 1898. gadā pievieno Turkalnes pagastu.

Ikšķiles kā administratīvi teritoriālas vienības platība tiek pakāpeniski samazināta līdz ar Ogres izveidošanos. Pagājušā gadsimta beigās Ogres tagadējā centrā atradās Ikšķiles muižas Ogresgrīvas pusmuiža. Līdz ar Rīgas—Daugavpils dzelzceļa atklāšanu 1861. gadā rīdiniēki Ogrē strauji sāka būvēt vasarnīcas, un Ogrē 1895. gadā iegūst ciema, 1920. gadā miesta, 1928. gadā pilsētas tiesības un līdz ar to atdalās no Ikšķiles pagasta ar šādu teritoriju — Ogresgrīvas pusmuiža, Ogres parks, Ogres sala, Mālu kalns un Ikšķiles virsmežniecība. Līdz ar Ogres pilsētas izveidošanos 20. gadu nogalē no Ikšķiles pagasta atdalījās Sprestiņu muižas teritorija — tā kļuva par patstāvīgu Ogresgala pagastu. 1940. gadā Ikšķiles pagastā ietilpa Ikšķile, Tinūži, Turkalne un Berkava (Daugavas kreisajā krastā). Pašreiz Ikšķile ir pilsēta starp dzelzceļu Rīga—Daugavpils un Daugavu ar kopējo platību 240 ha. Iedzīvotāju kopskaits Ikšķilē: Ikšķiles pagastā 1906. gadā — 4817, 1935. gadā — 2442, Ikšķiles ciematā — 1992. gadā — 3500 iedzīvotāju.

Aicinām jūs iepazīt Ikšķiles novadu, ceļojot pa seno Rīgas—Polockas ceļu, kura posms, neskatoties uz lielajām pārmaiņām Daugavas krastā, ir saglabājies vairāku kilometru garumā. Šobrīd senais ceļš ir vietējās nozīmes satiksmes maģistrāle, bet agrāk tā bija viena no Latvijas nozīmīgākajām šosejām ar vairāk nekā 700 gadu vēsturi. Daudzus gadsimtus paralēli ceļam gāja Daugavas ūdensceļš, pa kuru vidus-

laiku sākumā vikingi brauca uz Bizantiju. Uz senā ceļa seguma atspoguļojas visa mūsu tautas vēsture — pa to soļojušas daudzas armijas — vācu krustneši, zemgaļu brīvības cīnītāji, Polockas kņaza Vladimira kara draudze, Krievijas valdnieku Alekseja Mihailoviča un Ivana Briesmīgā karavīri, imperatora Napoleona, ķeizara Vilhelma, kā arī Hitlera un Staļina karotāji. Abpus ceļam izsenis ritējusi rosīga saimnieciskā dzīve — tirdzniecība, zvejniecība, amatniecība, zemkopība. Vairākus gadsimtus, līdz pat 1861. gadam, kad tika atklāts dzelzceļš Rīga—Daugavpils, pa šo satiksmes maģistrāli gāja zirgu pasta trakts Rīga—Maskava. 1915.—1917. gadā senā ceļa zona nonāca aktīvas kara darbības rajonā un tika ļoti izpostīti. 1968.—1972. gadā cauri Ikšķiles ciematam izbūvēja jauno šoseju Rīga—Daugavpils, un šobrīd transporta kustība pa senā ceļa posmu ir minimāla.

Lai iepazītos ar piedāvāto maršrutu, jābrauc līdz Saulkalnes dzelzceļa stacijai un jāiet līdz Daugavai.

1. NĀVES SALA — Daugavas pretējā krastā. Ikšķiles priekštilta nocietinājumu placdarms, kuru latviešu strēlnieki smago zaudējumu dēļ (ap 300 kritušo un vairāk kā 1000 ievainoto) nosauca par Nāves salu, izveidojās 1915. gada rudenī un pastāvēja līdz 1917. gada vasarai. Placdarma aizstāvēšanā 1916. gadā piedalījās 2. Rīgas un 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons. Nāves salas varonīgajiem cīnītājiem 1924. gadā Valsts prezidents Jānis Čakste atklāja pieminekli, kuru 1986.—1987. gadā atjaunoja Ikšķiles vēstures entuziasti Arvja Popes vadībā.

2. ŠIPES KROGS — atrodas uz Rīgas un Ogres rajona robežas, pagājušā gadsimtā arī zirgu pasta stacija. Kroga īpašnieks agrāk — Rīgas pilsēta, rentnieki — 19. gadsimta nogalē Mārtiņš Bode, 1914. gadā — Brese. Pirmā pa-

saules kara laikā kroga celtnes nopostīja, 20. gados dzīvojamo ēku atjaunoja.

3. KĀBEĻKALNS — Daugavas krastā pie betona dambja gala, 9.—12. gadsimta senkapu un lībiešu apmetnes vieta. Te veikti arheoloģiskie pētījumi. Kalna galā trīs nezināmu Krievijas karavīru kaps no I Pasaules kara. Kābeļkalnā savu pirmo talku 1987. gadā Tautas dzejnieka Imanta Ziedoņa vadībā veica Latvijas Kultūras fonds.

4. ANKERSMITU SENKAPI — 16. un 17. gadsimta vietējo iedzīvotāju kapi, šeit veikti arheoloģiskie pētījumi.

5. DRUKAS — 1912. gadā te sāka darboties kaļķu un ķieģeļu ceplis, kura īpašnieks bija Jānis Vēveris.

6. «JAKARU» un «ZUŠU» MĀJU VIETA — pašreiz zem ūdens, 70. gadu sākumā sakarā ar Rīgas HES ūdenskrātuves izveidi mājas noārdīja. «Jakaros» pirms I Pasaules kara bija Miķeļa Jēkabsona kaļķu un ķieģeļu ceplis ar 6 strādniekiem, bet «Zušos» — Jāņa Dātava kaļķu ceplis.

7. MŪRAKROGS — 19. gadsimtā arī zirgu pasta stacija, 1913. gadā — alus noliktava. Līdz agrārai reformai 20. gados krogs piederēja Tinūžu muižai, kura bija vienīgā privātmuiža Ikšķiles pagastā.

8. «ZARIŅU» SENKAPU VIETA — atrodas zem ūdens Daugavas bijušajā krastā. «Zariņu» mājas saimnieks no 1910. līdz 1915. gadam Andrejs Zariņš — latviešu strēlnieks, Jura krusta 4. pakāpes kavalieris. Pirms Rīgas HES ūdenskrātuves izveides šos 9.—12. gadsimta lībiešu senkapus pētīja arheologi Jāņa Graudoņa vadībā.

9. IKŠĶILES MĀCITĀJMUIŽA — atradās tagadējās Ogres MSVP tehnikas stāvlaukumā un darbnīcu teritorijā. Viena no senākajām rok rakstu un grāmatu krātuvēm Latvijā, līdz 1892.

gadam Ikšķiles mācītājmuižas pagasta centrs, agrāk arī nabadzīgo un vientuļo cilvēku patversme. Nopostīta līdz ar visām vēsturiskajām vērtībām I Pasaules kara laikā, pēdējais mācītājs — Marnics. Pastorāta atjaunošanas projekts tika izstrādāts 1924. gadā, bet palika nerealizēts. 30. gadu nogalē mācītāja mājas saimnieks — Aleksandrs Panders, kurš nodarbojās ar zemkopību.

10. KRIEVIJAS ARMIJAS NOMETNES VIETA — tagad parks Rīgas un Peldu ielas stūrī. Līdz 1914. gadam te regulāri dislocējās dažādas cariskās Krievijas armijas daļas — kājnieki, kavalēristi, artilēristi. 1891. gadā te savu dienestu veica mūsu tautas eposa «Lāčplēsis» autors štābkapteinis Andrejs Pumpurs. Rīgas pilsēta, kura bija Ikšķiles muižas īpašniece, karspēka nometnes vietu ap 1905.—1910. gadu sāka ierādīt vasarnīcu būvei (1913. gadā te iemērija zemes gabalu Jūlijam Marsonam — 30. gadu Ogres pilsētas galvai).

11. BIEDRĪBU NAMA VIETA — iepretim tagadējam Ogres MSVP kantorim, Ozoliņa parkā. Divstāvu mūra ēku uzbūvēja 1901. gadā «Tīnūžu—Ikšķiles dziedāšanas biedrība» ar Tīnūžu muižas īpašnieka barona Jozefa fon Volfa tiešu palīdzību. Minētā biedrība bija viena no lielākajām visā Ogres novadā — 1899. gadā 123 biedri. Namu 1905. gada 23. decembrī nodedzināja «melnā sotņa». Pēc I Pasaules kara ikšķilieši uz ēkas pamatiem izbūvēja estrādi, uz kuras, un blakus esošajā Ozoliņa parkā, 1920.—1930. gadā tika organizētas daudzas teātra izrādes, zaļumballes, kā arī regulāri «Daugavas svētki».

12. IKŠĶILES PAREIZTICIGO DRAUDZES BAZNĪCAS UN SKOLAS VIETA — ceļa kreisajā malā, nedaudz pirms Danču kroga. Abas koka ēkas uzbūvēja 1846./47. gadā, baznīcas celtniecība izmaksāja 7000 rubļus, tā bija pare-

dzēta 250 cilvēkiem. Dievnamu un draudzes skolu I Pasaules kara laikā nopostīja.

13. DANČU KROGS — tagad Rīgas iela 41, pagājušā gadsimtā arī zirgu pasta stacija. Kroga īpašnieks — Rīgas pilsēta, rentnieki — Emīls Peitāns 1875. gadā, R. Smits 1878.—1880. gadā, 1885.—1893. gadā Georgs Ranke, no 1893. gada — Antons Petters. Pagājušā gadsimta nogalē krogs pārdzīvoja zināmu krīzi, jo netālu izvietotajā armijas nometnē atvēra divas dzertuves. I Pasaules kara laikā sagrauts, 1924. gadā atjaunoja dzīvojamo ēku. Danču kroga saimnieks 20.—30. gados bija Jānis Riekstiņš, pašreiz — Jānis Ozols. Pēc I Pasaules kara Danču krogs, tāpat kā citi Ikšķiles novada krogi, savas primārās funkcijas vairs nepildīja.

14. ZIRGU TRAMVAJS — 1863. gadā darbu uzsāka Ikšķiles dzelzceļa stacija, un tūlīt izveidojās satiksmes līnija Rīga—Ikšķile—Baldone. No Ikšķiles stacijas atpūtņiekus līdz Baldonei veda ar diližansiem, kurus Danču kroga tuvumā pāri Daugavai cēla prāmis. 1917. gada rudenī, kad Ikšķili ieņēma Vācijas armija, tā izbūvēja pa tagadējo Ozolu ielu un Daugavas prospektu zirgu tramvaja līniju. Posmu Daugavas kreisais krasts—Baldone vācieši izveidoja 1916. gadā. Pa šo maršrutu Ikšķiles stacija—Baldone 20.—30. gados regulāri kursēja t. s. konka, 25 km garo ceļu veicot 3 stundās par Ls 0,70 lielu samaksu. Ikšķiles zirgu tramvajs 1939. gadā bija pēdējais šāda veida transporta līdzeklis visā Latvijā.

15. IKŠĶILES MUIŽAS UN ALUS DARI-TAVAS VIETA — atrodas zem ūdens starp Danču krogu un senās Ikšķiles baznīcas drupām. Skaisto muižas kungu dzīvojamo ēku izbūvēja 1793.—1794. gadā, arhitekts — francūzis Kristofs Hāberlands. Viena no Rīgas apriņķa lielākajām un senākajām muižām, īpašnieks līdz agrārai reformai — Rīgas pilsēta, arenda-

tors 1894. gadā — barons Aleksandrs fon Volfs. Pirmās Latvijas Republikas laikā muižas centra saimnieks Kārlis Ducēns, kurš te ierīkoja arī gateri. 1933. gada 12. novembrī Ikšķiles muižā notika jaunuzceltās Ikšķiles luterāņu draudzes baznīcas iesvētīšanas goda mielasts. Blakus muižai atradās alus darītava, kurā 1912. gadā pārstrādāja 9040 pudu iesala. Tās nomnieki — Rīgas sīkpilsonis Hermanis Šlenkers (1888.—1913. g.), Rīgas I ģildes tirgotājs Kārlis Kimmels (1913.—1923. g.).

16. SENĀ BAZNICA — drupas uz mākslīgās salas, agrāk uz Daugavas labā krasta. Pirmā mūra celtnē visā Baltijā, Republikas nozīmes arhitektūras un vēstures piemineklis, celta 1185. gadā, kapitāli pārbūvēta 1879. gadā, sagrauta 1916. gadā. Līdz Rīgas dibināšanai 1201. gadā dievnams bija Livonijas bīskapa sēdeklis. Blakus baznīcai atradās 1186. gadā būvētā pils, kuru nopostīja 17. gadsimtā, un 13.—17. gadsimta senkapi.

17. VAITIŅKROGS — atradās netālu no senās baznīcas, Daugavas krastā. Krogam bija stabili ienākumi visu gadu, jo tas apkalpoja gan Daugavas arājus — plostniekus, zvejniekus, liellaivu vilcējus, gan ceļa braucējus. Vaitiņkrogā pavasaros lielā skaitā mēdza piestāt plostnieki, kuri te iedzēra kārtīgu devu brandavīna, un tālāk uz Rīgu tad tie brauca bez pieturām. Kroga īpašnieks bija Rīgas pilsēta, rentnieki — Sproģis (1878. g.), Fricis Ramats (1880. g.), Jānis Puriņš (1884. g.). Ēku I Pasaules kara laikā sagrava.

18. IKŠĶILES PIEMIŅAS AKMENS — Daugavas malā, iepretim senās baznīcas drupām. Latvijas Kultūra fonda Ikšķiles kopa, vadītājs Valdis Villerušs, akmeni (Ikšķiles nosaukums uz tā iemūžināts latīņu, vācu un latviešu valodā) uzstādīja 1988. gada oktobrī, akmeņkalis — Jānis Rasiņš.

19. «ZEMTURI» — līdz I Pasaules karam Ikšķiles luterāņu draudzes skola, 1916. gadā sagrauta. Mājas saimnieks 1920.—1940. gados Jānis Volmārs pēc kara ēkas atjaunoja. J. Volmārs bija aktīvs sabiedrisks darbinieks — Ikšķiles pagasta padomes priekšsēdētājs (1935. g.), Ikšķiles luterāņu draudzes pērminders, jaunbūvējamās baznīcas valdes loceklis (1931.—1933. g.). Blakus «Zemturiem» 13.—18. gadsimta senkapi.

20. IKŠĶILES SALA — appludināta, atradās starp seno baznīcu un «Elkšņiem». 1916. gadā uz tās apglabāja trīs kritušos Krievijas armijas karavīrus — Jākovu Kiseļeviču un Abrahmanu Ismatdinovu no 495 Koveņas pulka, Fjodoru Zaborski no 496. Viļkomiras pulka. Viņus 1934. gadā pārāpbedīja uz latviešu nodalījumu Ikšķiles luterāņu kapsētā.

21. AVIĀCIJAS SVĒTKU VIETA — laukā aiz «Zemturiem» virzienā uz Ogri, sākot ar 1935. gadu, kad E. Roziša vadībā nodibināja «Latvijas Aeroklubu Ikšķiles nodaļu» (biedru skaits uz 1936. gada 1. decembri — 96), regulāri tika rīkoti «Aviācijas svētki» ar vairāku Rīgas lidmašīnu un ikšķiliešu pašu būvēta planiera «Daugavietis» piedalīšanos. Svētki noslēdzās vakarā ar zaļumballi Ozoliņa parkā.

22. «ELKŠŅU» KROGS UN SKOLA — pagājušā gadsimta pirmajā pusē arī zirgu pasta stacija. Kroga īpašnieks — Rīgas pilsēta, arendatori — Mārtiņš Lazda (1880. g.), Dāvis Lazda (1885. g.). Gadsimta nogalē kroga ēku pārbūvēja par skolu un Ikšķiles pagasta valdes namu. Skolu 1911. gadā reorganizēja un nosauca par «Ikšķiles—Elkšņu 2-kl. Ministrijas skolu», kuru kara laikā nopostīja. 1922.—1923. gadā «Elkšņos» uzcēla uz drupu pamatiem jaunu skolu, tika izlietoti 4000 lati. Skolas pārzinis 30. gados bija Jūlijs Pakalns — aktīvs sabiedrisks darbinieks, Brīvības pieminekļa

celtniecības komitejas Ikšķiles nodaļas priekšsēdētājs. Līdz II Pasaules karam skolas nosaukums — «Ikšķiles pagasta Elkšņu 6-kl. pamatskola», 1966. gadā skola pārcēlās uz jaunām telpām — tagadējo Ikšķiles vidusskolu.

23. «STRIDEKŠŅI» — Daugavas lībiešu valodā «Kaujas cirvis», zemnieku saimniecība netālu no Daugmalas aiz «Elkšņiem». Tās rentnieks 1869. gadā — Pēteris Ēlksnītis, 1910.—1930. gados mājās saimniekoja Mārtiņš Plikše-Ozoliņš. No «Stridekšņiem», kuru teritorija pašreiz ir zem ūdens, līdz tagadējai Jaunogrei pirmās līnijas Krievijas armijas pozīcijas Daugavas krastā aizstāvēja no 1916. gada 16. novembra līdz 15. decembrim latviešu strēlnieki — 2. Rīgas pulks, komandieris — Rūdolfs Bangerskis. Kritušos strēlniekus, kopskaitā ap 20, apglabāja Ogres Brāļu kapos.

Jānis Hartmanis,

skolotājs, bijušā Ikšķiles novada
muzeja vadītājs,
tagad — Latvijas zemessargu
štāba apmācības 1. daļas priekšnieks

Labi dzīvot zemē manā,
Kas vēl tādu otru dos:
Kalnam pāri pretī panāk
Bērzi tāšu zābakos —
Panāk pretī lepni, stalti,
Augsti celtu galou tur, —
Citur bērzi nav tik balti
Un tik lepni nav nekur.

Aroīds Skalbe

● IKŠĶILES SENĀ BAZNICA ●

Ikšķiles baznīca, ievērojams vēstures un arhitektūras piemineklis, pirmā zināmā mūra celtne Latvijā un Baltijā, tika uzbūvēta 1185. gadā kā Livonijas bīskapa pils kapela (pils tapa nākošajā gadā). Celtniecību organizēja Holšteinas Sigebergas auguštīniešu klostera kanoniķis Meinards (vairākos avotos minēts arī kā Meinhards, dzimis ap 1125. gadu Vācijā, miris 1196. gadā Ikšķilē), kurš ieradās Ikšķiles lībiešu novadā kopā ar vācu tirgotājiem jau 1180. gada sākumā kā kristīgās ticības sludinātājs. Būves darbus veica no Gotlandes salas ataicinātie zviedru meistari. Celtniecībai Meinards bija izraudzījis ļoti izdevīgu vietu — ap 15 m augstu dolomīta klinti Daugavas labajā krastā. Savā sākotnējā veidolā baznīca bija neliela, tipiska romānikas stilā veidota viduslaiku divjomu celtne. Kā visiem šāda veida dievnamiem, arī Ikšķiles baznīcas altāris atradās pret austrumiem. Grīdu klāja kaļķakmens plātnes. Torņa nebija, celtnes rietumu galā virs jumta atradās speciāla izbūve zvanam. 1186. gadā, kad bija uzceltas abas mūra ēkas, Brēmenes virsbīskaps ordinēja Meinardu par pirmo Livonijas bīskapu, un līdz ar to Ikšķile kļuva par kristietības izplatības centru visā Latvijā.

Baznīca un blakus esošā pils smagi cieta daudzajos karos. Dievnams tāpēc tika vairākkārt remontēts un pārbūvēts — 14. gadsimta II pusē, 1613. gadā, 1754. gadā un 1879. gadā, savukārt pils tika pilnīgi nopostīta jau 17. gadsimtā. Pēdējā pārbūve 1879. gadā, kuru vadīja Rīgas pilsētas arhitekts J. D. Felsko, kardināli izmainīja ēkas ārējo un iekšējo veidolu — baznīcu pagarināja austrumu un rietumu virzienā, tika uzbūvēts augsts zvanu tornis. No mazā viduslaiku dievnama saglabājās tikai dažas detaļas. Stalto celtni Daugavas krastā 1916. gadā

sagrāva Vācijas armijas artilērija, jo zvanu tornī darbojās Krievijas karaspēka novērotāji. Tobrīd nama izmēri bija šādi — garums 39,6 m, platums 12,2 m, sienu augstums 9,1 m. Pēc Rīgas apriņķa kara zaudējumu komisijas aprēķina 1920. gadā Ikšķiles baznīca kā tāda praktiski bija iznīcināta — akmens ēka un šifera jumts nopostīts (vērtība 62 920 rubļi zeltā pēc 1914. gada jūlija kursa), zvani evakuēti (200 rubļi), ērģeles pazudušas (2000 rubļi), teritorijas postījumi — iznīcināts žogs un akmens stabi (100 rubļi).

1926. gadā tika izstrādāts baznīcas atjaunošanas projekts, bet tas palika nerealizēts — ikšķiliešiem bija nepieciešams dievnams, kurš atrastos ciema centrā. Tāpēc 1931.—1933. gadā Ikšķiles luterāņu draudze uzcēla jaunu baznīcu. Pašlaik tur izvietota Valsts bibliotēkas grāmatu krātuve. Senās baznīcas drupu daļēju restaurāciju 1961.—1962. gadā veica arhitekta G. Jansona vadībā. Sakarā ar Rīgas HES ūdenskrātuves izveidošanu, 1970. gados vēsturiskās drupas iekonservēja. Salu, uz kuras tagad tās atrodas, paaugstināja un nostiprināja.

1864. gadā netālu no baznīcas Igaunijas muižnieks Boriss fon Ikšķilis (Ikšķiles pils novadu 1201. gadā bīskaps Alberts izlēņoja bruņiniekam Konrādam Meiendorfam, 1257. gadā lēnis pāriet Bardevisu dzimtas pārvaldīšanā, kuri drīzumā pieņēma Ikšķiļu uzvārdu) par godu pirmajam Livonijas bīskapam Meinardam uzstādīja granīta pieminekli, kurš saglabājies līdz mūsdienām. Pirmais, kā arī otrais Livonijas bīskaps Bertolds tika apglabāti baznīcas iekšienē. Kad trešais bīskaps Alberts 1201. gadā nodibināja Rīgu, uz turieni tika pārcelts bīskapijas sēdekļis. Līdz ar to Ikšķiles baznīcas nozīme katoļticības izplatīšanā Latvijas teritorijā krasi samazinājās. Reformācijas kustība 16. gadsimtā skāra arī Ikšķili — baznīca kļuva par

luterāņu draudzes dievnamu. Blakus baznīcai agrāk bija 12.—18. gadsimta kapsēta, arheologi te atklāja vairāk kā 600 apbedījumu 6—7 kārtās. Bez tam vairāki vietējie dižciltīgie tika apglabāti zem baznīcas grīdas, kā arī citur ēkas iekšienē — nišās un kriptās.

Ar Ikšķiles dievnama tuvāko apkārtni saistās virkne vēsturisku notikumu: 12. gadsimta nogalē te tika kristīti pirmie lībieši — Gerveders, Ilo, Vade, Valdeko, Viliends, Uldenags u. c. 1187. gadā Ikšķiles pilij uzbruka Daugavas kreisajā krastā dzīvojošie zemgaļi, kuri piedraudēja mūra ēku ar virvēm ievilkt upē. 1203. un 1206. gadā Ikšķiles pili aplenca un neveiksmīgi centās ieņemt Polockas kņaza Vladimira karadraudze, kuram pirms vācu ierašanās vietējie iedzīvotāji maksāja nodevas, 1205. gadā Ikšķiles novadā uzliesmoja lībiešu sacelšanās pret krustnešu jūgu — tika nogalināti 17 vācieši, vairākus gūstā saņemtos svešzemniekus pagāni upurēja saviem dieviem. 1287. gadā dievnama tuvumā sīvu kauju ar vācu ordeņbrāļiem izcīnīja zemgaļu karaspēks.

Baznīcas teritoriju vairākkārt pētījuši arheologi — Pieminekļu valdes uzdevumā 1926. gadā Zviedrijas Lundas profesors Dr. H. Kjellina un arhitekta O. Tilmaņa vadībā, 1960. gadu nogalē un 1970. gadu sākumā te strādāja vēstures zinātnieka J. Graudoņa grupa.

1986. gadā, sakarā ar 800 gadu katoļticības ieviešanas jubileju, Ikšķiles senās baznīcas drupas apmeklēja grupa Rietumeiropas garīdznieku. Pēc diviem gadiem šeit pabija viesi no VFR — fon Ikšķiļu dzimtas pārstāvji. 1988. un 1989. gadā Vello Remerta vadībā Rīgas kooperatīvs «Restaurators» strādāja pie baznīcas drupu kārtējās konservācijas.

Jānis Hartmanis

DEMOGRĀFISKĀ SITUĀCIJA
● SKAITĻOS ●

BĒRNU DZIMSTĪBA 1990.—1996. GADOS
OGRES RAJONĀ

	1990.	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.
Ogres rajonā kopā	977	992	900	742	698	551	563
● Pilsētas							
1. Ogre	361	397	385	312	242	223	224
2. Lielvārde	122	95	104	87	97	72	83
3. Ikšķile	43	37	22	28	26	17	19
4. Ķegums	33	39	41	24	35	18	22
● Pagasti:							
1. Birzgale	32	42	28	32	26	29	19
2. Jumprava	33	31	39	20	27	14	19
3. Krape	23	22	22	14	13	11	13
4. Ķeipene	31	11	26	23	17	16	12
5. Laubere	28	27	12	30	17	8	13
6. Lēdmane	22	30	24	20	19	14	12
7. Madliena	42	35	36	36	32	29	19
8. Mazozoli	15	22	15	16	16	11	6
9. Ogresgals	39	54	26	19	25	20	16
10. Meņģele	22	25	16	19	21	4	5
11. Rembate	27	25	28	8	17	7	11
12. Suntaži	36	40	31	43	28	21	29
13. Taurupe	21	36	15	21	13	12	12
14. Tinūži	47	24	30	17	27	25	29

IKŠĶILES JAUNAJAI BAZNĪCAI —
60 GADI

Raksturīga dominante Ikšķiles centram ir tās jaunā baznīca. Ko par to saka zinātnieki?

«Pēc tam, kad I Pasaules karā iepriekšējo evaņģēlisko baznīcu nopostīja, 1933. gadā — tāpat pirms 60 gadiem, uzbūvēja jaunu. To veica Ogres būvuzņēmējs Stārķis. Baigajā gadā viņu ar ģimeni 14. jūnija izsūtīšanās aizveda.

Baznīcu cēla pēc arhitekta P. Kundziņa meta un iesvētīja to 1933. gada 12. novembrī. Iesvētīšanā arhibīskaps Dr. T. Grīnbergs pirmo reizi lietoja jauno arhibīskapa zizli, gatavotu pēc ikšķilieša, profesora Jāņa Kugas meta.

Gadu vēlāk zvanu, izlietu Liepājas drašu fabrikā no tērauda, augstajā tornī uzvilka mans

tēvs Andrejs Zariņš kopīgi ar Jāni Šteinu. Zvans, ja nemaldos, bija 1 vai 2 tonnas smags. To uzdabūt tornī ar tā laika trūcīgiem tehnikas līdzekļiem bija ievēribas cienīgs veikums. Piestiprināšanu pie zvana ass izdarīja kalējs Jānis Kuga. Arī krusta piemontēšana torņa galā ir viņa darbs. (Tajā laikā Ikšķilē dzīvoja četri Jāņi Kugas; profesoram bija dēls Jānis un kalējam dēls Jānis Arvīds). Zvanīšanu izdarīja, velkot virvi uz leju. Zvanam šūpojoties, tā mēle sitās pie malām ar vareni dobru skaņu «kling-klang», ko varēja dzirdēt kilometriem tālu. Par zvaniķi darbojās Kārlis Brēķis, kas bija arī kapu pārzinis. Vēlāk to darbu darīja viņa audzumeita Minna.

Drīz pēc baznīcas iesvētīšanas novembrī mācītājs V. Šēferis iesāka konfirmācijas stundas iesvētījamiem jauniešiem. Tās noturēja pusloka telpā baznīcā aiz altāra. Laiks bija krietni auksts, un baznīcā apsildīšanas krāsnis vēl nebija iemūrētas. Sēdējām tāpat mēteļos — pirmie 22 iesvētījamie. Iesvētīšana notika 3. decembra svētdienā.

Baznīca šobaltdien stāv vēl joprojām, bet nekalpo Dieva pielūgšanai. Pēc mācītāja V. Šēfera aiziešanas uz Jēzus draudzi Rīgā viņa vietā nāca mācītājs E. Rubenis. Pēc Rubeņa nāves 1948. gadā par mācītājiem kalpojuši Perlbahs ar dēlu. Draudze sarukusi maza un 1959. gadā apvienojusies ar tuvējo Ogres draudzi. Tagad baznīcā iekārtota reto grāmatu krātuve — arhīvs, kas nav publikai pieejams.»

Kārlis Zariņš

Piezīme.

1989. g. 16. februārī notika Ikšķiles ev. lut. draudzes atjaunošanas kopsapulce.

Ar 1989. gada februāri sākās regulāri Dievkalpojumi, kurus vadīja mācītājs Alvis Sauka.

1991. gada 15. maijā Reliģijas lietu departamentā reģistrēti Statūti un saņemta reģistrācijas apliecība Nr. 615. Draudze ieguva juridiskas personas statusu un tiesības apgūt savus bijušos īpašumus.

Sajā pašā gadā Ikšķiles ev. lut. draudze griezās pie Latvijas Republikas valdības ar lūgumu atdot draudzei piederošo baznīcu, kurā atrodas Valsts bibliotēkas grāmatu krātuve.

1991. g. 21. jūnijā Latvijas ev. lut. Baznīcas arhibīskaps Kārlis Gailītis rakstīja: «Saprotu reālo situāciju, ka patreiz nav un tuvākajā laikā arī nebūs iespējams pārvietot gandrīz 1 miljonu grāmatu no Ikšķiles baznīcas ēkas uz kādu citu vietu. Kādreiz, labākos laikos, Ikšķiles baznīca, protams, būs jāatdod draudzei.»

1992. gada maijā pēc mācītāja A. Saukas par Ikšķiles ev. lut. draudzes mācītāju Konsistorija komandēja Gunti Dišleru.

1992. gada jūnijā notika divi dievkalpojumi un bērnu kristības uz salas vecās baznīcas drupās.

1992. gada novembrī dievkalpojumu translēja Latvijas TV.

1995. gada februārī Latvijas Republikas Valsts Kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija darīja ziņāmu, ka ar 1994. gada 11. jūlija pavēli Ikšķiles baznīca ir iekļauta valsts nozīmes arhitektūras pieminekļu sarakstā.

1995. g. jūlijā iznāca draudzes avīze «Ikšķiles Zvans».

Kaut arī atjaunotā draudze pastāv tikai 7 gadus, Ikšķile ir bagāta ar mūžiem, kas atdoti ticībai un mīlestībai uz Dievu un savu tēvu zemi.

1996. g. aprīlī Ikšķiles draudzē beidza kalpot mācītājs Guntis Dišlers.

Draudze turpinās «Ikšķiles Zvana» izdošanu, kā arī citas mācītāja Gunta Dišlera aizsāktās ieceres.

(Ikšķiles ev. lut. draudzes padome)

ZINĀT PAGĀTNI IR ZINĀT NĀKOTNI.

J. Rainis

(Iekšies ev. jut draudzes padome)

VĀCU GĀZU UZBRUKUMS

● NĀVES SALĀ ●

1916. GADA 25. SEPTEMBRĪ

No stratēģiski svarīgā Ikšķiles priekštilta nocietinājumu placdarma Daugavas kreisajā krastā Krievijas armijas pavēlniecība 1916. gada nogalē plānoja uzsākt aktīvas uzbrukuma operācijas Bauskas un Jelgavas virzienā, tādējādi attālinot frontes līniju no Rīgas. Vācijas karaspēka štābi savukārt gribēja par katru cenu Nāves salu ieņemt un tās aizstāvjus ietriekt Daugavā. Tieši tāds bija vācu 1916. gada 25. septembra uzbrukuma mērķis — par to liecināja 28. septembrī saņemtie gūstekņi.

Indīgo gāzu pielietošanai Ikšķiles priekštilta nocietinājumi bija piemēroti — reljefs ar daudziem nelieliem padziļinājumiem un gravām, ar slīpumu uz Daugavas pusi, nabadzīga augu valsts, tā saucamie krasta vēji — gaisa dabīga tiekšanās uz ūdeni. To visu vācieši ņēma vērā un 18. septembrī savos ierakumos izvietoja indīgās gāzes balonus, par ko tūlīt Nāves salas komendantam ziņoja novērotājs jaunākais apakšvirsnieks Pahomovs. Ienaidnieks drausmīgo ieroci nolēma pielietot nekavējoties, jo pēdējās dienās bija aktivizējusies krievu izlūku darbība, artilērija regulāri apšaudīja vācu pozīcijas un to aizmugurē piešāva mērķus. Bez tam pretinieka dzeloņdrašu žogos krievi bija izveidojuši vairākas ejas, lai tuvākajās naktīs varētu iebrukt vācu pirmās līnijas ierakumos.

Ikšķiles priekštilta nocietinājumus tobrīd aizstāvēja 44. kājnieku divīzijas 173. Kameņeckas pulka 2., 3. un 4. bataljoni, kuri Nāves salā ieradās 14. septembrī.

Pirmo gāzu vilni izlaida visā placdarma frontē no deviņām vietām 25. septembrī 4.35 no rīta, kad bija iestājies labvēlīgs laiks. Frontē valdīja klusums, un karavīri gulēja visciešāko

miegu. Gāze ar šņākoņu izplūda no baloniem un neliela vēja dzīta tuvojās krievu ierakumiem. Lai novērstu sargposteņu uzmanību, vācieši atklāja šauteņu, ložmetēju un mīnmetēju uguni. Tomēr ienaidniekam neizdevās noslēpt uzbrukumu — gāzes šņākoņu izdzirdēja gan labajā, gan kreisajā placdarma flangā, kā arī posteņi pie Buņciem. Te sargkareivji ļoti labi dzirdēja vācu sagatavošanos un gāzes šņākoņu, diemžēl viņu starpā sākās īss strīds: vieni uzskatīja, ka iedarbināta kāda mašīna, bet citi pareizi novērtēja vācu darbību. Kad ierakumos ieplūda pirmais gāzu vilnis, visas šaubas tūlīt izklīda. Telefonists Vasilis Kitajevs, neuzvelkot gāzmasku, tūlīt piezvanīja 4. bataljona komandierim un pa satiksmes eju aizskrēja brīdināt biedrus, tā aiziedams bojā. Pēc nāves par šo varoņdarbu viņu apbalvoja ar IV pakāpes Svētā Jura krustu. Apakšvirsnieks Korovjaks arī gāja bojā, gan iepriekš paspēdams izšaut sarkanu raķeti — signālu par indīgo gāzu trauksmi un mest ienaidnieka virzienā rokasgranātu. Tūlīt pēc tās sprādziena sāka šaut krievu ložmetējs, tādējādi nelaižot vāciešus pie Buņču posteņa. Placdarma kreisajā flangā gāzu novērotājs jaunākais apakšvirsnieks Pahomovs izšāva apgaismojošo raķeti un redzēdams, ka tuvojas indīgo gāzu mākonis, deva signālu ar sarkanu raķeti. Labajā flangā ierindnieks Andrušečkins karavīrus brīdināja ar zvana palīdzību un aizskrēja uz ierakumiem brīdināt biedrus par gāzu tuvošanos. Pēc tam viņš atgriezās savā slēpnī pie krievu pirmās dzeloņdrāšu līnijas un līdz vakaram novēroja ienaidnieka darbību.

Trauksme ātri izplatījās pa visām Nāves salas garnizona apakšvienībām. Blindāžās un zemnicās tika modināti guļošie karavīri. Sevišķi grūti piecelt bija tos, kuri dažas stundas iepriekš atgriezās no izlūkošanas un nocietināšanas darbiem. Notika nenovēršamais — smagā

fosgēna gāze ātri iegūlās katrā reljefa iedobumā, tā burtiski pielīpa zemes virspusei. Daudzi karavīri tumsā nevarēja ātri atrast pie zemnīcu sienām piekārtās gāzmaskas. Vairāki lielā steigā gāzmaskas uzvilka pavirši, marles maskām pārtrūka saites, Kumanta — Zeļinska maskām plīsa gumijas apvalks. Dažiem karavīriem, kuri tikko bija atgriezušies no atvaļinājuma vai hospitāļa, gāzmasku nebija vispār. Lielākā daļa Nāves salas aizstāvju vēl līdz maskas uzvilšanai paspēja ieelpot zināmu daudzumu fosgēna. Sekas parādījās tikai pēc vairākām stundām un daudziem bija liktenīgas.

Sajā kritiskajā situācijā ļoti augstu jānovērtē Kameņeckas pulka virsnieku darbība. Štābkapteinis Ivans Razumovs, kurš tikko bija atnācis no izlūkošanas, izdzirdot trauksmes signālu, izskrēja no zemnīcas un, turot mutei priekšā kabatas lakatiņu, organizēja aizstāvēšanos. Rezerves rotas komandieris poručīks Jevgeņijs Vavilovs bez gāzmaskas devās pie saviem karavīriem, kuri gulēja zemnīcās, piecēla tos un ievada kārtību apjukušajā vienībā. Abi šie varonīgie virsnieki vēlāk lielās mokās mira lauku lazaretē.

Pirmais pārsteiguma brīdis Kameņeckas pulka karavīriem ātri pārgāja, jo no sākuma arī saindēšanās izpaudās tikai klepus veidā un acu asarošanā. Pulka komandējošā sastāva pūliņi neļāva ne uz mirkli atslābt uzmanībai — visi karavīri pēc pirmās komandas ātri ieņēma savas vietas ierakumos un atklāja koncentrētu uguni pa vairākām vācu rotām, tūlīt pēc gāzu palaišanas devās uzbrukumā visā Nāves salas frontes garumā. Ar vienotu artilērijas, ložmetēju un šauteņu uguni ienaidnieku iedzina atpakaļ ierakumos, pa kuriem visu laiku šāva krievu smagie lielgabali. Vēlāk no 28. septembrī sagrābto vācu gūstekņu liecībām varēja secināt — tobrīd ienaidnieks bija stingrā pārliecībā, ka Kameņeckas pulks iepriekš zinājis par

gaidāmo gāzu uzbrukumu, jo tūlīt pēc fosgēna palaišanas tika izšauta sarkanā raķete, un krievu artilērija atklāja uguni.

Sajā naktī vācu kājnieki uzbrukumā devās trīs reizes, vienmēr ar pusstundas intervālu. Pirms katra viņu trieciena tika izlaists jauns indīgo gāzu vilnis. Varonīgie Nāves salas aizstāvji visus uzbrukumus atsita, un ienaidnieks, ciešot lielus zaudējumus, atgriezās savos ierakumos. Tāpat vācieši neveiksmīgi centās ieņemt Mācītāja (Pliko) salu. Daugavas kreisajā krastā pie Pilveriem nolaistos plostus un liellaivas laikus pamanīja un ar precīzu uguni pretinieku izklīdināja. Atsitot vācu uzbrukumu Kameņeckas pulka karavīri parādīja masu varonības piemēru. Daudzi cīnītāji, jau smagi saindējušies un tikko turēdamies uz kājām, neizlaida no rokām šautenes un turpināja apšaudīt uzbrucējus.

Vienlaicīgi ar kājnieku cīņām notika artilērijas divkauja. Vācu lielgabali ar šrapneliem un smagajām granātām apšaudīja Nāves salas pārceltuvi un tiltu, arī Daugavas abus krastus. Citi ienaidnieka lielgabali turēja zem ķīmisko un smago šāviņu uguns rezerves rotas, kuras tādējādi tika nošķirtas no pirmās līnijas ierakumiem. Abu karojošo pušu mīnmetēji un bumbmetēji sistematiski apšaudīja priekšējās tranšejas.

Vislabākais līdzeklis pret briesmīgo fosgēna gāzi tomēr bija uguns kuri. Tie karavīri, kuri atradās uguns tuvumā, cieta vismazāk. Pulka komandieris ģenerālmajors Kuļešins (pēc šīs kaujas viņu nozīmēja par 44. divīzijas štāba priekšnieku) drīz pēc pirmā gāzu vilņa gāzmasku noņēma, jo tā viņam traucēja komandēt. Tūlīt pat viņš pavēlēja zemnīcas vidū un pie tās ieejas iekurt nelielus uguns kurus. Rezultātā komandieris un viņam apkārt esošie karavīri cieta minimāli. Kopumā jāsecina, ka tie, kas veica dažādus aizsardzības pasākumus (uzkāpa

kokos vai citās augstākās vietās, aptina galvas ar mitriem dvieļiem vai dubļos izvārtītiem šineliem utt.), izglābās no fosgēna iedarbības un palika dzīvi. Jāņem vērā arī tas, ka kaujas apstākļos cīnītājiem nedeva laiku rūpēties par savu personīgo drošību — bija jādod rīkojumi, jāpielādē ieroči, jāpienes munīcija utt. Arī iepriekš karavīri bija maz trenējušies kustībā un darbībā pielietot gāzmaskas. Visvairāk nāves gadījumu bija rezerves rotās, kuras kaujas sākumā devās uz pirmo līniju. Neviens neiedomājās, ka tieši satiksmes ejās varētu būt liela fosgēna koncentrācija, tāpēc karavīri, pa tām ejot, gāzmaskas nevilka.

Apmēram četras stundas pēc pirmā gāzes vilņa sāka mirt visvairāk saindējušies. Vairākās vietās satiksmes ejas tika aizsprostotas ar nosmacēto ķermeņiem, jo saindētie desmitiem no pirmās līnijas devās uz pulka pārsienamo punktu. Tur visu garo dienu, spēkus nežēlojot, strādāja brīvprātīgā žēlsirdības māsa Marija Reščikova, jaunākie ārsti Štreiss un Miņkins, kuri arī paši bija cietuši gāzu uzbrukumā. Saindētos karavīrus uzsāka evakuēt ar laivām, jo tilts vairākās vietās bija sašauts. Tomēr vācieši to pamanīja un atklāja spēcīgu šrapneļa uguni. Kāda granāta trāpīja tieši laivā, nogalinot vienu un ievainojot 5 kareivjus. Tāpēc 12.15 evakuāciju pārtrauca līdz pl. 16.00, kad to turpināja lietus un miglas aizsegā. Saindēto pārvešanu pabeidza nākošajā rītā. Uz Nāves salas palika vēl daļa nosmacēto. Kopā traģiskajā 25. septembra kaujā Kameņeckas pulks zaudēja 33% karavīru (krituši — 16, nosmacēti — 240, ievainoti un kontuzēti — 30, saindējušies un nosūtīti uz 44. divīzijas pārsienamo punktu Ikšķiles pagasta Pikkalnes pusmuižā 881 un ar vilcienu uz Rīgas hospitāli vēl 77 no gāzes cietušie karavīri). Visus šajā vācu uzbrukumā bojā gājušos apglabāja pulka Brāļu kapos skaistā

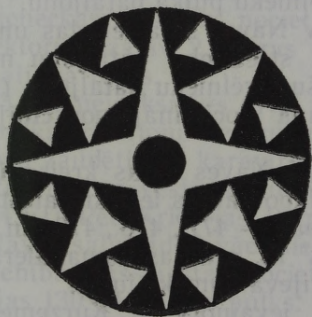
paugurā tīruma vidū netālu no Ikšķiles pagasta Kaparāmura muižas.

Nāves salas garnizona kaujas spējas bija jūtami iedragātas, un tāpēc 25. septembrī 13.00 44. divīzijas komandieris pavēlēja rezervē pie Kaparāmuriem esošajam 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljonam (komandieris kapteinis Roberts Kļaviņš) līdz ar krēslas iestāšanos pāriet uz Ikšķiles priekštilta nocietinājumiem. Vakara pavēle tika izpildīta, un Nāves salā līdz ar divīzijas komandieri ieradās piecas bataljona rotas. Naktī vācieši vēl divas reizes palaida indīgās gāzes. Pateicoties savlaicīgi pielietotajiem aizsardzības līdzekļiem, šiem uzbrukumiem jūtamam rezultātam nebija. Nākošajā dienā pl. 16 latviešu strēlnieki ieņēma pirmās līnijas pozīcijas placdarma labajā kaujas iecirknī un aizstāvēja to līdz 28. septembra vēlam vakaram, kad viņus nomainīja 175. Baturinas kājnieku pulka 2. bataljons. Latviešu strēlnieku zaudējumi šajās četrās kaujas dienās Nāves salā — krita 3. rotas strēlnieki Juris Burkāns un Jānis Vinters (apglabāti Ikšķiles kapos), saindējās ar gāzi — 23, ievainoti un kontuzēti — 20 karavīri. Kameņeckas pulkas vienības (28.IX līdz 17.X pulks atradās rezervē Daugavas labajā krastā) Nāves salu turpināja aizstāvēt līdz 6. novembrim, kad to nomainīja 176. Perevoločenskas kājnieku pulka rotas.

Vācu gāzu uzbrukums 1916. gada 25. septembrī Nāves salā pēc sava apjoma bija pirmais un lielākais šāda veida pielietojums pretinieka iznīcināšanai I Pasaules karā Latvijā. No fosgēna cieta arī tās Krievijas armijas daļas, kuras atradās Daugavas labajā krastā. Viensētās starp Ikšķili un Tīnūžiem gāja bojā vairāki civildzīvotāji.

Vēl ilgāku laiku pēc kara daudz kas liecināja par briesmīgo varas darbu — Nāves salā un plašā joslā Daugavas labajā krastā trīs gadus

neauga zāle. Tikai pēc 1950. gada augšanu turpināja nelielās priedītes blakus Ikšķīles mācītājmuižai.

*Karavīri bēdājās, asiņaina diena aust.
Nebēdājies, karavīr, sudrabota saule lec!...*

● NĀVES SALAS HRONIKA ●

1915.X Krievijas armijai atkāpjoties no Kurzemes, Daugavas kreisajā krastā iepretim Ikšķīlei izveidojās placdarms 3 kilometru garumā un 1,2 km platumā. Līdz 1916. gada martam Ikšķīles priekštilta nocietinājumus (Nāves salu) aizstāv 3. Sibīrijas strēlnieku divīzijas vienības — 9., 10., 11. un 12. Sibīrijas strēlnieku pulki.

1916. 1.IV nocietinājumu labo kaujas iecirkni sāk aizstāvēt 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons (kopā 1916. g. aprīlī — augustā Nāves salā cīnījās 89 dienas), kurš nomainīja 12. Sibīrijas strēlnieku pulka bataljonu.

1916. 19.IV Nāves salā ierodas un 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljonu nomaina 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljons (kopā 1916. gada kampaņā nocietinājumos cīnījās 50 dienas).

1916.III—IX Nāves salas kreiso iecirkni un īslaicīgi arī labo kaujas iecirkni aizstāv 120. divīzijas vienības — 477., 478., 479. un 480. pulki.

1916. 24.IV 12. armijas komandiera ģenerāļa Radko-Dmitrijeva apmeklējums.

1916. 19.V ievainots 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljona komandieris apakšpulkvedis Jānis Kalniņš.

1916. 15.VI smagi ievainots 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljona komandieris apakšpulkvedis Jānis Francis.

1916. 19.VI demonstratīvs 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljona simts brīvprātīgo uzbrukums.

1916. 20.VI pabeigts koka kājnieku tilts no Daugavas labā krastā uz Nāves salu.

1916. 23.VI nocietinājumu labo kaujas sektoru atstāj 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljons, kurš tiek pārsviests uz Ķekavas rajonu. Rīdzinieku vietā nāk 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons (arī iepriekš abi šie bataljoni Nāves salā nomainīja viens otru ik pa trīs nedēļām).

1916. 4.VII 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljona karavīru iebrukums vācu ierakumos pie Buņciem. Kurzemnieki šajā kaujā zaudē 24 kritušos.

1916. 29.VIII Nāves salu atstāj 3 Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons.

1916.IX—1917.III nocietinājumu aizstāv 44. divīzijas vienības — 173., 174., 175. un 176. pulki.

1916. 25.IX Vācijas armija pret Nāves salas aizstāvjiem pielieto indīgas gāzes. No tām iet bojā 173. Kameņeckas pulka karavīri.

1916. 25.—28.IX palīdzot smagi cietušajam 173. Kameņeckas pulkam, nocietinājumu labo kaujas sektoru aizstāv 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljona rotas.

1916. 23.XII neveiksmīgs divu 176. Perevoločenskas pulka bataljonu uzbrukums vācu pozīcijām. Kopā zaudēti 640 karavīri (krituši, ievainoti, kontuzēti, bez vēsts pazuduši).

1917. 14.VII Pēc Krievijas Pagaidu valdības pavēles Nāves salu atdod vāciešiem bez kaujas. Pēdējā vienība, kas aizstāv nocietinājumus — 33. divīzijas 130. Hersonas pulks.

1917. 1.IX Nāves salas rajonā starp Vācijas un Krievijas armijām tiek izbeigta karadarbība, jo pēdējā atkāpjas Ropažu virzienā.

1919. 14.X—11.XI Nāves salā notiek Latvijas Republikas 4. Valmieras kājnieku pulka 2. bataljona cīņas ar bermontiešiem.

1920. 13.VI bijušā 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljona komandieris Jānis Kalniņš un Latviešu Jaunatnes Savienība organizē pirmo Nāves salas apmeklējumu.

1921. VI otrs organizēts brauciens no Rīgas uz Nāves salu. Interesentiem pie Ikšķiles stacijas tiek rādīta kinofilma- «Ēs karā (i) aiziedams».

1921. 28.VII karaspēka inspektora komisijas apmeklējums. Nāves sala tiek atzīta par vēstu-

risku cīņu vietu. Nolemj celt pieminekli.

1924. 27.VII Latvijas Republikas Valsts Prezidents Jānis Čakste atklāj Nāves salas pieminekli (arhitekts Eižens Laube). Tas ir pirmais I Pasaules kara kauju un Brīvības cīņu pieminekļi Latvijā.

1932. 22.VI Varoņu piemiņas dienā iesvēta 7 nezināmo Krievijas armijas karavīru Brāļu kapus. Kareivjus sagrautā zemnīcā 1931. gada pavasarī atraka Rīgas Šmita cementa fabrikas strādnieki.

1933. 14.V Pieminekļa apkārtņē norit «Meža dienas».

1935. 16.X Valsts Prezidenta Dr. Kārļa Ulmaņa apmeklējums (1936. g. viņš Nāves salas labiekārtošanai dāvina Ls 1500).

1936. XI Pabeigta Nāves salas muzeja ēku (māja ekspozīcijas izvietojšanai un muzeja pārzinim, saimniecības ēka un klēts) celtniecība. Arhitekts Roberts Legzdīņš.

1937. g. pavasaris — Ģenerālis Jānis Balodis ieceļ «Nāves salas izdaiļošanas komisiju». Par muzeja pārzini nozīmē Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri Jāni Reingoldu.

1938. IV uzsākta sistemātiska Nāves salas apzaļumošana. To pabeidz nākošajā gadā.

1938. 19.V Nāves salas muzeju un pieminekli apmeklē Valsts Prezidents Dr. Kārlis Ulmanis un citas personas, kas viņu pavada, to starpā pieci ministri.

1964. — no zibens spēriena salmu jūmtā no- deg Nāves salas muzeja ēka.

1974./1975. — sakarā ar Rīgas HES ūdens- krātuves izveidošanu lielākā Nāves salas teritorijas daļa tiek applūdināta.

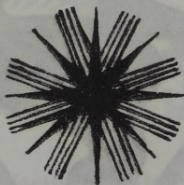
1986.—1987. Daugavas kopējās lietošanas ūdens ekspluatācijas pārvalde veic Nāves salas pieminekļa restaurāciju.

1990. 9.XI Ikšķilē savu darbu atjauno Nāves salas muzejs.

1997. g. saimniecisko pārmaiņu un telpu trūkur
dēļ muzejs patreiz nedarbojas (Ikšķiles pilsētas dom-
informācija).

*

Materiāliem «Vācu gāzu uzbrukums» un «Nāves sa-
las hronika» izmantots Nāves salas muzeja informatī-
vais izdevums «Tēvu zemei grūti laiki, dēļiem jāiet pa-
līgā» — Nr. 1, 1991. gada 4. jūlijā. (Izdevuma re-
daktors — Jānis HARTMANIS, līdzstrādnieki Valē-
rijs SABANOVŠ un Vladimirs EIHENBAUMS.)

«MANS ZELTS IR MANA TAUTA.»

R. Blaumanis

I Pasaules kara Vācijas armijas Braļu kapos apglabāti 44 karavīri

TĪNŪŽI

Tīnūži rakstiskos dokumentos pirmo reizi minēti 1576. g., kad Rīgas pilsēta iznomāja rātes kungam E. Horstam apdzīvotu vietu «Lindenberg an Jugelschen Bache» (Liekpukalni pie Juglas strautes). Tīnūžu muiža 1638. g. ar 16 zemnieku saimniecībām ietilpa Ikšķiles pils novadā. No 1684. g. muiža bija Tīzenhauzenu dzimtas īpašums, no kuras radās Tīnūžu nosaukums (Tīzenhausen — Tīznūži — Tīnūži). Vēlāk, no 1748. līdz 1872. g., Tīnūžu muiža piederēja Blūmenu dzimtai. Zviedru izcelsmes muižnieka

Gerharda fon Blūmena (dzimis 1726. g., miris 1792. g.) laikā tika uzbūvēta muižas kungu dzīvojamā māja. Vēlāk muižas īpašnieki — Eduards fon Šteins (1872. g. — 1893. g.), barons Josifs Karls Otomars fon Volfs (1893. g. — 1921. g.).

Latvijas Republikas pirmajos gados Tīnūžu privātmuižas zemi pēc Agrārās reformas likuma iedalīja zemniekiem, tika izveidotas 40 jaun-saimniecības. Jāpiebilst, ka līdz I Pasaules karam oficiālajos dokumentos Tīnūžu apzīmēšanai tika lietots vietvārds LINDENBERG, tā bija vienīgā privātmuiža visā Ikšķiles pagastā. Laika ritumā Tīnūži pamatā minēti kā muiža, 19. gadsimtā neilgu laiku funkcionē Tīnūžu pagasts, līdz to 1891. g. pievienoja Ikšķiles pagastam.

Pēc II Pasaules kara bijušajā Ikšķiles pagasta teritorijā izveidoja Tīnūžu ciemu (no 1990. g. janvāra — Tīnūžu pagasts), kura zemi apsaimniekoja kolhozs «Juglas zieds». Apvienojoties 1975. g. 26. XII kolhoziem «Ikšķile» un «Juglas zieds», Tīnūži uz Ikšķiles ciema rēķina ievērojami paplašinājās, un to kopējā platība ir 13 280 ha. Pašreiz galvenais zemes lietotājs ir zemnieku un piemājas saimniecības. Uzņēmumu reģistrā reģistrētas vairāk kā 60. Lielākās no tām — «Strūdzinieki», «Laučiņi», «Jaunrudzīši», «Birznieki», «Krūmiņi», «Kadiķi», «Mazsiliņi» un «Daugaviņas», kuras teritorijā iekārtots lidlauks privātajām lidmašīnām.

Pagasta teritorijā atrodās republikāniskā narkoloģiskā (tuberkulozes) slimnīca «Ceplīši», Ogres Meža tehnikums. Individuālie uzņēmumi, SIA un akciju sabiedrības — patreiz pavisam 19.

Iepazīšanos ar Tīnūžu muižas bijušo teritoriju sāksim šosejas Rīga — Koknese un Ikšķile — Tīnūži krustojuma, kur netālu no Ogres patērētāju biedrības 13. veikala agrāk atradās Lindenbergas muižas KALĶU CEPLIS UN

KĪEGEĻNICA. 1908. g. abās ražotnēs strādāja 6 cilvēki. Tās piederēja baronam Josifam Karlam Otomaram fon Volfam.

I Pasaules kara Krievijas armijas **BRĀĻU KAPU VIETA** — atradās ceļa kreisajā pusē starp veikalu un Tinūžu tautas namu. Seit 1916. g. tika apbedīti 17 karavīri, tostarp 12. Sibīrijas strēlnieku pulka praporščiks Jurijs Vorobjovs. Pēc I Pasaules kara viņu mirstīgās atliekas pārveda uz Ogres vai Ikšķiles Brāļu kapiem.

TINŪŽU MUIŽAS CENTRS — pašreiz bijušā muižas ēkā, kas gadu gaitā vairākkārt pārbūvēta, izvietota Tinūžu pagasta valde, pagasta tiesa, pasts, bibliotēka, tautas nams, feldšerpunkts, arī dzīvokļi. Blakus ēkā — Tinūžu pienotava. Agrāk muižas centrā atradās ūdensdzirnavas, Līču krogs, alus darītava (produkcija 1889. g. — 3836 spaiņi). Gerharda fon Blūmena laikā celtā muižas kungu dzīvojamā ēka 1922. g. tika pārbūvēta, un te 1920.—30. gados noritēja rosīga darbība — piecas Ikšķiles pagasta biedrības šeit kopīgi rīkoja dažāda rakstura pasākumus — teātra izrādes, deju vakarus, koncertus, lauksaimniecisko ražojumu izstādes, sapulces, svētku atzīmēšanas.

Bez tam te atradās lauksaimniecības biedrības «**JUGLA**» (dibināta 1921. g., likvidēta 1937. g., lielākais biedru skaits 1922. g. — 112. cilvēki, ilggadējais valdes priekšsēdētājs bija Alberts Ronis no «Roņiem») sēdeklis. Biedrība par Latvijas Kultūras fonda līdzekļiem šeit izbūvēja teātra skatuvi ar dekorācijām un iegādājās pianīno. No 1922. g. līdz 1934. g. biedrība no valsts iznomāja Tinūžu muižas centru (kopējā platība 55 ha), vēlāk šīs zemes iznomātājs un īpašnieks līdz 1940. g. bija «Latvijas kara invalīdu biedrība». Te 1937. g. dzīvoja 20 kara invalīdi, kuri nodarbojās ar lauksaimniecību, pārziņa pienākumus tad pildīja Jānis Miķelis Ronis. Lat-

vijas armijas cīņu laikā ar Bermonta karaspēku Tīnūžu muižas centrā un tās tuvumā 1919. g. oktobrī — novembrī dislocējās 4. Valmieras kājnieku pulka (komandieris pulkvedis Jūlijs Jansons) štābs un komandas, kā arī 3. atsevišķais kavalērijas divīzijs un bruņumašīna «Kurzemnieks». II Pasaules kara laikā 1944. g. te bija izvietota Vācijas 16. armijas 212. frontes izlūku vienība, komandieris — leitnants Haselmans. Latvijas Republikas laikā līdz 1933. g. rudenim, kad iesvētīja jauno baznīcu, šeit notika Ikšķiles evaņģēliski — luteriskās draudzes dievkalpojumi. Tīnūžu muižas centrā 1930. gados — tvaika piedziņas pienotava, īpašnieks — «Tīnūžu piensaimnieku sabiedrība» (1933. g. 39 biedri, 72 piena piegādātāji ar 446 govīm), no 1923. g. te atradās koloniālpreču tirgotava «Krasts», 1930. gados — J. Melkerta pārtikas preču tirgotava. Otrā Pasaules kara laikā muižas ēka nodegusi, saglabājušās sienas. 1959. g. tiek organizētas ciema jauniešu talkas, lai novāktu gruvešus un 1960. g. Ogres starpkolhozu Celtniecības organizācija sāk muižas ēkas atjaunošanu. 1962. g. tiek pabeigts pirmais stāvs un tur iekārtojas kolhoza «Juglas zieds» kantoris, klubs, bibliotēka. 1963. g. otrā stāvā ienāk dzīvokļu īrnieki. Likvidējoties kolhozam muižas ēku «Kraujas» 1992. g. pārņem pašvaldība. No Tīnūžu muižas pārvaldnieka ēkas, kurai nepieciešams kapitālais remonts, uz «Kraujām» pārvācas 1992. g. pagasta valde, pasts, bibliotēka, sadzīves pakalpojumu punkts, vēlāk 1996. g. arī medpunkts.

Tīnūžu muižā dzīvojuši vairāki ievērojami **SABIEDRISKIE DARBINIEKI** — 1920. gados Hermanis Hāks, Ikšķiles krājaizdevumu sabiedrības «Jugla» valdes loceklis un grāmatvedis, lauksaimniecības biedrības «Jugla» biedrs, «Kaparāmuru» konfekšu ražotnes īpašnieks 1930. gados. H. Hāks 1929. g. nopirka mājas

«Kābeles», kur vēlāk viņš iekārtoja kokaudzētavu. Pēc I Pasaules kara te dzīvoja Georgs Elepans, Latviešu strēlnieku bataljonu organizācijas komitejas pilnvarotais kasieris 1916. g. — 1917. g., ilggadējs Ikšķiles pagasta valdes sekretārs, Ogres pilsētas apdrošināšanas biedrības, Ikšķiles lauksaimniecības biedrības, Ikšķiles un Ogresgala krājaizdevu sabiedrību dibinātājs, apbalvots ar Trīszaigžņu ordeni. Viņš noorganizēja Tinūžos patstāvīgu pasta nodaļu, kuru atklāja 1936. g. 1. V (pasts atradās tagadējā Tinūžu pamatskolā jeb, muižas pārvaldnieka mājā. G. Elepans bija arī Ikšķiles lauksaimniecības biedrības priekšsēdētājs.

Tinūžu muižā 1906. g. dislocējās «melnā sotņa», kura šeit par aktīvu revolucionāru darbību nošāva: 19. I «Cepliša» kartona fabrikas strādniekus Andreju Datovu un Jāni Cīruli, vietējās muižas lopkopēju Mārtiņu Kalniņu; 18. II ropažniekus Jāni Arāju un Kārli Kļaviņu; 20. III Kārli Aleksandru Ploriņu; 16. XII laukstrādnieku Jēkabu Otomāru Zariņu.

TINŪZU MUIZAS SMĒDE — tagad mājas «Kalēji», netālu no muižas centra uz Ogres pusi. Pirms un pēc I Pasaules kara smēdē par kalēju strādāja Andrejs Mačernieks, kurš šeit 1913. g. metāla apstrādes un labības kulšanas darbu veikšanai uzstādīja dīzeļmotoru. Pēc kara postāžas smēdi 1924. g. atjaunoja, un te tika ierīkota lauksaimniecības mašīnu remonta darbnīca. A. Mačernieks bija aktīvs lauksaimniecības biedrības «Jugla» biedrs.

TINŪZU MUIZAS PĀRVALDNIEKA MĀJA — tagad pēc kapitālā remonta Tinūžu pamatskola. Barons Josifs Karls Otomars fon Volfs māju uzbūvēja 1912. g. savai mātei un tēvam. Latvijas Republikas laikā 1920.—30. gados te atradās Ikšķiles pagasta valdes (1930. gados pagasta vecākie — Mārtiņš Markitants un Rūdolfs Osītis) un Ikšķiles pagasta tiesas (1920. g.

— 1921. g. priekšsēdētājs J. Urbans) sēdeklis, no 1936. g. I. V — Tinūžu pasta nodaļa.

Pēc II Pasaules kara ēkā atradās pasts, bibliotēka un ciema padome. Nodibinoties un apvienojoties kolhoziem 1950. g. šeit izvietots kolhoza «Juglas zieds» kantoris. 1962. g., kad atjaunota Tinūžu muižas ēka (1. stāvs), kolhoza grāmatvedība, speciālisti, bibliotēka pārceļas uz «Kraujām». Atbrīvotās telpas tiek pārveidotas, remontētas un 1964. g. darbu sāk Tinūžu 4-gadīgā skola, kura 1967. g. tiek pārkārtota par 3-gadīgu un pastāv līdz 1972. g. pavasarim. (Mazās skolas tiek likvidētas). Tālāk telpas izmanto kolhoza ēdnīcas vajadzībām, atgriežas bibliotēka, ir ciema padome. 1972. g. darbu sāk sadzīves pakalpojumu punkts. 1990. gadā Tinūžu ciemu pārdēvē par pagastu. Pēc Tinūžu pagasta valdes pārcelšanās uz «Kraujām» likvidētā kolhoza «Juglas zieds» telpām 1992. g. pēc kapitālā remonta visa muižas pārvaldnieka māja tiek pārveidota skolas vajadzībām. Pārbrūvi veica ar pašvaldības līdzekļiem un darbspēku. 1994./95. m. g. 4 klasēs mācības uzsāk 37 bērni un strādā 7 skolotāji. Direktore — Eva Ozere. 1995. g. 27. martā skolu iesvētīja Ogres luterāņu draudzes mācītāja S. Fišere. 1995. g. nāk klāt 5. klase, 1996. g. — 6. klase. Patreiz skolā mācās 84 skolēni un strādā 12 pedagogi.

TILTS PĀR MAZĀS JUGLAS UPI — līdz I Pasaules karam tilts atradās nedaudz uz Ogres pusi, tas bija divdaļīgs un gāja pāri t. s. Tinūžu saliņai, 1920. gadā uzbūvēja jaunu koka tiltu, kuru 1944. g. atkāpjoties uzspridzināja Vācijas armijas daļas. Šajā vietā vēlāk tika uzcelts pašreizējais betona tilts. I Pasaules kara laikā pa kreisi no tilta pāri upei gāja Krievijas armijas izbūvētais šaursliežu dzelzceļš, kurš savienoja Ikšķiles un Ropažu stacijas.

I Pasaules kara **BRĀĻU KAPĪ «LEJASTI-**

NŪŽI» — šeit apglabāti 73 latviešu strēlnieki un 133 Vācijas armijas cīnītāji, pieminekļi un betona krustiņi uzstādīti 1935. g. Visi šeit apbedītie karavīri krituši 1917. g. 2. IX pēcpusdienas kaujā, kad vācieši devās uzbrukumā pret 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulku (komandieris pulkvedis Andrejs Krustiņš), kurš aizsargāja pozīcijas līnijā Viliškalns — Tinūži. Savu izlūku prasmīgi vadīti, ķeizara Vilhelma karotāji deva triecienu strēlnieku vājākajā aizsardzības vietā — 1. un 2. bataljona sadurē. Drīz tukumnieki tika sakauti, divas rotas gandrīz pilnā sastāvā krita gūstā, un pulks bija spiests atkāpties. Latviešu strēlnieku atiešanu pie «Kumpenu» mājām sedza izlūku komanda podporučika Kārļa Jēkabsona vadībā. Varonīgais virsnieks, neskatoties uz ievainojumu labajā kājā, savu uzdevumu izpildīja godam. Par to viņš 1924. g. 11. XI saņēma III šķiras «Lāčplēša» kara ordeni». Pēc kapu apskates, jānogriežas no Ropažu šosejas uz ceļu, kurš iet gar bijušo saimniecības «Juglas zieds» putnu iermu «Tinūži».

KARTONA FABRIKAS «CEPLITS» KANĀLS — tā kopējais garums 2 km, rakts ar rokām 1880. gadu sākumā, izmantojot reljefu un Mazās Juglas upes lielos likumus. Ar ūdens enerģiju tika darbināti fabrikas mehānismi. Starp kanālu un veco ceļu, kurš atrodas dažus simts metrus uz Ropažiem un stiepjas likločiem līdz «Vecbrektu» mājām, 1917. g. 2. IX kaujā atradās 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulka ierakumi. Tuvāk bijušajam fabrikas korpusam ceļa kreisajā pusē kanāls ir labi saglabājies.

KARTONA FABRIKA «CEPLITS» darbu uzsāka 1882. g., īpašnieks 1908. g. barons Josifs Karls Otomars fon Volfs, tolaik 21 strādnieks gada laikā šeit saražoja balto kartonu par 20500 rubļiem. I Pasaules kara laikā fabriku daļēji nopostīja, 1923. g. tika atjaunotas ūdensdzirna-

Puķe Mazās Juglas krastā — simbols saimniecībai «Juglas zieds» Tīnūžu teritorijā. Šāda emblēma bija veltīta kājnleku un slēpotāju tūrisma pārgājļenam pa maršrutu «Ogre — Tīnūži — Ogre» kādā sniegotā zlemā.

vas un uzstādītas turbīnas — bez vilnas vērpšanas un aušanas, vecu lupatu pārstrādes šeit mala arī graudus. Pēc lielā ugunsgrēka 1928. g. šeit iekārtoja Ikšķiles pagasta veco un vientuļo ļaužu patversmi, tās pārzinis 1941. g. augustā bija Jānis Jansons, tobrīd te dzīvoja 15 vecāki cilvēki un 7 bērni. Pašreiz šeit izvietota republikāniskā narkoloģiskā slimnīca.

«VIKSNAS» — māja ceļa kreisajā pusē iepretim «Jaunbrektēm», apmēram 1,2 km no «Ceplīšiem». Esošā dzīvojamā ēka uzbūvēta 1911. g. Šajā zemnieku saimniecībā 1897. g. 5. XII dzimis Tinūžu skolas pedagoga un aktīva sabiedriska darbinieka Mārtiņa Kortana dēls Aleksandrs Kortans — Latvijas Republikas armijas karavīrs, vēlāk Nacionālās Operas solists.

«JAUNBREKTES» — no mājām pa labi paugurā 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka (komandieris pulkvedis Jukums Vācietis) štābkapteiņa Jāņa Kureļa komandētā 2. bataljona kaujas pozīcijas cīņā pret Vācijas armiju 1917. g. 1.—2. IX. Zemgalieši, līnijā Vilišķalns — Jaunbrekti — Melnmugure apturēja uz diennakti Vācijas karaspēku, tādējādi dodot iespēju Krievijas 12. armijai un daudzajiem bēgļiem iziet no aplenkuma. Paugura pakājē 1990. g. 10. VII Ogres novada pieminēkļu komiteja uzstādīja koka piemiņas zīmi, nākotnē šeit paredzēts pēc Ikšķiles tēlnieka Jāņa Karlova izstrādātā meta uzstādīt Rīgas sargiem — latviešu strēlniekiem veltītu akmens pieminēkli. Māju īpašnieks no 1923. g. bija Augusts Cimmermanis, kurš te ieradās no ASV un sāka tuvākajā apkārtnē izplatīt baptismu. Koka lūgšanas nama atliekas atrodas pa labi no sagruvušā lopu stalla.

«VECBREKTES» — dodoties no «Jaunbrektēm» uz priekšu un pārejot Liģerupīti, nonākam bijušajā rūpniecības un kultūras centrā. Agrāk šeit atradās vēja un ūdensdzirnavas, 1876. g. būvētajā dzīvojamajā ēkā bija krogs, gar «Vec-

brektēm» gāja ceļš uz Ropažiem. Blakus mājām atrodas vācu 1944. g. saspridzinātā tilta atliekas. Saimniecība 1920. gados nespēja sasniegt pirmskara līmeni, zināmā mērā tas izskaidrojams ar kaimiņos esošo «Dobelnieku» ūdensdzirnavu aktīvo darbību, kuru malums bija krietni smalkāks nekā «Vecbrektēs». Māju saimnieks 1930. gados bija Rūdolfis Osītis — aktīvs sabiedrisks darbinieks, no 1935. g. viņš komandēja 5. Rīgas aizsargu pulka Ikšķiles nodaļu, bet no 1937. g. R. Osītis bija Ikšķiles pagasta vecākais. Mājā 1930. gados atradās «Ikšķiles kultūras biedrības» sēdeklis, pats R. Osītis pildīja arī biedrības priekšsēdētāja pienākumus. Osīšu ģimene 1941. g. 14. VI tika deportēta uz PSRS austrumiem, Rūdolfis Osītis gāja bojā 1942. g. Vjatlaga vergu nometnē.

I Pasaules kara Vācijas armijas BRĀĻU KAPI «LIEPĀDERI» — jāšķērso pa laipu Mazās Juglas upe vecā «Brektes» tilta vietā, nedaudz uz priekšu, divu ceļu sadures vietā apglabāti 44 karavīri, kuri krita 1917. g. 2. IX kaujā pie Mazās Juglas upes. Pieminēkli un betona krustiņus uzstādīja 1926. g. Vācijas karavīru kapu biedrība. Stagnācijas gados apbedījumu postījuši Rīgas pionieri, kuri vasarās dzīvoja netālajā bijušajā Tīnūžu skolas ēkā.

«SKRIPTĒ» — mājas saimniece Latvijas Republikas laikā Minna Saulīts 1917. g. septembrī ņēma dalību kritušo vācu karavīru transportēšanā un apbedīšanā ceļa malā iepretim viņas mājai. Saimniecībā 1917. g. izvietojās Krievijas 186. kājnieku divīzija, kura sargāja pozīcijas Daugavas labajā krastā pie Ikšķiles, štābs. Māju tuvumā pirms uzbrukuma 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka ierakumiem 1917. g. 2. IX grupējās Vācijas 1. gvardes divīzijas apakšvienības.

TINŪŽU SKOLA «LIEPĀDERI» — uzbūvēta 1880. g., kā Tīnūžu pagasta valdes un skolas

ēka. Pirms tam bērņus apmācīja «Liepāderu» zemnieku mājas saimes istabā. No 1881. g. līdz 1896. g. «Tīnūžu — Ikšķiles dziedāšanas biedrības» sēdeklis. Biedrību nodibināja vietējais skolotājs un Tīnūžu pagasta valdes rakstvedis Mārtiņš Kōrtans, kurš 15 gadus bija tās priekšsēdētājs. Vēlāk, līdz I Pasaules karam, kad biedrība izbeidza savu darbību, to vadīja pazīstami Ikšķiles novada sabiedriski darbinieki — Miķelis Jēkabsons, Jānis Landovskis, Rudolfs Lomans un Georgs Elepans. Daudzus gadus biedrības labvēlis un Goda biedrs bija barons Josifs Karls Otomars fon Volfs. Pēc sava darbības apjoma (25 gados paveikts — 180 izrīkojumu, 49 kora koncerti, 39 teātra izrādes, 18 koncerti, 17 lekcijas, 59 dažādi pasākumi) un biedru skaita (1910. g. — 156 biedri) tā ieņēma pirmo vietu starp visām Ogres novada biedrībām attiecīgajā laika posmā. Bez tam 1909. g. skolas ēkā vietējais skolotājs J. Jānītis nodibināja «Tīnūžu bibliotēkas biedrību», kura šeit arī organizēja savu darbību. Skolā 1880. gados bija viena klase ar trim nodaļām, kurās kopā mācījās 40 skolēni, 1930. gados skola bija četrklasīga, un par skolas pārzini tad strādāja Teodors Zerviņš, kurš vienlaicīgi pildīja arī Ikšķiles evaņģēliski — luteriskās draudzes valdes sekretāra pienākumus. II Pasaules kara laikā skolas ēka tika bojāta, tāpēc 1945./46. m. g. mācības notika «Launagos». Vienā telpā ievietotas 3 klases, kuras mācīja skolotāja Milija Krievāne. 1946./47. m. g. jau mācības atsākās Tīnūžu skolā, 4 klasēs mācījās ap 50 skolēnu. Kļašu skaits katru gadu pieauga un 1951. g. notika pirmais 7. klases izlaidums (12 absolventi). Ar 1951./52. m. g. skola tika atkal pārveidota par 4-gadīgu. Nākamie 5., 6. un 7. kl. skolēni turpināja mācības Turkalnes un Elkšņu skolās. Tīnūžu skola «Liepāderi» turpināja darboties līdz 1963. g. beigām, 1964. g. janvārī pārcēlās uz Tīnūžu

ciema padomes ēku, kur 4 klasēs mācījās 50 — 60 bērnu, strādāja 3 skolotāji (direktore Rota Mežiela) līdz 1972. gada pavasarim, kad mazās skolas likvidēja. «Liepāderu» skolas ēkā no 1965. līdz 1989. gadam darbojās Rīgas pionieru vasaras nometne «Iskra».

«RUTKUMIZAS» — vecsaimniecība, iepretim «Liepāderu» skolas ēkai. Māju saimnieks Juris Dukāts krita par upuri sarkano teroram — 1919. g. viņu Ropažu tuvumā nosāva lielinieki.

«DOBELNIEKI» — māju grupa, savu nosaukumu ieguva no zemnieku saimniecības «Dobelnieki». Padomju gados šeit bija izvietots kooperatīvs «Lints», kurš ražo tehnisko vati, Ogres patērētāju biedrības 23. veikals, vairāki dzīvokļi. Agrāk te bija kartona fabrika «Eluizenštein» (nosaukta pirmā īpašnieka sievas Luīzes fon Šteinas vārdā), kura darbu uzsāka 1877. g. Tāpat kā «Ceplišiem», arī šeit tika ar rokām no Mazās Juglas upes līkuma izrakts ražotnes vajadzībām 1,2 km garš kanāls. Fabrikas īpašnieki — Eduards fon Šteins un Olga fon Šteina šajā gadā te uzstādīja tvaika katlu. Strādnieku skaits pirms I Pasaules kara — 24 cilvēki, vidēji gadā ražoja balto kartonu par 28300 rubļiem. Tolaik ražotnes arendatori bija Tinūžu muiža, fon Seks un Džons R. Gafferbergs. Pēc I Pasaules kara šeit ierīkoja spēkstaciju, kura līdz lielo HES izbūvei uz Daugavas apgādāja ar elektrību plašu tuvāko apkārtni, arī Ogres pilsētu. Ūdensdzirnavas pēc kara postījumiem sāka darbu 1922. g., drīzumā te sāka strādāt arī kokzāģētava. Abu pēdējo ražotņu īpašnieks bija Aleksandrs Jaunbērzs — 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulka karavīrs (1915. g. — 1917. g.), Trīszaigžņu ordeņa kavalieris. «Dobelniekos» viņš sāka dzīvot 1921. g. un vairāk kā 20 gadus A. Jaunbērzs bija Ikšķiles evaņģēliski — luteriskās draudzes priekšnieks, pildījis arī Rīgas apriņķa valdes priekš-

sēdētāja un Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas pilsētu nodaļas vadītāja, akciju sabiedrības «Apavi» valdes locekļa, Ikšķiles lauksaimniecības biedrības priekšsēdētāja pienākumus.

1995. gadā «Dobelniekus» atguvis bijušais īpašnieks, kas nojauktās dzirnavas un likvidēto spēkstaciju cer atjaunot.

«VECAUZIŅAS» — izejot cauri «Dobelniekiem», jāpagriežas pa labi un jādodas paralēli upei. Nonākam pie vecsaimniecības «AUZIŅI». Mājas tuvākajā apkārtņē 1917. g. 2. IX pirms uzbrukuma latviešu strēlnieku pozīcijām izvietojās 14. Bavārijas divīzijas apakšvienības. Latvijas Republikas laikā 1920.—30. gados te bija Jāņa Arvīda Siļa pārtikas preču tirgotava.

I Pasaules kara BRĀĻU KAPI «AUZIŅAS» — šeit apglabāti 1917. g. 1.—2. IX kaujā pie Mazās Juglas upes kritušie 152 latviešu strēlnieki no 5. Zemgales pulka un 135 Vācijas armijas karavīri. Pieminekļis un betona krustiņi uzstādīti 1926. g., bet piemiņas akmens ar uzrakstiem latviešu un krievu valodā 1975. g. Zemgaliešu varonība un pašaiizliedzība šajā kaujā tika atzinīgi novērtēta — 1917. g. nogalē ar Svētā Jura krustu apbalvoja 22 virsniekus un 642 strēlniekus. Augstās karavīru piemiņas zīmes vēsturē tas ir vienīgais gadījums, kad vienlaicīgi tik lielam skaitam cilvēku piesprauž pie krūtīm Svētā Jura krustus. Arī Latvijas Republikas laikā neaizmirsā Mazās Juglas cīņu varoņus — 1924. g. Rīgā, Esplanādes laukumā III šķiras «Lāčplēša kara ordeni» pasniedza diviem bijušajiem 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka podporučikiem — Kārlim Slokam un Pēterim Stērstem, kurš viens pats ar ložmetēju, kad visi viņa cīņas biedri jau bija krituši, četras stundas pie «Augstkalnu» mājām sīksti turējās pret vāciešiem. Neskatoties uz to, ka viņš bija ievainots labajā rokā, P. Stērste atsita uzbrukumus un, velkot līdzī ložmetēju, atkāpās tikai tad, kad

bija izšautas visas patronas. Pēc kara Zemgales pulka veterāni neaizmirsā «Auziņu» kapos guldītos kauju biedrus — 30. gados viņi «Lāčplēša kara ordeņa» kavaliera Kristapa Upelnieka vadībā vairākas reizes šeit ar vietējo sabiedrisko organizāciju aktīvu līdzdalību rīkoja talkas.

Pēc kapsētas apskates jāiet pa meža ceļu uz priekšu līdz šosejai Rīga — Koknese, kur ir pagrieziena uz «Dobelniekiem».

Jānis Hartmanis

«Isā laikā tagad daudz svešas malas var redzēt; jo kā putni nolidinājas, tā reiznieki uz ugunsratiem pa dzelzs ceļiem pa brižam 6 jūdzes vienā stundā un it viegli, bez kratišanas un grūtuma nobrauc.»

«Latviešu avīzes» (1855,1)

● TURKALNE ●

Patālu — apmēram 7 km no Tinūžu centra vai 6 km no Ogres — braucot pa Turkalnes ielu, garām kapiem, virzienā uz Suntažiem, tad ceļu krustojumā aiz upes pa kreisi atrodas TURKALNE — apdzīvota vieta ar mežniecības iecirkni «Vizuļos», sakaru nodaļu, veikalu «Mārsilos» un Turkalnes skolu. Par to sīkāk.

Latvijas Republikas valdība lielu uzmanību pievērša izglītības attīstībai. Par to liecina divdesmit gadu laikā uzbūvēto skolu skaits — apmēram 360. Viena no tām ir Turkalnes skolas ēka, kurai 1989. gada rudenī apritēja 60 gadi.

Neliels ieskats vēsturē. No 1870. līdz 1880. gadam Turkalnes pagasta skola atradās Melderkroga pirtī. Skolotāja Lauvas vadībā mācības tur notika tikai divas reizes nedēļā. Bērņus pārklaušināt brauca Ikšķiles mācītājs Grimms. Būdamis gara auguma, viņš kādreiz, pirtī iedams, stipri sadauzīja pieri. Atvadoties mācītājs noteica, ka nekad vairs šurp nebraukšot, kamēr neuzbūvēs jaunu skolu. Turkalnes muižas īpašniece Baumanē bija par zemnieku izglītošanu — skolas vajadzībām viņa dāvināja četras pūrvietas zemes, kur pagasts 1881. gadā uzbūvēja jaunu vienstāva koka ēku. Līdz Ī Pasaules karam vidēji katru gadu skolā mācījās 30—40 skolēni, mācību dienu skaits — 100 līdz 120, strādāja divi skolotāji. Jāpiebilst, ka 1898. gadā Turkalni pievienoja Ikšķiles pagastam. 1915. gadā skola tika slēgta, jo tās telpas pārņēma cariskās Krievijas bruņotie spēki. Vēlāk tur atradās vācu armijas štābs un zirgu stallis. Skola darbu atsāka tikai 1919. gada oktobrī ar apmēram 80 skolēniem, jo Turkalnē tobrīd dzīvoja daudzas bēgļu ģimenes. 20. gadu sākumā bērnu skaits klasēs samazinājās. Laika posmā līdz jaunās skolas ēkas iesvētīšanai 1920. gadā pārziņa pienākumus pildīja P. Pētersons, K. Hart-

manis, Volfmanis, A. Kleperis, A. un J. Putniņi, Mūrnieks, A. Aķis, A. Lejiņš, M. Veinberģe, J. Zunde, V. Kaminskis un K. Grīnbergs.

20. gadu otrajā pusē tika nolemts būvēt lielāku skolu, jo agrākā koka celtne sabiedrības vajadzības vairs nespēja apmierināt — tā bija kļuvusi par vecu un šauru, bez tam atradās tālu no lielceļa. 1927. gada 17. jūlijā Ikšķiles pagasta padome rīkoja izsoli par Turkalnes skolas ēkas jaunbūvi. To nosolīja būvuzņēmējs Kārlis Grunte. Augustā tika ielikts pamatakmens, un 1927. gada beigās jaunā divstāvu celtne jau bija zem jumta. 1928. gada 20. decembrī apakšstāvā sākās mācības. Galīgi skolu pabeidza 1929. gada vasarā, un 8. septembrī, svētdienā, tika rīkota jaunceltās ēkas iesvētīšana. Garīgo ceremoniju veica Ogres un Ikšķiles draudzes mācītājs vikārs V. Šēfers. Pēc tam cilvēkus uzrunāja izglītības ministrs E. Ziemeļis. Viņš uzsvēra, ka latviešu tautai vienmēr bijusi laba tradīcija — rudenī, kad raža jau klētīs, atklāt jaunas skolas. Ikšķiles pagasta priekšnieks M. Markitants klātesošajiem īsumā pastāstīja par ēkas celtniecības gaitu un ar to saistītajiem izdevumiem — kopumā skola izmaksāja Ls 45134 (valsts pabalsts — Ls 22000, valsts aizdevums — Ls 10000, pagasta pašvaldība — Ls 13134). Savs vārds bija sakāms arī daudzajiem viesiem — tautskolu direktoram J. Jirgenam, Pašvaldību departamenta direktoram Zankevičam, Rīgas un Tukuma apriņķa tautskolu inspektoram P. Mežulim. Jaunās skolas atklāšanas svinībās piedalījās vairāk kā 200 cilvēku.

Pamazām Turkalnē cēlās kultūras un izglītības līmenis, pieauga skolēnu skaits. 1931. gada 1. augustā skola ieguva 6 klašu pamatskolas statusu, rudenī to apmeklēja 46 skolēni, strādāja 3 pedagogi. Lielākais audzēkņu skaits atzīmēts 1935./36. mācību gadā — 81 skolēns.

Trīsdesmitajos gados tika iegādāti jauni soli; internāta vajadzībām gultas, radioaparāts «VEF», dažādi mācību līdzekļi; skolēni aktīvi piedalījās bērnu svētkos Turkalnē un Ogrē, kā arī meža dienās. 1936. un 1937. gadā audzēkņi pie ēkas iestādīja 15. maija birzi, kopā 600 bērzus.

Tolaik Turkalnes skolā koncentrējās vietējā kultūras un sabiedriskā dzīve. 1938. gada 27. novembrī šeit ražas svētkus rīkoja 926. Turkalnes mazpulks. Skolas telpās trīs reizes gadā savus sarīkojumus organizēja Ikšķiles un Turkalnes izglītības biedrība «Lidumnieks», kuras koris vietējā skolotāja Heinriha Špehta vadībā vairākas reizes piedalījās Latvijas Dziesmu svētkos Rīgā. Turkalnes skolā tika izvietota arī «Lidumnieka» bibliotēka, 1930. gadā tai bija reģistrēti 47 lasītāji un 724 grāmatas.

Desmit gadu laikā, līdz II Pasaules karam, skolas pārziņa pienākumus pildīja Kārlis un Zelma Grīnbergi, kā arī Heinrihs Spehts. Par skolotājiem strādāja Elizabete Zandersone, Paulīne Tomšone, Vilma Kerstena, Marija Rāzene, Olga Dreimane un Artūrs Norietis. Minētie pedagogi pārsvarā bija Jelgavas Valsts skolotāju institūta absolventi.

No 1995. gada, Turkalnes skola pieder Ogres pilsētai, ir skola ar internātu, kurā mācās pilsētas daudz bērnu un maznodrošināto ģimeņu, arī Turkalnes bērni (pavisam 60).

1997. gadā skolu pārceļ uz Ogrī.

J. Hartmanis,

Bijušā Ikšķiles muzeja vadītājs

LATVIJAS REPUBLIKAS MINISTRU KABINETS

1997. gada 8. jūlijā
Rīgā

Noteikumi nr. 237
(prot. nr. 39 1.§)

Noteikumi par Ogres rajona Ikšķiles pilsētu ar lauku teritoriju

Izdoti saskaņā ar likuma
«Par Latvijas Republikas administratīvo
teritoriju izveidošanu un apdzīvoto vietu
statusa noteikšanu» 6. pantu

1. Noteikt, ka Ogres rajona Ikšķiles pilsēta tiek apvienota ar Ogres rajona Tinūžu pagastu un izveidota Ogres rajona Ikšķiles pilsēta ar lauku teritoriju (lauku teritoriju veido Tinūžu pagasts).

2. Ogres rajona Ikšķiles pilsētas domes pirmo sēdi sasauc pašvaldību lietu valsts ministrs ne vēlāk kā desmit dienas pēc šo noteikumu stāšanās spēkā.

3. Ar Ogres rajona Ikšķiles pilsētas ar lauku teritoriju domes pirmo sēdi izbeidzas Ikšķiles pilsētas domes un Tinūžu pagasta padomes pilnvaras.

4. Līdz Ogres rajona Ikšķiles pilsētas ar lauku teritoriju domes priekšsēdētāja ievēlēšanai domes sēdi vada un domes lēmumu par priekšsēdētāja ievēlēšanu paraksta pašvaldību lietu valsts ministra pilnvarota amatpersona.

5. Ogres rajona Ikšķiles pilsētas ar lauku teritoriju robežas attiecīgajos plāna kartogrāfiskajos materiālos iezīmē Valsts zemes dienests.

6. Zemes reforma Ogres rajona Ikšķiles pilsētā turpmāk veicama saskaņā ar likumu «Par zemes reformu Latvijas Republikas pilsētās», bet Ikšķiles pilsētas lauku teritorijā — saskaņā ar likumu «Par zemes reformu Latvijas Republikas lauku apvidos» un likumu «Par zemes privatizāciju lauku apvidos».

Ministru prezidenta vietā —
Ministru prezidenta biedrs

J. Kaksītis

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrs,
Ministru prezidenta biedrs

A. Gorbunovs

LĀTVIJAS REPUBLIKA
OGRES RAJONS
IKŠKILES PILSETAS
AR LAUKU TERITORIJU DOME

LEMUMS
IKŠKILE

1997. gada 16. jūlijā

(prot. Nr. 1, 1.p.)

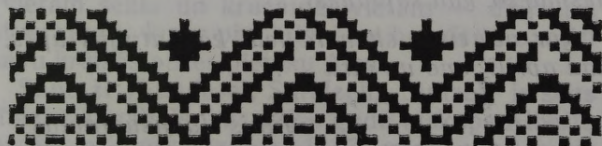
**Par Ikšķiles pilsētas ar lauku teritoriju domes
priekšsēdētāja ievēšanu**

Pamatojoties uz Ministru kabineta 1997. gada 8. jūlija noteikumiem Nr. 237 «Noteikumi par Ogres rajona Ikšķiles pilsētu ar lauku teritoriju», likuma «Par pašvaldībām» 19. pantu, **par Ikšķiles pilsētas ar lauku teritoriju domes priekšsēdētāju ievēlēt Jāni RUDZITI.**

Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrijas
Pašvaldību lietu valsts ministrs

Ēriks Zunda

Piezīme. Ceram, ka grāmatas tapšanas gaitā notikušās administratīvi teritoriālās izmaiņas ceļotājus viņu izraudzītajās takās netraucēs.

PIEMINI LATVIJU!

Nekur savā mūžā tu neatradīsi skaistāka vārda par šo vārdu; tāpēc nemīties to daudzīnāt, nebeidz slavēt valsti, kas šo vārdu nes. Ja esi tēvs, paud to saviem bērniem, ja esi māte, dziedī par viņu pie savu bērnu un mazbērnu šūpuļiem, bet, ja esi bērns — neaizmirsti taujāt par šo zemi savus vecākus!

Kur citur atradīsi tādu pavasari, kur tik rožainā gaismā kvēlo bērzi, veselas jaunu bērzu birzis, kamēr tie vēl pumpuroti, un nekur tie tā nesmaržo, kad saplaukst.

Kur vēl citur skan tā ledi kā Latvijas upēs, kad aprīli joproj uz jūru . . .

Jānis Jaunsudrabiņš

Muļzas ēka un Eņģeļišu birzs Abzas krastā

SUNTAŽI

Suntaži atrodas Ogres rajona (agrāk Rīgas apriņķī) ziemeļu daļā lielceļa Rīga—Madona un šosejas Ķegums—Sigulda krustcelēs, nepilnu divu kilometru attālumā no dzelzceļa Rīga—Ērgļi stacijas Suntaži.

Cauri Suntažu ciemam tek upe Mazā Jugla (vietām sekla un krācaina, vietām — dziļa un atvaraina), kura pie luterāņu baznīcas uzņem savu kreisās puses pieteku Abzu.

Suntaži (Sundesel, Sundzeln, Sunzel) ir sens lībiešu apgabals, kur 1223. gadā bīskaps Alberts uzcēla pili un baznīcu. 1457. gada rakstos tie minēti kā Rīgas domkapitulam piederīgs īpa-

šums. 1566. gadā pili ieguva pēdējais domdekāns Jakobs Meks. No 1820. gada, uz veselu gadsimtu, Suntaži pieder vācu barona Hānenfelda dzimtai.

Pils bieži nopostīta, bet arvien atjaunota vienā un tajā pašā vietā.

1932. gadā Suntaži iegūst ciema — apdzīvotas vietas tiesības.

1948. gadā sākas kolektivizācija, un bijušais kolhozs «Suntaži» izauga uz astoņu mazu kolhozu bāzes.

Ciemā ir ap 2300 iedzīvotāju, tagad gadā piedzimst ap 20 bērniņu.

Vidzemes 1638. gada Arklu revīzijā Suntažos minētas 25 mājas, kuras var saziņēt vēl šodien. Tagad ciemā ir ap četri simti māju.

Suntaži nav slaveni ar ievērojamiem cilvēkiem, un tomēr daži: — luterāņu mācītājs Salomons Gubertus, kurš strādā Suntažu draudzē no 1636.—1653. gadam un saraksta grāmatu «Vidzemes ekonomija» («Vidzemes saimniecības grāmata»), kura ir 17.—18. gs. muižas dzīves enciklopēdija, sacerēta sulīgā valodā, ar daudzām neparasti interesantām ziņām, kaut arī dažādu māņticību piebārstīta. Šo grāmatu krieviski tulkoja Mihailo Lomonosovs.

Luterāņu mācītājs Johans Teodors Bērents strādājis Suntažos 42 gadus (1808.—1850.), pēc tam dzīvojis Rīgā, kur 1866. gadā miris un apglabāts Suntažu kapos (kapa vieta nezināma). Johans Teodors Bērents uzņēmās Vidzemes kalendāra vadīšanu un tam rakstījis pielikumu no 1832.—1862. gadam. «Latviešu kultūras dzīvē Bērentam ir lieli nopelni kā rakstniekam, skolu dibinātājam un gādniekam, kā arī latviešu literārās biedrības dalībniekam», raksta J. Miņš.

Suntažos kādu laiku dzīvojuši un strādājuši revolucionāri — dzejnieki Mākonis un Antons Salums. Dzīvojuši un mācījušies Rīgas Politeh-

niskā institūta docents, Valsts padomnieks Birkans, inženieris Rīters, ekonomikas profesors P. Allens, Latvijas Izglītības ministrijas Tautskolu direktors no 1922.—1934. gadam Jānis Jirgensons, mācījusies dzejniece Rūta Venta un visiem pazīstamais vairāku dzejoļu krājumu autors un publicists Viktors Avotiņš, un tagad vēl dzīvo un strādā Suntažiem uzticīgais gleznotājs Andris Linde.

Suntažos maz bijis slavenību, bet Suntaži ir ievērojami ar skaisto dabu. Emigrējušais rakstnieks Nikolajs Kalniņš savā grāmatā «Tikai saulei nav ēnu», raksta: «Viņi brauca pa Abzu uz leju. Kad izlocījās garām vecupēm, pārbrauca pāri atvāriem, aiz Ķīsišu kārkļāja un Kaltiņu mežiņa, pavērās skats uz Suntažiem: luterāņu baznīcas tornis un abi pilstorņi pa kreisi, pa labi pareizticīgo baznīcas sīpolveidīgie torņi». Un atrodamies pie Mazās Juglas Suntažos.

Tūrisma maršruts Suntažos ved gar Mazo Juglu.

1. Lielie Kangaru kalni un pilskalns «Lielā vīra gulta».
 2. J. Jaunsudrabiņa atpūtas vietas Suntažos.
 3. Annas kalns Juglā.
 4. «Glāznieki».
 5. Ūdens attīrīšanas iekārtas Suntažos.
 6. SIA «Dzintarlāse».
 7. Suntažu muiža — vidusskola.
 8. Suntažu centrs.
 9. Luterāņu baznīca.
 10. Launagkalniņš.
 11. Eņģeļišu birzs.
 12. Muzejs «Vecmazmiķeļos».
 13. AS «Jauda — koks».
 14. Kastrānes pilskalns.
 15. Kastrānes kapī.
 16. Kastrānes «Ķieģeļceplis» — SIA «Ozols».
 17. Kastrānes muiža — «Upespils».
- Maršruta kopgarums — ap 25 km.

Ja tūristiem ir laiviņas, un Mazajā Juglā pēc lietiem ir pietiekami daudz ūdens, tad šo maršrutu var veikt

arī ar tām, tikai brauciens tad jāsāk no Kastrānes muižas.

Anotācijas par apskatāmām vietām Suntažos.

1. Lielie Kangaru kalni un pilskalns «Lielā vīra gulta», dažkārt saukts arī par Ķoderes pilskalnu.

Lielo Kangaru kalnu kopgarums ap 28 km, augstākais kodols, pa kuru iet Rīgas—Madonas lielceļš, ap 5 km, Kangaru muguras augstākie posmi ap 78 m. Augstākajā daļā noteikts kompleksais dabas liegums (672 hektāri). Te konstatētas 492 augu sugas, no kurām Latvijā 17 aizsargājamas. Dažas no tām: pundurbērzs ezera krastā, silpures, parastā ozolīte un zalktene, plankumainā dzegužpuķe, ziemeļu pūķgalve. Zilās un baltās vizbulītes ceļa malā.

Rīgas—Madonas lielceļa 40. kilometrā (ziemeļos no pauguriem) plešas Lielkangaru purvs un tajā ezers (6 m dziļš un 10 ha liels). Tas ir dūņu ezers, tur nav nedz zivju, nedz citu kādu dzīvnieku (ja nu vienīgi velns). Ezers aizaug. Ir teika par aizaugošajiem purvu ezeriem. Par tiem strīdējušies divi velni. Beidzot prasījuši padomu ceļavīram. Tas pateicis: «Ko tur strīdēties! Lielākais no jums lai ieņem lielāko ezeru, mazākajam piederēs mazākais ezers.» Tā arī izdarījuši. Nākošajā reizē ceļinieks iet un skatās: nav vairs viena velna! Jautā otram, kur tad «kolēģis» palicis? «Viņu jau debesu bungotājs nobungojis,» skumji atbild otrs velns.

Lielie Kangari ir nesaraujami saistīti ar Lielo vīru, kurš esot uzbēris šos kalnus, un ar Lielā vīra gultu. Stāsta, ka senos laikos uz kalna gulējis liels vīrs, kuram kājas bijušas uz viena kalna gala, bet galva — uz otra gala, uz maziem kalniņiem — milža ķīseniem. Lielais vīrs bieži vārijis putru un gājis uz Rīgu pēc sāls. Brienot

pāri ezeram, vienmēr esot nesis arī maisu ar smiltīm, tās pa caurumu birušas ārā, un tā veidojušies Kangarkalni.

Pilskalns «Lielā vīra gulta», saukts arī par Ķoderes pilskalnu, jo atrodas Ķoderes zemē, ir ap 4 km no Juglas Rīgas virzienā starp Mazo Juglu un Rīgas—Madonas lielceļu. Pie Ķoderēm sākas ap 20 m augstā Kangarkalnu grēda. Izmantojot stāvās kalnu muguras nepieejamību, ierīkota lībiešu pilsvieta, pārrokot vaļņa muguru divās vietās ar 3 m dziļu grāvi un uzmetot 5 m augstu valni. Dziļā mītņu kārtā norāda par ievērojamu vecumu, kas vēl arheoloģiski skaidrojama. Mītņu kārtā izplatās arī uz ziemeļu pusi aiz galvenā grāvja uz vaļņa, kur var konstatēt plašāku, nedaudz norobežotu priekšpils vietu, caur kuru vedusi satiksme ar pilskalnu.

Tas ir viens no nedaudzajiem pilskalniem, kas minēti agrākās hronikās. Rīgas birģermeistars Nienšteds to ap 1600. gadu diezgan sīki apraksta un izsaka domu, ka te varbūt bijusi senā Jersika (tuvumā Ģērķu mājām). Šis pats hronists atstāsta vietējo teiku, ka šai novadā dzīvojuši senlatvju virsaiši Nupa un Kaipa, kas cīnījies pret vācu iebrucējiem 13. gs. Viens no tiem turējis sardzi kokā un ar tauri devis zīmi sapulcēties pret ienaidniekiem. No vāciešiem aplenkts, tas kritis varoņa nāvē.

Iespējams, ka šis pilskalns ir 13. gs. Indriķa hronikās minētais Remīnes pilskalns, kur 1206. gadā pieņēma kristietību. Vēsturiski ģeogrāfiskie apstākļi to pieļauj.

2. Jāņa Jaunsudrabiņa atpūtas vietas.

Jānis Jaunsudrabiņš: «Vairākus gadus, ka mēr mans sievastēvs dzīvoja Suntažos, es vasaras pavadīju tur. Daudzas dienas es pavadīju patīkamā bezdarbībā, gar Mazjuglu ložņādams ar velci un makšķeri. Ne par velti es par šiem skaistajiem nedarbiem esmu sarakstījis veselu

grāmatu. Bet ne mazāk jaukas bija tās dienas, kad mēs, visa dzimta, sēdējām kaut kur mežā, pie upes vai Kangaru kalnā. Es gleznoju, mana sieva man lasīja kaut ko priekšā, bet mūsu mazā meita klusi dzīvojās ar čiekuriem un puķēm vai rušinājās pa smiltiņām. Mēs jutāmies tik tālu no pasaules... Mēs saplūdām ar zāli, ar kokiem, ar saules mirdzumu. Kam gan bija vajadzīgas visas tās varas tur ļaudis, kuri rija cits citu kā zivis, aizmirsuši cilvēcību?»

J. Jaunsudrabiņš gadsimta sākumā bija apmeties «Liepās», «Brinkās», «Dēliņos», tepat pie Kangaru kalniem.

Cilvēku, kas redzējuši te rakstnieku, vairs nav, ir palikušas tikai neskaidras atmiņas un bezgala skaistā daba.

3. Annas kalns.

Annas kalns, saukts arī par Baznīckalnu, ir Juglas centrs. Šis kalns ir viens no Mazo Kangaru kalnu pauguriem. Annasmuižas kalnā pēc nostāstiem atrodas zviedru kapenes. Vēl nesen kalna nobrukumā varēja atrast cilvēku kaulus. Stāsta arī, ka te atradusies baznīca, kura vēlāk nogrimusi. Klusā laikā varot sadzirdēt baznīcas zvanus.

Šai kalnā aug aizsargājamās puķes — skais-tās anemones.

4. «Glāznieki».

«Glāznieki» ir ap 3 km no Juglas centra Ogres virzienā. Šīs vietas nosaukums norāda, ka te kādreiz bijusi darīšana ar glāzēm — stiklu. 18. gs. šajā vietā bijusi pudeļu fabrika. Tagad tas viss sen nozudis.

5. Ūdens attīrīšanas iekārtas Suintažos.

Ūdens attīrīšanas iekārtas atrodas pie «Upītēm» un tās ir vienas no labākajām rajonā. Attīrīšanas sistēmā izmanto poļu un somu teh-

niku, bet pati bioloģiskā attīrīšanas sistēma pirmo reizi 1939. gadā pielietota Vācijā, Suntažos ekspluatācijā nodota 1984. gadā. Kolhozam tā izmaksājusi 0,5 miljonu rubļu. Blakus ūdens attīrīšanas iekārtām izvērsta kokapstrāde.

6. Konservēšanas cehs, tagad SIA «Dzintarlāse».

Konservēšanas cehs (ap 1 km no Suntažu centra uz rietumiem) dibināts 1974. gadā. Tur pārstrādāja sulas un konservēja dārzeņus. Patreiz gatavo liķieri un degvīnu ar upenēm un dzērvenēm.

Blakus atrodas ēdnīca un kopmītnes — arhitektoniski interesanta celtne.

7. Suntažu muiža, vidusskola.

Suntažu muiža atrodas gleznainā vietā Mazās Juglas krastā. Ķeguma—Siguldas ceļš nosaka simetrijas asi, uz kuras atrodas patī muižas ēka.

Gadsimta sākumā pils bija vienkārša ar diviem četrstūrveida torņiem. Pēc pils nodedzināšanas 1905. gadā pili atjauno, bet tagad tā ir divstāvu ēka ar cokolstāvu, krāsota dzeltenā krāsā, ar sarkanu dakstiņu jumtu. Jumta nošķēluma vietās abos galos ir astoņstūra torņi. Pils sienas celtas no laukakmens, pēc tam apmestas. Zālē bijušas divas krāsnis dzeltenī pienainā nokrāsā no glazētiem podiņiem. Tagad palikusi viena krāsns.

Muižas ēkas bijušas savienotas ar laukakmens mūri (tagad tas saglabājies vietām). Tā izveidojusies dārza un saimniecības ēku teritorija.

I Pasaules kara laikā vācu barons fon Hānenfelds aizbrauc uz Vāciju, un pils kādu laiku faktiski ir tukša. No 1920. gada rudens pili darbu uzsāk Suntažu sešklasīgā pamatskola. Pirms tam bērni mācījās Suntažu pagastskolā (skola sagrauta I Pasaules kara laikā), Sun-

tažu draudzes skolā (skola sagrauta I Pasaules kara laikā), Kastrānes pagastskolā, Viršņukalna pareizticīgo draudzes skolā un Suntažu pareizticīgo draudzes skolā pie «Cielavām». Bet visvecākās ziņas par skolu Suntažos ir no 1736. gada, kad algu skolotājam maksāja no sietiņiem, un skolēnu bija maz.

Pirmais skolas direktors pilī ir skolotājs Artūrs Aķis, kurš strādā te līdz 1948. gadam. 1923. gadā notiek skolas pirmais izlaidums pilī. 1939./40. m. g., skolā mācās 234 skolēni un strādā 7 skolotāji.

1956. gadā — vidusskolas 1. izlaidums. 1996. gadā vidusskolā — 376 skolēni, 35 skolotāji, no tiem 8 vidusskolas absolventi.

Par skolu, tās darbu jums labprāt pastāstīs skolas direktors no 1966. gada A. Caune un arī novadpētniecības pulciņa dalībnieces.

1961. gadā Suntažos darbu uzsāk skaitliski lielā internātskola, sākumā vidusskolas telpās, pēc tam savās — tikko uzceltajās. Tagad skolēnu skaits ir krietni samazinājies. Patreiz tā ir sanatorijas internātskola.

8. Suntažu centrs.

Izkāpjot no autobusa, tūlīt ir redzami veikali: pārtikas un rūpniecības. Turpat arī ēdnīca—bārs, aptieka, **kura te ir jau no 1901. gada** aprīļa. Pats centrs pirms kara izskatījās pavisam citādāk — autobusu pieturas vietā pacēlās divstāvēgs biedrības nams 1914. gadā ar izrikojumu zāli 300 personām, skatuves iekārtu un bibliotēku. Iepretī biedrības namam bija Grīnšteina tirgotavas. Šīs ēkas sagrava padomju lidmašīnas 1944. gada vasarā.

Nedaudz uz Rīgas pusi ir 1973. gadā uzceltais kultūras nams, kurā atrodas arī pagasta valde.

Kultūras namā ir daudz pulciņu, bet visvecākais ir koris — no 1871. gada 14. oktobra, kad

dziedātājus apvienoja dziedāšanas biedrība «Līgo».

Blakus tam atrodas ambulances un pasta ēkas.

9. Suntažu baznīcas.

Centrā atrodas evaņģēliski luteriskā baznīca. Suntažu draudzē ietilpst Suntažu, Sidgundas, Kastrānes, Vatrānes un daļa Lauberis pagastu.

Pirmo baznīcu te uzcēla 1223. gadā, un katoļu ticību sludina bīskapa Alberta atsūtītais mācītājs Dītrihs. 1632. gadā dievkalpojumus sāk noturēt pirmais luterāņu mācītājs Davids Šteinbergs.

Šo mūra baznīcu uzcēla mācītāja Fridriha Blūma laikā no 1780. līdz 1782. gadam. (Suntažu baznīcām gadsimts ir liktenīgs, jo otro koka baznīcu uzcēla 1580. gadā, trešo — 1680. gadā, bet šo — mūra — 1780. g.)

1906. gadā beidz pārbūvēt altāri, un baznīca iegūst tagadējo izskatu. Šajā laikā draudzē ir ap 3500 locekļu.

Tagadējo zvanu ar uzrakstu «Kad tu šodien dzirdi manu balsi, nenocietini savu sirdi» uzstādīja 1937. gadā mācītāja Zundes laikā, un tā skaņu svētritos var dzirdēt 15 km attālumā.

Pēc II Pasaules kara baznīca vairākkārt izdemolēta un aplaupīta. Tagad baznīca pamazām tiek atjaunota. Te ir elektriskās ērģeles, kuras dāvināja Čikāgas draudze. Tiek vākti ziedojumi baznīcas un veco ērģeļu remontam.

1845. gadā ap 1500 luterāņu pāriet pareizticībā, un netālu no stacijas tiek uzcelta pieticīga pareizticīgo baznīca, bet 1909. gadā uzceļ jaunu, krāšņu baznīcu. Laika gaitā, cilvēkiem novēršoties no ticības, salīka arī baznīcas. Šķiet, ka pareizticīgo baznīca piedzīvo savus pēdējos gadus.

Blakus luterāņu baznīcai ir kapi, kuros guldīti ap 1300 padomju karavīru.

10. Launagkalniņš.

Tuvāk Abzai ir Launagkalniņš jeb Mazā milža gulta, kurā it kā apbedīts Kangaru Lielais vīrs, uzberot kapu no Abzas ielejas zemes. 1991. gada jūnijā uz Launagkalniņa, saukts arī par Ugunsdzēsējkalnu, atklāj tēlnieka Karlova darināto pieminekli represētajiem pagasta iedzīvotājiem.

11. Eņģeļu birzs.

1906. gada janvārī Suntažos ierodas soda ekspedīcija, lai sodītu buntavniekus. Eņģeļu birzī aiz luterāņu baznīcas Abzas krastā pie bērziem piesietus nošāva 11 revolucionārus.

Atceroties šos baigos notikumus, tika atjaunota bērzu **birztaliņa upes krastā, un uzstādīts** piemineklis nošautajiem.

12. Muzejs «Vecmazmiķeļos».

Apmēram 3 km no ambulances aiz «Kaltiņiem» atrodas «Vecmazmiķeļi» jeb «Gundegas». Te ir atklāts emigrējušā latviešu rakstnieka Nikolaja Kalniņa muzejs, ko viņa dzimtajās mājās ar paša Kalniņa kunga palīdzību iekārtoja viņa brāļa dēls Gunārs, kurš dzīvo Rīgā. Muzejā ir daudz fotouzņēmumu no rakstnieka dzīves un **gandrīz visi viņa gara darbi**. Daži no tiem: triloģija par skolotāja gaitām: «Laiņu licēji», «Tikai saulei nav ēnu», «Cēsis nav Rīga», arī 1940./41. gadam veltītais romāns «Rijas zēnu rota», kas Amerikas Latviešu Apvienības Kultūras Fonda jaunatnes stāstu un romānu sacensībās ieguvis I. godalgu, tur ir humoristiskais sacerējums «Dāvis-Dievkociņš», dzejoļi, lugas.

Blakus dzīvojamai mājai ir otrs muzejs — klētiņa ar seniem darba rīkiem, kuru nozīmi tagad pat grūti iedomāt. Bet tādi nu tie darba rīki ir toreiz bijuši!

13. AS «Jauda — koks».

1968. gadā pie Suntažu dzelzceļa stacijas uz cēla rūpnīcas «Jauda» filiāli. Te impregnē elektrobaltus sakaru un elektrolīnijām, arī gaņību mietiņus.

14. Kastrānes pilskalns.

Kastrānes pilskalns apkārtnē labi pazīstams, un iedzīvotāji zina to norādīt. Pilskalns atrodas ap 150 m no autobusu pieturas «Grundūli». Tas ir t. s. Kalevi gultas tipa pilskalns ar vaļņiem abos galos. Pilskalns ierīkots uz kalna muguras starp Mazās Juglas vecupi un Mazo Juglu, kas ietver kalnu no divām garākajām pusēm. Vieta vilinoša senpilsētai, jo to no trim pusēm norobežo Mazā Jugla, bet no ceturtās — pilskalna valnis.

Sis pilskalns ir iemīļota atpūtas vieta jau no senām dienām, tur ir vairāki ozoli — dižkoki, arī lielas un vecas liepas. Aizbrauciet arī jūs tur atpūsties!

15. Kastrānes kapi.

Rīgas—Madonas lielceļa malā ir Kastrānes kapi. Tajos ir arī balta piemiņas plāksne ar sešu mirušo bērnu vārdiem. Divi, trīs, četri gadiņi bija viņiem, kad Salaspils nāves nometnē ņēma no viņiem asinis un izdarīja kaitīgas injekcijas. Par laimi apkārtnes zemniekiem vajadzēja bezalgas ganiņus, un tā daļa bērnu izglābās. Suntažu zemnieki rūpējās par mazuļiem, deva pienu, labu uzturu, sniedza pat ārsta palīdzību, bet mazās dzīvībiņas tomēr izdzisa.

16. Kastrānes «Ķieģeļceplis» — SIA «Ozols».

Bijušajā Kastrānes ķieģeļceplī 1971. gadā nodod ekspluatācijā ražošanas apvienības «Ausma» filiāli. Tajā ražo gumijas matračus, peldcepurītes un citu tūrisma un sporta inven-

tāru. Tagad SIA «Ozols» ražo arī darba apģērbus.

17. Kastrānes muiža — «Upespils».

Kastrānes muiža — ap 1 km no autobusu pieturas «Vārpas» Rīgas—Madonas ceļa malā.

Kastrāne (Kastran) ir Suntažu muižas blakus muiža, no 1689. gada Meku dzimtas īpašums. Kastrānes muiža kopā ar Šmerli ir bieži pārdotas un pat ieķīlātas. To īpašnieki ir bijuši Meku dzimta, fon Ettingens, fon Bergs, fon Rautenfelds, fon Aderkasa un vēl citi, visbeidzot Roderihs Karl fon Tranzē. Interesanti redzēt, kā mainījusies īpašuma cena 30 gadu laikā: 1831. gadā īpašums ir 39200 rubļu vērts, bet 1865. gadā — jau 150000 rubļu vērtībā.

Neatkarīgās Latvijas laikā muižu nopērk Dāvidsonu ģimene un dzīvo tur līdz 1941. gada 14. jūnijam, kad īpašnieki tiek izsūtīti.

Tagad muižas ēka ir pārveidota, papildināta ar ķieģeļu piebūvi — dzīvokļiem. Pagalmā saglabājušās divas klētis.

Lejāk pie upes ir ūdensdzirnavas, kuras darbojās vēl gadus desmit pēc kara, tad tika pamestas. Tagad tur ierīkota akmeņkaļa darbnīca.

Aina Linde,

Suntažu vidusskolas skolotāja

ANDRIS LINDE * SUNTAŽI

**Ar to vien nepietiek, ka mēs cināmies par
saimnieciskas un politiskas iekārtas pārgrozību
un ieliekam tur visus spēkus. Mēs atstājam tad
novārtā dvēseles pārgrozību, un nepārgrozītā
dvēsele nepārgrozīs ārējo iekārtu.**

J. Rainis

Lobes ūdensdzirnavas Lēdmanē celtas 1904. g.,
iekļautas tehnikas pieminekļu reģistrā

— «Likteņdzirnas» — šī dziesma tika uzrakstīta
manas jaunības dzirnavās Lēdmanē — tā par šo dzies-
mu teicis komponists Eduards Rozenštrauhs.

LĒDMANE

Netālu no Lobes ietekas Ogres upē, pie Ogres
— Lēdmanes — Kokneses ceļa kā ekonomiska
vienība pēdējo divdesmit piecu gadu laikā izvei-
dojies Lēdmanes pagasta centrs. Pēc tautas
skaitīšanas datiem te dzīvo 730, bet visā pa-
gastā — 1612 iedzīvotāji. Bez latviešiem terito-
riju vēl apdzīvo 152 krievi, 41 polis, 38 balt-
krievi, 17 ukraiņi, 7 lezģiņi, 6 lietuvieši.

Pagasts atrodas Viduslatvijas nolaidenumā. Nokrišņu daudzums 500—700 mm gadā, temperatūru summa 1800—2000° C. Klimatā atspoguļojas pāreja no zemienēm uz augstienēm. Teritorijā nav ezeru un purvu. To kompensē bagātīgais upju daudzums. Galvenās — Ogre (pa pagasta teritoriju tā plūst 22 km garumā), tās pieteka Lobe (no 19 km kopgaruma Lēdmanei atdod 11 kilometrus), Aviekste (no 23 km kopgaruma 8,6 km pagasta teritorijā), kā arī mazākas, piemēram, Krātiņupīte, Krančupīte u. c., kuras mūsdienu meliorācija pārvērtusi par vienkāršiem novadgrāvjiem. Daudz mežu, pārsvarā skujkoku un jauktie, kas atbilst Viduslatvijas ģeobotāniskajam rajonam.

Pagasta teritorija ģeogrāfiski izvietojusies tā, ka ar to lielos vilcienos var iepazīties, iekļaujoties maršrutā: Aviekstes upe — Aviekstes dzirnavas — Dzirnavu krogs — «Rozītes» — Vangusalas Dinamarkas akmens — Lobes krogs (tagad tautas nams) — Vilkaušu dzirnavas — Lobes ūdensdzirnavas — pagasta centrs — Beku līcis — aptieka — saimniecība «Lēdmane» — autoserviss — Lēdmanes muiža — Jaunzemju senkapi.

Ja jūsu maršruts novirzījies no jau pazīstamiem objektiem, esat nonācis pie Lēdmanes pagasta robežupes AVIEKSTES, nesteidzieties! Aizejiet līdz UPITES IETEKAI OGRĒ, šajā posmā tai ir lielākais kritums, veidojušies skaisti krasti. Tomēr neaizmirsīsim, ka mums apkārt ir īpašumu zemes, pļavas — nenobradāsim tās! No tilta uz augšteci upe met likumu un garām Cepļu mājām atkal pienāk pie ceļa, aicinot līdzi. Pēc simts metriem, nogriežoties pa kreisi, nonāksiet pie DZIRNAVU KROGA, bet tālāk Aviekstes dzirnavu aizsprosts un ēku drupas. Dzirnavas uzbūvētas 1874. gadā. 1908. gadā ūdens dzirnavu īpašnieks ir Kārlis Hardelis. Viņa dēls vēlāk uzbūvējis Lobes dzirnavas.

1935. gadā dzirnavu īpašnieks — E. Konrads, bet 1936. jau Pēteris Jēkabsons. Šai laikā darbojas malšanas ietaise, koku zāģētava, vilnas apstrāde. 1942. gadā šim īpašniekam dzirnavas, kuras tika nacionalizētas 1941. gada 23. februārī, tiek atdotas. Darbojās viena ūdens turbīna 40 PS, viens dīzeļmotors 36 PS, viens ūdensrats 14 PS. Dzirnavas darbojās līdz 50. gadiem. Dzirnavu ezers ir makšķernieku iecienīta vieta.

Virzienā no Aviekstes dzirnavām uz Līču mājām pie Ogres upes Otrajā pasaules karā vācu armija atkāpjoties bija izveidojusi stipru aizsardzības līniju. Tā netika izmantota. Atsevišķās nomaļākās vietās vēl saglabājušās IERAKUMU UN BLINDĀŽU PALIEKAS. Aktīva karadarbība pagasta teritorijā nav notikusi.

Pārbraucot Ogres upes tiltu, pa labi ceļš uz Lielvārdi, 200 m no pagrieziena māja «Rožites-1»! Ēka izceļas ar savu arhitektonisko veidojumu. Uzbūvēta 1923. gadā. Mājā 17 istabas, 2 verandas. Netālu no šīs mājas atradās šķūnis (nojaukts 1969. gadā), kurā 1949. gada 25. martā tika no visa pagasta vardarbīgi sadzīti cilvēki izsūtīšanai uz tālo Sibīriju. Starp tiem bija arī šo māju īpašnieks. Pēc atgriešanās dzīvoja Tukumā, kur arī mira. Līdz 1950. gadam mājā atradās palīgsaimniecības «Skrīveri» kantoris, vēlāk valsts saimniecības «Ogre» iecirkņa kantoris, tagad to atguvuši mantinieki.

Turpinot ceļu Lielvārdes virzienā, pēc nepilniem 2,5 km pa kreisi nogriežas ceļš uz Veckazākām — lauku mājām (1 km no lielceļa). Turpinot ceļu aiz Veckazāku mājām uz dienvidaustrumiem gar liellopu fermu, pēc 1,4 km sasniedzam Vangusalu zemnieku saimniecību. Taisnā virzienā gar mājām 700 m uz dienvidiem valsts mežā, ap 100 km no lauka malas, meža ceļa un stigas krustpunktā atrodas

VANGUSALAS DINAMARKAS AKMENS (garums 2,7 m, platums 1,8 m, augstums 1,5 m) kādreiz atradies uz stīgu krustpunkta un apzīmējis četru pagastu — Jumpravas, Krapes, Rembates un Lielvārdes — robežu. XX gs. 60 gadu beigās akmens nostumts no stīgu krustpunkta meža ceļa malā. Akmenī iekalts aplis ar krustu un Rīgas arhibīskapa simbols — sakrustots bīskapa zīzlis un krusts. Šī zīme, kas ir visai liela un iespaidīga (garums 85 cm, platums 75 cm), varētu attiekties uz Livonijas laiku (13.—16. gs.), kad apkārtējās zemes ietilpa Rīgas arhibīskapijas teritorijā. Par šīs zīmes izcelšanos nostāsts vēsta, ka reiz pie akmens mežsargs nositis ganumeitu un tādēļ akmenī iekalts krusts. Stāstīts arī, ka laukā starp Vangusalu mājām un akmeni kādreiz bijusi baznīca. Ticamāk, ka krusts aplī ir sens ģērbonis. Vangusalas Dinamarkas akmens, spriežot pēc iekaltajām zīmēm, uzskatāms par senu robežakmeni un piemiņas akmeni.

Turpmāk pa ceļu, kas vērsts pret akmeni, atgriežamies uz Lielvārdes ceļa pie Annām vai atgriežamies pa to pašu maršrutu, kas ir tuvāk Lēdmanes centram. Dodoties pa jaunuzbūvēto ceļu uz Tutīķu mājām, nonākam pie Lēdmanes tautas nama.

Pa labi pirms Lobes upes tilta Lēdmanes TAUTAS NAMS. Uzcelts 1886. gadā kā krogs un zirgu iebraucamā vieta. Lobes krogs uzcelts ar salmu jumtu. Vasarā jumts nodega. To atjaunoja Krapes muiža. Arī 1922. gadā krogu piešķīra krapēniešiem, bet, tā kā Krape atradās tālu no kroga, viņi neinteresējās par šo ēku. Pēc lēdmaniešu lūguma 1926. gadā Lobes krogu pārdeva Lēdmanes pagastam. Par tautas namu pārbūvēts no 1927.—29. gadam. Otro stāvu uzbūvēja 1936. gadā. Pārbūves darbus vadīja M. Viksna un J. Ozoliņš. Te atradās arī biblio-

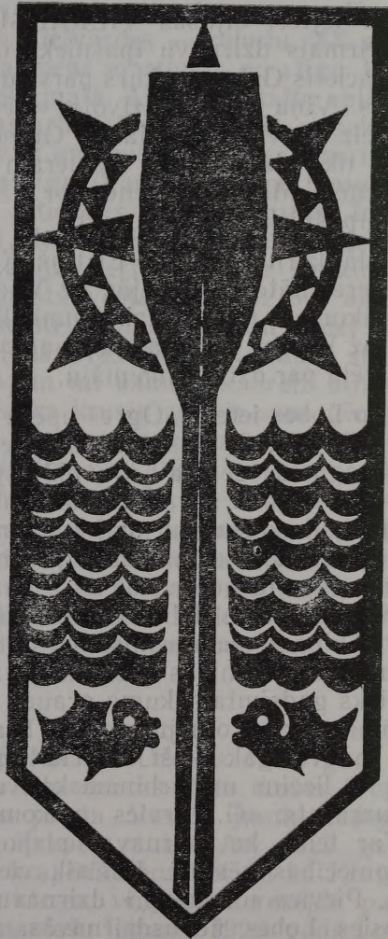
tēka. Otrā pusē tuvu ceļam pienāk Ogres upe. Šo vietu IECIENĪJUŠI ŪDENSTŪRISTI sacensību rīkošanai.

100 m uz lejteci bijušās VILKAUŠU DZIRNAVAS. Pirmais dzirnavu īpašnieks un būvētājs bijis vācietis Grēperis, kurš pārsvarā dzīvojis ārzemēs. Viņa vecāki dzīvoja «Ģērmaņos» jeb kā toreiz šo vietu dēvēja — Grēpermuižā. Dzirnavas tika izrentētas. Apmēram 30 gadus tās rentēja Maršavs. Renti par dzirnavām saņēma to īpašnieks vai viņa māte.

1934. gadā dzirnavas rentē Elstiņš. Kad 1939. gadā Grēpera māte repatriējās uz Vāciju, līdz pat kara sākumam rentes maksājumi tika regulāri sūtīti uz Vāciju. Iekārtas nav saglabājušās. Ēka pārbūvēta par dzīvojamo māju.

Netālu no Lobes ietekas Ogres upē ir LOBES ŪDENSDZIRNAVAS. Tās atrodas vienu kilometru no pagasta centra «Jaunklinspārnos». Tās celtas 1904. gadā savam laikam raksturīgā manierē no laukakmens un sarkanajiem ķieģeļiem ar dekoratīvām joslām, logaiļu un durvju apmūrējumu ēkas fasādē.

Kopš 1976. gada šīs dzirnavas ir vietējās nozīmes arhitektūras piemineklis, bet 1984. gadā tās iekļautas arī tehnikas pieminekļu reģistrā. Tās ir tipisks gadsimta sākuma graudu pārstrādes uzņēmums ar sākotnēju iekārtu, bez tam — un tas ir jo svarīgāk — šī iekārta izgatavota Rīgā. Par to liecina uz turbīnām krievu valodā atlietais uzraksts: «G. Pirvics un komp. Rīga, 1904.». Var teikt, ka dzirnavas atspoguļo arī Rīgas rūpniecības vēsturi. Pašlaik vienīgā zināmā «G. Pirvica un komp.» dzirnavu iekārta saglabājusies Lobes ūdensdzirnavās. Atjaunojot graudu pārstrādi pēc vecās tehnoloģijas, saistot to ar maizes cepšanu un ekskursantu apkalpošanu, atrisinātos pieminekļu saglabāšanas un izmantošanas jautājums.

— «Vecās dzirnas» — šī dziesma tika uzrakstīta manas jaunības dzirnavās Lēdmanē, — tā par šo dziesmu teicis komponists Eduards Rozenštrauhs. — Melderis bija labi pazīstams, un, kad viņš rikoja viesības, tad Rozenštrauhu sauca par «galma muzikantu». Otrā ritā pēc viesībām viņš mums izrādīja visus gaņģus. Un tad es uzlēcu uz dzirnakmeņa un rāvu vaļā kādu savu dziesmu, bet dzejnieks Jānis Vanags, kas arī tur bija, ātri paņēma papīru un uzrakstīja «Veco dzirnu» tekstu un iedeva man. Turpat uz vietas pierakstīju klāt melodiju, kas ir izdzīvojusi visus šos garos likteņgādus. Un dzīvo vēl tagad. Arī dzirnavas.

Tuvojoties Lēdmanes centram, kreisajā pusē redzamas bijušās paju sabiedrības «Lēdmane» ražošanas ēkas. Tā kā paju sabiedrība vairs neeksistē, šie objekti ir privatizēti. Turpina darbu siltumnīcas, kaltes, bet broileru nobarošanas kompleksā ierīkota kokzāgētava un somu pirts.

Labajā pusē bijušā bērndārza ēkas, uzceltas 1978. gadā. Diemžēl tās vairs nekalpo paredzētajam mērķim. Tagad te ierīkots veikals, daļa telpu netiek izmantota.

Tālāk dzīvojamās ēkas, pirmajai no tām pamati ielikti 1973. gadā. Līdz projekta pilnai realizācijai tā arī nenonāks, jo beidzot visiem kļūvis skaidrs, ka laukos pilsētas tipa ciematiem nav perspektīvas. Cilvēki tiek atradināti no zemes.

Kreisajā pusē PAMATSKOLA: internāts, kurš uzbūvēts 1972. gadā. Tagad tajā iekārtotas telpas skolas vecuma bērniem. Skola, kurai pamati likti 1974. gadā, bet nodota ekspluatācijā 1976. gada 2. oktobrī. Skolā strādā 23 skolotāji, te mācās 240 skolēni. Var papildus gūt zināšanas un pilnveidot iemaņas 12 pulciņos. Darbojas tautisko deju, ritmikas, floristikas, kokapstrādes, novadpētniecības, foto, dambretes un šaha pulciņi, vieglatlētikas sekcija.

SKOLOŠANĀS PIRMSĀKUMI izzināti līdz 1864. gadam, kad Vecbeku mājās darbojusies svētdienas skola. Pirmais skolotājs Mārtiņš Viksna. No 1870. gada mācības jau noturētas divreiz nedēļā. Mācīts lasīt, rakstīt, rēķināt, dziedāt un ticības mācība.

Tagadējā pagasta pamatskola (saukta — vecā skola) ir blakus jaunajai. Tā (vecā) sākta būvēt 1870. gada pavasarī kā vienstāvu ķieģeļu mūra ēka, 1873. gadā iesvētīta. 1872./73. mācību gadā mācības noturētas jau katru dienu. Skolā ievietota arī pagasta valde. Mārtiņš Viksna no 1870. līdz 1873. gadam ir arī pirmais skolas pārzinis. No 1873. līdz 1879. gadam skolas pārzinis bijis Jānis Kļaviņš. Miris 1879. gadā. Sākumā skolā mācījušies 60 skolēni. Skolā strādājis viens skolotājs — skolas pārzinis.

Līdz Latvijas pirmās Republikas tapšanas laikam skola saukta par Lēdmanes pagasta skolu. No 1918. līdz 1924. gadam — Lēdmanes I pakāpes pamatskola. No 1924. gada līdz padomju periodam — Lēdmanes pagasta 6-klašu pamatskola, bet pēckara periodā iegūst septiņgadīgās skolas nosaukumu. 1962. gadā jau astoņgadīgā skola, bet no 1990. gada — Lēdmanes deviņgadīgā skola. 1992. gadā — Lēdmanes pamatskola.

Skolas ēka piederējusi pagasta pašvaldībai. 1884. gadā skolas ēka degusi, bet tai pašā gadā atjaunota, uzbūvējot arī otro stāvu. Atkal te mājvietu iegūst pagasta valde, vienā galā ievieto nespējniekus.

No 1880. līdz 1889. gadam skolas pārzinis Mārtiņš Kļaviņš. Nevarēdams paciest pašvaldības vienaldzību skolas lietās, aiziet uz citu darba vietu. No 1889. līdz 1905. gadam skolu pārzin Pēteris Miesnieks un reizē izpilda arī pagasta darbveža pienākumus. 1905. gadā uz Miesnieku «no vietējās sabiedrības ticis šauts», tādēļ viņš savu vietu atstājis.

1905. gadā par skolas pārzini atnāk skolotājs Nikolajs Siliņš no Madlienas, bet 1907. gadā kāds to nodod. Par revolucionāru darbību viņu arestē. No apcietinājuma gan drīz tiek atbrīvots, bet uz Lēdmani strādāt vairs neatgriežas.

1907. gadā skolas pārziņa pienākumus uzņemas Eduards Strazdiņš, bet 1917. gadā nonāk konfliktā ar pašvaldību, skolotāja darbu atstāj un pāriet par saimnieku savās mājās Kokneses «Lubeniešos».

1918. gada rudenī par skolotāju — skolas pārzini ievēl Frici Gedovski, kas 1924. gadā atstāj Lēdmani, «nevarēdams paciest pagasta priekšniecības nekrietnības» (skolas hronikas citējums).

1924. gada rudenī par skolas pārzini ievēl Aleksandru Goldšmitu. 1928. gada sākumā konfliktu dēļ ar pagasta pašvaldību skolu valde Goldšmitu atceļ no pārziņa pienākumu veikšanas. Viņu aizvieto Rūdolfs Baltiņš.

1928. gadā par skolas pārzini ievēl Pauli Krievu. Atkal nav satiecības. Pārzinis rūpējas par skolu, iegādājas klavieres, ēvelsolu, paplašina augļu dārzu. 1934. gadā viņu pārceļ uz Salaspili.

No 1934. līdz 1936. gadam skolu pārzin Elza Raize. Pagasta valde izteikusi vēlēšanos pēc skolas pārziņa — vīrieša, jo E. Raize nevēlējusies tālāk pārziņa pienākumus pildīt.

No 1936. gada līdz kara sākumam skolas pārzinis Osvalds Ciritis — beidzis Rīgas skolotāju institūtu.

Laikā no 1864. līdz 1918. gadam skolā darbojās viens skolotājs; no 1918. līdz 1924. gadam — divi skolotāji ar četrām klasēm; no 1924. līdz 1940. — strādā trīs skolotāji ar 6 klasēm, apvienotām trijās klašu telpās.

Liela skolas pārziņu mainība kopš 1918. gada. Atbildi sniedz skolas hronika: «Skolas ēka galīgi nolietota, audzināšanas apstākļi neatbilst

atjaunotam laikmetam. Skolas pārziņa dzīvoklis ārpus katras kritikas, sliktāks kā daža pagasta laukstrādnieka ģimenei. Vienam skolotājam nav virtuves, nav atejas vietu, ar vienu vārdu sakot, skola ir galīgi nolietota un prasa no pašvaldības atjaunošanu vai jaunbūvi. Logi iztrupējuši, grīdas nodilušas, vietām cauras, krāsnis izdegušas un iebrukušas. Durvis sevišķi nolietotas, nāk laukā krampji no satrūdējušiem slēgumiem. Skolotāju dzīvokļi šauri un neatbilst minimālām prasībām, tāpat neviena klases telpa, guļamistaba, ne arī ēdamistaba, kādēļ daudziem skolēniem vakaros nākas iet uz mājām, kā arī visus nav iespējams saistīt pie koptgaldā.»

Pastāvīga pārziņu maiņa un konflikti ar pašvaldību ir atstājuši arī uz pagasta iedzīvotājiem sliktu iespaidu. Bet dzīve rit. Skola cenšas sēt vienības un uzticības sēklu. Skolas ēka gadu gaitā remontēta. 1957.—58. gadā uzbūvēts trešais stāvs, bet vēlāk arī jaunā skola. 1982. gadā top arī sešstāvu 18 dzīvokļu māja skolotājiem. Vecajā skolā tagad ierīkoti privātveikali un dzīvokļi.

1948. gadā Lēdmanē, tāpat kā visur Latvijas laukos, sākās kolhozu veidošana. 1992. gadā agrākais kolhozs «Lēdmane» pārtapa par paju sabiedrību, bet 1995. gadā tā beidza pastāvēt.

Tālāk aiz ābeļdārza, ceļu krustojumā, divstāvu ēka — PAGASTNAMS. Ēka celta 1934. gadā pēc pagasta valdes priekšsēdētāja Reiņa Rubeņa un darbveža Kārļa Kalniņa iniciatīvas. Viņi, kā arī ziņnesis Sausverdis, ierīkoja apkārt plašu augļu dārzu.

1936. gadā pagasta ēkā atvēra pasta nodaļu. Pastu piegādāja ar zirgu no Jumpravas. No 1955. gada pasta piegāde tiek organizēta ar autotransportu no Ogres. 1944. gadā pasta telpās iekārtoja telefona centrāli, kas 30. gados un vēlāk bija atradusies Jumpravas pagasta «Kaļ-

kaļos». 1962. gadā Jaunšinku mājās tiek uzstādīta automātiskā telefonu centrāle, bet ar 1994. gadu tiek plānota jaunas paaudzes telefonu centrāles uzstādīšana.

Līdz pat automātiskās centrāles uzstādīšanai Lēdmanē darbojās 50 vietīgs rokas komutators. Centrāles darba laiks bija no pulksten 6 līdz 24. Strādāja divas telefonistes.

Pēc pasta nodaļas atvēršanas pirmais pasta vedējs bija pastnieks Mārtiņš Lasis, pēc tam Marija Rieksta. Sakaru nodaļā strādāja trīs pastnieki.

Par sakaru nodaļas priekšniekiem strādājuši Anna Ilvese, Eduards Laucinieks, Berta Sīpola, Vilma Ose, Vilma Hansone, no 1969. gada — Aina Rubene.

Pagastnamā atrodas arī bibliotēka. Lasītāju skaits — 331, grāmatu skaits — 13472 eksemplāri. Senākās ziņas par bibliotēkas darbību — Lēdmanes bibliotēkas biedrības statūti apstiprināti 1896. gada 7. augustā. Otrā pasaules kara laikā bibliotēka nedarbojās, atsāka darbu 1946. gada 3. novembrī. 1956. gadā — 199 lasītāji, grāmatu skaits — 3988 eksemplāri.

IESKATS PAGASTA VĒSTURĒ. Vēl pirmās Republikas sākumā pagasts sastāvēja no Lēdmanes muižas mājām. Noapaļojot pagastu robežas, vēl pievienotas 24 Lauberis un 15 Krapes muižas mājas. 12 mājas no Lēdmanes pagasta, galvenokārt jaunsaimniecības, pievienotas Krapes pagastam. Ogres upe Lēdmani daļa divās daļās. Sākot no Lobeskroga, Ogre bija kā robeža ar Lielvārdes pagastu. Savukārt Lobe kā robeža ar Krapes pagastu, lejasgals pie Māšēnu, Tutīku mājām ievirzījās Lēdmanes pagastā. 1930. gadā pagastā 130 māju, no kurām apmēram 70 vecsaimniecības ar platību 4753 ha. Iedzīvotāju skaits — 960.

Bet tagad noorientēsimies: rītos pagasts robežojas ar Krapes, dienvidos — Jumpravas, dievidvakaros — Lielvārdes, vakaros — Rembates un ziemeļos — ar Lauberes pagastu. Bet nesteidzieties...

Pie pagastnama 1990. gada 25. martā atklāts PIEMIŅAS AKMENS 1949. gada 25. martā padomju okupācijas režīma izvesto un bojā gājušo piemiņai.

Īsa izziņa: 1949. gada 29. janvārī tika izdots PSRS Ministru Padomes lēmums Nr. 390—138 (CCC) «Par kulaku, nacionālistu un bandītu izsūtīšanu». Latvijā šī «darba» vadītājs bija prokurors A. Mišutins (Latvija strādāja no 1946.—50. g.). 17. MARTĀ TĪKA IZDOTS Latv. PSR Ministru Padomes lēmums Nr. 282 ar šifru CC — pilnīgi slepeni, ar kuru noteica, ka no Latvijas izsūtāmas 10 000 budžu ģimenes. To parakstīja Lācis un Bastins. Izsūtāmo saraksti tika veidoti, izmantojot 1939. gada statistikas pārvaldes ziņas par zemnieku saimniecību lielumu. Sarakstus parakstīja Latv. PSR Valsts drošības ministrs A. Novīks un vietējie izpildkomiteju priekšsēdētāji vai to vietnieki rajonu līmenī.

No pagasta tika izvesti 37 cilvēki, mērķis — Sibīrija, Tomskas apgabals. No turienes neatgriezās gan lieli, gan mazi...

Piemiņas akmens autors — mākslinieks Aivars Neško, to finansiāli atbalstīja kopsaimniecība «Lēdmane». Uz akmens K. Skalbes vārdi: «Es sapni par Dzimteni pagalvī likšu». 25. martā pēc daudziem gadiem virs pagastnama atkal sāka plīvot sarkanbaltsarkanais karogs, kuru, tāpat arī piemiņas akmeni, iesvētīja Latvijas luteriski evaņģēliskās baznīcas arhibīskaps Kārlis Gailītis. Lai ziedi nenovīst piemiņas akmens pakājē...

Otrpus ceļam laukiem neraksturīga milzīga ēka — 1989. gadā uzceltais tirdzniecības centrs. Diemžēl tikai niecīga daļa no tā plašajām telpām tiek izmantotas — darbojas veikals un konditorejas cehs.

LĒDMANE

Turpmākā maršruta daļa virzīsies pa Madlie-
nas ceļu. Labajā pusē paliek ŪDENSTORNIS,
kas tālu redzams, tuvojoties centram no jebku-
ras puses. Sākumā bija iecerēts to izmantot arī
kā skatutorni. Turpat autobusu pietura.

Labajā pusē Līvānu ĒCK ražotās mājas. Krei-
sajā pusē BIJUSĪ LĒDMANES KREJOTAVA,
kas beigusi darboties tikai 1985. gadā. Attīsto-
ties zemnieku saimniecībām, tā būtu lieti node-
rējusi.

Kreisajā pusē paliek katlu māja (tā gan
vairs nedarbojas), mehāniskās darbnīcas, priek-
šā kārtējais tilts pār Ogres upi. Nodots eksplu-
atācijā 1975. gada 31. oktobrī. Līdz tam laikam
pie Miķelsonu mājām bija pagaidu tilts — lai-
pas uz steķiem, ko pirms pavasara ledus ieša-
nas izņēma, pēc tam atjaunoja.

Nedaudz uz leju, pretī Vecskujēnu mājām,
kādreiz pirms tam darbojusies pārceltuve —
prāmis.

Pirms jaunā tilta kreisajā pusē BEKU LICIS,
lēdmaniešu iemīļota atpūtas vieta. Te, kur upe
met lielāku likumu, iekārtota neliela estrāde, te
jātnieku sporta sekcija rīkoja tradicionālās
sacensības, te peldvieta. Ogres upei daudz
SKAISTU LIČU: Vecskujēnu līcis, Tomēnu lī-
cis, Ogrēnu līcis, Zāģeru līcis. «Klusās egles»
— neliels mežs upes krastā — tā kā upe kād-
reiz izmantota koku pludināšanai, tad plostnie-
ki te atpūtušies, nākuši meitas bildināt.

Līči izmantoti pludināto koku sagatavošanai
un nokraušanai.

Aiz tilta, uzreiz labajā pusē, neliels strauts,
kas te ietek Ogres upē. Tā ir KRANCUPITE.
Turpat netālu agrāk atradušās Lauberes pa-
gasta Bedriņu dzirnavas, vēlāk sauktas Dzel-
mes dzirnavas. Tagad par to liecina tikai ēku
un aizsprosta paliekas. Turpat Bekubodes vidus-

laiku kapsēta — vietējas nozīmes piemineklis.

Panorāmā arī mūsdienīgas celtnes, būvētas 60. gadu beigās — te kādreizējā kolhoza «Aviekste» centrs. Tagad te ierīkota maizes ceptuve un veikals, kur vienmēr var nopirkt svaigi ceptu maizi.

Bet nesteidzieties uz jauno Ulbrokas — Kokneses ceļu, jo mūsu maršruts turpināsies pa veco ceļu.

AMBULANCE UN APTIEKA atrodas blakus esošajās Jaunšinku mājās. 1901. gadā ārstam Henriham Ritteram tiek atļauts dibināt lauku aptieku, doktorātu.

No 1909. līdz 1917. gadam Annai Mihaila (Miķeļa) m. Ritters tiek atļauta turpmāka ārsta — vīra lauku aptiekas uzturēšana.

Pašlaik ambulancē un aptiekā strādā seši medicīnas darbinieki.

1,5 km no centra, ceļa kreisajā pusē ir kokzāgētava, autoserviss, galdnieku cehs. Ceļa otrā pusē pretī kokzāgētavai Taras kroga ēka.

Pēc dažiem kilometriem nonāksiet Lēdmanes senajā centrā — Lēdmanes muižā. Muižas ēka vēstures vētrās nav saglabājusies.

VĒSTURISKS ATSKATS:

Tagadējā Lēdmanes teritorija daudzus gadsimtus veidojusies kā LIELVĀRDES NOVADA SASTĀVDAĻA un ir sen apdzīvota. Apliecinājums tam nāk no Agrā dzelzs laikmeta (2.—4. gs.). Pagasta teritorijā pie Jaunzemju mājām atrodas šī perioda kapukalns (tagad, diemžēl, izpostīts). Uzkalniņš atrodas ap 200 m uz austrumiem no Jaunzemju rijas. Uzkalniņa rietumu pusē ganības, pārējās — krūmi. Tas atrodas lauku ceļa malā, kas veda uz riju. Līdz Ogres labajam krastam ap 50 m. Uzkalniņš ap-

audzis ar bērziem un saglabājies. Vienīgi rietumu pusē redzami dažī akmeņi.

Gadsimta sākumā vētra nogāzusi liepu uzkalniņa malā. Zem tās saknēm atrasti vairāki galvaskausi un saktiņas. Ģindeņi atrasti arī uzkalniņa otrā pusē, zemi arot.

KAPUKALNIŅI veidojušies tā: pēc tradīcijas ap paredzēto apbēdīšanas vietu tika aplikts akmeņu riņķis. Tā centrā guldīja saimes vecāko un viņam pāri uzbēra pakalniņu. Līdz ar katru jaunu apbedījumu, kad aizgājēju nolika uz iepriekš sabērtā uzkalniņa un atkal apbēra ar zemi, auga arī uzkalniņa augstums.

Apkārtņē nenoskaidrotā vietā, domājams, atradusies arī atklāta nometne.

Lēdmanes zemi, tāpat kā novadu, ietekmēja diezgan IZDEVĪGAIS ĢEOĢRĀFISKAIS STĀVOKLIS, nonākot kontaktā gan ar Rietumeiropas, gan Krievzemes kultūru. XI un XII gs. novads atradās stiprā Polockas kņazistes ietekmē. Pastāv uzskats, ka iedzīvotāji bija pakļauti Polockas kņazam un maksāja tam nodevas.

1236. gadā izveidojās LIVONIJAS ORDENIS, un Lēdmanes zeme nonāca Rīgas arhibīskapa īpašumā.

Livonijas kara laikā (1558.—1583.) novads tiek stipri nopostīts. Daudzas no zemnieku sētām stāvēja neapdzīvotas un aizaugušas ar krūmājiem. Nāk jauni kungi — to apsaimnieko POĻU PANI no Kokneses stārstijas.

Sevišķi smagas sekas atstāja POĻU — ZVIEDRU KARŠ.

Kara postam 1601. un 1602. gadā pievienojas BADS UN SĒRGAS, vēl 1638. gadā vēsturē pazīstama «lielā Vidzemes miršana». Atkal zemes aizaug ar krūmiem, un laika gaitā pat aiz-

mirsās šo vietu nosaukumi. Bada gados notika liela zemnieku pārvietošanās. Tā nelielā izmīrušā Lēdmanes ciema vietā uz postažā atstātās zemes radās Elkšņu (saukta arī Velēnu muiža) muižiņa. Lielvārdes, Elkšņu un Rembates muižās dzīvoja 66 saimnieki, no kuriem 41 bija bēgļis no Kurzemes hercogistes, pieci — no citiem Vidzemes novadiem, viens no Lietuvas un tikai 19 vietējie (pie tam nosacīti, jo nav zināms, cik ilgi to tēvi dzīvojuši savās sētās).

1700. gadā atkal bads, vēl smagāks LIELAIS MĒRIS, vēl sākās Ziemeļu karš. Sakarā ar lieliem iedzīvotāju upuriem, novadā ieplūst ļaudis galvenokārt no Polijai pakļautās Latgales un Baltkrievijas.

No 1837. gada Elkšņu muiža piederējusi Tranzē (Tranzehe) dzimtai, kuras piederīgie jau agrāk par viņu valdījuši.

Lēdmanes muiža nav saglabājusies, vēsturē aizved tikai sena fotogrāfija. Pie muižas diķa saglabājušās dažas pārbūvētas muižas ēkas.

Pa kreisi nogriežas ceļš, kas ved pie Ogres upes. Gar ceļu Krievijas lapegļu aleja, tās garums — 500—700 m. Alejā 59 koki, diametrs krūšu augstumā 56—95 cm, koku augstums sasniedz aptuveni 30 m. Lapegļu stādījumi netiek kopti. Tā ir vecā muižas PARKA SASTĀVDAĻA. Teritorijā un tuvākā apkārtnē pie Pūpoliņu, Dzilnu, Rožkalnu, Akotu mājām, aiz Lobes upes dabas aizsardzības objekti — irbesozoli.

Lobes kreisajā krastā pie Līču mājām LĪČU SENKAPI — vietējas nozīmes aizsargājams objekts.

Kreisajā pusē no muižas paliek LĒDMANES KAPI.

Pēc kilometra šķērsojat pagasta robežu un nonākat Krapes pagastā. Ja esat ūdenstūrists,

tad varat atgriezties Lēdmanē katru pavasari,
šķērsojot teritoriju pa Ogres upi, tikai šoreiz
pretējā virzienā. Uz redzēšanos!

Marijans Mežals,

Lēdmanes skolas skolotājs

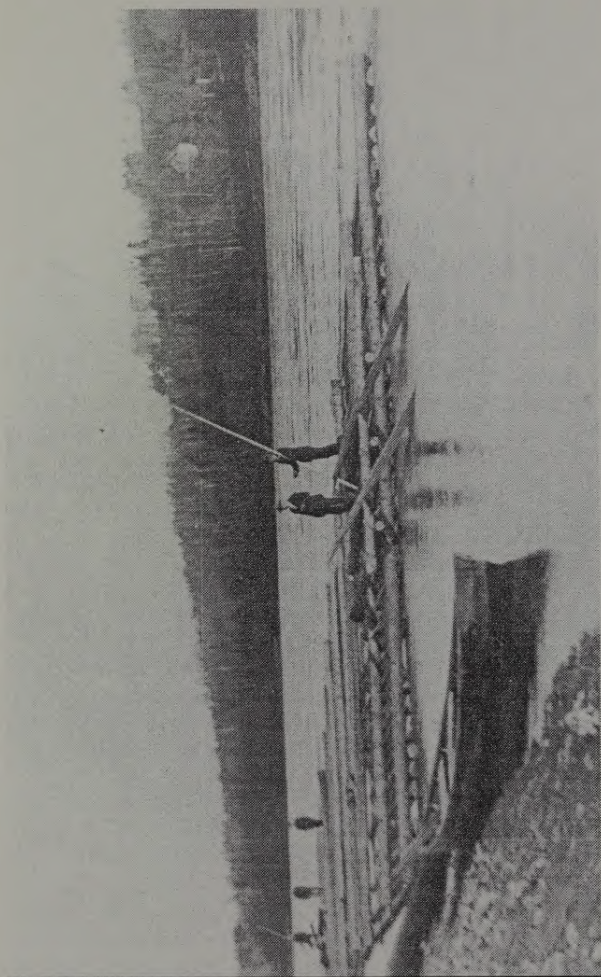
Par precizējumiem

pateicība Nikolajam Sopožņikovam

*Labāki ir savā zemē,
Ūdeni nest caurā vizē,
Nekā būtu svešā zemē
Medu ēst no zelta trauka.*

(No somu tautas eposa «Kalevala»)

9

Plostnieki Tomē.

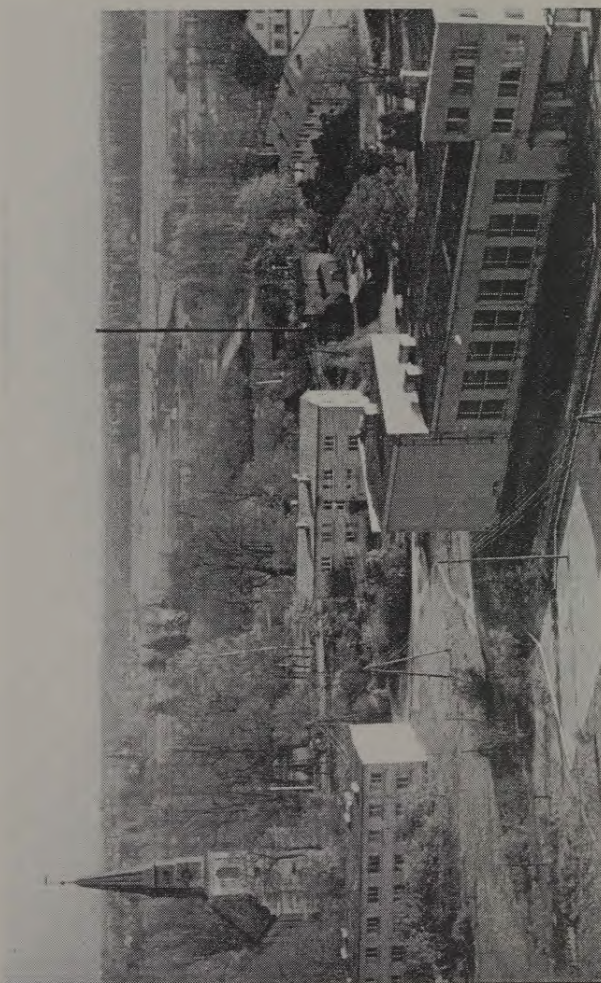
10

Ikšķiles luterāņu baznīca
ap 1900. gadu.

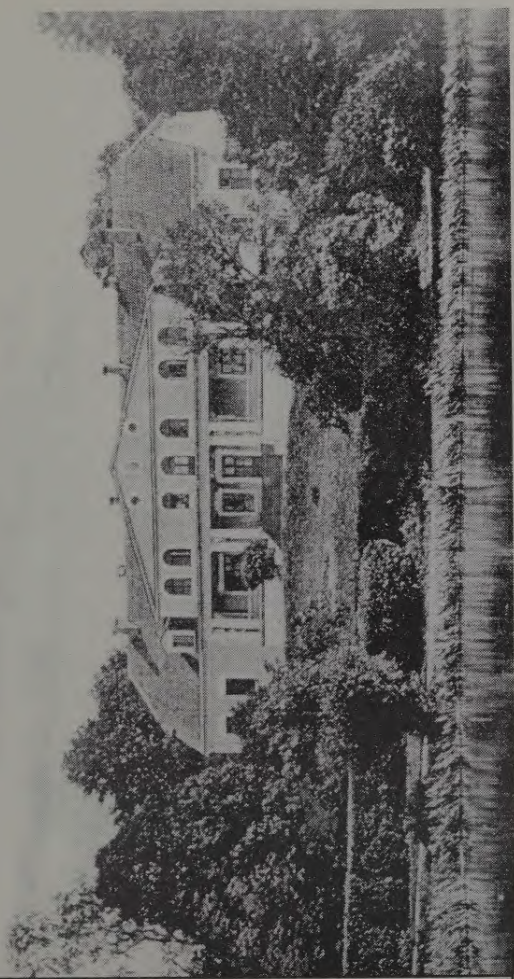
11

Tūristu pārgājiens Ikšķilē.

12

Suntažu panorāma.

13

Bijusī Lēdmanes muiža. No
Andreja Kuģenieka fotoalbuma.

14

Madlienas centrā.

15

Gleznotāja, akadēmiķa – profesora
Kārļa Hūna kapa vieta Madlienā
(1830. – 1877.).

16

Tūrisma pārgājiena dalībnieki
atpūtā Ikšķiles estrādē.

Madlienas baznīcā atrodas Hūna altārglezna

MADLIENA

● OBJEKTU SARAKSTS ●

1. MADLIENA

1. Madlienas baznīca.
2. Bijušās draudzes skolas vieta.
3. Sporta komplekss.
4. Kultūras nams.
5. Aptieka.
6. Bijušā Stūra kroga vieta.
7. 2. Pasaules kara kritušo piemiņas akmens.
8. Administratīvā ēka.
9. Doktorāts (bijušais Vārnas krogs).
10. Lielā muiža.
11. Mājas «Būmaņi».
12. Mājas «Kalna Silēni».

13. Piemineklis I Pasaules karā un atbrīvošanas cīņās kritušajiem Madlienas draudzes dēliem.
14. Piemineklis kapsētā Andreja Baloža dzimtai.
15. Kārļa Hūna piemineklis.
16. Brāļu kapi.

2. VEČĶEIPENE

17. Večķeipenes muiža.

3. VĒRENE

18. Ozolu aleja.
19. Vērenes muiža.
20. Vērenes muižas parks.
21. Kaparkalns.
22. Gobu audze.

4. PLĀTERE

23. Plāteres biedrības nams «Austrums».
24. Māju vieta «Lielūži».
25. Kažociņu dzimtas kapi.
26. Plāteres skola.
27. Mājas «Ādmiņi».
28. Bijušo māju vieta «Upītes».
29. Plāteres pilskalns.
30. Plāteres muiža.

5. ZĀDZENE

31. Zādzenes muiža.
32. Bijusī Zādzenes skola.
33. Vecūžēnu pilskalns.

1. MADLIENAS BAZNĪCA

Celta 13. gadsimtā, ir viena no vecākajām Latvijas baznīcām. Par tās būvi stāsta vairākas teikas un leģendas, ka sienās iemūrētas dzīvas jaunavas, no kuru vārdiem cēlies nosaukums «Magdalēna», vēlāk «Madliena». Zem baznīcas esot senas kapenes. Tautas apziņā Madlienas baznīca bija trīskārt svēta, jo

- 1) Magdalēna ir kristiešu svētā;
- 2) pēc vienas teikas nostāsta Magdalēnu — Polockas kņaza mazmeitu, kura iemūrēta sienā, arī uzskatīja par svētu;

- 3) pēc arheologa J. Urtāna atzinuma senču kulta vieta meklējama tagadējās baznīcas vietā.

Tāpēc 22. jūlijā, svētās Magdalēnas dienā pie baznīcas pulcējas cilvēki no tāliem novadiem un svešām draudzēm — gan kristieši, gan senču dievības pielūdzēji. Altāri, altāra un kanceles treliņus gatavojis ilggadīgais Madlienas draudzes skolas skolotājs un ērgelnieks Kārlis Fridrihs Hūns. Altāra gleznu — gleznotājs G. Karings 1844. gadā.

Baznīcā ir melna marmora piemiņas plāksne, izgatavota 1936. gadā, par saziēdotiem līdzekļiem ar 48 draudzes dēlu vārdiem, kuri krituši atbrīvošanas cīņās I Pasaules kara laikā. Vārdi grafēti zeltā.

Savā laikā Madlienas mācītāja mājā iesvētišanas mācībā gājis un Madlienas baznīcā no mācītāja Piegava iesvētīts mūsu tautas brīvības apustulis Garlībs Merķelis, kas kādu laiku ar savu māti dzīvojis Zādzēnes muižā.

No ievērojamākajiem mācītājiem vēl šeit strādājuši: Mārtiņš Celmiņš (1908.—1911.), Teodors Rublis (1914.—1932.), Jēkabs Kugrēns (1932.—1944.).

2. DRAUDZES SKOLA

Blakus baznīcai bija draudzes skola. Sākta būvēt 1666. gadā, bet tikai 1726. gadā baznīcas vizitācijas protokolos lasāms, ka Madlienā ir ķesteris — skolmeistars Kārlis Kerstens. Ievējamākie skolotāji bija Kārlis Fridrihs Hūns, stāstnieks Juris Kosa, gleznotājs Eduards Brenčēns, komponisti Ernests Ūdris un Jānis Kaminskis (1927.—1936.). Ar Kaminska ierosmi nodibinās Madlienas novada Dziesmu svētku biedrība, kā viena no pirmajām novadā.

Skolā dzimis un bērnību pavadījis gleznotājs — akadēmiķis Kārlis Hūns, minētā skolotāja Hūna dēls.

Skolā mācījušies ievērojami novadnieki: gleznotāji Eduards un Kārlis Brencēni, rūpnieks Mārtiņš Kalniņš, režisore Felicita Ertnerē, tautas deju horeogrāfe Milda Lasmane u. c.

II Pasaules kara laikā no uzlidojumiem šī skola nopostīta. Pēc kara skola darbojās Lie-lajā muižā, bet no 1972. gada darbojas jaunuz-celtā Madlienas vidusskola.

3. SPORTA KOMPLEKSS

Ievēribas cienīgs ir Madlienas sporta komplekss, kurā vēl nesen aktīvi darbojās vietējie jaunieši. Bieži te notikušas gan rajona, pat republikas mēroga sacensības. Sporta zāle (tā pamatā tiek izmantota vidusskolas vajadzībām), stadions, brīvdabas peldētava, slēgtais peldbaseins un šautuve — reti kur lauku centros ir tik labas sporta bāzes, pie tam tik kompakti ciemata teritorijā. Te kādreiz rosīgi darbojās arī motosportisti, bija izveidota lieliska mototrase, bet Kukas kalna apkārtnē vietējos fizikultūriešus ziemā aicināja teicamas trases slēpošanas sacensībām.

4. KULTŪRAS NAMS

No 1965. gada Madlienā darbojas jaunais kultūras nams, kurš mantojumā saņēmis un turpina senas un stabilas tradīcijas, kā savā ikdienas darbā, tā mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu dzīvē.

To skaitā ir jauktais koris, kuram aiz muguras jau četri gadu desmiti un dalība visos šīnī laikā notikušajos Latvijas vispārējos dziesmu svētkos. Pūtēju orķestrim tikko nosvinēta 35 gadu jubileja. Dramatiskais kolektīvs nodibināts

1952. gadā, bet no 1962. gada darbojas arī sieviešu vokālais ansamblis. Jauniešu deju kolektīvam vēl vecāka vēsture — tā aizsākusies 1949. gadā. Bet no 1965. līdz 1985. gadam kultūras namam bija pat savs estrādes orķestris.

Madlienas kultūras nams — kādreizējais metodiskais centrs lauksaimniecības uzņēmumu arodbiedrības klubiem Cēsu, Madonas, Aizkraukles un Ogres rajonos. Rosība arī šodien te cenšas neaprimt.

1990. gadā šeit bija arī nometne «3×3» dažāda vecuma latviešiem ar mērķi, kā teikts tās programmā, latvisko zināšanu paplašināšanai, latviskās kopības izjūtas veicināšanai, latvisko ģimeņu stiprināšanai un latviešu draudzības sekmēšanai. Tā pulcināja 100 ārzemju viesu un 100 mūsējo nometnes dalībnieku. Un gan skola, gan kultūras nams darija, kas katra spēkos, pāsākuma sekmīgai norisei.

5. APTIEKA

Madlienā bijusi no 1887. gada. Pēdējā rekonstrukcija tanī veikta 1965. gadā.

6. STŪRA KROGS

Pretī aptiekai bija Stūra krogs, kuram Ķeipenes muižas īpašnieks Lovis uzbūvē otro stāvu sabiedriskajām vajadzībām. Seit 1880. gada 3. augustā skolotāja Romāna vadībā sarīko pirmo teātra izrādi Madlienā.

2. PASAULES KARĀ KRITUŠO PIEMIŅAS AKMENS

Tagad starp aptieku un kultūras namu atrodas 2. Pasaules karā kritušo piemiņas akmens (1984.).

8. ADMINISTRATIVĀ ĒKA

Madlienas administratīvā ēka (1983.) un pārējās sabiedriskā sektora ēkas būvētas pēc individuālajiem projektiem. Pie kultūras nama — kinoteātris (patreiz gan nedarbojas), bet netālu no tā — bijušās viesnīcas vietā tagad veco ļaužu pansionāts «Madliena» (rajona padomes pakļautībā).

9. DOKTORĀTS

Bijušais Vārnas krogs. Celts 1900. gadā. I Pasaules kara laikā ēka stipri nopostīta. Pēc kara 1921. gadā dakteris Blankenhagens atlikušajās kroga istabās sāka pieņemt slimniekus un brauca mājas vizītēs. No 1924. gada līdz 1926. gadam ēka tika atjaunota par līdzekļiem, ko ieguva Dāmu komiteja, rīkojot bazāriņus un loterijas. 1926. gadā doktorātu iesvētīja mācītājs T. Rublis, piedaloties ļoti lielam iedzīvotāju skaitam. II Pasaules kara laikā doktorātu atkal nopostīja. 1959. gada 1. oktobrī dakteris Butnors šeit atvēra Madlienas slimnīcu.

10. LIELĀ MUIŽA

Lielās muižas pils celta 18. gadsimtā. Sākumā bija koka ēka. 1905. gadā nodedzināta, pēc tam pilnībā atjaunota. Pils pagrabos gan 1944. gada augustā, gan vēlāk — 1944.—1948. gadā tika mocīti vietējie iedzīvotāji.

Netālu no Lielās muižas fašisma upuriem uzcelts obelisks. Par vēlāk nomocītajiem vēsturieki pagaidām klusē.

1948.—1972. gadā pilī bija Madlienas astoņgadīgā skola. Pirmā skolotāja — Ruta Jēkabsonē.

No pārējām muižas ēkām saglabājušās: veļas māja, tagad dzīvojamā ēka «Birutas». Šeit

1959.—1988. gadā dzīvoja Arturs-Ludvigs Mežaks (pseidonīms Artūrs Lūks), skolotājs, koru vadītājs, ērģelnieks, valodnieks, dzejnieks, dramaturgs, sava novada kultūrvēstures apzinātājs. 1933. gadā iznākušā Madlienas laikraksta «Rīts» izdevējs. Tagad «Birutās» dzīvo viņa meita Ināra Mežaka, kura vienmēr laipni dalās atmiņās par tēvu.

Vēl no muižas ēkām saglabājušās — fazānu mājiņa ar vēja rādītāju, kurā ir gadskaitlis 1893. Tagad personisko lopu kūtiņa.

Krogs — tagad darbnīca. Kūts — tagad noliktava. Zirgu staļļi — tagad personisko lopu kūtis. Magaziņas klētis — tagad dzīvojamā māja «Šalkones».

11. MĀJAS «BŪMAŅI»

No Lielās muižas var doties uz mājām «Būmaņi». Šeit dzimis gleznotājs vitrāžists Kārlis Brencēns (1879.—1951.). Viņš tiek uzskatīts par latviešu vitrāžas tēvu, jo ir pirmais latviešu mākslinieks, kas saņēmis profesionālu izglītību stikla apdares tehnikās.

12. MĀJAS «KALNA SILĒNI»

Šeit dzimis gleznotājs, grafiķis Eduards Brencēns (1885.—1929.). Gleznoja portretus, žanus, dabas skatus, gatavoja dekorāciju skices, grāmatu ilustrācijas. Ilustrēja brāļu Kaudziņu grāmatu «Mērnieku laiki».

13. PIEMINEKLIS I PASAULES KARĀ UN ATBRĪVOŠANAS CĪŅĀS KRITUŠAJIEM

Atkal atgriezoties pie Ķeipenes — Skrīveru šosejas, ejam pie pieminekļa I Pasaules karā un atbrīvošanās cīņās kritušajiem Madlienas drau-

dzēs dēliem. 1936. gadā iesvētīti pieminekļa pamati, bet 1937. gadā mācītājs Jēkabs Kugrēns ar Suintažu mācītāju, piedaloties lielam ļaužu skaitam, iesvētīja pašu pieminekli. Pieminekli granītā kalis tēlnieks Pēteris Banders. Tajā attēlots mirstošs kareivis lecošas saules staros. Iekalti vārdi: «Madlienas draudzes varoņiem» un «Tev mūžam dzīvot Latvijā!» Līdzekļus pieminekļa celšanai savākusi no draudzes Brāļu kapu komitejas Madlienas nodaļa. Vietējais dziesminieks Arturs Mežaks veltījis piemineklim dzejoli, kurā ir šādas rindas:

«Nolieciet, madlēniet, ziedus pie akmens,
Veļi lai dzīvos jūt!
Ziedi pastāstīs viņiem, ka tauta
Brīva grib būt.»

14. PIEMINEKLIS KAPSĒTĀ ANDREJA BALOŽA DZIMTĀI

Pirms vairākiem desmitiem gadu šinī pašā uzkalniņā atradās hernhūtiešu saiešanas namiņš (celts 1842. g.). Madlienā šai brāļu draudzei bijusi liela piekrišana. Braukuši arī no Skrīveriem, Aizkraukles, Kokneses u. c. Tas bija vecā Krekstiņu māju saimnieka Andreja Baloža — sacītāja nopelns, kuram Madlienas kapsētā netālu no vecās kapličas ir pieminekļi — stabs, kam čūska apkārt, ar uzrakstu, kas tulkojumā nozīmē «Dzīvība bija īsa un zemīga, bet piedzīvojumos baudīju naidu».

15. KĀRĻA HŪNA PIEMINEKLIS

Madlienas kapsētā var nolikt ziedus pie gleznotāja akadēmiķa, profesora Kārļa Hūna (1830.—1877.) kapa un 1905. gada revolūcijā kritušo cīnītāju piemiņas ansambļa (celts 1981. g.).

MADLIENA

16. BRĀĻU KAPI

Šeit atdusas vairāk nekā 460 karavīru.

Aiz Madlienās kapsētas, nogriežoties no Skrīveru šosejas uz Kokneses ceļu, tas ved cauri Vecķeipenes muižai.

17. VEČĶEIPENES MUIŽA

No muižas ēkām ir saglabājušās: pilskunga māja — tagad dzīvojamā māja «Vecķeipene». Kūts — tagad jaunlopu novietne; modernmāja — tagad personisko lopu kūts; stalli — tagad personisko lopu kūtis; kalpu dzīvojamā māja — tagad dzīvojamā māja — «Grantiņi»; kalpu dzīvojamā māja — tagad dzīvojamā māja «Cīruļi»; krogs — tagad dzīvojamā māja «Robežnieki»; kalpotāju kūtis — tagad personisko lopu kūtis; mūra šķūnis — tagad dzīvojamā māja «Šķiedras»; kalte — tagad personisko lopu kūtis; rija ar šķūni — tagad minerālmēslu šķūnis.

Turpinot iet pa šo ceļu, nokļūstam Vērenē.

18. OZOLU ALEJA

Vērenei cauri 4 km garumā aizlokās ozolu aleja.

19. VĒRENES MUIŽA

No muižas ēkām saglabājušās:

1. Pils, pēdējos gados remontēta.
2. Klēts, celta 1771. gadā.
3. Pirts — veļas māja.
4. Muižas kūts.
5. Muižkunga māja (vienā galā bija cietums), tagad dzīvojamā māja «Austrumi».
6. Pagaidu mājiņa, uzbūvēta uz kādiem veciem pamatiem, apakšā pagrabi, tagad dzīvojamā māja «Mildiņas».
7. Dzirnavas — tagad dzīvojamā māja «Sniedzēs».

Par pili un pilskungiem saglabājušies nostāsti. Par skolām ziņas no 1864. gada, kad Vērenē kā katehāts darbojas pērminderis Mārtiņš Liepa, kuru uztur zemnieki. 1867./68. gadā Vērenē Liepa māca 16 bērnus, vēlāk 22 kādā muižas dotā ēkā. 1874. gadā Vērenē skolai ierāda zemi un uzceļ skolu.

20. VĒRENES MUIŽAS PARKS

Pie pils nedaudz saglabājies Vērenes muižas parks, kuram sākotnējā platība — 3,8 ha.

21. KAPARKALNS

Netālu no parka pie Ogres upes atrodas Kaparkalns, kur 16. gadsimtā bijuši kapi, 20. gadsimta trīsdesmitajos gados kalnā rīkotas zaļumballes. Tagad Kaparkalns apaudzis lieliem kokiem.

22. GOBU AUDZE

Turpat tālāk Ogres upes palienē 30,5 ha platībā abpus upei ir skatāma gobu audze.

23. PLĀTERES BIEDRĪBAS NAMS

«AUSTRUMS»

No Vērenes pa vietējās nozīmes ceļu (pagrieziens pie Ogres tilta un mājām «Draudziņi») var nokļūt uz Ogres — Meņģeles ceļa, pa kuru, Aderkašu virzienā braucot, var ieraudzīt Plāteres biedrības namu «Austrums», par kuru A. Mežaks saka:

«Kā svētnīca pie Abzes mežā stāvi,
Tu mākslā šķīstīji no dzīves sārņiem mūs.
Gars nezūd mūžībā. Gars pārvar nāvi.
Tavs devums ilgi ļaužu miņā būs.»

Nams uzcelts no 1910. — 1911. gada 11. novembrim uz barona Tizenhauzena dāvētās Ķīķu

mājas zemes, upītes malā pie Abzas. Šai vietā vistuvāk saiet triju pagastu: Plāteres, Meņģeles, Taurupes robežas. Līdzekļi būvei tika sakrāti, aktīvi kultūras darbā strādājot Aderkašu — Meņģeles — Plāteres labdarības biedrībai, kas 1909. gadā pārreģistrējās un saucās Plāteres biedrība «Austrums». Naudu aizņēmas arī no bankas. Būvmateriālus saveda sabiedriskā kārtā.

Jaunajā biedrības mājā ritēja ļoti enerģisks kultūras darbs. Darbojās koris, kuru organizēja un vadīja komponists Kārlis-Arturs Kažociņš un viņa brāļi Jānis un Eduards, skolotāji Aplociņš un Sirmacis. Pūtēju orķestri vadīja Teodors Mežaks. Tika iestudētas lugas, kuras palīdzēja sagatavot arī režisors Pēteris Lūcis.

Arī visus pēckara gadus tautas namā ritēja ražens darbs. Aktīvā darbība tautas namā «Austrums» tika pārtraukta 1975. gadā.

24. MĀJU VIETA «LIELŪZI»

Pa šo pašu ceļu pēc nedaudz kilometriem pirms Aderkašiem var nogriezties pa kreisi un uzmeklēt vietu «Lielūzi». Tajās dzīvojuši Kažociņu dzimta ar garamantām bagātu dvēseli, kura visos laikos un paaudzēs ir dāsni dāvāta savai tautai:

Kažociņa Māra Eduarda m. (1936.—1992.), gleznotāja, dzīvoja Rīgā.

Kažociņš Indulis Kārļa d., ievērojams vēsturnieks, izglītības un kultūras darbinieks, dzīvo Anglijā.

Kažociņš Jānis, Lielbritānijas armijas pulkvežleitnants, dzīvo Anglijā.

Kažociņš Eduards (1891.—1965.), diriģents, Nacionālās operas režisors, ir arī gleznojis.

Kažociņš Kārlis Arturs (1886.—1920.), studējis ķīmiju, mācījies Gižicka mūzikas skolā, komponists, diriģents, arī skolotājs.

Kažociņš Jānis (1893.—1928.), studējis mežsaimniecību, arī diriģents.

Viņu vecāki un vecvecāki bija ar mūziku, dziesmām un sabiedriska darba prieku apveltīti gaiši cilvēki.

25. KAŽOCIŅU DZIMTAS KAPI

Klusā, jaukā meža uzkalniņā atrodas Kažociņu dzimtas jeb Lielūžu ģimenes kapi. Brāļiem Kārlim un Jānim uzstādītas piemiņas plāksnes. Visos laikos piemiņas dienās šeit skanējusi dziesma. 1986. gada maijā tika atzīmēta komponista Kārļa Artura Kažociņa 100. dzimšanas diena.

26. PLĀTERES SKOLA

Tālāk var apskatīt Plāteres skolu — tagad muzejs, veikals, dzīvoklis. 1867. gadā Plāterē uz muižtura Tizenhauzena dāvātās zemes uzcel pirmo mūra skolas ēku draudzē. Pēc 10 gadiem piebūvē to garāku, un uzbūvē arī otro stāvu. Pirmais skolotājs Mārtiņš Skujiņš. 1880.—1884. gadā skolas pārziņa Kārļa Rasiņa laikā ierīkots kopgalds, kas ir viens no vecākajiem un labākajiem skolu kopgaldiem Latvijā. Kamēr nebija uzcelts biedrības nams, skolā jau ap 1872. gadu tiek izrādīts teātris, darbojas bibliotēka. 1884. — 1898. gadā par skolotāju strādā Antons Benjamiņš. III Vispārējos latviešu dziesmu svētkos viņš piedalās ar jaukto kori, un viņu izvirza par Vidzemes koru diriģentu pārstāvi. Ar Benjamiņa ierosmi dibināta un viņa vadīta viena no lielākajām draudzes biedrībām — Aderkašu — Plāteres — Taurupes labdarības biedrība, kas daudz devusi draudzes sabiedriskajai un kultūras dzīvei. Ap 1905. gadu Plāterē par skolotāju strādā dzejnieka Jāņa Akurātera brālis Pēteris. Plāteres skolā mācījies un pēdējos dzīves gados par skolotāju strādājis un turpat dzīvojis kom-

ponists Kārlis-Arturs Kažociņš. Viņa simtgades svinībās 1986. gada 31. maijā šeit atklāja viņam veltītu piemiņas plāksni.

Ilgus gadus pirms II Pasaules kara skolā strādāja Gotards Sirmacis. Plāterē skolā gājis un pēc II Pasaules kara par skolotāju strādājis Arturs Mežaks. Šeit mācījies Mārtiņš Freivalds — žurnālists, mūziķis, fotogrāfs, kolekcionārs, kurš pasakaino Latvijas ainavu kolekciju nodevis Plāteres muzejam. 1934. gadā viņš izdeva Madlienas avīzi «Vietējā Avīze». Pašreiz M. Freivalds dzīvo Suntažos.

Pirmsizglītību Plāteres skolā ieguvis ģenerālis Eduards Kalniņš, kurš par nopelniem apbalvots ar daudzām godzīmēm, tai skaitā Lāčplēša un Triju Zvaigžņu ordeņiem.

1872. gada 14. augustā Madlienā dzimis dzejnieks un valodnieks Kārlis Puriņš. Mācījies garīgajā seminārā Rīgā, bijis tulks, skolotājs. Pagājušā gadsimta 90. gadu vidū devies uz ASV. Beidzis skolotāju semināru Milvokos un Viskonsinas universitāti, kur ieguvis filoloģijas zinātņu doktora grādu. Strādājis ASV skolās un augstskolās. Miris un apbedīts Milvokos, Viskonsinā.

27. MĀJAS «ĀDMIŅI»

Tālāk, pakāpjoties skaistā pakalnā, nonākam «Ādmiņos» Šeit 1904. gada 17. decembrī dzimis Arturs Mežaks. Viņš saka:

«Nekur nav citur zvaigznēm tāda mirdza,
Un puteņi tā neskrien kalnus jozt,
Nekur es neesmu ar skaistumu tā sirdzis,
Kā manā tēvu sētā — «Ādmiņos».»

28. BIJUŠĀ MĀJU VIETA «UPITES»

Var uzmeklēt arī bijušo māju vietu Plāteres «Upītes». Šeit šūpulis kārts latviešu dejas vec-

māmiņai, horeogrāfei, Nopelniem bagātajai kultūras darbiniecei Mildai Lasmaneī (1890.—1976.).

29. PLĀTERES PILSKALNS

Tālāk nonākam Plāteres pilskalnā. Minams, ka mūsu senču koka pilskalnu vieta. Bijis spēcīgs apcietinājums, kas ierīkots grants kalnā, uzberot un atrokot zināmā stāvumā un augstumā kalna sānus. Sānmalu caurmēra augstums 7—10 m. Mēģinājuma rakumā mītņu kārtā atrasti dzelzs šautru gali un vara zvārgulīši no jaunākā dzelzs laikmeta. Esošās mūra pilsdrupas ir viltojums. Pilskalna pakājē bija pat akmens, kurā iekalts gadskaitlis «1201». Šis akmens iemūrēts drupās, lai radītu senatnīguma iespaidu. Kalns mūsdienās apaudzis ar dziem kokiem, tajā bija ierīkota estrāde (pēdējā 1967.), tur notika dažādi svētki un citi vasaras sarīkojumi.

Pie Plāteres pilskalna atzīmējams Latvijas ģeogrāfiskais centrs (pēc pirmskara robežām).

30. PLĀTERES MUIŽA

Turpat netālu ir Plāteres muiža. Pils 1905. gadā nodegusi. No pārējām ēkām saglabājušās: pagrabi, vēl lietojami; cūklejas, tagad personiskās kūtis; muižas alus brūzis, tagad dzīvojamā māja «Plāterītes»; muižkunga māja, tagad dzīvojamā māja «Mežsargi»; neliels fragments no vārtiem; zirgu stallis, tagad jaunlopu novietne «Kļaviņas»; govju kūtis, tagad tajos mūros piebūvēta jaunlopu novietne.

No 1752. gada Plāteres un Lakstenes muižas pārvaldīja Tīzenhauzenu dzimta, kura bija viena no liberālākajām Madlienas—Meņģeles draudzē. Pēdējais no viņiem bija barons Edvards fon Tīzenhauzens, kurš savas dzimtas 100 gadu pastāvēšanas svētkos, starp citu, rakstīja:

«... lai Dievs žēlīgi dod, ka pie tiem kungiem, kam valdīšana krīt, vienmēr stāv taisnība, lēnprātība un mīlestības apgādāšana par saviem valsts zemniekiem...»

31. ZĀDZENES MUIŽA

Turpat ir autobusu pietura, no kuras ar Ogres maršruta autobusu var aizbraukt (caur Madlienu) uz Zādzeni. Divus kilometrus no Zādzenes pagrieziena atrodas Zādzenes muiža. No muižas ēkām vēl saglabājušās: muižkunga māja, tagad dzīvojamā māja «Sauleskalns» un kūts no akmensmūra.

Pārējais bijušās brigādes centrs būvēts kop-saimniecības laikā.

32. BIJUSĪ ZĀDZENES SKOLA

1,5 km tālāk atrodas bijusī Zādzenes skola. 1867./68. mācību gadā šeit mācās 22 pagasta skolnieki, kurus māca kāds katehāts. No 1868. līdz 1870. gadam tiek uzcelta skola. Mācās 37 skolnieki. Skolotājs Pēteris Apsiņš. No zināmiem ilggadējiem skolotājiem jāmin Pēteris Purvgailis, kurš, sākot no 1918. gada, nostrādāja te vairāk nekā 20 gadus. No 1936. līdz 1972. gadam strādāja Jānis Rinkuss. Zādzenes skolā mācījušies dziedātāja Mirdza Kalniņa, grafiķis Jānis Liepiņš, aktieris Jānis Vitoliņš, profesors Jāzeps Ločmelis.

33. VECUŽENU PILSKALNS

Tas izveidots kāda uzkalna austrumu galā, atdalot plakumu ar diviem grāvjiem un diviem uzbērumiem. Plakums 11 m augsts. Mītņu kārtā atrastas vārpstiņas un trauku lauskas.

MATERIĀLU SAGATAVOŠANĀ IZMANTOTI:

1. Grāmata — A. Mežaks «Madlienas — Meņģeles draudze pagātnē un tagadnē». Madlienas — Meņģeles draudzes padome, 1938.
2. A. Mežaks — izraksti no vārdnīcām un enciklopēdijām par novada ievērojamākiem cilvēkiem.
3. Prospekts «Padomju saimniecība «Madliena»» — LM Zinātniski tehniskās informācijas pārvalde, 1983.
4. A. Saulrietis. Sabiedriskā darba pirmsākumi Plāterē. No albuma vietējā muzejā, 1973.
5. Vietējo iedzīvotāju nostāsti un atmiņu pie raksti.
6. A. Plaudis — Teiksmainā Madlienas baznīca — «Atpūta», 1992. Nr. 6, 20. lpp.

Materiālus apkopoja Mētra Puča (skolotāja Purvgaļa meita, tagad pensionāre), Daina Liepa, bibliotekāre Madlienā un **VIKTORIJA BOĻSAKA** bibliotekāre Plāterē.

*Ar ilgām pasaulē tu raugies
Un tālam ceļam sevi pos,
Bet ir vēl arī zemes jaukas
Tepat netālu kaimiņos.*

*Ir tālas zemes tiešām skaistas,
Tev tās pat zelta sieku dos,
Bet mūžs ar stārķu ligzdu saistās,
Ar smuidro egli kaimiņos.*

*Ir labi pasaulē būt drošam
Un zināt — neesi tu viens:
Tu ej gar tēva sētas ošiem,
Un kaimiņš saka tev: «Labdien!».*

Jāzepe Osmanis

TUR — PLĀTERES KULTŪRAS BIEDRIBAS
«AUSTRUMS» NAMĀ

*Tur māksla mācīja mums skaistu dzīvi dzīvot,
Tā lūdza skaisti strādāt, mīlēt, sāpēs sirt;
Tā stāstīja, ka tautai jābūt brīvai,
Ka skaisti ir par tēvuzemi mirt.*

*Tur daudzreiz tika dziļās sāpēs klusēts
Un slepus asara no vaiga traukta nost;
Uz skaidu spilvena tur Bārda lika dusēt,
Un viņa Laimīte tur gāja zaļumos.*

*Tur Indrāntēvs no maka sirdi šķīra,
Un latvji saprata: ir koki mājas gods.
Tur sirdis atrast sava ceļa dzirās
Uz lielo, svēto, labo, mūžīgo.*

*Tur tika atbildēts uz daudziem, daudziem kāpēc:
Tur mākoņi par gulbjiem pārvērtās;
Un skumjai prelūdei tur lika Sopēns sūpēt;
Bij Raudupietei mīlestība lāsts.*

*Tur gaidot Solveiga dēļ Pēra skuma;
Bij Pičukam un Ancei dēla prieks;
Tur skuma Šūmanis no sava Sapņojuma;
Tur vieglās dienas Kristīnei bij jānoliek;*

*Tur Poruka sen izraudātām viesmām
Vēl Dārziņš lika savu smeldzi klāt;
Un kori nebeidza ar mūsu tautas dziesmu
Vissirsnīgāko sirsnīgumu valdzināt.*

*Tur Virzas karogs atraisījies skrēja
Un pat no kapiem sauca ārā nākt,
Un viņa balss caur grūtu dienu vējiem
Bij sadzirdama aizvien dzirdamāk.*

No savas skumjās vientulības salstot,
Tur liksmi saņēma ikviens no zāles tās:
Tur liganīgā ritmā aizšūpoja valsis,
Tur polkas uguni pat veči aizdegās.

Kā svētnīca pie Abzes mežā stāvi,
Tu mākslā šķīstīji no dzīves sārņiem mūs.
Gars nezūd mūžībā. Gars pārvar nāvi.
Tavs devums ilgi ļaužu mīnā būs.

Arturs-Ludovigs Mežaks (arī A. Lūks)
(1904.—1988.)
no krājuma «Madliena, manal!»

Nododamies zemes rūpēm, —
lai neaizmirstam debesis.

Kārlis Skalbe

Tagad jau pussagruvušais, bijušais Lauberes Tautas nams

LAUBERE

Laubere (Ozolmuiža) ir ļoti sena apdzīvota vieta, kur cilvēki mituši jau pirms mūsu ēras, par to liecina divi republikāniskās nozīmes arheoloģijas pieminekļi — Dobuma un Ančiņu akmeņi. Vācu baronu valdīšanas laikā Ozolmuiža izveidojās par vienu no Latvijas gleznainākajām muižām ar mūsu skaistā Latvijas laukakmens ēkām, parku, dīķiem un daudz ko citu, kas I Pasaules karā un revolūcijās tika krietni vien nopostīts. Neatkarīgās Latvijas laikā Lauberes — Ozolmuižas pagastā sākās ļoti rosīgas sabiedriskās un saimnieciskās dzī-

ves periods. Darbojās daudzas biedrības ar visdažādākajiem (bieži vien ļoti praktiskiem) mērķiem (bibliotēkas, vairākas piensaimniecības, meliorācijas biedrības u. c.). Otrajā pasaules karā Ozolmuižas ansamblī vienīgā ēka, kas saglabājās bez postījumiem, ir «Viesturu» dzīvojamā māja. Tiesa, saglabājās arī pagastnams un dažas citas nelielas ēkas, bet Latvijas Republikas laikā no muižas noliktavas pārbūvētais Tautas nams ir drupās, muižas pils vietā ir milzīga bedre, pagastnamu jaunie iemītnieki nokurināja malkā.

Neko daudz priecīgāks nav arī otrās pagasta muižas — Lauberes liktenis — 1905. gadā muižas pili nodedzina, karos sagrauj ēkas, miera laikā izputina, kas vēl palicis putināms no muižas rocības, bet «homo sovjeticus» galīgi piebeidza muižas lepnumu — skaisto parku. Jau Latvijas Republikas laikos Laubermuižu (par godu tuvīnajam krogam) nokrustī par Krodzniekiem, kā to sauc vēl šobaltdien. Pēckara gados Ozolmuižu nodēvē par Lauberi.

Pavadīsim jūs pa mūsu klusajiem lauku un meža ceļiem, kuri iet garām ļoti skaistām vietām. Cauri mūsu pagastam var iziet, pa lielceļiem noejot burtiski pāris kilometrus.

Tātad, sāksim.

SUNTAŽI — VIRŠIŅKALNS — LAUBERE

Lai nokļūtu no Suntažiem Lauberē, var iet pa visiem zināmo lielceļu, tādēļ pie tā nekavēsimies, jo ir taču arī klusāks (un arī īsāks) ceļš, kas mums ir izdevīgāks. Šis ceļš sākas apmēram 200 m no Suntažu autobusu pieturas līdzās ambulancei. Izejot cauri Līvānu un privāto māju pudurim, šķērsojam dambi, kas apmēram sakrīt ar veco dzirnavu (to drupas redzamas) dambja vietu. Ejojot tālāk, kreisajā pusē tālumā redzam Suntažu pareizticīgo baznīcu. Tad

pacjam garām vairākām viensētām, līdz, šķerssojuši Abzas tiltu, ceļa labajā pusē ieraugām no laukakmens būvētu divstāvu māju. Tā ir kādreizējā Viršiņkalna skola. Apmēram 300 metrus aiz tās, perpendikulāri mūsu ceļam, iet Suntažu — Lauberes ceļš. (Turpat ir autobusu pietura «Rūpnieki»). Nogriežoties pa kreisi, apmēram pēc 2 km nonākam vietā, kur ceļa abas pusēs tam klāt pienāk mežs. Tur tad arī ir Lauberes un Suntažu pagastu robeža. Apmēram 200 m tālāk, ceļa kreisajā pusē redzēsiet «Robežnieku» mājas, tālāk aiz tām «Upites». Apmēram pēc 700 — 800 metriem ceļa kreisajā pusē ir ābeldārzs, gar kuru nogriežas ceļš, ejot pa to, apmēram pēc 600—800 metriem mes nonāktu pie Abzas upes. Turpat aiz meža ir arī Kastrānes stacija. Ceļa labajā pusē, iepretim ābeldārzam, ir «Lauderu» mājas, kuras ieguvušas savu nosaukumu tādēļ, ka to agrākais saimnieks Latvijas atbrīvošanas cīņu laikā bija karojis Latgalē, Lauderu ciema tuvumā, atgriezies viņš tā nosauca arī savu saimniecību. Bet nu jau paveras, pirmajā mirklī varbūt ne tik iespaidīgā, panorāma ar ūdenstorni centrā.

LAUBERE (OZOLMUIŽA)

Lai no kuras puses tuvojamies Lauberei, redzam, ka tā ir novietojusies prāva paugura (pēc vietējiem mērogiem — kalna) galā. Pār vecajiem ceļiem vietām vēl likst saglabājušās skais-tās gatves, kuras savulaik esot stiepušās gandrīz verstī tālu. Pašā ciema centrā varam redzēt iespaidīgus mūrus, kurus līdz II Pasaules karam mēdza saukt par Lauberes Tautas namu. No muižas pils pēc tieša bumbas trāpījuma pēdējā karā tās vietā palika tikai liela bedre, uz kuras uzcēla jauno kultūras namu un toreizējās padomju saimniecības «Laubere» kantori. Iebraucot ciemā no Suntažu puses, pa labi uzmanību piesaista liela mūra ēka, kuras vienam

galam trūkst jumta. Tā ir muižas saimniecības ēkā iekārtotā dzīvojamā māja «Liepkalni». Vēl tālāk uz priekšu redzam jau pieminētos tautas nama mūrus un kultūras namu. Kultūras namā ir telpa ar nosaukumu «Grāmatu klēts». Te glabājas ASV dzīvojošā bijušā lauberieša Viļa Miķelsona sarūpētās grāmatas. Lauberē kultūras nama dzīve ir rosīga. Ar neizsīkstošu enerģiju un bagātīgu izdomu par to gādā kultūras nama direktore Dace Jansone. Iepretim tam nožēlojamas paliekas no muižas parka, kur tagad atrodas brīvdabas estrāde. Aiz tās, kreisajā ceļa pusē, ir vecais tautas nams zem viena jumta ar pagasta valdi (bijusī tvaika pienotava), aiz kuras kautrīgi paslēpusies muižas dārzniecības pārziņa māja. Nedaudz tālāk redzam prāvu, no sarkaniem ķieģeļiem celtu, viestāva māju. Tie ir jau pieminētie «Viesturi», kuri ievērojami arī ar to, ka būvēti no pašu pagastā gatavotiem ķieģeļiem. Ejot pa šo ceļu tālāk, paejam garām jaunajām trisstāvu «kārbām» (labajā pusē) un kūtim (kreisajā pusē). Tad nonākam pie vēl kādām saimniecības ēkām, kas iebūvētas veco muižas celtņu drupās, līdzās kurām ir necila balta ēka (jūsu zināšanai — Lauberes pirts). Aiz tās — gandrīz pilnīgi zemē iegrimis liels laukakmens. Tas ir republikāniskās nozīmes arheoloģijas piemineklis — seno cilvēcību kulta vieta — DOBUMA AKMENS.

Ja mēs nenogrieztos pa taciņu, kas ved aiz pirts, tad nokļūtu Rušenu ceļagalā. Bet, ja mēs centrā, līdzās ēdnīcai, būtu nogriezušies pa labi, tad nokļūtu uz Krodzinieku ceļa. Tā labajā pusē ir ēdnīca, sakaru nodaļa, autobusu pietura, skola, kas uzcelta pirms ceturtdaļgadsimta vecā pagastnama vietā. Kreisajā — šūšanas darbnīcas un trisstāvu dzīvojamās mājas. Skola gan no iekšpuses, gan no ārpuses ir ļoti spartiska, taču labi iekļaujas ainavā un vienmēr ir ļoti kārtīgi sakopta un aprūpēta. 70-tajos gados te

strādāja Fēlikss Zvaigznonis, dzejnieks un publicists, laikraksta «Skolotāju Avīze» redaktors, diemžēl pašos brieduma gados aizgājis viņ-saulē.

Ja mums vēl ir brīvs brīdis, varam iegriez-ties parkā (pareizāk sakot, tā atliekās), paiet garām estrādes laukumam un doties pa piekalni lejup.

LAUBERE — STŪRĪŠI

Dodoties garām skolai Krodzinieku virzienā, vispirms paejam garām Līvānu māju pudurī-tim. Aiz tā, ceļa labajā pusē ir «Ozoliņu» mā-jas. Tām pretī attīrīšanas iekārtas. Aiz «Ozoli-ņiem» varam redzēt veco graudu kalti, kas ierī-kota vēl vecāka muižas šķūņa mūros (tagad — galdniecības cehs). Pa kreisi ved ceļš uz Ozolē-nu kūdras purvu un «Ruķiem» — ASV dzīvojo-šā Viļa Miķelsona dzimtajām mājām. Pa labi kalna galā ir liellopu ferma un «Plinšu» māja. Aiz fermas ir «Zarumu» un «Jaunplinšu» vien-sētas, dziļāk mežā paslēpušās «Ieviņas». Pretī «Plinšu» fermai, otrā ceļa pusē ir «Vanagu» drupas. Apmēram 500 m aiz «Plintēm», šķērso-jot novadgrāvja tipa strautiņu, nonākam pie Kalēju ceļagala, par kuru runāsim nedaudz vē-lāk. Vēl pārsimt metrus tālāk, aiz ceļa likuma, tad arī ir «Stūrīši» — māja ar raibu kā dzeņa vēders likteni. Šo māju uzcēla neatkarīgās Lat-vijas laikos. Pēc padomju varas nodibināšanas ēkā iemitinājās un ilgus gadus adresi nemainī-ja ciema izpildkomiteja. Pēc tās pārceļšanas uz centru te bija bērnu dārzs līdz pat 1985. gadam, kad tas pārvācās uz jaunajām telpām pagasta centrā. Tagad, pēc ilgiem laikiem, šī ēka atkal ir dzīvojamā māja.

STŪRĪŠI — KALĒJI

Kalēju ceļš ir Lauberes — Krodzinieku ceļa labās puses (skatoties no Lauberes) atzarojums,

kas sākas apmēram 1,5 km aiz Lauberes un kādu puskilometru pirms «Stūrīšiem». Ceļa sākumā tā labajā pusē redzam «Urpju» mājas. Tālāk ceļš ievijas mežā. Izejot tam cauri, labajā pusē redzam «Kalniņu» ēkas. Vēl pēc kāda kilometra izejam no meža un nonākam lielā klajumā, kurā redzam raksturīgus koku pudurus, pēc kuriem varam spriest, ka tur kādreiz ir bijušas mājas (atļaušos piezīmēt, turīgas mājas), kuru ēku drupas novāca tikai pirms dažiem gadiem. Tie ir «Urdzēni», vēstures profesora Elmāra Pelkausa tēva mājas. Turpat no mūsu ceļa atzarojas arī «Krūklēnu» ceļš. (Jā, starp citu, kaut kur te bija Lauberes — Ogres dzelzceļa galapunkts). Tālāk dosimies tikai uz priekšu, līdz aiz kārtējā mežiņa parādīsies «Kalēju» ferma. Pie fermas ceļš sazarojas — viens atzars nogriežas pa kreisi uz fermas pusi, bet otrs ved taisni uz priekšu. Mēs nogriezīsimies pa kreisi (nē, nu ja jau mēs gribēsim aiziet līdz Aviekstei, varam iet arī taisni), paejam garām fermai un ceļa labajā pusē ieraugām «Jaunkalēju» mājas.

KALĒJI — ROZENI

Aiz Jaunkalējiem sākas 2—3 km garš ceļa posms līdz «Rozenu» mājām. Labajā pusē ceļam pavisam klāt pienāk mežs, bet kreisajā pusē ir lauki. Pirmās mēs ieraugām «Lielrozenu» mājas, kuras atrodas pakalnā, gar kura pakāji izrakts novadgrāvis. Tālāk arī «Mazrozenu» ēkas un šejeniešu lepnums — ūdenstornis. Pārsimt metrus aiz «Mazrozeniem» mūsu ceļš pievienojas Lauberes — Krodzinieku lielceļam.

ROZENI — KRODZINIEKI

Aiz «Mazrozeniem», ejot pa Lauberes — Krodzinieku ceļu Krodzinieku virzienā, redzam, ka aiz ceļa likuma ir vesela rinda nelielu māju.

Tās ir «Rozenu» rentnieku mājiņas, vienīgi sestā — «Kārklziedi» — ir bijusi patstāvīga saimniecība. «Kārklziedu» mājās kādreiz atradusies skola. Pāris metrus aiz «Kārklziedu» autobusu pieturas pa labi nogriežas ceļš uz BĒRZIŅIEM (vecu skolu). Jau pašā ceļa sākumā ievērojam lielu divstāvu sarkanu ķieģeļu māju, kuras galā pieslēžusies vienstāva koka ēka. Tās ir ēkas ar ļoti raibu pagātņi — tur ir mitinājusies skola, nespējnieku nams, aiz tās katru gadu augustā ir notikuši gadatirgi. «Bērziņos» dzīvo lielākā Lauberes vēstures zinātāja — skolotāja Lūcija Grīnberga. Te šūpulis kārts kādreiz slavenās TTT basketbola komandas spēlētājai Līgai Grīnbergai.

Kādu kilometru aiz «Bērziņiem» ceļagala abās ceļa pusēs atkal ir māju puduris. Labajā pusē, pārsimt metrus aiz «Strautiņu» mājām, pa labi nogriežas ceļš, pa kuru var aiziet līdz Aviekstes upītei un mājai ar ļoti interesantu nosaukumu — «Ideāli». Apmēram 0,5 km tālāk ceļa labajā pusē ir «Smilgu» mājas. Ja mēs ietu pa «Smilgu» mājas ceļu, neiegriezoties mājas pagalmā, bet paietu tām garām, mēs varētu aiziet līdz Aviekstei. Apmēram 0,5 km kalna galā slienā glīta akmens māja — «Lībieši». Ja nostājamies Lībiešu kalngalā, mums paveras šāda panorāma: pa labi ir «Krodzinieku» māja (bijušais krogs — tagad veikals) ar nedaudzām ēkām, savulaik šajā celtnē atradās arī pienotava, pasta nodaļa, bibliotēka. Kreisajā pusē — atliekas no Lauberes muižas centra un dažas dzīvojamās mājas. Kad esam apskatījuši «Krodziniekus», varam doties uz Lauberes muižas centru, caur kuru tagad barbariskā veidā izveidots ceļš. Paskatīsimies, kas te vēl ir palicis pāri no vecajām muižas ēkām. Iesim pa jauno lielceļu tieši muižā. Kreisajā pusē ir kādas pāris diezgan jaunas mājas. Labajā pusē redzam īpatnēju koka ēku ar skaidu juntu katas-

strofālā stāvoklī. Tālāk, aiz tās — lielu akmens kūti. Pa kreisi ir glīta, balta ēka ar kolonnām — tagadējā dzīvojamā māja «Baltā māja». Tā ir viena no muižas ēkām. Vēl varam redzēt daudzus visai gleznainos ēku mūrus. Bet, ja gribēsiet kaut ko ieraudzīt no minētā skaistā muižas parka, jums būs jāsameklē kāds no vietējiem večukiem, kurš varbūt parādīs tos pāris kokus un krūmus — visu, kas palicis pāri.

KRODZINIEKI — ŠAKMENĀRES

Šis ceļš sākas kādu gabaliņu aiz Krodziniekiem. Ejot pa veco ceļu garām muižai, apmēram 0,5 km aiz Krodziniekiem ieraugām ceļu, kas nogriežas pa kreisi. Tālāk pa ceļu tikai uz priekšu, vajadzētu pajautāt kādam no iedzīvotājiem, kā varam iziet līdz «Melnosalām» un tālāk līdz «Biržinskām», jo patstāvīgi ejot var itin viegli apmaldīties. Pie «Melnosalām» ir ļoti skaista apkārtnē, Lauberei tas ir tas pats, kas Latvijai Sigulda. Vēl jābrīdina, ka no «Melnosalām» līdz «Biržinskām» vai «Nokalņiem» ir jāiet pa mežu bez ceļa (tiesa, neliels gabals).

Jā, vēl nedaudz par «Melnosalām». Tās bija vienas no bagātākajām Lauberes mājām, to īpašnieks bija Krapes pienotavas vadītājs. II Pasaules kara laikā te bija ierīkota koncentrācijas nometne. Tagad te izveidota zemnieku saimniecība.

BIRŽINSKAS — OZOLĒNI

Ejot no «Melnosalām» caur mežu, varam iznākt no tā divās vietās — vai nu «Nokalņos» vai «Biržinskās». Kā tās vienu no otras atšķirt? Ļoti vienkārši — «Nokalņi» ir pusotrstāva betonēta māja, bet no «Biržinskām» atlikušas tikai drupas. «Nokalņos» dzimis slavens vijoliņu meistars Mārtiņš Zemītis. Turoties pa kreisi un ejot tikai uz priekšu garām «Dzeguzēm» un «Ža-

ķiem», ieraugām «Ozolēnus» — kādreiz visbagātākās pagasta mājas, bijušās paju sabiedrības «Laubere» cūku fermu. Vispirms labajā pusē, tūlīt aiz ūdenstorņa, ne ar ko neievērojama tipveida divstāvu dzīvojamā māja. Bet paskatīsimies vērīgāk — tā ir uzbūvēta uz vecās saimniekmājas pamatiem. Mājas pagalma dziļumā var redzēt lielu mūra saimniecības ēku ar iebruķu jumtu. Ievērojam lielas mūra drupas. Tās kādreiz bija «Ozolēnu» sudmalas.

Ejam tālāk. Gribēdami nevaram pāriet garām lielajam, pelēkajam akmenim pretējā pusē ceļa kreisajā malā. Tas ir republikas nozīmes arheoloģijas piemineklis, seno cilvēku kulta vieta, «Ančiņu» akmens, Vella pēda. Tālāk, labajā pusē ir «Ančiņu» ceļagalgs, vēl tālāk pa kreisi nogriežas ceļš uz «Elpiņiem». Te nu varam izvēlēties, kurp iet — vai nu uz Lauberi doties pa meža ceļu gar «Elpiņiem» un «Rušēniem», vai iet uz priekšu un to pašu gabalu mērot pa lielceļu. Ceļu gar «Rušēniem» nostaigājām jau agrāk, tādēļ tagad labāk iesim vien tālāk, kamēr nonāksim pie bijušās paju saimniecības «Laubere» liellopu kompleksa «Druvas», kas uzcelts kādreizējās dārzniecības vietā, un kurā bija sakoncentrēta vairāk nekā puse visu Lauberes govju. Ceļagalā var redzēt lielas, krūmos izaugušas drupas — tas bija «Druvu» krogs.

LAUBERE — DRUVAS

Ja Lauberes centrā ceļu krustojumā nogriežamies uz veikala pusi, paejam garām tam, noejam pa piekalni lejā, tad nonākam uz Lauberes — Madlienas ceļa. Aiz muižas saimniecības ēku mūriem tā labajā pusē var redzēt degvielu bāzi pašā ceļa malā un mehāniskās darbnīcas. Tām pretī, pāri ceļam, var redzēt raksturīgu laukakmeņu mūra fragmentu. Kādreiz tur bija Ozolmuižas rija, ilgu laiku arī saimniecības «Laubere» minerālmēslu

noliktava. Aiz mehāniskajām darbnīcām redzama graudu kalte. Te atkal nonākam pie Ozolmuižas centra robežzīmes. No pakalna paveras skaista panorāma. Apmēram, kilometru aiz kaltes, ceļa kreisajā pusē ir «Bērzkalnu» mājas. Un tikai retais zina, ka tām pretī, pāri ceļam kādreiz bija Ozolkalni (starp citu, mūsu pagastā bija vairākas mājas, kas beidzas ar «kalni», kā «Lapsukalni», «Liepkalni», «Dārzkalni», «Priedkalni», «Ozolkalni»). Nu, bet aiz «Bērzkalniem» jau var manīt «Druvu» dzeltaino ūdenstorni.

LAUBERE — REŠŅI — OZOLĒNU CEĻŠ

Ejot tālāk pa ceļu, kas ved garām Lauberes pirtij un Dobuma akmenim, ceļa labajā pusē redzam ģimenes dārziņu kolonijas galu, bet turpat — nelielu, krūmiem apaugušu pauguriņu. Tur atrastu dažu labu Ozolmuižas darvas dedzinātavas palieku. Nogriežoties ceļa atzarā pa kreisi, nonākam pie saimnieciskā ceļa. Pārejot tam pāri, esam uz tikko manāma ceļa. Pagājuši pa to apmēram 500 m, labajā pusē redzam visu, kas palicis pāri no «Dārzkalniem». Kādus pārsimt metrus aiz tiem ceļš sazarojas. Nogriežamies pa kreisi. Pagājuši kādu gabaliņu, nonākam vecā, skaistā gatvē. Ejot pa to uz priekšu, labajā pusē ieraugām lielus, apskatīšanas vērtus mūrus un nesen uzbūvētu dzīvojamo māju res — Madlienas ceļu uz Madlienas pusi, tad ēkas). Pēc kāda kilometra, kas noiets pa skaistu meža ceļu, iznākam no meža pie «Rešņu» mājām. Paejam garām tām, garām «Elpiņiem» un tālāk jau ir vairs kādi 200 m līdz Druvu — Ozolēnu ceļam. Pa labi «Ozolēni», pa kreisi «Druvas».

DRUVAS — KAVENČI

Ja no «Druvām» dodamies tālāk pa Lauberes — Madlienas ceļu uz Madlienas pusi, tad

apmēram pēc kilometra, ceļa labajā pusē redzam aiz krūmiem kautrīgi paslēpušos mākslīgi uzpludināto Noru ezeru. Ja paejam vēl nedaudz uz priekšu, iepretīm «Noru» mājām atklājas skaista lauku ainava. Vēl pēc kāda kilometra, paejot garām ceļa kreisajā pusē pavisam klāt pienākušai, nedaudz aizaugušai bērzu birzītei, redzam «Zvaigznīšu» mājas, kurām ir samērā raiba vēsture. Kādu laiku tur esot atradies kolhoza kantoris un vēl smēde. Apmēram metrus četrsimt aiz «Zvaigznītēm», atkal pa kreisi, nogriežas «Indiņu» ceļš, pa kuru var aiziet līdz Lauberes lielākajai — Abzas upei. Kādus kilometrus pāris aiz tā ceļš ievijas mežā, kur pa kreisi atzarojas «Kavenču», pa labi — «Celmiņu» ceļš. Turpat jau ir mūsu pagasta robeža. Ejot tālāk, pavisam drīz nonākam pie T veida krustojuma. Pa kreisi, uz vecās Lielāsmuižas pils pusi ejot, varam aiziet uz Madlienu, pa labi — uz Krodziniekiem un tālāk uz Lēdmani.

LAUBERE — KĒVELI

Ja Lauberes centrā nogriežamies uz veikala pusi, noejam lejā no kalna, nogriežamies pa labi un pēc metriem 40 pie «Brūveru» mājas nogriežamies pa kreisi, tad uzdrošinos apgalvot, ka esam uz pareiza ceļa. «Brūveros» kādreiz itkā esot bijusi piparbodīte, saukta par «žīda bodi». Tālāk varam redzēt, ka vecais ceļš iet līdzās vecajai muižas gatvei. Pārgājuši pāri novadgrāvim, redzam šim novadam neparasti taisnu vairākus kilometrus garu ceļu.

Kādu kilometru aiz lielā, no šifera plātnēm būvētā minerālmēslu šķūņa pa labi nogriežas «Jaunzemju», pa kreisi — «Dzintaru» ceļš, bet iesim taisni vien uz priekšu. Labajā pusē mums aiz muguras paliek mežiņš un ēku pudurītis. Kreisajā pusē ir liels lauks, un nezinātājam ne

prātā neienāk, ka vēl pavisam nesen te bija biezs un brikšņains mežs.

Tālāk kreisajā pusē acīm paveras skaista ainava, kuras centrā «Lapskalnu» mājas. Paejam garām to ceļagalam un nonākam ceļa posmā, kur vienā pusē ir mežiņš, otrā krūmājs (tas savulaik arī bija meža puduris, bet meliorācijas laikā to nostūma). Aiz krūmāja pa labi nogriežas lauku ceļš. Manuprāt, ir vērts nogriezties pa labi un uziēt Ides kalnā, no kura galotnes paveras jauks skats uz apkārtni.

Ejam atpakaļ uz lielceļu. Pēc pārsimt metriem nonākam pie Abzas tilta. Apstāsimies uz tā. Tagad tā drīzāk atgādina lielu novadgrāvi, nekā nelielu, bet skaistu upīti. Uz priekšu un pa kreisi skatoties, vēl varam redzēt vecupes vietu, starp kuru un jauno gultni kādreiz bija siksīka saliņa. Tieši virs vecupes vietas, tur, kur tagad aug tikai vientuļš dzīvības koks, bija «Veķēveļi-Auzas», nedaudz pa kreisi «Jaunkēveļi». Šajā salīdzinoši nelielajā apgabalā, kuru varam ietvert skatienā, bija sešas vai septiņas mājas. Dodoties uz priekšu, pēc apmēram 250 metriem, nonāksim krustcelēs.

ĶĒVELI — ĶEIPENES PAGASTS

Ja «Ķēveļu» krustcelēs dosimies taisni uz priekšu, ceļš mūs pēc kāda kilometra aiz līkuma ievēd mežā. Tur, ceļa kreisajā pusē, var redzēt vietu, kur vēl pavisam nesen stāvēja «Sidrabiņu» mājas (agrāk tās sauca par «Turaidām», tās esot piederējušas profesoram Blumbergam). Izejot no mežiņa klajumā, nonākam laukā iebraukta ceļa galā. Ejam pa to uz priekšu (tātad, pārejām tieši pāri «Skaldu» mājasvietai) un ejot tālāk, nonāksim līdz novadgrāvim, kas arī ir Lauberes pagasta robeža. Paejot kādu gabalu pa lauku ceļu aiz tā, nonākam uz laba ceļa,

● pa kuru, nogriežoties pa kreisi, varam aiziet līdz Ezeriņu (Pečoru) ezeram un tāda paša nosaukuma purvam vai vēl tālāk — līdz dzelzceļam un Suntažu — Ķeipenes ceļam aiz tā. Jāšķirās.

Intars Sloka,
toreiz Suntažu vidusskolas
11. klases audzēknis (17 gadus vecs),
tagad izpilddirektors —
Lauberes pagasta padomē
Nikolaja Sapožņikova precizējumi

Lai kur latvietis dzīvotu, viņš ir un paliek latvietis. Daļai viena kāja te, otra kaut kur pasaulē, bet mums visiem ir vienas zemes pievilksanas spēks.

Pēteris Pētersons

ĪSUMĀ

OGRES RAJONS

Iedzīvotāji 62,8 tūkst.

Platība 1816 km²

Rajonā ir 4 pilsētas un 14 pagasti
(tagad 13)

OGRE

Pilsētas tiesības piešķirtas 1928. g.

Iedzīvotāji 27,4 tūkst.

Platība 13,7 km²

Pilsēta atrodas Latvijas vidienē

Ogres upes krastos

pie ietekas Daugavā.

Tā ir Ogres rajona centrs.

IKŠKĪLE

Pilsētas tiesības piešķirtas 1993. g.

Iedzīvotāji 3,4 tūkst.

Platība 2,1 km²

ĶEGUMS

Pilsētas tiesības piešķirtas 1993. g.

Iedzīvotāji 2,9 tūkst.

Platība 6,1 km²

LIELVĀRDE

Pilsētas tiesības piešķirtas 1993. g.

Iedzīvotāji 6,7 tūkst.

Platība 5 km²

Ķeipenes lielākā bagātība — skaistā daba. No Ogres rajona lielākajiem ezeriem divi ir Ķeipenes pagastā

ĶEIPENE

Ķeipenes pagasta centrs atrodas mūsu rajona ziemeļu daļā, Rīgas — Lubānas un Līgatnes — Skrīveru ceļu krustojumā, 46 km no Ogres, 75 km no Rīgas, bet līdz Skrīveriem vai Ērgļiem braucami 29 km.

Pagasts robežojas ar MADLIENAS, LAUBERES, SUNTAŽU, TAURUPES un Cēsu rajona ZAUBES pagastiem.

Teritoriju šķērso Rīgas — Ērgļu dzelzceļa līnija. Stacijas — Kastrāne, Vatrāne, Ķeipene. Ordeņa laikos, ap 1457. gadu, Jaunķeipene piederēja Rīgas domkapitulam. Pēc tā likvidēšanas

Jaunķeipeni ieguva prūšu KANONIKIS KAI-PENS, kas apdzīvotajai vietai devis savu vārdu. Ir arī cits variants: vienā no pirmajām Ķeipenes mājām, netālu no krustcelēm, dzīvojuši ne visai apsviedīga un kārtīga sieviete. Lai ko viņa nedarītu, viss bijis ķēpīgs, neizskatīgs. Iesaukuši viņu par ķēpeni. Ja braucēji nav zinājuši ceļu, nosprieduši, ka jāpajautā ķēpenei. Arī tā tiek izskaidrota vietvārda izcelsme.

Tagadējais Ķeipenes pagasts izveidojies, saplūstot vairākām apdzīvotām vietām: Kastrānei, Vatrānei, Ķeipenei. Ciema veidošana notika 1944. gadā, bet 1964. gadā tam pievienoja daļu no kādreizējā Kastrānes pagasta. Kopš tā laika administratīvās robežas nav mainītas.

Sobrīd pagasta ekonomisko, politisko un kultūras dzīvi vada pagasta padome 7 deputātu sastāvā.

No 1958. gada līdz 1992. gadam pagasta teritoriju apsaimniekoja valsts saimniecība «Ķeipene», pēdējos divus gadus paju sabiedrība «Ķeipene». 1992. gada novembrī, pamatojoties uz paju sabiedrības locekļu pilnsapulces un valsts privatizācijas komisijas lēmumiem, tā likvidējās.

Sobrīd pagastā ir 96 zemnieku saimniecības. Daļa no tām, papildus tiešajam zemes darbam, nodarbojas ar kādu biznesu: kokapstrādi, tirdzniecību, gaļas pirmapstrādi, piena ražošanu u. c. Tehnisku palīdzību zemnieku saimniecībām sniedz uz p. s. «Ķeipene» bāzes izveidotais agroserviss. Ķeipenē darbojas SIA «Agrotek», kas ir valsts uzņēmuma «Latvijas agroķīmija» firma. Savu darbību atjaunojusi Ķeipenes piensaimnieku biedrība. Ķeipenē savu mājvietu jau ilgus gadus ir atradušas vairākas iestādes: Ogres virsmežniecības Ķeipenes mežniecība, 20. ceļu pārvaldes 3. iecirknis. Neskatoties uz visām politiskajām un ekonomiskajām pārmaiņām Latvijā, pagasta vadība un iedzīvotāji ir

centušies saglabāt un pilnveidot infrastruktūru tā, lai būtu gan darba vietas, gan cilvēki saņemtu visus nepieciešamos pakalpojumus.

Ciema centrā atrodas Ķeipenes patērētāju biedrības kantoris, kura pakļautībā pagasta teritorijā darbojas 2 veikali, kafejnīca. Ir savs pasts, grāmatnīca. Par pagasta ļaužu veselību rūpējas Ķeipenes pagasta feldšerpunkts. Ir sava neliela aptieciņa. Sievietēm ikdienas rūpes palīdz mazināt Ogres SIA «Sana» Ķeipenes pakalpojumu punkts. Darbojas frizētava.

Ikviens brīvajos brīžos var apmeklēt tautas namā organizētos pasākumus, bet savus lasītājus pagasta bibliotēkā gaida vairāk kā 10 tūkstoši grāmatu un preses izdevumi.

1974. gadā tika uzcelta Ķeipenes pamatskola. Šobrīd tajā mācās gandrīz divi simti skolēnu un strādā 19 skolotāji.

Iebraucot pagasta centrā, kalnā paveras daudzdzīvokļu māju puduris. To pavisam ir astoņas. Vairāk nekā 20 ģimenes mīt tā saucamajās Līvānu tipa mājās. Ir arī 9 kotedžu tipa mājas.

Ķeipenes pagastā iebraucot pa Rīgas — Lubānas ceļu no Suntažu puses, pirmais pieturas punkts ir KASTRĀNE JEB «DIEDZIŅŠ». Tas ir kādreizējais krogs, vēlāk, pēc kapitālās pārbūves 1923. gadā, šeit izvietojās pagastnams. Šeit atradās ne tikai visas Kastrānes pagasta iestādes, bet bija arī liela zāle sarīkojumiem.

1909. gada jūlijā tika nodibināta kultūras un izglītības biedrībā. No sākuma tā darbojas uz sabiedriskiem pamatiem, vēlāk saņem arī valsts dotāciju. 1921. gadā Rīgas apgabaltiesa reģistrē bezpeļņas biedrību — Kastrānes kultūras un izglītības biedrību «Zieds». 1927. gadā Latvijas kultūras fonds piešķir 1000 latus skatuves izbūvei un iekārtošanai. Skatuves priekškaru darināja tautas mākslinieks Kārlis Miesnieks.

KULTŪRAS DZIVE šeit bijusi rosīga līdz pat 60. gadu beigām. Savā laikā dramatisko kolektīvu vadījusi Marga Tetere-Valdmane, kori — diriģents un komponists Jānis Ķepītis. Šo zāli pieskandējis arī Igaunijas Republikas Kohtla — Jarves degakmens raktuvju viru koris un citi kolektīvi.

No «Diedziņa» turpat netālu, ceļa malā, kas ved uz Kastrānes staciju, redzama veca koka ēka. 30. gados šeit atradās pagasta nabaga ļaužu mītne, vēlāk, 50.—60. gados — Kastrānes ciema padome, sakaru nodaļa, feldšeru punkts. Kad Kastrānes ciems tika sadalīts un pievienots Ķeipenei un Suntažiem, reorganizēja arī šīs iestādes. Palika vienīgi bibliotēka, kura darbojās līdz 1991. gadam.

Pagriežoties no «Diedziņa» pa kreisi, šķērsojam Mazo Juglu. Starp citu, mūsu pagasta teritorijā TO VAR IZDARĪT 4 REIZES. Uzbraucam «Skubiņu» kalnā. Šeit vēl varam apskatīt daļu no vecās 18. gs. 30.—40. gadu apbūves. Saglabājusies dzīvojamā māja, klētiņa. Līdz 60. gadu vidum, kad sākās fermas būve, šeit bija ļoti skaists ēku puduris. Cilvēki stāvajā upes krastā apmetušies vēl senāk, jo šeit atrodas republikas nozīmes kultūras un vēstures piemineklis — «Skubiņu» senkapi. Tālāk pa ceļu braucam līdz «Gauriņiem». Pie šīm mājām atrodas zivju dīķis, kurš izveidots agrākā dzirnavu ezera vietā. Te bija J. Krišjāņa Vatrānes ūdensdzirnavas. «Kalnagauriņos» dzīvoja pagasta vecmāte Emma Ozola, ar kuras palīdzību pasaulē nākuši daudzi kastrānieši un vatrānieši. Arī pats šo māju saimnieks Ernests Ozols bija viens no sabiedriskākajiem un darbīgākajiem cilvēkiem pagastā. VIŅA LIELĀ MĪLESTĪBA — teātra spēlēšana. Viņa pēdās iet Arnis Ozols, viņa mazdēls — Dailes teātra režisors.

Tālāk dodamies uz «Skoliņu». Kā jau norāda pats ēkas nosaukums, šeit bijusi skola. Tā bijusi

Vatrānes I pakāpes pamatskola. Tās pirmssākums meklējams 1871. gada rudenī, kad «Liel-desu» mājās skolotāja darbu sāk Indriķis Indriksons. 1873. gadā skolu pārceļ uz «Pakuļiem», bet 1876. gadā uzceļ tagadējo ēku. Īsu brīdi skolu pārvieto uz Vatrānes muižu, kur tā izvietojas muižas pārvaldnieka mājā. 1920. gadā pēc remonta atsākas darbs «Skoliņā». 1922. gadā valsts zemes fonds skolai piešķir 8,6 ha zemes. Tiek iestādīts pirmais augļu dārzs. To veic skolotājs, Cimzes semināra beidzējs Kārlis Ezeriņš un viņa audzēkņi. Jāsaka, ka skolā strādājuši skolotāji ar tam laikam labu izglītību un aktīvi SABIEDRISKI DARBINIEKI — pagasta kultūras dzīves organizētājs Jānis Feders un skolotājs Nikolajs Kalniņš. Un viņu darba rezultāts: — arī audzēkņi ir cilvēki ar vārdu sabiedrībā. Lai pieminam kaut vai Latvijas Republikas tautskolu kādreizējo inspektoru Jāni Jirgenu.

TURPINĀM CEĻU UZ VATRĀNI.

Pirmo reizi Vatrānes vārds minēts poļu — zviedru kara laikā (1600.—1629.), kad zviedri, ieņemot Vidzemi un nostiprinot savu varu, vairākas muižas nodod zviedru virsniekiem. Pēc 1683. gada ziņām muižas centrs jau pastāvēja. Šeit atradās vairākas koka dzīvojamās un saimniecības ēkas. Līdz mūsu dienām saglabājušās muižas centra apbūve sākās pēc 1834. gada, kad tā pārgāja Tranzē dzimtas īpašumā. 1905. gadā pils tika nodedzināta. To atjaunoja 1907. gadā. Beidzamais muižas īpašnieks bija barons profesors Pauls Sokolovskis. 1939. gadā, kad bijušo īpašnieku pēcteči izbrauc uz Vāciju, muižā tiek ierīkota Veselības aizsardzības ministrijas palīgsaimniecība. 1944. gadā uz Vatrāni neilgu laiku tiek evakuēta Rāznas sanatorija. 1945. gadā pili tiek atvērta 7-gadīgā skola, kura darbojas līdz 1962. gadam. Vēlāk šeit ir pa-

matskola, pēc tam dažas palīgskolas klases. 1980. gadā skolu likvidē. Ļoti SKAISTA UN IZKOPTA bija skolas apkārtnē. Stādījumu pamatā vecais muižas parks, kurš pirmo reizi pieminēts jau 1759. gadā. Skolotājs, dabas zinātnu kandidāts P. Alsups, parku kopa un kopā ar toreizējo skolas direktoru V. Kokinu izveidoja dekoratīvo dārzu, kas pēc sava iekārtojuma un augu sugām tuvs vecajam, dabas un cilvēku izpostītajam. No vecā parka vēl saglabājušies divi valrieksta koki, no kuriem lielākais ar 3,1 m apkārtmēru 17 m garumā.

Laika gaitā, daudzkārt mainoties pils saimniekiem, cietusi pati ēka, un līdz nepazīšanai pārvērsta tās apkārtnē. NAV VAIRS NEKĀ no parka. Diemžēl, arī pati pils ir nodegusi. 1988. gada pavasarī to paveica ļaunas rokas.

Tālāk atgriezīamies atkal uz Rīgas — Madonas ceļa. Pa labi, pāris simts metru attālumā, atrodas II Pasaules karā kritušo kapi. Blakus uzstādīts piemineklis 12. armijas karavīriem, kas krituši I Pasaules karā. Šo pieminekli atklāja 1987. gadā. Otrpus dzelzceļa līnijai redzam nelielu māju puduri. Šīs ir agrāko amatnieku zemes ar savām nelielajām mājiņām, kas celtas atbilstoši īpašnieka rocībai. Tur dzīvojušas kurpnieka, skrodera, mūrnieka ģimenes. Pa nelielu kājceļiņu varam aiziet uz PEČORU EZERU ar tam pieguļošo purvu (5,25 ha).

Uzziņai: Pečoru ezers atrodas Viduslatvijas nolaidenumā 85,8 m virs jūras līmeņa, rajona ziemeļu daļā. Tā platība 1,01 km², garums 2,0 km, platums 0,8 km, lielākais dziļums 1,8 m, vidū liela sala. Visa ezera baseina platība 5,4 km². (No LME)

TĀLĀK BRAUCAM UZ ŅEIPENI.

Lai atceramies...

1743. gadā nodibinājās Jaunķeipenes muiža. Tika uzceltas ēkas, iestādīts parks. Muižas

īpašnieks bija Lēvis of Menārs, fon Lilienfelds. Kunga celtas ir «Amatnieku», «Sarkaņu», «Ošiņu» un «Brūveru» mājas. Tās bija domātas muižas strādniekiem. Bija savs ķieģeļu ceplis. Pēc māla nogulu izmantošanas tika izveidoti diķi pie «Sarkaņiem» un «Brūveriem». Turpat netālu atradās arī kaļķu ceplis. «Amatniekos» iekārtoja smēdi. Muižkunga vājība bija zirgi. To bija daudz un tika izmantoti kā pasta zirgi no Ķeipenes uz Skrīveriem. Muižas parkā uzcēla pagrabu, apbēra ar zemi un apstādīja kokiem. Šo vietu nosauca par Kapukalnu.

Ap 1754. gadu par nenomaksātiem parādiem muižai pievieno Renceļu, Bražu, Dimdenieku, Zaķu, Timsānu, Zvirbuļu (2), Beitiņu, Bikšāru mājas. Tās ir 8 mājas ar 7 arkliem zemes.

1905. gadā Ķeipenes muiža tika nodedzināta.

Vēlāk... 1935. gadā iedzīvotāju kopskaits 1013. Saimniecību zemes kopplatība 40,49 km², to skaits 199. Mājlopi (1937. g.): zirgi — 315, govīs — 1198. Ir bijusi vilnas krāsotava, divi koku apstrādāšanas uzņēmumi, pienotava, 8 pārtikas preču tirgotavas, maiznīca. Ik gadu 28. aprīlī un 4. septembrī notikuši gadatirgi. Bijis traktieris «Akmentiņos».

Bērni mācījušies Ķeipenes — Madlienas apvienotajā 6-klašu pamatskolā.

Šodien Ķeipenes LIELĀKĀ BAGĀTIBA ir daba. Ķeipenes pagasta daļa atrodas Vidzemes centrālās augstienes nogāzē, kura pāriet nolaidenumā. Līdz 50 m pār apkārtni paceļas masīvais Ķeipenes valnis — 7 km garš, līdz 1 km plats, 40 m augsts smilšains paugurains masīvs. No šīs osu grēdas — vaļņa paveras skaislas dabas ainavas desmitiem kilometru tālu. Ciema robežās ir Mazās Juglas augštece. No Ogres rajona lielākajiem ezeriem 2 atrodas pie mums. Tie ir jau pieminētais Pečoru un Plaužu ezers. Pagasta teritorijā aug 7 republikas nozīmes dižozoli.

Iebraucot Ķeipenes centrā un pabraucot aiz «Agroservīsa» un degvielas uzpildes punkta, pa labi iegriežas ceļš uz Jaunrīgām. Te varam apskatīt vienu no rajona viskuplākajiem ozoliem, kas DALĀS 6 STUMBROS. Tā apkārtmērs 5,5 m, garums 25 m, zaru vainags 22×27 m. Turpat blakus ir arī otrs ozols — divstumbrains, ar 5,4 m apkārtmēru. Braucot atpakaļ, iegriežamies Ķeipenes bijušajā parkā, kura teritorija ir 2,8 ha, kur vēl saglabājušies retie introducētie koki, piemēram, 2 lieli valrieksti. Tepat atrodas arī Ķeipenes pilskalns. Ir redzamas vecās pils atliekas, pagrabi. Pie vecajām klētīm atrodas Klētnieku senkapi. Pašā centrā, kur tagad atrodas estrāde, 20. g. s. sākumā atradās muižkunga māja. Savukārt muižas pārvaldnieks mita «Kalnājos».

1/2 meža kvartālu mežinieki vēl tagad sauc par parku, jo tas kādreiz tāds bijis. Tajā ir Danču placis, Zaļais avots, Biķerkalns, kurā bija uzstādīts liels biķeris. Turpat ir arī Grāfienes grava.

Atgriežoties atpakaļ centrā, braucam uz Ērgļu pusi. Netālu ir Kārķļu kalns. Ceļu darbinieki šeit iekārtojuši slaloma trasi. Pie vecās Ķeipenes skolas varam APSKATĪT DIŽ-OZOLU — apkārtmērs 6,1 m, garums 22 m. Taču jo sevišķi jāpiemin dižozols, turpat netālu pie «Baložiem» — kura apkārtmērs 7,2 m, garums 26 m, vainags plešas 24×22 m. Mūsu cienījamais mežkopis R. Brēde uzskata, ka tas ir visskaistākais no Ķeipenes ozoliem, tikai žēl, ka tas atrodas ielejā un nevar sevi parādīt. Vēl iebrauksim tā saucamajā «Šķērsteņu» muižiņā. Šeit arī ir neliels māju puduris. Starp bijušajām «Dzeguzēm» un «Zemgaļiem» atrodas Šķērsteņu pilskalns un baznīckalns. Pie «Dzeņiem» aug 19 ciedru priedes, kuras ņemtas valsts aizsardzībā. Tālāk ceļš ved UZ PLAUZU EZERU.

Uzziņai: Ezers atrodas Viduslatvijas nolaidenumā 106,7 m virs jūras līmeņa, rajona ziemeļu daļā. Platība 0,92 km², garums 1,7 km, platums 0,6 km. Lielākais dziļums 7 m. Ezera baseina platība 11,4 km². Baseina teritorijā atrodas nelielais Abaita ezers.

(LME)

NOVADNIEKI:

1. Inta Putniņa-Cīrule — ādas apstrādes māksliniece
2. Tāļivaldis Lasmanis — Valmieras teātra aktieris
3. Rudīte Oše-Babre — mākslas zinātniece, pedagoģe
4. Tālīrīds Rullis — tulkotājs
5. Jolanta Linde-Muižniece — teležurnāliste

No 1991. gada 14. augusta iedzīvotāji saņem savu «Ķeipenes Vēstnesi». Laikraksts iznāk reizi mēnesī. Par to, kā dzīvojam šodien, varat izlasīt mūsu avīzē.

Pēc atpūtas pie Plaužu ezera, varam doties tālāk uz Taurupes pagastu.

Šis varētu būt ceļvedis vienas dienas automaršrutam.

Ja par Ķeipeni esat ieinteresējušies — meklējiet rakstos! Un atbrauciet vēlreiz.

Pa Ķeipenes ceļiem
jūs neklātienē izvadāja
pagasta bibliotēkas vadītāja

Maija Kalniņa

«Cik skaista, vārdos nepasakāmi skaista ir mūsu zeme, cik brīnišķīgi dzidri Vidzemes ezeri un cik krietni un darbīgi ļaudis kopj šos kalnus un ielejas».

A. Čaks

(«Rīga», 1936. g. 27. jūlijā)

Novadpētniecības muzejs Taurupē — atgūta saikne starp pagātņi, šodienu, nākotni

TAURUPE

Taurupes pagasta teritorija atrodas Vidzemes augstienes dienvidrietumu malas paugurainē. Lielākie kalni — Lakstenes kalns, Zvirbuļu kalns, Kurmja kalns u. c.

Apdzīvotākās vietas — Taurupes centrs, Taurupes stacija, Aderkaši, Bevilēni, Lakstene.

Senākās ziņas par šo apkārtni, par Aderkašiem ir no 1499. gada, kad Rīgas virsbīskaps Miķelis iznomājis zemi Jēkabam Aderkasim, no kā arī radies nosaukums — Aderkaši.

Netālu no Aderkašiem pie Lejas-Speltas mājām atrodas senlatviešu kapi. Ogres upe, mai-

not gultni, pirms dažiem gadu desmitiem izskalojusi daudz senlietu. Aderkašu tuvumā atrodas senlatviešu pilskalns.

Senā pils uzcelta vietā, kur tagad atrodas «Vāczemnieku» mājas. Zviedru — poļu valdīšanas laikā (17. gadsimtā) pils nopostīta, nopostīta arī apkārtnē, un apmēram piecdesmit gadus apvidus bijis pilnīgi neapdzīvots.

Zviedru laika beigās Aderkašos uzcelta jauna pils no ozola koka, arī pārējās saimniecības ēkas celtas no koka. Pils vairākkārt pārbūvēta. Tā uzcelta skaistā pilskalnā, bet ceļš garām pilij bija apstādīts kokiem.

Nosaukums Taurupe radies no Taures upes nosaukuma, kas ietecējusi Līčupē un pie kuras bieži dzēruši tauri un arvien skaļi taurējuši, tā arī veidojies vietas nosaukums (tauru upe — Taurupe). Tas ir tikai nostāsts, bet īstenībā vārds «taur» nozīmē avotainu un kalnainu vietu (ZA pētījums), kas arī atbilst mūsu novadam.

Taurupes muiža atdalīta no Aderkašu muižas pirms apmēram 200 gadiem.

Taurupes pagasts atdalīts no Aderkašu pagasta ap 1927. gadu.

Taurupes muiža izveidota pagājušā gadsimta otrajā pusē.

Lai iepazītu šo novadu, vispirms vēlams iegriezties Taurupes novadpētniecības muzejā, kas atrodas bijušās muižas klētī. Te gūsim vispārēju ieskatu novada vēsturē. Muzeju atklāja 1987. gadā. Izvietotas planšetes un vitrīnas, kas stāsta par ciema novadniekiem:

- △ gleznotāju Vilhelmu Purvīti,
- △ diplomātisko darbinieku Kārli Jansonu,
- △ dziedoni Paulu Saksu,
- △ komponistu Kārli Kažociņu,
- △ dzejnieci, aktrisi Violu,
- △ latviešu strēlniekiem, Lāčplēša ordeņa kavalieriem, brāļiem Blauām,

△ ģenerāļiem Rūdolfu Bangerski un Eduardu Kalniņu,

△ par bijušā Taurupes muižas īpašnieka barona fon Tranzē-Rozeneka dzimtu,

△ brāļiem aktieriem Imantu un Gunti Skraistiņiem u. c.

Apraksti un izvietotie materiāli vēstī arī par skolas, ciema un bijušās saimniecības vēsturi.

Daļēja ciema vēsture ietverta arī M. Krieviņa grāmatā «Taurupē — viss kā Latvijā». Tā ir tālā pagātnē, kad no Latvijas 19. gadsimta 78.—80. gados aizceļoja ģimenes uz Krieviju — Stepnajas apgabalu, kur nodibināja latviešu koloniju Taurupī. Tur 1876. gadā bija ap 30 sētu. Vieni no pirmajiem, kas te apmetās, bija ieceļotāji no Taurupes.

Lai pamatīgāk iepazītu Taurupes novadu, piedāvājam vairākus maršrutus pa ciema teritoriju (ja atļauj laiks un rīcībā ir kāds satiksmes līdzeklis, tad maršrutus iespējams apvienot).

● MARŠRUTS Nr. 1 ●

1. Taurupes muižas parks.
2. Vecās muižas ēkas.
3. Ciema novadpētniecības muzejs.
4. Mājas «Vāczemnieki».
5. Aderkaši.
6. Mājas «Krievkalni» un pareizticīgo draudzes baznīca.
7. Dullā Daukas birzs un mājas «Zvaniņi».

ĪSA ANOTĀCIJA PAR APSKATĀMAJĀM VIETĀM

1. TAURUPES MUIŽAS PARKS

Kā daudzkrāsaina rota starp Taurupes pakalniem, laukiem un mežiem atrodas Taurupes parks. Tā veidošana sākta pagājušā gadsimta 60. gados.

Parka centrā atrodas kādreizējās pils ēka, kas 1961. gadā pārbūvēta. Tagad šeit atrodas vidusskola.

Parks veidots brīvā plānojumā. Stādījumu pamatā galvenokārt vietējās koku sugas — kļavas, ozoli, liepas, oši, gobas, melnalkšņi, Sibīrijas un Eiropas lapegles, pelēkais riekstkoks u. c.

Parka dienvidrietumu pusē atrodas Taurupes dižozols. Kādreiz tā stumbra apkārtmērs pārsniedzis 7 m, tagad daļa no daudzžuburainā stumbra atlūzusi.

2. VECĀS MUIŽAS ĒKAS

Taurupes muiža un tai piederošās ēkas celtas pagājušā gadsimta otrajā pusē.

Muižkunga mājā tagad izveidots skolas internāts un skolotāju dzīvokļi, tā ir «Baltā māja», kas celta ap 1860. gadu. Stāsta, ka tādas «Baltās mājas» bijušas pie katras muižas.

Bijis arī alus brūzis, kur strādāja seši brūža puīši, viņu darbus vadīja brūveris, bija arī brūža pagrabmeistars.

Redzama arī liellopu kūts, darba zirgu un barona izbraucamo zirgu staļļu mūri.

Netālu no muižkunga mājas atrodas bijusi kalpu māja «Vastlāvji».

Skaista ir bijusi muižas ēka, ar savdabīgiem tornīšiem ēkas stūros un virs balkona, kurus, būvējot 3. stāvu, nojauca. Par šī balkona atjaunošanu nopietni jāpadomā.

3. Interesanta arī MUIŽAS BIJUSI KLETS ĒKA, kur tagad izvietots ciema novadpētniecības muzejs.

Izveidotas 3 telpas: ciema novada izpētes materiāliem, otrajā stāvā regulāri tiek kārtotas izstādes, trešajā telpā izvietoti seni priekšmeti, daļēji to izmanto arī rokdarbnieki.

4. Interesanti kaut uz mirkli piestāt pie «VĀCZEMNIEKU» MĀJĀM, jo te bijusi senākā pils šajā apvidū. Pils pamatakmeņi saglabājušies vēl tagad. Pie pils atradušies 2 plaši diķi — vasaras un ziemas, bagāti ar zivīm.

Teika stāsta, ka «Taurupes» pagasta Vāczemnieku robežās atrodas diķis, kuru sauc par Vāczemnieku diķi. Agrākos laikos tur esot iebraukuši seši vācu kungi ar visiem zirgiem un karieti. Tur viņi arī nogrimuši. Runā, ka kungiem bijis arī daudz naudas un citādas bagātības. Daudzi ir mēģinājuši karieti izcelt augšā, bet nav izdevies. Tagad tā ir nogrimusi, ka nevar vairs saredzēt.

5. Par ADERKAŠU MUIŽU liecina tikai pilskalns, pamatakmeņi un daļēji pagraba telpu atliekas.

1687. gadā Aderkašu muižai bija 30 zemnieku mājas, lielākās no tām: Kauķēni, Lipšas, Kaļvi, Speltes, Skrabiņi, Kuķēni u. c.

1708. un 1709. gadā, kad krievi atkal okupēja apkārtējos novadus, ievazāja mēri, kurš iznīcināja ļoti daudz latviešu tautas dzīvā spēka: Aderkašos dzīvi 84, miruši 342=80,2 procenti, Taurupē dzīvi 69, miruši 111=61,6 procenti.

Mūsu senčiem sākās grūti laiki. Pat vēl vairāk nāca klāt barbariskie krievu noteikumi, piemēram, 1719. gadā gubernatora Goļicina rīkojums: «Zemnieku bēgļiem un dezertieriem būs iededzināt pierē īpašas zīmes vai nogriezt viņiem degunus un ausis».

Par pagātņi stāsta arī ceļa krustojumā Aderkaši — Madliena — Meņģele atrodošies mūri — tā saucamais Kapu krogs, kur vienmēr pēc kapu svētkiem vīri mēdza iegriezties.

6. Braucot tālāk pa Meņģeles ceļu, nokļūstam pie bijušās PAREIŽTICIGŌ DRAUDZES SKOLAS «KRIEVKALNU» MĀJĀM un BAZNICAS ĒKAS.

Taurupē un Aderkašos daudzi iedzīvotāji ap 1840.—50. gadu bija pārgājuši pareizticībā. Atsevišķos pagastos luterāņu saimnieku bija maz un viņi nespēja skolu ne uzcelt, ne uzturēt. Pēc skolu likuma, katrā pagastā, kur bija 500 vīriešu dvēseļu, vajadzēja būt luterāņu skolai. Tā kā atsevišķos Taurupes un Aderkašu pagastos dvēseļu skaits nesniedzās līdz 500 (vīriešiem), tad viņi varēja apvienoties un celt kopīgu luterāņu skolu. Daudzie raksti Valsts arhīvā rāda, ka minētie pagasti skolu ziņā apvienoties nav spējuši. 1880. gadā Taurupes muižturis Tranzē dāvā pagastam 5 pūrvietas zemes un 700 rubļus naudā skolas celšanai. Skolu uzceļ. Rodas skola Taukātnītē. Bet uzturēt šīs skolas nevar ne vieni, ne otri. Nāk priekšraksts pēc priekšraksta apvienoties, bet daudzi un dažādi iemesli no tā attur, līdz beidzot abu pagastu apvienošanos piedzīvoja tikai 1938. gadā, kad pagasta centrā, bijušajā muižā, paceļas skaista sešklasīgās pamatskolas ēka.

Bet sākums visam tam ir pareizticīgo draudzes Aderkašu skola «Krievkalnu» mājās, kur savā laikā mācījies arī rakstnieks Sudrabu Edžus. Viņš dzimis 1860. gadā Meņgelē, skolotāja (arī ērgelnieka) ģimenē. Īstajā vārdā Eduards Zilbers. Mācījies arī Baltijas skolotāju seminārā Rīgā, strādājis par skolotāju.

Aderkašu pareizticīgo draudze pastāv no 1867. gada, kad celta baznīca. Draudzei piederēja 11,3 ha zemes. 1926. gadā tajā bija 1986 draudzes locekļi. Dievkalpojumu noturēja pārsvētdienās latviešu valodā. Baznīca atrodas skaistā vietā, netālu no Ogres upes. Ilgus gadus te kā priesteris darbojies Jānis Līcītis (Straumīte). Pēc Līčiša ilgus gadus par priesteri darbojās Kārlis Blodons, kas pazīstams arī kā reliģisko skolas grāmatu autors pareizticīgajiem.

7. Populārākais stāsts jaunatnei, ko sarakstījis Sudrabu Edžus, ir «Dullais Dauka», un ne-

tālu no šīm mājām izveidota tā saucamā «DULLĀ DAUKAS BIRZS» (pēc I. Ziedoņa iniciatīvas). Te izvietots liels piemiņas akmens ar uzrakstu «Dullais Dauka». Birzītē ir arī mazāki akmeņi ar tuvāko māju nosaukumu uzrakstiem. Birzīte atrodas skaistas gravas malā, lejā plūst Taukātnīte, kas turpat netālu ietek Ogres upē.

Ejot uz šo birzīti, ieteicams pietāt pie «ZVANIŅU» MĀJĀM, ko apsaimnieko mežniecības darbinieki — Razgaļu ģimene. Apbrīnojama ir Rutas Razgales plašā ziedu kolekcija — simtiem narcišu, tulpju, liliju, flokšu, peoniju šķirnes. Antona Razgaļa brīvais laiks aiziet, uzpo-tējot dažādas augļu koku šķirnes.

● MARSRUTS Nr. 2 ●

1. Taurupes muzejs.
2. Mucenieku kalns un Taukātnītes upes izteka.
3. Ceļojums pa Taukātnītes upes krastu līdz ietekai Ogres upē.

1. TAURUPES NOVADPĒTNIECĪBAS MUZEJĀ var iepazīt materiālus par mūsu novada ievērojamo cilvēku dzīvi kopumā:

Izcīlais dabas ainavu apjūsnotājs, latviešu gleznotājs VILHELMS PURVITIS (1872.—1945.). Visa viņa daiļrade veltīta ainavai, viņš pratis rūpīgi iedziļināties un atklāt ikdienišķajā vienreizīgumu, neparastību. Jau gadsimta sākumā meistara vārds daudzinašs ne vien Rīgā un toreizējā Krievijas galvaspilsētā Pēterburgā, bet arī ievērojamākos mākslas centros Eiropā. Viņa darbi godināti ar daudziem starptautiskiem apbalvojumiem, zelta medaļas ieskaitot (Parīze, Minhene u. c.).

PAULS SAKSS (1878. — 1966. g., Zviedrijā) — latviešu dziedātājs (liriskais tenors), mācījies pie P. Jurjāna. Beidzis Tomas Mūzikas akadēmiju (1909.), latviešu operas solists, Latvijas

Konservatorijas pedagogs, profesors, daudz koncertējis. Emigrējis 1944. gadā.

KĀRLIS KAŽOCIŅŠ (1888.—1920.) — komponists un diriģents. No 1909. līdz 1914. gadam bijis Rīgas Jaunā teātra kora diriģents, piedalījies daudzos koncertos, rakstījis mūzikas recenzijas. Darbu pārtrauc I Pasaules karš. 1915. g. Kažociņš beidza kara skolu un tika iedalīts kā virsnieks armijā. Pēc kara atgriežas dzimtajā pagastā, kur turpina komponēt.

K. Kažociņš atstājis 24 kora dziesmas, 5 klavieru miniatūras. Visiem pazīstama dziesma, kas ir viņa pēdējā kompozīcija — «Kā gulbji balti padebeši iet».

VIOLA, īstajā vārdā Leontīne **Blaua**, dzimusi 1878. gada 11. oktobrī — dzejniece, kas jau ar pirmajiem dzejoļiem saviļņoja lasītāju. Viola ir arī viena no pirmajām latvietēm, kas darbojusies kā aktrise Vācijā, dramatisko izglītību ieguvusi Berlīnē, Šterna dramatiskajosursos.

Kādu laiku bijusi skolotāja Āraišos, vēlāk atvērusi elementārskolu Rīgā, Stabu ielā 49.

Sākoties pirmajam pasaules karam, slimības un dvēseles pārdzīvojumu nomākta, viņa atgriežas no ārzemēm savās tēva mājās Taurupē, kur Blauī piedzīvo no austrumu varas kara un revolūcijas vētrās tik daudz ciešanu un posta, kā reti kāda cita latviešu dzimta.

Violas 4 brāļi — **Jānis, Roberts, Leopolds un Eduards** ir **Lāčplēša ordeņa kavalieri**, 3 aizvesti Sibīrijas tundrās.

RŪDOLFS JIRGENS — psihologs, dzimis Taurupē, Kalna Jurēnu mājās 1869. gadā.

Studējis Petrogradā Vēstures un filoloģijas institūtā, tad Berlīnes Universitātē filozofiju, mākslas vēsturi un sabiedriskās zinātnes.

Sarakstījis daudz zinātnisku darbu. 1937. gadā ievēlēts par profesoru Latvijas Universitātē Filozofijas — filoloģijas fakultātē.

Taurupietis ir arī Latvijas Universitātes ķīmijas profesors ALEKSANDRS LIEPIŅŠ, dzimis 1880. gadā. Studējis Petrogradas Universitātē, kur darbojies arī kā asistents, vēlāk kā docents.

1930. gadā aizstāv doktora disertāciju, ievēlēts šini gadā arī par ķīmijas profesoru. Sarakstījis daudz zinātnisku darbu.

Taurupes Ličukrogā 1878. gadā dzimis ģenerālis RŪDOLFS BANGERSKIS, bijis kara ministrs. Par kaujas nopelniem apbalvots ar daudziem Latvijas un ārvalstu ordeņiem.

Taurupieši ir BRĀĻI KRODERI, bijušā Madlienas un Aderkašu pagasta darbveža, enerģiskā sabiedriskā darbinieka Jāņa Krodera dēli.

ARTURS KRODERS pazīstams kā publicists. Kara un vēlākos juku laikos vada un strādā līdzī vairākos nacionāla virziena laikrakstos. No darbiem minami: «Prūšu un baronu sazvērestība pret Latvijas valsti», «Domas par latvju kultūru», «Cilvēka mērķi» u. c.

ROBERTS KRODERS (dzimis 1892. gadā) — rakstnieks un žurnālists. Daudz rakstījis par kultūras jautājumiem un teātra kritiku. Bijis Izglītības ministrijas mākslas un kultūras lietu konsultants. Darbi: «Monogrāfijas par Amtmani-Briedīti», «R. Vāgners», drāma «Pēdējais tilts». Tulkojis ap 90 ievērojamu daiļdarbu.

Taurupes «Kaļvos» 1893. gadā dzimis izcilais Latvijas rūpnieks un organizators MĀRTIŅŠ EDUARDS KALNIŅŠ. Studējis Jēnā ķīmiju, bijis ķīmiskās fabrikas «M. Kalniņš» īpašnieks un A.—S. «M. Kužņecovs» direktors. Kalniņš varēja noderēt jaunatnei kā gaišs paraugs saimnieciskās uzņēmības ziņā, sevišķi rūpējies arī par māju un saimniecības ēku skaistumu.

1893. gadā Taurupes «Sarkalnos» dzīvojis Latvijas Lauksaimniecības kameras ģenerālsekretārs, agronoms KĀRLIS SALIŅŠ.

EDUARDS KALNIŅŠ — ģenerālis, Lāčplēša ordeņa kavalieris — dzimis Taurupes ciema

Plaužu mājās 1876. gadā. Piedalījies krievu — japaņu un I Pasaules karā. 1919. g. bijis virspavēlnieka štāba priekšnieks, vēlāk artilērijas inspektors, 1926. un 1928. gadā — kara ministrs. 1920. gadā Kalniņš bija Latvijas miera delegācijas loceklis Maskavā. Darbojies kā lektors kara mācību iestādēs un sarakstījis arī vairākus rakstus par militāriem jautājumiem.

Ar Taurupes vārdu saistās arī M. KRIEVIŅA darbs «Taurupē — viss kā Latvijā». Darbība notiek tālajā Krasnodaras stepē, kur izveidota latviešu kolonija. Pirmie, kas tur iebraukuši, bijuši taurupieši. Tad bija kolonija, vēlāk izveidojies kolhozs, kas tāpat arī saucās — «Taurupe».

ARTURS MEŽAKS gan ir dzimis un dzīvojis ilgu laiku bijušā Plāteres pagastā, bet ar paveikto darbu ir pelnījis, lai goda vietā viņu turētu ne tikai Taurupē, bet arī Madlienā, Meņģelē, Ņeipenē, jo apkopojis milzīgu daudzumu materiālu par šo ciemu vēsturi un to ievērojamiem cilvēkiem.

Ievērojams viens no viņa darbiem ir «Madlienā — Meņģeles draudze pagātnē un tagadnē» (1938.).

ROBERTS CIRULIS (1886.—1970.) dzimis Taurupes ciema «Druvās», gudrs, interesants cilvēks.

Mācījies Pēterpilī, runāja brīvi 8 Eiropas valodās, strādājis kā augstskolas pasniedzējs, neskaitāmiem jauniešiem palīdzējis izstrādāt kursa darbus un diplomdarbus. Pēc profesijas — vēsturnieks.

Nepamatoti bijis izsūtīts, pēc atgriešanās Latvijā rehabilitēts, bet tomēr mūža nogalē strādāja par pastnieku.

Muzejā var iepazīt arī skolas un bijušās saimniecības «Taurupe» vēsturi.

Kopumā var sacīt, ka Taurupe ir bagāts novads ar ievērojamiem cilvēkiem.

Muzeja otrajā stāvā regulāri tiek rīkotas mākslas darbu izstādes, tikšanās ar māksliniekiem u. c.

2. Netālu no muzeja ēkas un ciema centra paceļas MUCENIEKU KALNS, gleznaina tā apkārtnē, iemīļota slēpotāju vieta ziemā.

Kalna virsotnē ir mājas «Mucenieki». Stāsta, ka šīs mājas saimnieki kādreiz bijuši prasmīgi alus darītāji.

3. Kalna pakājē, meža malā ir 3 dzidri avotiņi, no tiem arī sākas TAUKĀTNITES UPE, tās apkārtnē ir avotaina. Ziemā upīte neaizsalst pat 40° salā, bet vasarā ūdens dzidrš un vēss.

Taukātnīte ir ļoti likumota, kaut gan tai tagad daudz pāri nodarījusi meliorācija, kas mainījusi un iztaisnojusi vienā daļā tās tecējumu.

Upīte tek garām bijušajām Vecdzirnavām, pienotavai un netālu no Zvaniņu mājām ietek Ogres upē.

● MARSRUTS Nr. 3 ●

1. Taurupes muzejs, tā apkārtnē.
2. Aderkaši, Sarkalni.
3. Komponista Kažociņa ģimenes kapi.

1. Apskatot bijušās muižas parku, ir interesanti ieiet kādreizējās muižas telpās un no otra vai trešā stāva palūkoties uz parku, cik ainaviski skaisti tas veidots, lai uz visām pusēm būtu skata laukumi, lai skatam pavērtos dīķis, kas bagāts ar zivīm, skats uz lielo mežu u. c.

Acis priecē arī ceļš no muzeja uz ciema centru, jo ceļa abās pusēs šalko zaļās kļavas, kas skaistas ir katrā gadalaikā, īpaši pavasarī un rudenī. Šis ceļa posms visā krāšņumā ir sakārtotā atklātņišu komplektā «Pa Latvijas ceļiem».

Ceļā Taurupe — Madliena šķērsojam Taukātnītes upīti.

2. ADERKAŠU krustojumā nogriežamies pa Madlienas ceļu, pa kreisi — ceļš uz Meņģeli.

Piestājam nedaudz pirms Sarkalnu mājām, kur ceļa kreisajā pusē meliorētajās platībās aug viens vientuļš kociņš, tur kādreiz atradās Aderkašu ķieģeļceplis, kas apgādāja ar šo derīgo būvmateriālu. Tas vēl darbojās šī gadsimta 50. gados un apgādāja vai visu bijušo Ērgļu rajonu, jo Taurupē māla ir pietiekami.

Atcerēsimies, ka SARKALNU MĀJĀS dzīvojis Latvijas lauksaimniecības ievērojamais agronomis Kārlis Saliņš. Ilgus gadus tur dzīvoja māsa Minna Saliņa. Viņa beigusi Priekuļu lauksaimniecības skolu, ciemā pazīstama kā aktīva pašdarbiece, īpaši paticis teātri spēlēt. Taurupieši 30. gados iestudējuši tādas lugas, kā J. Janševska «Dzimtene», skolas parkā izrādīti «Vermlandieši» u. c. Šajās lugās dejas palīdzējusi sagatavot Nopelniem bagātā kultūras darbiniece Milda Lasmane. Minna Saliņa rakstīja dzeju, atmiņu stāstus, bet pārējais brīvais laiks tika atvēlēts ziediem, jo to pie šīs mājas netrūka no agra pavasara līdz vēlam rudenim.

Sarkalnu mājas kādreiz dēvētas par Zarkalniem, jo te atradies mežs, bet pēc lūduma nolīšanas daudz vēl bijis zaru.

Pie Sarkalnu mājām ielejā ir zivju dīķis, kurā ietek Sarkalnu upīte, kas iztek no avotiņa pie Lāciņu mājām.

3. Pa skaistu meža ceļu dodamies uz bijušo LIELŪŽU MĀJU vietu, kur dzimis komponists un kordiriģents KĀRLIS KAŽOCIŅŠ. Fotografija, kur redzamas Lielūžu mājas, ir ciema muzejā, ko savā laikā iemūžināja fotomākslinieks Juris Krieviņš.

Netālu no Lielūžu mājvietas, meža ieskautā kalniņā, ir Kažociņu ģimenes kapi, kur dus arī pats komponists.

K. Kažociņa kora dziesmu melodiju skaistums bijis ne tikai Latvijas, bet, pateicoties Reitera kora koncertceļojumiem, arī ārvalstu klausītāju sirdīs.

● MARSRUTS Nr. 4 ●

1. Taurupes parks, muzejs.
2. Vecjauži — gleznotāja V. Purvīša dzimtās mājas.

1. Apskatot MUZEJU un izejot no TAURUPES PARKA, jāatceras arī, ka parka un ceļa apstādītajām skaistajām kļavām dzejnieks Gūnārs Selga uzrakstījis dzejoli «Zaļā kļava».

Ceļā uz Vecjaužiem šķērsojam Steķu kalnu, no kura paveras skaistas ainavas. Pa ceļam redzam Kaktiņu un Cielavu mājas, kur veidojas zemnieku saimniecības.

Apkārtne lielākoties aizaugusi alkšņiem un kārkliem, jo nav jau vairs veco zemnieku, kas apkopa katru grāvmalīti.

2. Aiz kārkļu krūmiem pavīd skaista sarkanu ķieģeļu ēka, kur dzīvojis latviešu tautas ievērojamākais gleznotājs V. PURVĪŠIS. Purvīša ainavām bija lemts ienest latviešu tautas daiļradē lielu ideālu mākslu. Purvīša gleznas sagrāva Rīgā kultivētās vācu birģeliskās mākslas priviļģijas.

Meistara darbi glabājas daudzos pasaules muzejos. Liela daļa (to vidū daudzi nozīmīgi darbi) gājuši bojā kara ugunīs.

Uz dzīvojamo māju ved skaista liepu aleja. Šeit dzīvo gleznotāja attāla radiniece.

● MARSRUTS Nr. 5 ●

1. Kurmjā krogs.
2. Lakstene, Plaužezers.

1. Ciema centra ceļu krustojumā atrodas bijušais KURMJA KROGS.

Nostāsti vēstī, ka strādnieki, būvējot krogu, iemūrējuši sienā kurmi, tādēļ mantots šāds nosaukums.

Rīgas šosejas malās bijuši daudz krogu, jo tad uz Rīgas pilsētu devās ar zirgiem, vajadzēja tos atpūtināt, pabarot, vīri iedzēra alu.

Taurupes teritorijā bijušie krogi: Medņu krogs, Kurmju krogs, Pīsu krogs, Lielmežkrogs, Pelnu krogs, Plaužu krogs.

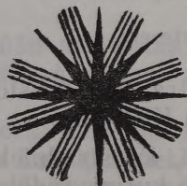
Kurmja kalna pakājē 20.—30. gados katru pavasari un rudeni notikuši gadatirgi, par ko veci ļaudis stāsta interesantus nostāstus.

2. Turpinot ceļu Rīga — Lubāna, nonākam LAKSTENES KALNĀ, kas nozīmē augstā nora (vācu Hochenheide) — svētais kalns, kur agrāk bijusi ziedošanas vieta, augsta vieta, apaugusi ar ozoliem.

No Lakstenes kalna paveras tāla un skaista ainava uz visām pusēm. Kalna pakājē redzams arī PLAUŽU EZERS, kura platība 0,92 km², garums 1,7 km, platums 0,6 km, lielākais dziļums 7,0 m. Ir 2 nelielas pietekas, iztek strauts uz Mazo Juglu. Ezers un tā apkārtnē ir iemīļota mednieku un atpūtnieku vieta. Līdzās ezeram atrodas plašs priežu un jaukto koku mežs, kas bagāts ar ogām, bet īpaši daudz te sēņu. Ezerā galvenās zivis ir plauži, no kā ezers guvis nosaukumu.

Inta Antone,

Taurupes novadpētniecības muzeja
vadītāja

● ADERKAŠU PILSKALNS ●

Ogres rajonā ir vairāki pazīstami pilskalni (Lielvārdes, Plāteres, Ķoderu, Ogres u. c.), par kuriem ir daudz rakstīts. Tie ir pētīti un labi zināmi, bet ir arī tādi pilskalni, kuri nekad plašāk rakstos nav pieminēti. Viens no tādiem mazāk pazīstamiem pilskalniem ir Aderkašu pilskalns Taurupes pagastā.

Aderkašu pilskalns atrodas apmēram vienu kilometru uz dienvidaustrumiem no Aderkašiem un ap 100 m uz austrumiem no Aderkašu kapsētas, tomēr senais nocietinājums tā ieaudzis mežā, ka atrast to nav nemaz tik viegli. 300 m uz dienvidaustrumiem no pilskalna ir pagājušā gadsimta sešdesmitajos gados celtā Aderkašu pareizticīgo baznīca, kurā ilgus gadus par priesteri kalpoja pareizticīgais latvietis Indriķis Straumīte, vairākkārt izdotās grāmatas «Pareizticīgā latvieša piezīmes» autors.

Aderkašu pilskalns virs tuvākās apkārtnes izceļas par 15—17 metriem, taču kalna stāvs, lai arī kokiem noaudzis, ir visai monumentāls, jo tas atrodas augstienes stūrī, kas izceļas virs Taukātnītes upītes — Ogres labā krasta pietekas — purvainās ielejas. Pilskalns ir konusveidīgs, nedaudz stiepts ziemeļu — dienvidu virzienā. Tā rietumu mala ir pietiekami stāva, lai te neveidotu mākslīgas aizsargbūves, toties abos lēzenākajos pilskalna ziemeļaustrumu un dienvidu galos izveidotas pat divas terases. Tās veidojot, tika pastāvinātas kalna nogāzes, bet pašās terasēs — būvēti koka nocietinājumi, kuru paliekas virs zemes, protams, līdz mūsu dienām nav saglabājušās. Pirmā terase veidota piecus metrus zem pilskalna plakuma līmeņa, un tā, būdama trīs līdz piecus metrus plata, ieloko pilskalnu no trijām pusēm. Otra terase septiņus astoņus metrus zem plakuma līmeņa veidota tikai mazāk stāvajās kalna pusēs. Tādā

veidā ir nocietināts 25×18 m liels, ovāls, kumps, pilskalna plakums, kurā kādreiz bijušas ļaužu mītnes un būves. Par tādām vistiešāko liecību sniedz kultūrslānis, bet tas intensīvāks ir pilskalna austrumu pusē. 1980. gadā augšējā terasē pret Aderkašu kapsētu zem izgāzta koka saknēm kultūrslānī izdevās atrast vairākas bezriepas trauku drūpošas lauskas, kas var dot kādus pieturpunktus Aderkašu pilskalna vecuma noteikšanai. Otrs tāds netiešs pieturpunkts ir Ozolēnu (arī Lejasspeltu, Aderkašu) vēlā dzelzs laikmeta (mūsu ēras 10.—12. gs.) senkapi, kas atrodas Ogres upes labajā krastā nepilna kilometra attālumā no Aderkašu pilskalna. Varētu uzskatīt, ka gan senkapi, gan pilskalns attiecas uz vienu un to pašu laikmetu.

Aderkašu pilskalns nav īpaši vareni nocietināts, arī tā plakuma nelielie izmēri neliecina, ka tajā savā laikā būtu uzturējies lielāks ļaužu vairums. Jau pilskalna atklājējs novadpētnieks K. Rozītis 1945. gadā savā ziņojumā rakstīja, ka Aderkašu pilskalns radies jaunākos laikos (protams, senvēstures nozīmē) un bijis izmantots kā meža slēptuve. Tomēr, lai arī cik nedroši būs bijuši Aderkašu pilskalna nocietinājumi, tas uzlūkojams par īstu senču pilskalnu un kā tāds ir nozīmīgs senvēstures piemineklis.

Juris Urtāns,

vēstures doktors

Dzīvot ir skaisti, starp citu, arī tādēļ, ka var ceļot.

N. Prževalskis

Atgriezoties no Austrālijas ceļojuma es ar at-
svešinātu un svaigu skatienu atkal no jauna
ieraudzīju ziemeļu zemes tik pasakaini daudz-
veidīgo skaistumu, arī poētismu, kas tieši no
dabas ieaudzis mūsu tautas domāšanā.

Uldis Zemzaris

● TŪRISTU ĒTIKAS PAMATĒZES ●

1. Ievēro cieši ekskursijas vadona aizrādījumus, sevišķi laika sadalīšanā un necel pēc tam iebildumus, ja caur to tev celsies nepatīkšanas.

2. Neuzskati ekskursijas vadoni par savu kalpu un neprasi no viņa personīgus pakalpojumus.

3. Baudi no apkārtnes, kas baudāms, bet neprasi to, kā nav.

4. Neplāc puķes, nemīdi zāli, neaplauz kokus un krūmus, jo pēc tevis taču nāks vēl simtiem citu tūristu.

5. Izturies saudzīgi pret cita īpašumu un nedari nevajadzīgus zaudējumus viesnīcās vai apmešanās vietās īpašniekam: nelieto viņa dvieļus, priekškarus v. tml. zābaku tīrīšanai, neskrambā viņa mēbeles, nededzini ar degošu papīrosu viņa galdautu un grīdsegas, nelej tinti uz galda utt.

6. Ja prasi no citiem tīrību, tad vispirms ievēro to pats.

7. Neprasi, lai visur būtu tā, kā pie tevis mājās.

8. Nedomā un nerunā ceļojuma laikā par dienesta lietām un citām ikdienišķām rūpēm, jo šīs lietas pašas pie tevis nāks, kad būsi atgriezies mājās.

9. Ja neceļo viens, tad ievēro, ka taviem līdzceļotājiem ir tās pašas tiesības kā tev.

10. Neaizņem otru vietu, ja esi vienu jau aizņēmis vai vismaz atbrīvo pirmāk aizņemto.

11. Neesi nelaiņš pret citiem.

12. Neesi lielīgs, netaisi vairāk trokšņa nekā vajadzīgs. Neesi izšķērdīgs un neesi arī skops, sevišķi pret tiem, kuru pakalpojumus tu izlieto.

13. Nerunā ekskursijās par politiku, reliģiju un nacionālismu un esi iecietīgs pret citādi domājošiem.

14. Neaizmirsti, ka ārzemēs pēc tavas uzvešanās spriež par visu tavu tautu.

15. Nerunā ekskursijās par politiku, reliģiju un neaizmirsti, ka tas klausītājiem reiz var arī apnikt.

16. Ceļojumam paredzētos līdzekļus sadali vienmērīgi.

17. Nedusmojies un neizrādi to citiem, ja ekskursijā viss nav sanācis, kā tu vēlējies.

Kad tu visu to ievērosi, tu lietderīgi baudīsi savu ceļojumu, būdams patīkams ceļa biedrs visiem līdzceļotājiem!

No žurnāla «Tūrists» (1930. gads)

Ogresmuižas parka brīnums — stārķu kolonija. 1938. gadā nosalušajos ozolos bijušas vienkopus pat 30 ligzdas

MAZozOLI

Mazozoli ir attālākais pagasts ZA no rajona centra, 57 km no Ogres. Tuvākās apdzīvotās vietas: Taurupe — 5 km, Ērgļi — 14 km. Robežojas ar Cēsu rajonu (Zaube, Skujene) un Madonas rajonu (Jumurda, Sausnēja). Attālums līdz Rīgai — 86 km.

Pagastu šķērso dzelzceļa līnija Rīga — Ērgļi (pieturas: Līčupe, Baltava) un autoceļš Rīga — Madona. Ir autobusu satiksme.

VISPĀRĪGS RAKSTUROJUMS

Pagasta platība — 100,7 km². Iedzīvotāji — 804 (1997.). Centrs — BRAKI (Līčupe). Vecās apdzīvotās vietas — OGRESMUIŽA (Vecogre) un MAZUZOLI (ap bijušo Vītņēnu muižu).

KLIMATS

Tā kā Mazuzoli atrodas Vidzemes Centrālās augstienes R malā, klimats šeit skarbāks nekā citur Ogres rajonā. Vasara ir par 20 dienām īsāka kā Daugavas krastos. Vēlas pavasara un agras rudens salnas. Sniega kārtā biežāka (ap 40 cm) un nokūst apmēram 2 nedēļas vēlāk kā rajona centra tuvumā.

RELJEFS

Virisma nelīdzena. Nolaideni pakalni mijas ar purvainiem mežiem. Augstākais pakalns — GRIGUĻKALNS (150 m) — sasniedz gandrīz pusi Gaiziņa augstuma. Nedaudz zemāki ir DZEGUŽKALNS un VANAGKALNS.

Visur daudz akmeņu, dižākais no tiem — Lazdiņu akmens «Kariete». Neparasts ir ap 30 m garais akmeņu krāvums Naružas augštecē — Velna grāvis.

ŪDEŅI

Novada dabu krāšņu dara ne tikai viļņotais reljefs, bet jo sevišķi ūdeņi — likumotās, gravainos senkrastos plūstošās upes.

Pa pagasta D robežu tek OGRE (kopējais garums 188 km, sākas pie Nesaules kalna Madonas rajonā, ietek Daugavā pie Ogres pilsētas). Pagasta teritorijā ir viens no straujākiem Ogres posmiem. Starp NARUŽAS (12 km) un LĪCUPES (32 km) ietekām uz 7,8 km kritums ir 10,1 m.

Bez minētajām Ogres labā krasta pietekām vēl jānosauc VEDZE — 12 km gara Līčupes pieteka, Z robeža ar Cēsu rajonu.

Visas šīs upes ir interesantas, bagātas skais-tām ainavām. Vietām sastopami smilšmāla krasta atsegumi. Lielākais un krāšņākais no tiem — Līčupes krasta atsegums pie «MEŽMA-ĻIEM». Ne mazāk iepriecina mazupītes, kas īsā-kas par 10 km: Simtiņa, Suņupe, Cēsīte, Smilg-upe, Mušķupe, Kazupīte, Bulavu upīte u. c. Šīs mazās upītes nereti, pretī katrām mājām, sauc citā vārdā.

Ezeri izvietojušies Z daļā. Lielākie no tiem: Plakaņu, Bišņu, Lielais Vaukšu un Mazais Vaukšu ezers.

DABA

Mazozolu flora tikpat bagāta, cik daudzvei-dīga tās ainava. Pagasta nosaukums nav ne-jauši izvēlēts. Ne visi Latvijas novadi var lepo-ties ar tādu ozolu bagātību. Rajona dižkoku uz-skaitē no tiem uzņemti 7, bet OZOLKALNU OZOLS ir republikas nozīmes dižkoks ar ap-kārtmēru 5,6 m.

Meži pārsvarā vēris (68 procenti). Mežos un upju krastos daudz bērzu, egļu, apšu, gobu, ievu un lazdu. Pļavās un upju senlejās uzzied Lat-vijā maz izplatīti ārstniecības un dekoratīvie augi (ozoliņu saulkrēsliņi, dzegužkurpītes, naktsvijoles, lielas vizbuļu un maijpuķīšu au-dzes). Rajona reto un aizsargājamo augu uz-skaitē nonākusi Vedzes daudzgadīgā mēnesene (latīn.: *Lunaria rediviva*).

Ne mazāk bagāta novada fauna. Mežos mīt stirnas, aļņi, mežacūkas, lapsas, jenotsuņi, re-tāk — beбри un ūdri. Dzirdamas visu putnu bal-sis, var ieraudzīt dzērvi, pūci, rubeni, griezi, dzeguzi. Par ikdienas pavadoņiem šeit uzskata stārķus, kraukļus, vanagus, sīļus.

Ogresmuižā apskatāms Latvijas dabas re-
tums — BALTO STĀRĶU KOLONIJA. Skais-
tākās dabas ainavas — pie LĪCUPES IETE-
KAS Ogrē un ap Dzegužkalnu.

VĒSTURE

Pagasts savu pašreizējo nosaukumu nes tikai
kopš 1960. gada. Tā senais nosaukums — Ogrē
(vāc.: Oger, Ogershof, Ogerhof; krieviski: Oger-
skaja).

Senākās ziņas par Ogrī atrodas no 12.—13.
gadsimta. Visvalža valdīto Jersikas kņazisti
1209. gadā nomainīja Livonijas ordeņa valsts,
Rīgas virsbīskapija ar vasaļa pili Ērgļos un
bīskapa pili BALTAVĀ (jeb ALTENĒ).

16. gadsimts nāk ar Livonijas karu un poļu
pārvaldīto Pārdaugavas hercogisti. 17. gs. sā-
kumā ar nīknām kaujām poļus nomaina zviedri,
bet kopš 1710. gada līdz 1917. gada revolūcijai
Cēsu apriņķa Ogres pagasts ietilpst Krievijas
impērijas Vidzemes guberņā.

Latvijas Republikas laikā (1920.—1940. g.)
Ogrē ir viens no 40 Cēsu apriņķa pagastiem.
1946. gadā Ogres pagastu sadala 2 ciemos:
Ogres un Mazozolu, kas 1950. gadā nonāk jaun-
dibinātā Ērgļu rajona sastāvā. 1954. gadā abi
ciemi atkal apvienoti vienā, kas ar Mazozolu
vārdu 1960. gadā, likvidējot Ērgļu rajonu, pie-
vienots Ogres rajonam (Ogres pilsēta savu sta-
tusu ieguva tikai 1928. gadā, kopš 19. gs. otrās
puses — Pierīgas vasarnīcu rajons Ikšķiles pa-
gastā).

VĒSTURES PIEMINEKĻI

Republikas nozīmes arheoloģijas piemineklis
— Ogres pilskalns pie «Pilskalniem».

Vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis:

— Baznīcas vieta pie «Vaukšiem»,

— Senkapu uzkalniņš starp «Damāriem» un
«Vaukšiem»,

- Pelicēnu senkapi,
- Jāņa kalns jeb Baznīckalns (pie «Kestērāta»),
- Griguļkalns — nocietināta senvieta (pie Mazozolu muižas).

Vietējās nozīmes vēstures pieminekļi — piemiņas akmens padomju armijai (pie kluba) un piemiņas akmens sarkanā terora upuriem (1991.).

Aizsargājamo pieminekļu sarakstā nav nokļuvušas abas pagasta MUIŽU TERITORIJAS: Ogresmuiža un Viņņēnu muiža. Abas pils nodedzinātas 1905. gada nemieros, atjaunota un šodien apdzīvota tikai Mazozolu (Viņņēnu) muiža. Saglabājušās un daļēji izmantotas muižu saimniecības ēkas. Muižu parki ar veciem kokiem un dīķiem saglabājušies fragmentāri, prasa kopšanu.

KULTŪRAS VĒSTURE

Ar pagasta vēsturi saistīti rakstnieku R. Blaumaņa, K. Jēkabsona, P. Blaua, A. Meziša, Violas, R. Ventas, A. Gobas un aktieru E. un P. Liepiņu vārdi.

Skolu vēsture izpētīta no 18. gs. septiņdesmitajiem gadiem.

SAIMNIECĪBA

Pagasta ekonomikai lauksaimniecisks raksturs. 30. gadu vidū šeit bija 231 zemnieku saimniecība ar 2957 ha aramzemes un attīstītu lopkopību. Bija savi produkcijas pārstrādes uzņēmumi: 3 ūdensdzirnavas, piensaimnieku sabiedrības «Straume» pienotava un 2 krējotavas. Bija visu amatu meistari.

Pēdējais pusgadsimts pagājis kolektīvās ražošanas eksperimentos. 1949. gadā tika izveidoti 4 kolhozi, 50. gados tie apvienoti 2 lauksaimniecības arteļos. Kopš 1957. gada pastāvēja Oškalna padomju saimniecība (no 1989.

gada valsts saimniecība «Līčupe») ar 3274 ha lauksaimnieciski izmantojamās zemes un 300 strādājošajiem. 1992. gada martā tā pārveidota par paju sabiedrību «Līčupe» ar 155 strādājošajiem. Pēc gada izirusi.

Ar 1990. gadu blakus nesekmīgajai lielražošanai sāka veidoties individuālās zemnieku saimniecības. 1997. gada pavasari uzsāka 39 zemnieku saimniecības.

Vietējās nozīmes rūpniecības uzņēmumu nav. Pagasta iedzīvotājus apkalpo 2 veikali, sadzīves pakalpojumu punkts, Mazozolu pamatskola, bērnudārzs, klubs, bibliotēka, feldšeru un vecmāšu punkts, Līčupes sakaru nodaļa.

IETEICAMIE TŪRISMA MARŠRUTI

Lai iepazītu Mazozolu pagastu, tiem, kas ceļo kājām, izmantojot sabiedrisko transportu, ieteicami 2 pārgājieni.

○ 1. pārgājiens.

Stacija Līčupe — Ogres pilskalns — Ogresmuiža — Baznīckalns — stacija Baltava (apmēram 10 km, braucot ar vilcienu, vai 13 km, braucot ar autobusu).

○ 2. pārgājiens.

Autobusu pietura «Mazozoli» — Velna grāvis — Mazozoli (muiža) — centrs (autobusu pietura «Līčupe» — apmēram 15 km, braucot ar autobusu, vai 18 km, braucot ar vilcienu).

○ Automaršruts.

Īsais variants — 33 km (ar iespējamiem papildinājumiem līdz 50—70 km.)

Pagasta R robeža — stacija Līčupe — «Indriķēni» — «Mežmaļi» (— «Vecgrīvi» + 3 km kājām) — «Indriķēni» (+4 km) — «Riekstiņi» — «Pilskalni» (Ogrespilskalns) — Ogresmuiža —

Ogres HES — Ogresmuiža (+ 3 km) — **Baznickalns** — stacija **Baltava** — «**Smilgas**» — Kaķarags — stacija Roplainē — «**Pelīcēni**» — «**Smilgas**» (+ 20 km) — «**Spilvi**» (Velna grāvis) — «**Sujēni**» — «**Jesperī**» (— «**Bisnes**» — «**Vaukši**» — «**Damāri**» + 3 km kājām) — «**Sujēni**» (+ 6 km) — **Mazozoli** (Viņņēnu muiža) — «**Vīndedzes**» — Vedze — «**Vīndedzes**» (+ 5 km) — **Mazozoli** — centrs.

Anotācijas (apskatāmie objekti pilnīgā automašruta secībā).

● 1. **PAGASTA R ROBEŽA** tagad ir Rīgas — Ērgļu dzelzceļš (agrāk — Līcupe). Sarkanā ķieģeļu ēka pie pārbrauktuves — vecā Taurupes skola, tagad — skolotāju dzīvokļi. Tālāk uzkalnā — bijušais Medņa krogs. Zīme «**Mazozoli**» pie Līču dzirnavām ievada pagasta centru.

● 2. **LĪČU DZIRNAVAS** (gara koka ēka ceļa labajā pusē) darbināja Līcupes ūdens, kas pienāca pa kanālu un strautu. Ir saglabājušās dambja paliekas viņpus Līču kapiem. Straume bieži izrāvusi gultni, un kanāli vairākkārt atjautoti. Dzirnavu un Taurupes Līču kroga (pamatu paliekas ceļa pretējā pusē, tuvāk tiltam) saimnieks 30. gados bija Roberts Bumbērs. 1941. gadā viņu izveda, bet kara gados dzirnavas vēl saveda kārtībā. Dažus gadus darbojās, tad tās atzina par nevajadzīgām, un iekārtu pārveda citur. Tagad tur saimnieko mantinieki.

● 3. **LĪČU KAPI** (jeb Līčkalniņš, uzkalns pārsimt metrus pa kreisi pret dzirnavām) atvērti 1936. gadā, apbedot Ogres aptiekas provizori Mildu Rozenšteinu. Iepriekš šeit bija tikai 1917. gadā apglabāto septiņu karavīru kapa vieta. Kapos apglabāta Taurupes dzejniece un aktrise Viola (īstā vārdā Minna Leontīne Blaua, 1878.—1944.) un R. Blaumaņa iecerētā Anna

Kārkliņa (dzim. Pakalniete, 1864. —1950.) no Aderkašu pagasta «Kaukēniem».

● 4. LĪCUPE — 32 km gara Ogres labā krasta pieteka, kas senākos avotos saglabājusi arī citus nosaukumus: Līce, Atstere, Atstīrve, Astera; augštecē — Koņa, Melnupe. Līdz padomju laikam bijusi pagasta robeža ar Taurupes (Aderkašu) pagastu un Cēsu apriņķa robeža ar Rīgas apriņķi.

Sākas Cēsu rajonā aiz Klīgenes. Baseina platība 174 km², kritums 95 m. Baseinā 14 ezeru, lielākā pieteka — Vedze (12 km).

● 5. OGRES LĪCU KROGS atradās pāri Līcupes tiltam pa labi (kokos ieauguši akmeņi ceļmalā pirms ciemata notekūdeņu attīrīšanas iekārtas, uzbūvētas 1983. gadā).

Krogu 1908. gadā no Ogresmuižas barona fon Pandera rentēja Konrāds Asmuss (iepriekš te saimniekoja Kārlis un Minna Liepiņi). Ēkas augšstāvā bija 13 istabas viesiem. Blakus pakrastē atradās kūts un klēts, pret kūti — stadulas viesu zirgiem un lopiem, kurus dzina uz Rīgu pārdot. Otrpus ceļam (redzamas mūru paliekas) bija kroga smēde un pagrabi.

Kā stāstīja krodzinieka dēls Helmutas Asmuss, krogā svētdienās mīlēja pulcēties vietējie jaunieši padejot. Par pārmērīgu dzeršanu nevarēja žēloties. Pagasta tirgus dienās (10. oktobris un 23. jūlijs), tad gan bija lielā peļņa (nodzēra ap simts mucu alus, pa 200 stopiem katrā).

Abi Līču krogi sagrauti bargajās 1944. gada septembra kaujās. Pēc kara Asmusi uzcēla tagadējo «Līču» māju, augstāk pakrastē.

● 6. STACIJA «LĪCUPE» (1 km, nogriežoties pa labi Ogresmuižas ceļā gar Livānmāju rindu). Dzelzceļa līnija Rīga — Ērgļi atklāta 1937. gada 10. oktobrī. Vecie iedzīvotāji atceras, ka bijis jau uzsnidzis un ragavās braukuši ska-

tīties pirmo vilcienu. Līdz tam tuvākā dzelzceļa stacija bijusi Koknese (40 km).

Dzelzceļa tilts pār Līčupi (paejot pārsimt metru pa sliedēm uz Rīgas pusi) — viens no Latvijas augstākajiem dzelzceļa tiltiem (augstums — 13 m, garums — 38 m).

● 7. «MEŽMAĻI», LĪČUPES KRASTA ATSEGUMS (turpinot ceļu līdz Indriķēniem, nogriežas pa labi). «Mežmaļi» — labi saglabāta mūra ēka, vecsaimniecība meža ielokā uz pakalna Līčupes senkrastā, kuru apdzīvo īpašnieku ceturtā paaudze.

Apejot mājas pagalmu un sakņu dārzu, no noras paveras lielisks skats uz Līčupi dziļā gravā. Upe šeit met asu līkumu, kreisajā krastā veidojot plašu smilšmāla atsegumu.

● 8. «VECGRĪVI», LĪČUPES IETEKĀ OGRE. No «Mežmaļiem» Līčupe met savas graciozās cilpas pēdējos pāris kilometrus līdz ietekai caur šobrīd pamestu apvidu. Laužoties caur krūmiem aizaugušo krastu, var vērot bebru celtniecības darbus, aļņu un stirnu apmetnes, meža cūku rakumus.

Iznākot klajumā pie bijušajām «Vecgrīvu» mājām, iepriecina brīnišķīgas ainavas ar pakalniem un lejām, koku grupām un Līčupes kraujām.

Pret «Vecgrīviem» Līčupes pretējā krastā, Taurupes pusē atrodas jau sakarā ar Līču kapiem pieminētās «Kaukēnu» mājas, kur ciemojies R. Blaumanis.

Pēdējie metri caur zemu krūmaini, un klāt Ogres upe.

● 9. «PILSKALNI», OGRES PILSKALNS (aiz «Riekstiņu» mājām ceļš pa labi, apmēram 1 km). «Pilskalni» — liela, pagājušā gadsimta, koka ēka, iespējams, viena no visvecākajām pagastā, kuru tās īpašnieks Šīrons saņēma par nopelniem I Pasaules karā. Viņa pēcteči un mā-

jās tagadējie saimnieki šeit vairāk uzturas vasarās. Uzmanības vērtā arī klēts ēka.

Cauri «Pilskalnu» mājas pagalmam ved taka uz Ogres pilskalnu — pagasta senāko rakstos minēto latgaļu apmetnes vietu un republikas nozīmes arheoloģijas pieminekli.

Pilskalns paceļas kā brīnumains kuģis pār Ogres liču klajumiem — 60 m garš un 10—20 m plats senkrasta izbidījums pret upi. Kalns apaudzis ar zāli, nogāzēs, izņemot pret Ogri pavērsto DA pusi — ar kokiem. Tā pakājē vecupes gultne, kur Ogre tecējusi vēl gadsimta sākumā.

Arheoloģiskie izrakumi šeit nav veikti. Māju īpašnieki uzaruši 7 pēdas platu mūra sienu, kas bijusi pils vārtu priekšā un stiepusies no viena Ogres krasta līkuma uz otru. Pēdējos 50—60 gadus šeit vairs nav arts. Kurmju rakumos — melna mītņu zeme, oglītes, sīki akmeņi, kāda māla trauka lauska.

Pirmo reizi pieminēts Nestora hronikā, sakarā ar samierināšanās sapulci starp krievu kņazu un vācu iebrucējiem 1206. gada jūnijā. Ditleba Alnpekes Rīmju hronika min Ogres pilskalnu sakarā ar krievu — zviedru kariem 13. gs. Pirmo pilskalna aprakstu devis 1876. gadā vācu tautības mācītājs G. Firhufs (Vierhuf), 30. gados — E. Brastiņš un J. Mustaps un 1976. gadā V. Urkāns to novērtē kā vēlā dzelzs laikmeta pieminekli.

Saglabājušās teikas un nostāsti par jaunavu, kas nogrimusi vecupes mērkos pie pilskalna, par alām un slepenām ejām ar paslēptiem dārgumiem.

● 10. OGRESMUIŽA (Ogershof)

Atgriezušies uz lielceļa, pēc pārsimt metriem ar strauju nobraucienam mazupītes Simtiņas gravā, nokļūstam Ogresmuižas teritorijā. Pašā upītes krastā uzmanību saista prāva, balta ēka — bijušais muižas spirta brūzis («Brenkūzis»

jeb «Brankūzis» — tā no vācu «Brandhaus» atvasinātā vārda to mēdz saukt vecie ļaudis), kopš 1920. gada — jaunsaimniecība «Pumpuri». Pa kreisi bijusi kolhoza laika zivju audzētava. Tālāk garā ēka — muižas lopu novietne (laidari ar lopkopju dzīvokļiem), vēlāk — jaunsaimniecība «Atvases». Aiz tās vēl kāda saimniecības ēka, kur pirms kara bija ierīkotas elektriskās dzirnavas, bet kolhoza laikā — mehāniskās darbnīcas. No ceļa attālākā māja — «Avotiņi» uzbūvēta uz muižas siltumnīcas («Dreifūža») pamatiem.

Muižas centrs atrodas gleznainā vietā Ogres vecupes krastā pretī T — veida ceļu krustojumam uz Līčupi, Klīgeni un Liepkalni (pēdējais gan savu nozīmi zaudējis, jo nav atjaunots karā sagrautais tilts). Lielākā no novada muižām, kuras teritoriju 1920. gada zemes reforma sadalīja 90 vienībās.

Pils bijusi neliela, pusotra stāva koka ēka, uz senkrasta kraujas malas (apmēram 24×9 m). Nodedzināta 1905. gadā un nav atjaunota. Palikuši kokiem un krūmiem apauguši akmeņi un pagrabi, kur vēl nesen bija iebūvēta kūtiņa. Pēc pils bojāejas muižnieki fon Panderi dzīvojuši blakus esošajā «Ogreskalnā» (vēlāk — pienotava, piena savākšanas punkts).

1920. gada reforma muižu atsavināja, taču Renē fon Panderam (tautā saukts Pēteris) kā kara dalībniekam kopā ar ģimeni (sieva Helga, bērni — Aksels un Helga) piešķīra «Butleru» mājas. Panderi tās pārdeva un aizbrauca. 1920./21. gadā Panders ar savu mašīnu atklājis autolīniju Skrīveri — Braki un vadājis cilvēkus divas vasaras. 1925. gadā vēl bijuši apciemot Ogresmuižu un vizinājuši pagasta puikas Forda automobili. Vecie ļaudis Ogresmuižas Panderus atceras kā laipnus un humānus cilvēkus. Arī vecais barons sāka pārdot zemi zemnie-

kiem dzimtīpašumā agrāk kā kaimiņš Tranzejs Ergļos (jau 1868. g.).

No muižas ēkām vēl saglabājusies graudu kalte — tagadējā dzīvojamā māja «Muižnieki» (pēc kara bijusi Ogres ciema padome), putnu kūts (glītais, sarkanais namiņš, kūts arī šobrīd), klēts («Magazīna») — tagadējie «Ziediņi». Zirgu staļļa drupas — gara, sarkanu ķieģeļu ēka, ar galu pret «Muižniekiem». No pils pa labi saglabājusies smēdes ēka — tagadējie «Ogriņi», kur vēl nesen dzīvoja muižas kalēja dēls Edvīns Švarcs un savā garāžā glabāja nomelnējušu priedes koka laktas blūķi u. c. muižas smēdes relikvijas. Uz Ogres upes pusi redzamas laukakmeņu ēkas paliekas — bijušās muižas dzirnavas. No tām «Ogriņu» virzienā plešas vilkvālēm aizaugušais dzirnavu dīķis, kuru kādreiz uzturēja ozolkoka baļķu aizsprosts uz mazās Simtiņas.

Muižas parks bijis neliels (1,5 — 2 ha), iežogots ar dzeloņstieplu žogu uz krāsota koka mietīņiem cilvēka augumā. Blakus vecajiem ozoliem bijis daudz svešzemju koku, košuma krūmu un ziedošu puķu. Bijuši vairāki dīķi. Vēl tagad labi izskatās varenu sudrabvītoli ieskaudais Smēdes dīķis pretī «Ogriņiem». Stipri aizaudzis un pārpurvojies Lopu dīķis. Centrālo pils lauci labi iezīmē liekta ozolu rinda — ceļš uz «Ogriņiem». Parka krāšņākā daļa bijusi terases pils priekšā. Muižas stārasts Kurmītis (vēlāk jaun-saimnieks aiz «Pilskalniem») tās katru rītu ar slotiņu «uzpulējis», lai kungi pamodušies varētu pa aleju (tās kontūras ar lielām liepām uz dzirnavu pusi vēl samanāmas) doties uz tā saukto Kungu atvaru Ogrē acis izskalot.

Lapegļu stādījumi pie iebraucamā ceļa un aleja (ozoli, liepas, vītoli) līdz Baznīckalnam stādīti 1912. gadā, pēdējā lielkunga kāzu dienā.

Parks ļoti cietis kara un pēckara gados, kad šeit savu darbību izvērta kolhozs «Saules-

kalns», vēlāk apvienotais Oškalna lauksaimniecības artelis.

Ogresmuižas parks glabā dabas brīnumu — balto STĀRĶU KOLONIJU. Divos blakus ozolos aiz «Muižniekiem» redzamas 7+3 ligzdas un vēl kādas 4 pa vienai. Pēc iedzīvotāju nostāstiem senāk bijušas 30 ligzdas, vienā kokā pat 11 vienkopus. Stārķi parku iemilējuši pēc 1938. gada decembra bargā sala (—40° nakti pēc lietus), kad ozoli stāvējuši apsaluši un pus-kaili.

Mūru paliekas ceļu krustojumā nav muižas ēka, tā it kā celta pagasta namam, bet iedzīvotāji atceras kā pienotavu. Sagrauta I Pasaules kara laikā. Jau pieminētais muižas kalējs sācis ēku atjaunot, taču vēlreiz to iznīcināja II Pasaules karš. Laukakmeņus mēģināja izmantot kolhozs saviem celtniecības nolūkiem, bet daudz vis neizdevās no varenajiem mūriem noārdīt.

● 11. OGRES HES, PĀROGRE

Dodoties tālāk taisni gar «Strautiņiem», pa kreisi (šeit grantsbedru vietā agrāk atradās kungu kapenes) un lejup pa Jēziņkalnu, pēc apmēram 1,5 km var nonākt Ogres upes krastā pie bijušā Ogres HES (pēc pēdējās rekonstrukcijas 1956. gadā tās jauda bija 168 kW). Pirms kara šeit bija vācieša H. Erharda ūdensdzirnavas ar vilnas apstrādes darbnīcu, zāģu gateri un elektrisko spēkstaciju, kur bija nodarbināti 4 strādnieki. Vēl senāk šeit atradās tā sauktās Emmas dzirnavas pie Naružas ietekas Ogrē. Bija arī Šmita pārtikas preču tirgotava. Tagad te ir tikai Augstsprieguma elektrisko tiklu atpūtas bāze ar somu pirti.

Tur, kur tagad trosēs pakārtā laipa pret HES-u, atradās skaistākais OGRES TILTS. Tas bija projektēts Ogres kūrortam, tagadējam rajona centram, bet aiz pārpratuma 1906. gada uzbūvēts šeit, sagrauts 1944. gadā.

Viņā pusē, Pārogrē atradās vēl dažas pagasta saimniecības ar savu pasta nodaļu «Skudrās» (dibināta 1932. gadā).

«VECPRIEKŠĒNU» mājās 1856. gadā dzimis vēlākais ērglēnietis, Blaumaņa draugs, dzejnieks un žurnālists Pēteris Blaus. Strādājis par palīgskolotāju Ogres pagastskolā un rakstvedi Ogres pagastnamā. Turpat 1869. gadā dzimis skolotājs un dzejnieks Andrejs Mezītis.

«NAUDICĒNOS» dzīvojis aktieris Edgars Liepiņš (dzimis Alūksnes Zeltiņos 1929. gadā), 1943. gadā šeit dzimis un bērnību pavadījis viņa brālis Pēteris Liepiņš. Aktieru māte tagad dzīvo Mazozolu «Dzintarkalnā» (pusceļā starp Līču dzirnavām un pagasta R robežu).

Netālu no «Vecprieķšēniem», stāvajā Ogres kreisajā krastā atrodas BALTAVAS (JEB ALTENES) PILSKALNS (minēts 1350. gadā; otra Altene ir Aizkraukles rajona apkārtne, minēta 1416. gadā).

1977. gadā šī Pārogres daļa atdota Madonas rajona saimniecībai «Jaunais darbs», jo bija neērti apsaimniekojama bez tilta.

● 12. OGRES 6 KLAŠU PAMATSKOLA, tā sauktā jaunā skola, celta 1874. gadā, pārbūvēta 1929. gadā, paplašinot 1. stāva telpas (vidū vestibils — zāle, virtuve, ēdamistaba, galos — skolotāju dzīvokļi) un uzbūvējot 2. stāvu (vidū klases, galos — guļamistabas). Bijusi Cēsu apriņķa skaistākā skola. Par skolas pārzini visu savu darba mūžu nostrādājis Aleksandrs Viksne, ilggadējas skolotājas bija Elza Markava un Klāra Nusberga. Viens no šīs skolas audzēkņiem bijis vēlākais «Jaunāko Ziņu» un «Atpūtas» izdevējs Antons Benjamiņš.

Redzamas krūmos ieaugušas ēkas paliekas (ar joprojām izteiksmīgu ieejas lieveni), pēc nepilniem 2 km no Ogresmuižas krustojuma, Klīģenes ceļa malā.

● 13. OGRES DRAUDZES SKOLA jeb vecā skola atradās nedaudz tālāk, ceļa labajā pusē, pirms tagadējā «Ķesterāta» (kokos ieauguši akmeņi). Tā dibināta ne vēlāk kā 1775. gadā. 19. gs. 30.—70. gados skolu vadīja un draudzes ērgelnieka (ķestera) pienākumus pildīja Gotfrīds Johans Georgs Rubīns (pēc tautības latvietis — Juris Rubenis; kas gribēja strādāt par skolotāju, to mācītājs bez liekām runām ierakstīja vācu draudzē). Pēc G. Rubīna nāves 1877. gadā viņa pienākumus pārņēma palīgskolotājs Pēteris Blūmenbergs.

1870.—1877. g. tajā pašā draudzes skolas ēkā pastāvēja G. Rubīna meitas ANNAS RUBINAS PRIVĀTSKOLA, «kurā tiek pastāvīgi cauru gadu no 20—30 meiteņiem tiklab sieviešu rokas darbos, kā arī dažādās zinātnībās un valodās mācīti» («Mājas Viesis», 1875, 12. jūl., nr. 28). Palaikam šo skolu apmeklēja arī daži zēni. Viens no viņiem 1872.—1875. g. bija R. Blaumanis. Domājams, ka viņa māte izvēlējās savas dzimtās puses skolu, būdama Georga Rubīna krustmeita, ogrēniete. Par Blaumaņa skolas gaitām Ogrē var izlasīt ne tikai mazpieejamās atmiņās, bet arī A. Stankeviča grāmatā «No Braku kalna» (R., 1973.). Vēlāk vecajā skolā dzīvoja P. Blūmenbergs ar meitu Magdas (Magdalēnas) jaunkundzi. Ēka gāja bojā kara sākumā.

● 14. BAZNICKALNS jeb Jāņa kalns — vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis. Vecākais nosaukums bija Jāņa kalns un dots kapsētai, kurā pirmais guldīts vārdā Jānis. 17. gs. otrajā pusē zviedru karalis Kārlis XI savos Vidzemes īpašumos ieviesa draudzes. Tad arī Ogresmuižas apkārtņē landrāts Otto fon Mengdens nolēma dibināt draudzi. Baznīcas ēku, sākumā koka, Jāņa kalnā uzcēla 1669. gadā kā Ērgļu filiālbaznīcu, veidojot kopīgu Ērgļu —

Ogres (Erlaa — Ogershof) evaņģēliski luterisko draudzi ar kopīgu mācītāju, kas dzīvoja Ērgļos. Vēlāko mūra baznīcu — skaistu ķieģeļu ēku ar 180 sēdvietām augstajā kalnā uzcēla 1789. gadā. Iekštelpa bijusi vienkārša, ar gaišzilu altāri un harmoniju. Baznīcas īpašumos bija skola, «Ķesterāts» un 34 ha zemes. Pēdējais Ērgļu — Ogres mācītājs bija Jānis Gabliks.

Baznīca un Ogres pamatskola gājušas bojā pēdējā kara gadā krievu uzlidojumā (nodedzināta ar fosfora bumbām). Jaunajā skolā bija vācu hospitālis, pie baznīcas apglabāti vācu karavīri.

Baznīckalna pakājē pie «Piekiņu» ceļa atradies PURVAKROGS (Pura krogs). Saglabājušies kroga pagrabi Baznīckalna pusē. Krogu nodedzināja melnā sotņa 1906. gadā, jo kroga saimnieks it kā bijis līdzzinātājs muižu dedzināšanai.

Aiz Baznīckalna pa kreisi atradusies Ogres muižai piederošā Ķīpēnu pusmuiža, kas nodega reizē ar baznīcu (tās vieta nav saglabājusies).

● 15. VECOGRES KAPI (uzkalns pirms dzelzceļa līnijas pa labi), domājams, ir ar vairāk kā 300 gadu garu vēsturi (pēc baznīcas uzcelšanas Jāņa kalnā). Kapu senais nosaukums — Skroderkalns — pēc pirmā iemītnieka, skrodera pēc amata. Kapu D puse, aiz ceļa — jaunā kapsēta, sāka 30. gados. Kapsētā apskatāms «Braku» pieminēklis Jānim Lucam (1850. — 1915.), ilggadīgajam saimniecības direktoram un ciema priekšsēdētājam Jānim Kalniņam (1925. — 1978.), «Stalšēnu» traģiski mirušajai Lagzdiņu ģimenei (1923.) u. c.

● 16. «GRANTIŅI» — mājas pa labi starp kapiem un dzelzceļu. Šeit 1937. gadā dzimusi šīs mājas īpašniece, dzejniece Rūta Venta (īstajā vārdā Biruta Vente). Mācījusies Ogres

7-gadīgajā skolā, kas tajos gados atradās blakus Baltavas stacijai. Pēc tam Suntažu vidusskolā un Latvijas Universitātē.

Pār šo taku birst ievu un ābeļu ziedi,
Pār šo taku balti āboli krīt,
Gar šo taku dzied balti gaiļi,
Ripo baltas olas un šķiļas balti cāļi.
Gar šo taku balti sivēni staigā,
Baltas pīpenes govīs
Pārbur baltā pienā.

Šādas baltas rindas dzejniece veltījusi šai vietai.

JAUNPELICĒNI (pa dzelzceļu, labajā pusē, pāri Naružai) — māja, kurā bērnību pavadījis dzejnieks un publicists Arturs Goba (dzimis 1932. gadā Cesvainē, dzīvo Valkā). Mācījies Ogres 7-gadīgajā skolā.

● 17. STACIJA BALTAVA (pa kreisi no pārbrauktuves). Šeit bijusi pagasta galvenā stacija — mūra ēka, kā Taurupē vai Ķeipenē, ar preču krautuvi, kuras paliekas vēl redzamas. Stacijas vārds ņemts no netālā Baltavas pilskalna («Mazozolu» Reinbaha kundzes priekšlikums).

«BURTNIEKI» un «STŪRĪSI» — divas mājas, kurās pēc kara (1944. — 1952.) izvietojās Ogres septiņgadīgā skola. «Stūrīšos» bija arī ciema padome, tautas nams un bibliotēka.

«REMBĒNI» (pakalnā pa labi) — viena no pagasta lielākajām saimniecībām. Tās vārdu nolūkojis R. Blaumanis (Rembēniete lugā «Trīnes grēki»). Pēc kara te atradās zirgu iznomāšanas punkts.

● 18. MAZUZOLU PAMATSKOLA. No krustojuma nedaudz uz Rīgas pusi stāv sarkanu ķieģeļu ēka — bijušais pagastnams. Kopš 1952. gada šeit Ogres septiņgadīgā skola, no 1962.

gada — Oškalna astoņgadīgā, vēlāk deviņgadīgā skola, ar 1994. gadu — Mazozolu pamatskola. No 1926. gada šeit bija arī Vecogres pasta nodaļa, līdz pat apvienošanai ar Ličupes nodaļu 1973. gadā (pēdējā kopš 1955. gada darbojās Brakos). Skolas 1. — 4. klases izvietotas pagasta centrā.

Turpinot ceļu Madonas virzienā, pa kreisi «PĀVULĒNI» — agrāk prāva saimniecība, tagad — veikals. Blakus — autobusu pietura «Mazozoli» (no šejienes Kliģenes virzienā līdz Mazozolu jeb Viņņu muižai — 4 km.).

● 19. «SKUŅI» — nākošā māja pa kreisi, attālāk no lielceļa pie Naružas pietekas Smilgupītes (Skuņupīte). Šeit 1879. gadā dzimis rakstnieks, dzejnieks un tulkotājs Kārlis Jēkabsons. Te pavadījis bērnību ar ganu gaitām Naružas krastos un, kā pats raksta savās atmiņās, 1889. gadā iestājās Ogres pagastskolā pie ķestera un skolotāja Pētera Blumberga.

Kad soļi sāks reiz gaitu lēnu,
Lai kapu rok, kur dzimis es,
Lai Ogres krasts tad dod man ēnu,
Un sils lai šalkas pāri nes.

Nepiepildījās dzejnieka vēlēšanās. Nicināts un vajāts, viņš apgūlās jūrmalas baltajā smiltī Ventspils pusē. Par Kārli Jēkabsonu mēdz teikt: «Pat tad, ja teksts Emīla Dārziņa dziesmai «Mirdzi kā zvaigzne» būtu viņa vienīgais darbs, būtu vērts dzejnieku atcerēties».

● 20. SMILGAS KROGA VIETA (nedaudz tālāk pa labi). 30. gados šeit bijusi Ogres pilsaimnieku sabiedrības «Straume», pienotava un veikals.

● 21. NARUŽA (jeb Nāruža) — 12 km gara Ogres pieteka. Sākas purvos pie «Pumpiem». Pēc 3 km Velna grāvī tai pievienojas no Ērgļu

puses Spēliņu ezera nākošā upīte. Dažreiz pēdējo uzskata par Naružas sākumu, citi — tikai no Velna grāvja. Ietek Ogrē pie Ogres HES. Līkumo pa diviem pagastiem caur mežiem, krūmājiem un pļavām (tikai 800 m pa kreisi no lielceļa pret Līburiem ir izbagarēti). Bibliotēkā glabājas tūristu sastādīta upītes karte.

Naruža iezīmēja PAGASTA A ROBEŽU ar Ērgļu pagastu. Ogres pusē pa kreisi stāvēja Vimbas krogs (vieta nav saglabājusies) un Ērgļu pusē — Līburkrogs pakrastē pa labi (tagad dzīvojamā ēka). Pagasta DA stūrī var nokļūt caur Kaķaragu un Roplaines staciju (atgriežoties līdz Katrīnas ceļam).

KAĶARAGS — kroga vieta. Nosaukums cēlies no dzērienu mēriņa — rags ar kaķa figūru. Šeit jānogriežas pa labi un pāri dzelzceļam pie Roplaines stacijas, līdz «Baltiņu», «Roplainiņu» un «Pelicēnu» mājām.

«ROPLAIŅI» — vecsaimniecība, 30. gados šeit darbojās nelielās R. Bērziņa Roplainiņu ūdensdzirnavas. Skaistas dabas ainas. Mājas vārds sastopams R. Blaumaņa lugā «Pazudušais dēls». (Šeit par puisī strādāja rakstnieka mātes pusbrālis Kārlis Laurs).

«PELICĒNOS» vasarās dzīvo tekstilmāksliniece Leontīne Pigozne un gleznotājs Jāzeps Pigoznis.

● 22. PELICĒNU SENKAPI — vietējās nozīmes arheoloģijas piemineklis (augstums — 1,5—2 m, platums 20—30 m). Atrodas DA no «Pelicēniem», apaudzis alkšņiem, gar D pusi tek Ogrē. Pēc nostāstiem šeit ir kapi no Ziemeļu kara un Lielā mēra laika (1710.).

● 23. «SPIĻVI», VELNA GRĀVIS (pa Katrīnas ceļu, aiz «Sknīdēniem», nepiebraucot vecajām «Spiļvu» mājām, pa labi). Šeit ir vērts puskilometru pabrist pļavu rasu, lai ieraudzītu neparastu ainu Naružas augštecē.

Velna grāvis ir ap 30 m garš akmeņu krāvums dziļā, kokiem apaugušā upītes gravā, kas pārsteidz ar savu neskarto mežonību. Par šo gravu 1961. gada izlasē «Latviešu teikas» var atrast skaistu teiku «Naružiņa un Velna grāvis».

Atgriežoties līdz «Sknīdēniem», turpinām ceļu pa labi. Tuvākā māja ceļa labajā pusē — «VANĶI», kur vasarās dzīvo mākslinieki Fanija un Olafs Muižnieki. Pa kreisi — «STALŠĒNI», kur var sastapt māsas gleznotājas Izoldi Bebri un Benitu Apini.

Aiz «Stalšēniem», no «Sujēnu» krustojuma pa kreisi pa veco ceļu mežā atrodams KLĀVAI-NĒNU OZOLS (apkārtmērs — 5,3 m, augstums — 24 m).

● 24. «JESPERI», PURVENIEKU GALS. Krustojumā pa labi ved ceļš līdz Jesperu grantskarjeram, pa kuru nonākam t. s. Purvenieku galā. Pirms kara šeit aiz purvainajiem mežiem pletās 12 ražīgas saimniecības ar savu krējotavu «Pumpos».

Pirmā māja caur mežiņu labajā pusē — «KURPNIEKI», R. Blaumaņa mātes tēva Mārtiņa Šūberga (vāc.: Schue — kurpe) mājas.

Šajā apvidū katras mājas tuvumā ir kāds ezers, pat vairāki. Bīšņu un abi Vaukšu ezeri atrodas tikai pārsimt metru cits no cita. Šeit, domājams, bijusi sena lībiešu apdzīvota vieta, par ko liecina lībiskas izcelsmes upes vārds «Naruža» un tas, ka blakus esošo Katrīnas (Katriņas) novadu apdzīvoja lībieši (pilskalns pie Jumurdas ezera). Pārējā pagasta daļā dzīvoja latgaļu ciltis. Šeit atrodas divi ARHEOLOĢIJAS PIEMINEKĻI: baznīcas vieta pie «Vaukšiem» (neliels uzkalniņš mājas tuvumā, «Jesperu» virzienā) un senkapu uzkalniņš starp «Vaukšiem» un «Damāriem» (prāvāks uzkalns ar lieliem ozoliem, saredzams no «Jesperu» ceļa).

● 25. No «Sujēniem» tālākcelā drīz labajā pusē aiz ganībām redzams kokiem apaugušais DZEGUŽKALNS, augstākais šajā krāšņajā nolaideno, Ērgļu pusei raksturīgo pakalnu apvidū. Bijusi atpūtas vieta apkārtnes iedzīvotājiem, kad visas mājas bija apdzīvotas un jauniešiem bagātas. No kalna redzamas skaistas ainavas.

● 26. MAZUZOLU jeb VITŅĒNU MUIŽA (Kliģenes ceļa malā, 4 km no Rīgas — Madonas ceļa) tika uzskatīta par lopu pusmuižu un piederēja Ogresmuižas Panderas brālim Johannam fon Panderam (tautā sauktam par Jāni). Kaut trīs reizes mazāka par Ogresmuižu (1920. g. zemes reforma to sadalīja 28 vienībās), bijusi ekonomiski spēcīgāka 1900.—1905. g. (iekūla 1000 pūru, t. i. 50 t rudzu). Muižas pārvaldnieks bijis latvietis Ozoliņš, kas muižā visu uzturēja kārtībā, jo lielkungs biežāk atradies izbraukumos.

Centrā atrodas lielkunga pils. 1905. g. revolūcijā to nodedzināja. Atjaunota tikai 1933. — 35. g., kad to no koku tirgotāja Alfrēda Trijeca nopirka «Vīndedžu» Kārlis Reinbahs. Pēc kara šeit atradās kolhoza «Mazozoli», vēlāk Kirova v. n. lauksaimniecības arteļa centrs ar tautas namu un bibliotēku, tad — veikals, tagad — zemnieku saimniecība.

Zem pils D gala bijis augļu pagrabs, Z galā turēti medību suņi. Sakņu pagrabs atradies atsevišķi — akmeņi uzkalnā aiz alejas pret pils Z galu. Muižkunga (pārvaldnieka) mājas drupas redzamas Kliģenes ceļa malā pret pili, aiz pusaizaugušā diķa.

No saimniecības ēkām vairākas labi saglabājušās. Pa labi no centrālās lauces — kungu zirgu stallis (8 zirgiem), pa kreisi — graudu kalte — klēts. Kliģenes ceļa otrā pusē — darba zirgu stallis. Gar tā D galu redzamas vēl divas līdzīgas arhitektūras laukakmens ēkas. Tuvākā

bijusi putnu kūts, tālākā — veļas māja (tagad dzīvojamā māja «Rasas»). «Laktēni» — bijusī kalēja māja.

Laidars, 90 slaucamām govīm, atradies uz D no darba zirgu staļļa (redzami akmeņi krūmos), pa labi, blakus muižkunga mājai bijusi piena māja. No darba zirgu staļļa uz Kliģenes pusi bija dampja šķūnis, kur pašreiz fermas ūdens tornis — ratnīca. Aiz «Pērlēm» bijusi rija, aiz «Auzāniem» — prajentnieku māja (saimes māja).

Aiz pils nogāzē bijis augļu dārzs ar ābelēm, bumbierēm un citiem kokiem. Tālāk — plašs parks ar dziļu, vēl šobrīd labi saglabājušos diķi un kanālu. Bez cienijama vecuma vietējo sugu kokiem šeit sastopama Vāczemes priede, baltā tatāru kļava u. c. svešzemju koki, vesti no citām muižām, arī no Vācijas.

● 27. No pils Z gala skaista aleja aizved uz GRIGUĻKALNU (Grigulīti) — vietējas nozīmes arheoloģijas pieminekli. Tas ir pilskalns jeb nocietināta senvieta, apmēram 200 soļu no kungu mājas, augstums — 15—20 m. Bojāta R puse — ņemta grants 50. gados. Bijusi iecienīta sarikojumu vieta ar skaistām skatu perspektīvām, kas tagad stipri aizaugušas. Lejā, aiz muižas diķa 30. gados atradies otrs deju laukums.

● 28. OZOLKALNU OZOLS — pagasta vienīgais republikas nozīmes dižozols (apkārtmērs — 5,6 m, augstums — 18 m), spēcīgs, māzerains, atrodas vientuļš ganībās, labi redzams Kliģenes ceļa kreisajā pusē pret «Ozolkalnu» mājām.

MĀRKUTU OZOLS (apkārtmērs — 4,4, augstums — 16 m) — 2 km no muižas pašā ceļa malā pa kreisi, zems, platu vainagu, tam blakus MĀRKUTU DIŽAKMENS ar nenoskaidrotām zīmēm (1021), trīsstūra piramīdas formā, augstums — 1,5, apkārtmērs — 4,52 m.

● 29. «VINDEDZES» (nākošās mājas kreisajā pusē). Šeit 1838. gada 1. martā dzimusi R. Blaumaņa māte Karlīne Blaumane (dzim. Šūberga), kristīta Ogres baznīcā. Kristību liecinieki bija ērgelnieks un draudzes skolas pārzinis Georgs Rubīns un viņa māsa Šarlote Rubīna. 1839. gadā Šūbergi, no «Vīndedzēm» izlikti, aiziet uz Viesienu. Blaumaņa mātes māte Marija Laure (Laurīte), atraitne no «Vīndedzēm», 1837. gada decembrī Ogres baznīcā salaulāta ar Mārtiņu Šūbergu no «Kurpniekiem». Mirusi «Vīndedzēs» 1846. gadā 37 gadu vecumā. R. Blaumanim ir stāsts «Vīndedzēs drīz būs kāzas» (tikai nosaukums no šejienes, ne sižets).

Kaimiņi atceras četras «Vīndedžu» mājas. Vīndedžu dzirnavas uz mazas upītes mežā (atrodamas mūra paliekas) izmantojusi Vītņēnu muiža. Pēc nelielās fermas likvidēšanas «Vīndedzes» ilgi stāvējušas tukšas.

Kā raksta literatūrzinātnieks J. Upītis, «150 gadu laikā no agrākajām «Vīndedzēm» nav nekas saglabājies, jo visas šobrīd esošās ēkas celtas vēlāk... Vismaz to kuplo ozolu viņpus ceļa būs skatījušas Mārtiņa un Marijas acis».

VINDEDŽU OZOLS (apkārtmērs 3,9, augstums — 23 m), — pļavā pie mājām.

«MUSĶI» — II Pasaules kara laikā bijis krievu armijas štābs.

Partizānu vietas meža pakalnos aiz Kazupītes. 35 vācu karavīru kapi.

● 30. VEDZE — 12 km gara Līčupes pieteka. Sākas purvos pie Plakaņu ezera, ielek Līčupē aiz «Šinku» mājām. Z robeža ar Zaubes pagastu. Nedaudz lejpus tiltam atrodas Čigānu līcis, uz kuru Vītņēnu muižas kungi kariatē braukuši peldēties.

● 31. LAZDIŅU DIŽAKMENS «KARIETE». Pa tā saucamo jauno ceļu, kas savieno Mazozolus ar centru, jāapstājas pie mežiņa pēc

apmēram 2 km. Ceļa kreisajā pusē, ejot gar novadgrāvi, pretī bijušajām «Lazdiņu» mājam grāvja pretējā malā ieraugāms pelēks akmens ar iedobumu vidusdaļā, it kā karietes formā. Tā izmēri: garums — 5,1, platums — 3, augstums — 1,8, apkārtmērs — 13,3 m).

● 32. BRAKI jeb Līcupe — pagasta centrs, ar 8 daudzdzīvokļu ēkām (1964.—1987.), 20 Līvānu mājiņām (1981., 1986.) un dažām pēckara barakām gar Rīgas — Madonas ceļu. Šeit dzīvo puse pagasta iedzīvotāju, izvietotas visas iestādes (izņemot skolu). Ar labiekārtojumu centrs šodien lepoties nevar, ar lauku mieru un dabas harmoniju — vēl mazāk.

Labāk pamēģiniet iztēloties, kā šeit izskatījās pirms pusgadsimta. Vecais Braks Jānis Lucs tad dzīvoja vairs tikai ļaužu atmiņā, kļūdams leģendārs ar savu īpatnējo personību, enerģiju un muižniekiem mesto izaicinājumu. Pat «Atpūtā» bijis rakstīts par viņa anekdotisko piedzīvojumu ar četrjūgu. Iejūdzis 4 brašus zirgus un braukājis pa lielo ceļu, bet tolaik tādu greznību varēja atļauties tikai muižnieks. Zemniekam likums atļāva braukt tikai ar vienu zirgu. Fon Panders sūdzējis tiesā, bet Lucs ticis cauri sveikā, jo atbildējis: «Nebraucu jau es, bet mans kučieris» (viņa kučieris bijis izputējis poļu muižnieks).

Lucam piederēja vesela rinda māju ar Braku vārdu. Pats lielsaimnieks dzīvoja «Vecajos Brakos», kas atradās pret tagadējām mehāniskajām darbnīcām, uz Līcupes krasta (uz šiem pamatiem uzcēla no «Damāriem» pārvesto ēku).

Pārējās J. Luca ēkas bija iznomātas. Blakus uz Ērgļu pusi bija «Kūts Braki» jeb «Betlēme» (laukakmeņu ēka, pēc kara tautas nams, līdz 70. gadiem veikals). Aiz tās uz upes krasta atradās maza mājiņa, saukta «Maskaviņa». Abpus Mazozolu jaunā ceļa galam bija «Upes Braki» un «Berlīnes Braki». Vēl uz Ērgļu pusi

pa labi stāvēja «Apsenes Braki» un vienīgā līdz šodienai apdzīvotā māja «Kalna Braki». Aiz tās mežā, Baltavas virzienā bija «Meža Braki» (tautā saukti «Mandžūrija»).

Visus savus īpašumus J. Lucs, mirstot 1915. gadā, novēlēja pagastam, līdz ar ieteikumu, uzcelt šeit lauksaimniecības skolu.

Pēdējo gan neuzcēla, bet vairākus gadus pagasta centīgākos jauniešus sūtīja uz Bulduru lauksaimniecības skolu ar J. Luca stipendiju. Vēl par Luca līdzekļiem pagasts iekārtoja Biedribas namu (tagad mehānisko darbnīcu vecais korpuss), kur līdz karam risinājās spraiga kultūras dzīve: 3—4 teātra izrādes un masku balle gadā bijušas vienmēr. Paši iestudējuši īstas daudzceļienu lugas («Trejmeitiņas», «Zaļā pļava» u. c.), dziedājuši un muzicējuši. «Berlīnes Brakos» iekārtoja pagasta nespējnieku namu.

Pagasta gadatirgus (10. X un 23. VII) vieta atradās Braku pļavās, pie t. s. Tumšā meža (aiz tagadējās graudu kaltes).

Starp tagadējām trīsstāvu ēkām un bērnu dārzu (uzcelts 1984.) līdz karam atradās BRAKU ĶIEĢEĻU CEPLIS (īpašnieks Mārtiņš Ozoliņš).

Bērzu birzīte starp ūdenstorni (1983.) un ēdnīcu (1963.) stādīta 1935. gada pavasarī. Aiz uzkalna — klubs, uzcelts 1960. gadā pašā Līčupes krastā. Taču upe draudēja izskalot ēkas pamatus, un likums tika iztaisnots, atstājot gar ceļu rāmu vecupi. Līcī aiz kluba bijusi estrāde un sporta laukums.

Vecupes likuma otrā malā redzama stalta balta ēka ar vējrādītāju. Tā ir Jāņa Rozenšteina APTIEKA, dibināta 1897. gada 19. novembrī, sākumā kā lauku, bet no 1903. gada normālaptieka. 1940. gadā nacionalizēta, bet 1941. gada 14. VI slēgta «farmaceita trūkuma dēļ» (Rozenšteinu ģimeni izveda). Kara laikā ap-

tieka vēl kādu brīdi mēģināja darboties, bet drīz to slēdza kā nerentablu.

Patiesībā ēkā atradās 3 iestādes: pa kreisi ārsta Kārļa Rozenšteina pieņemamā istaba un darba telpas (30. gados bija arī vecmāte Ilonija Smukauskis), pa labi — tēva aptieka un otra dēla Valda veterinārā ārsta kabinets.

Pirmā aptiekas ēka atradās ēdnīcas birzītes vietā. Jaunā aptieka sākumā nodega, un 1928. gadā tika uzcelts tagadējais baltais nams.

Kā atceras Alīna Lukstiņa, kas šeit jaunībā strādājusi, māja un apkārtnē bijusi izcili skaista un rūpīgi kopta. Ēkai abos galos bija stiklotas verandas, kur auga daudz puķu. Uz ceļa pusi — košumdārzs, bet viņpus ceļam — no tagadējās autobusu pieturas līdz pat likumam pletās egļu dzīvžoga ieskaufs augļu dārzs. Egļu rinda vēl tagad redzama aiz 1959. gadā celtās 2 stāvu mājas.

Augļu dārzs bijis daktera Kārļa lolojums, bet Valda aizraušanās bijuši zirgi. Viņam bijusi hipodroma zirgu audzētava, organizējis arī sacikstes. Dakteris bijis labs kokgriezējs, arī mājai pats strādājis koka darbus. Veterinārārsts savukārt bijis liels dziedātājs ar varenu balsi. Rozenšteini bijuši ļoti simpātiski cilvēki, sevišķi dakteris bijis izcili laipns un pieklājīgs, visus pirmais sveicinājis.

Literatūru un atmiņu stāstus apkopoja

Mazozolu bibliotekāre

MĀRA DRUVIETE,

ar īpašu pateicību

Jūlijam Avenam

*Lepna un bagāta Latvija kļūs tikai tad, ja
mūs uz priekšu neatlaidīgi turēs savā varā
klusā un vienkāršā darba un pienākuma apziņa.*

K. Skalbe

*Es gribētu apceļot Latviju ar mugursomu un
telti, esmu daudz kur bijis, bet man liekas, ka
tā ir viena no skaistākajām zemēm Eiropā.*

*Ferdinands Rusaks,
poliglots*

*Brauciens no Igaunijas uz Latviju man at-
klāja šo vietu skaistumu, kas nav salīdzināms
ne ar ko citu Eiropā.*

*Dorisa Lesinga,
Āfrikā dzimusi rakstniece,
Nobela prēmijas laureāte*

*«Man ļoti patik ceļot. Esmu pabijis dažādos
Latvijas nostūros. Jauno gadu nosvinēju Kol-
kasragā pie jūras. Tas bija pasakaini. Četratā
ceļojām no Melnsila līdz Mazirbei. Tur tāda
pirmatnīga daba. Kilometriem, neviena netrau-
cēti, gājām gar jūras krastu. Vienā pusē šalko-
ja jūra, otrā — priežu mežs. Beigās jau galva
sagriezās, skatoties te uz vienu pusi, te uz otru
— viss bija tik burvīgs!*

*... Tā arī pavadījām Veco gadu pie ugunsku-
ra jūras krastā, vēlēdami cits citam laimes ...*

*Gribētos pēc iespējas vairāk izbraukāt visus
Latvijas stūrīšus. Katram stūrītim ir savs īpat-
nējs raksturs, savas dabas īpatnības, bet visiem
vienādi cauri aužas mīļums. Dabā es jūtos labi».*

*Andis Zilāns,
(Vides zinātnes hidrogeologs.
Dzimis Kanādā — Toronto pilsētā.
Latvijā pastāvīgi dzīvo nepilnu gadu).*

Ogres upe šeit tīra, pat ar forelēm

MEŅĢELE

«Bet kad iebraucam «Meņģelē» — pavisam nomaļajā Aizogres krūmu un mežu zemē, kā saka, dieva pamestā nostūrī —, es labu laiku skatos apkārt, gribas kaut ko jautāt, bet nezīnu vēl, kas tas ir, par ko man jājautā. Te kaut kas ir citādi nekā citos kolhozos.

Jūtams, ka te strādā cilvēki tieši ar to inteligēnces pakāpi, kāda šodien zemei būtu visur vajadzīga».

(Imants Ziedonis. «Tik un tā», 1985. g.)

Meņģeles pagasta administratīvais, saimniecības «Meņģele» vadības un saimnieciskais

centrs atrodas Ogres upes kreisajā krastā. Tas izveidojies tieši pusceļā (12 km, starp Taurupi un Vecbebriem), vietā, kur atzarojas ceļš, kas ved no Taurupes uz Liepkalni. Vietas izvēli droši vien ietekmējušas uz Mangarupītes uzceltās Zibiņa dzirnavas un dzirnavu dīķis jeb Zvanu ezers pie tām. Šodien arī lejpus bijušo dzirnavu dambim izveidota ap 5 ha liela ūdenskrātuve. Pa ūdenskrātuvi var vizināties savā vai īrētā laivā un veiksmes gadījumā tikt pie kādas līdakas, liņa vai karpas.

Ap 1730. gadu šajā teritorijā atradās viens no septiņiem Meņģeles muižas ciemiem — Lielciems.

SATIKSME: dzelzceļa stacijas — Taurupe (13,5 km) un Koknese (25 km), autobusi: Ogre — Meņģele un Ogre — Vecbebri. Ar savu transportu no rajona centra Ogres — 64 km, Rīga — Meņģele 92,5 km.

FELDŠERPUNKTS «Veģēnos» — tālrunis 144.

PASTS, TELEGRĀFS UN KRĀJKASE atvērta darbdienās no 9 līdz 17.

RAKSTNIEKA SUDRABU EDŽUS MEMORIĀLĀ MĀJA «SILIŅI» atvērta apmeklētājiem sestdienās no pulksten 10 līdz 16, kā arī kolektīviem apmeklētājiem citās dienās un laikā. Iepriekš pieteikties pa tālruni Ogre 31122, 31145.

Lielākā Meņģeles pagasta bagātība ir skaistā daba. No Gnēžu kalna pāri Ogres upei redzami tālumā dusošie Ērgļu kalni. Veci ļaudis stāsta, ka šinī kalnā apstājies un noraudzījies uz skaisto dabu arī kādreizējais Krievijas ķeizars Aleksandrs I. Galveno lomu šajā dabas krāšņumā spēlē Ogres upe. Pagasta teritorijā tā tek ap 36 km garumā, veidojot neskaitāmus līčus

un likumus. Ūdens pat mūsdienās ir tīrs. Par to liecina makšķernieku iegūtie foreļu lomi.

Krāšņā un daudzveidīgā augu un koku valstība veido ideālas ekoloģiski tīras bišu ganības. Bet pavasara palu laikā upe ir «paradīze» ūdenstūristiem. Jābrīdina, ka iesācējiem maršruts cauri Meņģeles pagastam var būt par grūtu.

Upes tecējums arī noteicis ļaužu apmešanās vietas Meņģelē. Vairoties no lieliem pavasara palciem, tās izvietotas uzkalnos netālu no upes abos krastos. Meņģeles muiža un baznīca atrodas upes kreisajā krastā.

Pirmās rakstiskās ziņas par Meņģeli ir no 17. gs. beigām un 18. gs. sākuma. Tās liecina, ka pēc drausmīgā Ziemeļu kara, kuram sekoja bads un mēris, zemniekiem sākās drūmakais laikmets, praktiski — vergu laiki. Pēc zviedru padzīšanas, Krievija muižniekiem deva neierobežotas tiesības.

Pēc I. Bērziņa datiem, rakstā «Mēra postījumi Vidzemē 1710. g.» pēc mēra: Meņģelē dzīvi 100, miruši 405 = 80,1%. Arklū skaits samazināts no 10 uz 3 3/8. Tas nozīmē, ka no 220 ha aramzemes apstrādāti tika apmēram 69 ha.

Par ārkārtīgi smagajiem dzīves apstākļiem liecina tas, ka 144 gadu laikā (1688.—1832. g.) aramzemes platība palielinājusies tikai par 26,4 ha jeb 1 1/5 arklū.

Dzirnavas bijušas vienīgi muižas vajadzībām. Zemnieki pildīja smagas klaušas un nodevas muižai, kā arī baznīcai.

1724. g. Meņģeles muižā dzīvo: vīrieši — 50, sievietes — 53, zēni — 46, meitenes — 51. Viņu rīcībā bija 62 govīs, 4 vērši un 40 zirgi.

Sīks iedalījums ir Meņģeles muižas zemnieku mājām. Pagastā 7 ciemi: 1) Caurīciems —

Staki, Krievi, Sviķeri, Zvirbuļi, Mežmaļi; 2) Papekalna ciems — Kalna Diliņi, Lejas Diliņi, Mesieši, Polietis, Leiši, Kalvi; 3) Vecciems — Anzeļi, Vēveri, Gnēžas, Ozolēni, Meņģeļi; 4) Gāžciems — Jēkuļi jeb Lūķi, Caunēni, Odiņi, Plītes, Indulēni, Kalpiņi; 5) Sumaldciems — Kezēni, Kursieši, Dubares; 6) Lašupciems — Piki, Igauņi, Glenži; 7) Lielciems — Gabaliņi, Veģēni, Salneri, Sprinči, Lācēni, Svederēni un Silāres.

Daudzas tekstā minētās mājas vēl šodien ir apdzīvotas.

1788. g. Meņģeles muižu pārņem majors Dāniels Šeinfogels, kuram nav svešas apgaismo-tāju idejas, nav svešas cilvēkmīlestības un taisnības izjūtas. Šeinfogels cīnās par savu zemnieku labklājību, aizstāvēdams tos pret pārējo Madlienas — Meņģeles draudzes muižturu un mācītāju intrigām un netaisnību.

1795. gadā muiža kopā ar zemniekiem uzceļ sev mūra baznīcu ar 200 sēdvietām, kas tiem dod zināmu patstāvību un tiesības uzturēt šo baznīcu un izlietot ieņemtus līdzekļus pēc saviem ieskatiem. Jādomā, ka tajā laikā arī radās skaistā, vienotā darba formula: «mās maņģalieši».

1860. gadu reformas Krievijā skar arī Meņģeļi. Zemnieki saņem pases. Izbeidzas klaušas. Atceļ miesas sodus. Izdod pagasta pašvaldību likumu. 1860. g. sākās māju iepirkšana. Pateicoties E. fon Šeinfogelam, Meņģeles zemnieki ļoti lēti iepirkuši mājas.

KAS JĀREDZ TŪRISTIEM MEŅĢELĒ?

1. Pašā ciema centrā nesatricināmi no 1903. gada stāv KALTU LAUKAKMEŅU ĒKA. Līdz šim tā pārdzīvojusi visas 20. gs. revolūcijas, karus, valdības un vietvalžus. Tagad tajā mīt

pagasta valdība un saimniecības «Meņģele» administrācija. 1982.—83. gadā veikta ēkas rekonstrukcija, izbūvēts jumta stāvs (projekta autors — A. Grosbergs, darbu vadītājs A. Paeglītis). Šāda «tipa» pagasta pārvaldes ēkas sastopamas vairākos Latvijas novados.

2. Pāris simtu metru Liepkalnes virzienā atrodas MEŅĢELES SKOLA, kurai 1988. gadā tika plaši atzīmēta 120 gadu jubileja. Skola lepojas ar saviem skolotājiem M. Sprinģi, P. Zilberu, J. Jansonu, kuri bijuši ļoti inteligenti un izglītoti cilvēki. Visi trīs vadījuši pagasta korus, bet M. Sprinģis Meņģeles kori aizvedis uz 1. un 2. Vispārējiem latviešu dziesmu svētkiem. Skolotājs un direktors J. Lauks bijis nenogurstošs sporta dzīves rosinātājs un sportists. Pateicoties viņam, Meņģeles pagasts ir vienīgais republikā, kurā, sākot ar 1947. gadu, ik gadu augusta mēneša otrajā brīvdienā tiek rīkoti plaši sporta svētki, piedaloties arī citu rajonu sportistiem.

Pēdējos gados skolotājs J. Lauks pievērsies glezniecībai. Meņģeles kultūras dienas bagātinājušas viņa gleznu personālizstādes.

Meņģeles skolā mācījušies mūsu populārie aktieri Edgars un Pēteris Liepiņi.

3. Starp pagasta māju un skolu stateniski ceļam vienā rindā izvietotas TRĪS ĒKAS. Celtnes neizceļas ar arhitektūru. Ievēribu saista šo ēku tapšana.

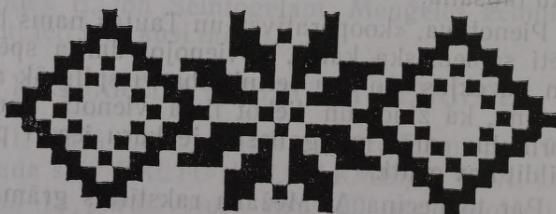
Pienotava, «kooperatīvs» un Tautas nams būvēti sabiedriskā kārtā, apvienojot darba spēku un līdzekļus. Šo ēku celtniecība visspilgtāk apliecina, ka zinot un liekot lietā vienotā darba formulu: «mās maņģalieši», jebkuru ieceri papildīt nav grūti.

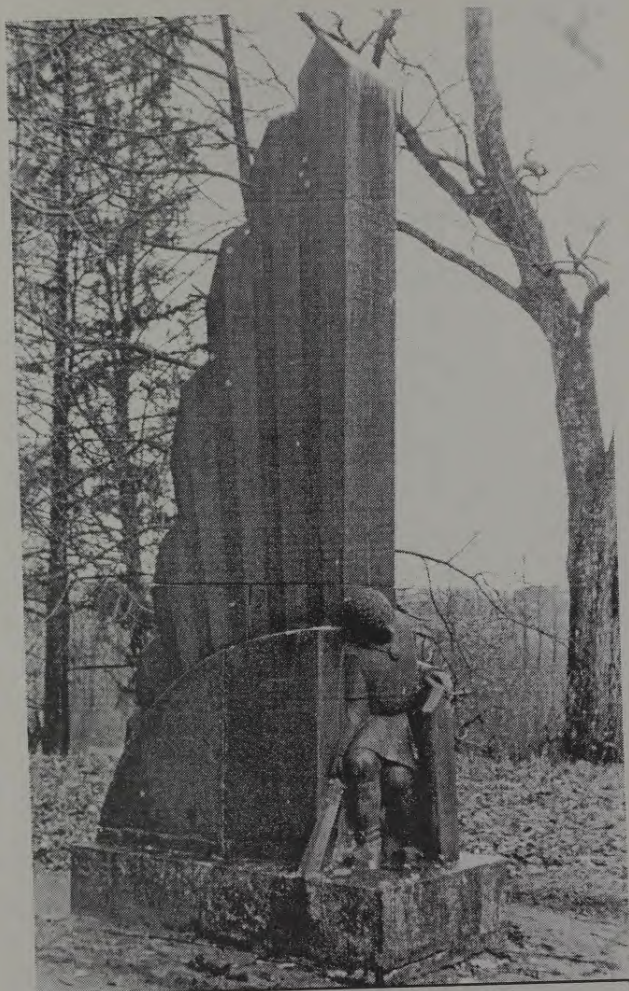
Par to liecina A. Mežaka rakstītais grāmatā «Madlienas — Meņģeles draudze», 1938. g.:

50

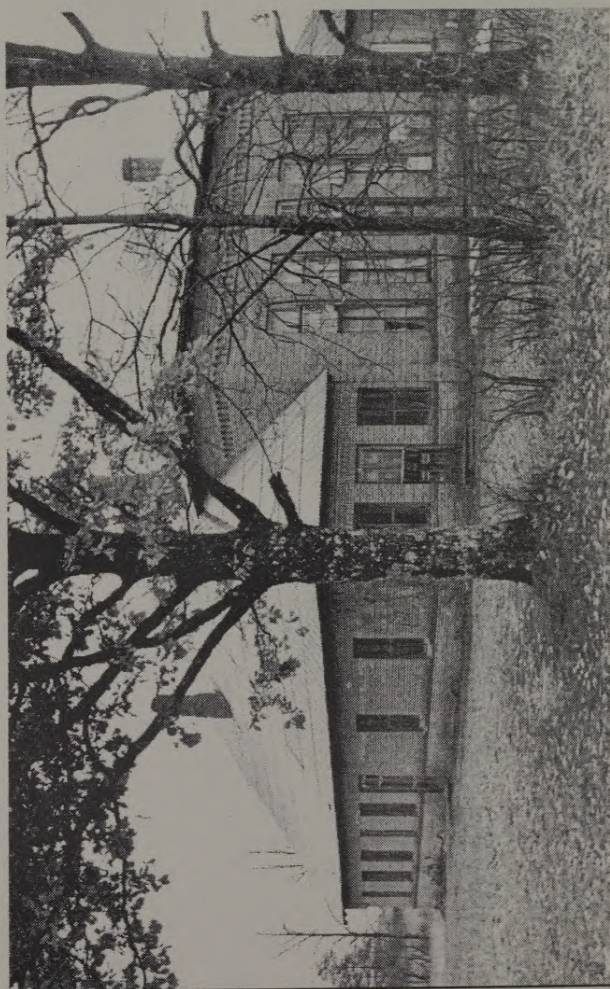
(1947. — 1997.)

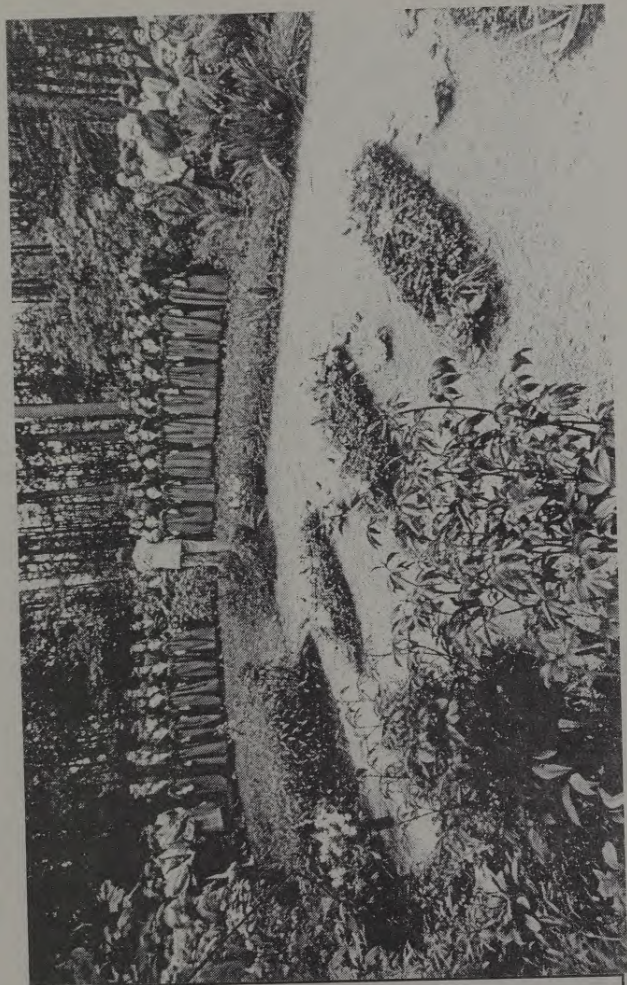
17

Uzkalnā pie Madlienas kapiem
piemineklis I Pasaules karā un
Latvijas atbrīvošanās cīņās
kritušajiem madlēniešiem.

18

Plāteres bijušais tautas nams
"Austrums".

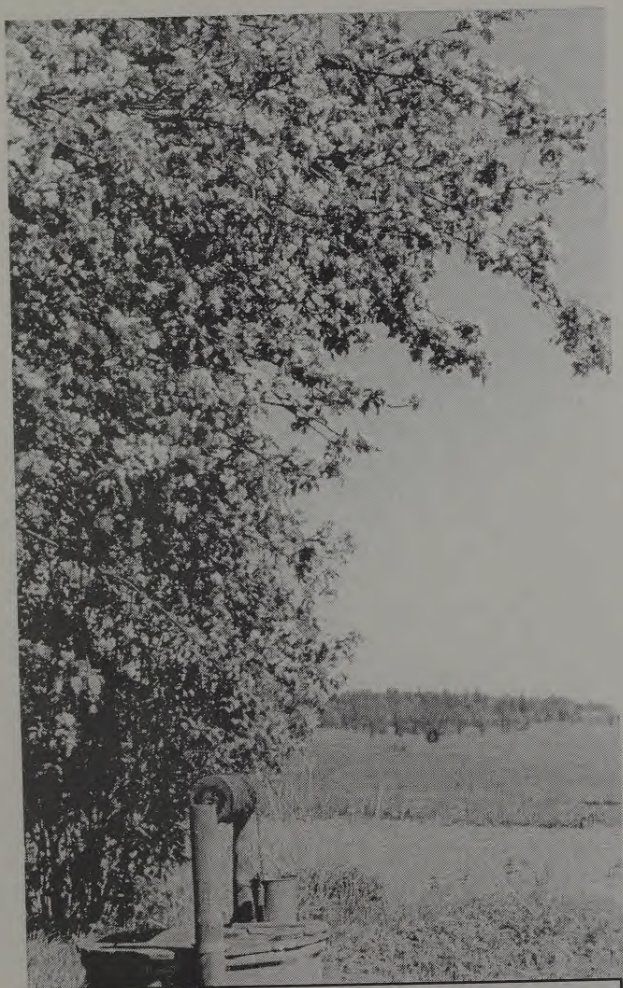
19

Piemiņas brīdis komponista
Kārļa Artūra Kažociņa dzimtas
kapos Taurupē (Lieluži).

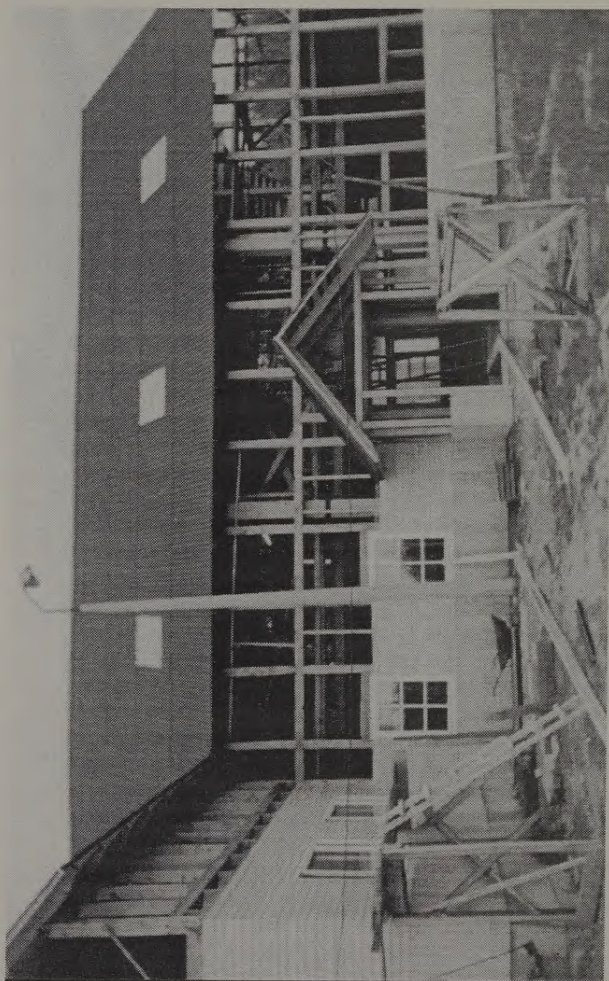
20

Un tā es vai katru saulainu vasaras
pēcpusdienu atskrienu uz pludmali
“Plaužu” ezera krastā.

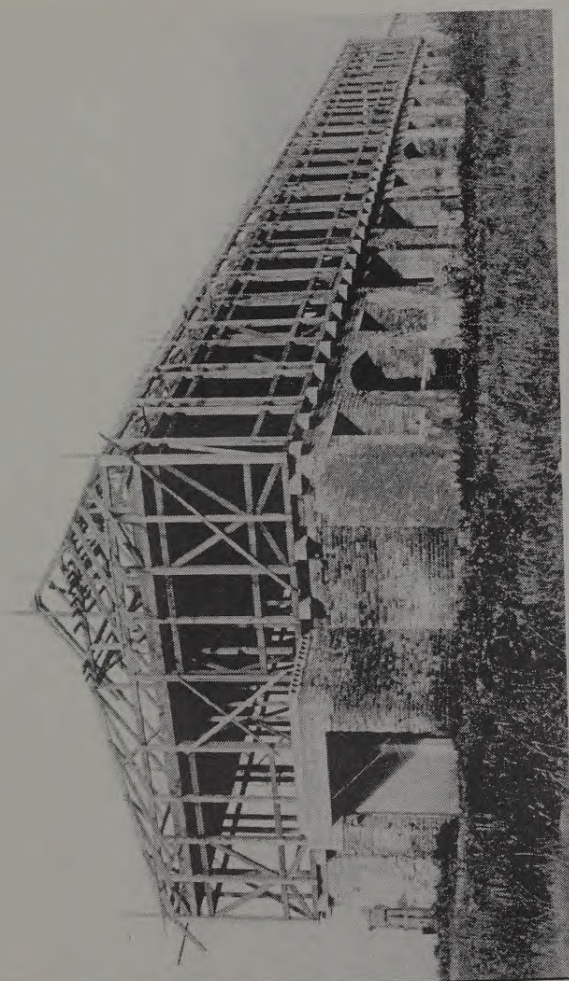
21

Pie tevis ceļā veldzējos (Aderkaši).

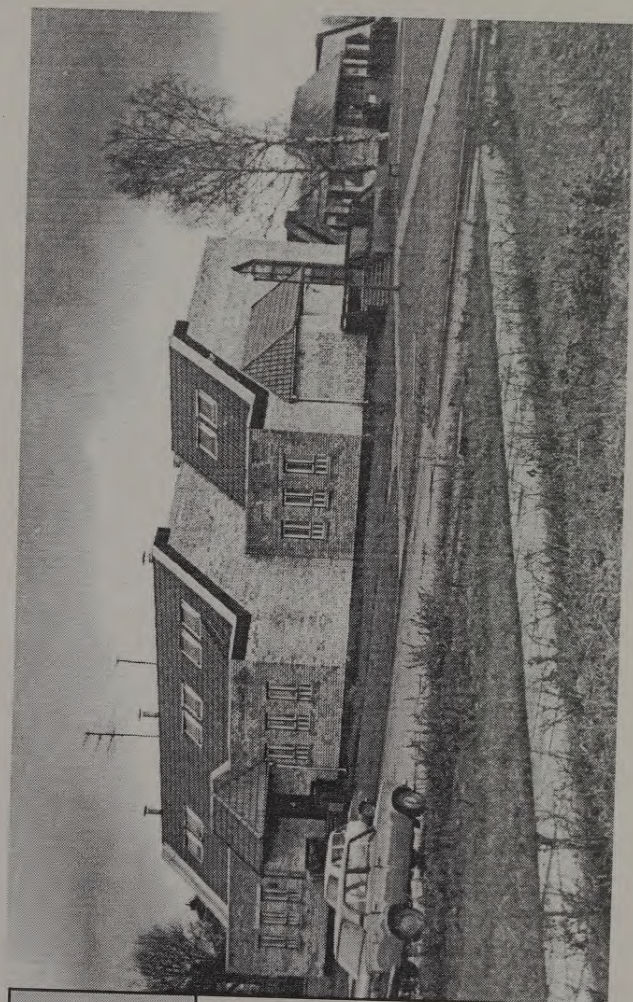
22

Arī Mazozolos skola kļūst plašāka.

23

Uz veciem pamatiem top jauna
skola Tīnūžos.

24

Meņģeles centrā.

**MENĢELES
50. SPORTA SVETKU**

sacensības
notika

1997. gada 9. augustā

MENĢELES SPORTA BĀZĒS

(Dalībnieki un skatītāji — ap 700)

Programmā:

volejbols, vieglatlētika, kross, virves vilkšana,
futbols, svaru bumbu celšana,
tūrisma tehnika

«Olimpisko uguni» jubilejas svētkos
aizdedza sporta svētku tradīcijas aizsācējs

Jānis LAUKS

«Sevišķi enerģiski sabiedriskajā darbā meņģelieši dodas pēc kara. 1920. g. viņi nodibina Meņģeles patērētāju biedrību un Meņģeles kultūras biedrību, bet 1923. g.: lauksaimniecības mašīnu koplietošanas sabiedrību, krājaizdevumu sabiedrību, piensaimnieku sabiedrību un lopu pārraudzības biedrību».

To derētu iegaumēt tagadējiem meņģeliešiem un ne tikai viņiem.

Bijušā veikala telpās «KOOPERATIVĀ» ērti ir izvietojusies pagasta bibliotēka.

PIENOTAVA savas sākotnējās funkcijas ir zaudējusi. Tomēr saimniecībai ir iecere šo ēku nākotnē izmantot pašu ražotās lauksaimniecības produkcijas pārstrādei.

TAUTAS NAMS, kura akustikas īpašības augsti novērtējis arī kultūras ministrs R. Pauls, un kurā savu laiku režiju vadījis P. Lūcis, pēc kapitālā remonta 1991. gadā, tas sakrita ar nama atklāšanas 60. gadadienu.

4. Pretī skolai ar skatu uz Zvanu ezeru stāv granīta PIEMINEKLIS meņģelietim rakstniekam SUDRABU EDZUM (Eduardam Zilberam). Piemineklis tika uzstādīts 1985. gadā, svinot rakstnieka 125. dzimšanas dienu. Līdzekļus pieminekļa veidošanai ziedoja meņģelieši un Latvijas dabas un pieminekļu aizsardzības biedrība. Pieminekļa autori — tēlnieks V. Titāns un arhitekts A. Vītols. Piemineklis ir skolas audzēkņu aprūpē. Ar savu klātbūtni tas skolniekiem atgādina zinātkāro rakstnieka stāsta varoni Dullo Dauku. Nesen Dullo Dauku iepazīna Amerikas bērni. Bijušā Meņģeles skolnieka, aktiera P. Liepiņa Dullais Dauka bija tik pārliecinošs, ka viņi to saprata arī latviešu valodā.

5. No «Kooperatīva» uz ziemeļiem, blakus bērnudārzam «Auseklītis» atrodas PIEMIŅAS

PLĀKSNE. Šajā vietā tika izpildīts nāves sods 1905. g. revolūcijas dalībniekiem. Dzīvību cīņā pret muižnieku patvaļu atdeva B. Ābols, A. Ozoliņš, I. Ozoliņš un P. Paulis.

6. Virzoties no Meņģeles centra uz Vecbeberiem, ceļš ved pāri TIESAS KALNAM. Nosaukuma rašanās cēloņi nav droši zināmi. Skaidrs tikai, ka tas saistās ar sodīšanu. Arī 1919. gadā padomju varas pārstāvji bez redzama iemesla te nogalināja septiņus zemniekus. Ceļa kreisajā pusē kalna nogāzē stāv necils pieminekļis Ernestam Zilbertam, Mārtiņam Kalniņam, Kārlim Rozenkopam, Ķīrsim (vārds izcirsts), Pēterim Muraško, Pēterim Andriksonam un Alfrēdam Litke. Vairākus gadu desmitus tas gulēja zālēs un sūnās ieaudzis. No akmens plāksnes izcirsti veltījuma vārdi. Tikai 1989. gadā to uzdrošinājās uzcelt. Meņģeliešu svēts pienākums ir šo terora upuru piemiņas vietu pienācīgi iezīmēt.

7. Rietumos no pagastmājas izvietojies saimniecības celtais dzīvojamo namu puduris. Tajā arī divdesmit piecas, daudz peltas, «LIVĀNIETES». Tomēr kūts smaku te nemana. Arī mušu mazāk, jo kūtiņas ir ārpus dzīvojamo māju novietnes.

8. Ceļa otrajā pusē iepretīm dzīvojamiem namiem paceļas LIELA ĶIEGĒĻU ĒKA, tautā saukta par «cehu». Kopš 1988. gada tajā saimniecības ļaudis gatavo dažādus izstrādājumus r/a «Dzintars» parfimērijas iesaiņošanai. Tādējādi jau daudzus gadus tiek turpinātas rūpnieciskās ražošanas tradīcijas. Gadsimta sākumā Meņģelē bija gan stikla, gan ķieģeļu fabrikas. Šodien meņģeliešu ražoto produkciju tirgo arī ārzemēs.

9. Aiz «ceha» pa labi Taurupes virzienā pagriežas vecais Meņģeles — Taurupes ceļš. Pavisam netālu ceļa kreisajā pusē atrodas Meņģe-

les pagasta PILSONU KAPI. Pirmie apbedījumi te izdarīti pirms pāris gadu simtiem. Labi saglabājusies masīva mūra kapliča — vārti. Te atdusas arī Sudrabu Edžus vecāki Fricis un Johanna Zilberi.

10. Netālu, tajā pašā ceļa pusē, ir BRĀĻU KAPI. Tajos guldīti Sarkanās armijas karavīri, kas 1944. gada rudenī krituši kaujās pie Meņģeles. Daudziem Latgales puīšiem tā bija pirmā un arī pēdējā kauja.

11. Otrpus ceļam ir «SILIŅI» — rakstnieka SUDRABU EDŽUS MEMORIĀLĀ MĀJA. Šajā muižas mājā dzīvoja muižas galdnieks, ērģelnieks un skolotājs, rakstnieka tēvs Fricis Zilbers. Te 1860. g. dzimis Eduards.

Ēka vairākkārt pārbūvēta. 1989. gadā te atklāja pastāvīgu, rakstniekam veltītu ekspozīciju. Vairākās telpās izstādīti dažādi sadzīves priekšmeti, darba rīki, rakstu un foto materiāli, kas dod ieskatu par Meņģeles pagasta ļaužu dzīvi tuvākā un tālākā pagātnē. Krājas materiāli arī par mūsdienām. Memoriālo māju izmanto dažādiem kultūras pasākumiem. Arvien biežāk, kopīgu dzīves ceļu sākot, te iegriežas jaunlaulātie. Galvenā ekspozīcijas izveidošanas iniciatore, sarūpētāja un pasākumu vadītāja ir Anna Pētersone.

Visus ar memoriālo māju «Siliņi» saistītos izdevumus finansē saimniecība «Meņģele».

12. Tālāk ceļš ved UZ MEŅĢELES MUIŽAS CENTRU, kur līdz šodienai nekas ievēribas cienīgs gan nav saglabājies, ja neskaita Amūras korķa koku.

Toties ceļa likumā stāv 1795. gadā celtā MEŅĢELES BAZNĪCA. Ievēribu pelna, ka tās draudze nevienu brīdi nav savu darbību pārtraukusi.

Baznīcā ir Z. Karinga 1864. gadā gleznotā altārglezna «Golgāta». 1987. gadā tā tika restaurēta. Baznīcai pievadīta elektrība. Veikts ērģeļu remonts. Logiem izgatavoti dekoratīvi metāla režģi. Visus izdevumus segusi saimniecība «Meņģele». Baznīcā notiek regulāri dievkalpojumi, kristības, iesvētības un laulības, kā arī ērģelmūzikas koncerti. Draudze un pagasta iedzīvotāji jau atzīmējuši baznīcai tās 200 gadu jubileju.

Tāds ir īss ieskats Meņģelē, tās vēsturē un ģeogrāfijā. Bet labāk jau redzēt savām acīm.

Brauciet! Sāciet ar «Siliņiem».

Ivars Krampis un Anna Pētersone

UN VĒL MAZLIET . . . PAR SPORTU

Par šo unikālo notikumu — vienīgo pagastu Latvijā, kas 1997. g. augustā varēja atzīmēt 50 gadus, kopš te, neizlaižot nevienu gadu, sarīkoti sporta svētki, mazliet sīkāk.

Sportam Meņģelē ir senas tradīcijas. Saglabājušās ziņas par futbola spēlēm jau pēc I Pasaules kara. Tās notikušas starp vāciešiem, kas strādāja Meņģeles stikla fabrikā un vietējiem puīšiem. Plaši pazīstami savulaik bijuši ritenbraucēji un meņģeļiešu volejbolisti.

Spilgtāka mūsdienu sporta vēsture šeit sākās 1947. gadā, kad par fizikultūras skolotāju strādāja Jānis Lauks. Tā 1947. gada augustā pirmo reizi Meņģelē tiek organizēti plašākie sporta svētki Latvijas lauku ciemos.

Gadiem ritot Meņģelē izveidojies aktīvs sportistu un līdzjutēju pulks. Pēdējos 25 gados sporta darbu šeit organizē un vada Ivars Krampis ar plašu aktīvu, kura rindās ir Guntis Ozoliņš, Inta Zetmane, Lonija Pušmucāne un daudzi citi pagasta ļaudis.

Tā 1997. gada 9. augustā Meņģeles sporta bāzēs, tāpat kā pēdējos iepriekšējos gados, gan Ogres, gan

vairāku citu rajonu fizikultūrieši atkal sacentās 7 sporta veidos. Bija volejbols, vieglatlētika, kross, futbols, svaru bumbu celšana, virves vilkšana un sacensības arī tūrisma tehnikā. Iedegās imitēta olimpiskā uguns.

Vadošā organizatora loma gadsimta puses Meņģeles sporta tradīciju vēsturē pirmie 25 gadi, pieder Jānim Laukam, pēdējie 25 — saimniecības vadītājam, nerimtīgajam Ivaram Krampim.

Tā katru gadu, arī uz priekšu, augusta otrajā sestdienā Meņģeles sporta svētkos tiek gaidīti visi, kuru atpūtai sports ir sirdslieta, (L. P.).

Bet kas tad ir Tēvija un Tēvzeme? Es jums došu vienu atbildi: Tēvija un Tēvzeme ir tēvu un tēvulēvu kapu kopiņas, Tēvija un Tēvzeme ir ģimene, dzimta, mājas un darba vieta, pagasts, draudze un kopā visa valsts.

Kārlis Ulmanis

Latviešu tauta dzīvo krāsu pasaulē, jo mums ir neparasti daudzveidīgi saulrieti, jūra, ezeri, meži, kas katrā gadalaikā ir citādi, mainot toņus vairākkārt dienā. Mums ir raibas pļavas, mājas koku puduros.

Tautastērpī, cimdu, zeķu, segu raksti otrpus ezeram, mežam, purvam ar kaut ko atšķiras. Mūsu tautasdziesmās ir daudz krāsu.

Jānis Brikmanis

Krapes baznīca, kuras pamatakmens likts 1802. gadā

KRAPE

Tagadējais Krapes pagasts sevī ir apvienojis divus vēsturiski izveidojušos pagastus — Krapes un Viskāļu. Un tautā vēl tagad Viskāļus sauc vecajā vārdā.

Krapē var iebraukt no visām ČETRĀM DEBESS PUSĒM. Ja brauksim no dienvidiem, Krapes ciems sāksies nemanot — tūlīt aiz Andreja Upīša novada. Bet, braucot tālāk pa šo Skrīveru — Ķeipenes ceļu, izbraucot cauri krūmainam mežam, mēs nonākam Krapes krustojumā. Pa kreisi aiziet ceļš uz Ogrī — turp arī

jānodas, ja vēlamies nokļūt Krapes vēsturiskajā centrā —, nogriežoties pa labi, varam caur Viskāļiem nokļūt Koknesē. Ja no krustojuma ceļu turpināsim taisni, drīz tiksīm pāri Lobes upei, un tad, uzbraucot kalnā, atradīsimies bijušā kolhoza «Lobe» centrā. Labajā ceļa pusē paliek kantoris un dzīvojamās mājas, bet kreisajā — dispečeru ēka un darbnīcas. Šo vietu tauta sauc par «kolhozu», un tas ir jaunais Krapes centrs. Braucot no Ķeipenes vai Madlienā (tātad — no ziemeļiem), Krapes robeža ir Ogres upe, un drīz vien jau mēs nonākam līdz centram.

Braucot no rietumiem, Krapei gan it kā nav izteiktas robežas, taču jau tūlīt aiz Lēdmanes muižas ceļš iet kalnup, un sākas varena aleja. Drīz gan mēs no šīs alejas izbraucam ārā, jo, laikam ritot, ceļš ir iztaisnots, arī tilts pār Lobi ir jauns... Nu, lūk, — mēs jau esam Lobes lejā — un, izbraucot no tās, būs autobusu pietura «Jumpravas pagrieziens». Bet vietējie šo ciema galu sauc par muižu vai mežniecību, jo atjaunotajā vecajā muižas ēkā atrodas mežniecība. Līdzās muižas jaunās ēkas pamatiem atrodas KĀDREIZEJAIS PARKS, kurš ar saviem sirmajiem ozoliem (to vidū viens ir aizsargājams kā dižkoks) pelnīti tiek uzskatīts par Krapes skaistāko vietu. Un jau pēc nepilna kilometra mēs nokļūstam Krapes vecajā centrā, par kura vertikālo dominanti tagad ir kļuvuši siltumnīcu un pienotavas skursteņi. Kādreiz šis gods piederēja luterāņu baznīcas tornītim. Pagasta valde, kura atrodas jau kādreizējā pagastnamā, un skola gan ir otrpus Lobes.

Turpinot ceļu tālāk, vērīgs un zinošs ceļotājs tūlīt aiz Ozolniekiem samanīs ceļa kreisajā pusē kokos ieaugušo pareizticīgās baznīcas torni. Un turpat jau arī ir pieminētais Krapes krustojums.

Vēl ir atlicis ceļš no austrumiem — no Kokneses. Šim ceļam jau izsenis ir slikta slava —

ziņās par Kokneses — Krapes luterāņu draudzi varam atrast informāciju, ka mācītājam no Kokneses uz Krapī nācies doties jāšus, jo ceļš bijis tik slikts, ka ar ratiem pa to neizbraukt. Arī tagad šis ceļš nav īpaši labs, un pavasara šķīdoņu laikā satiksme pa to tiek ierobežota. Seit Krapes ciema robeža ir Viskāļu vēsturiskais centrs ar pagastnamu un skolas ēku. Ceļa labajā pusē var samanīt Lobes vai Viskāļu ezeru, par kuru ir teika, ka tas sirmsenos laikos atlaidies no pašas Lietuvas. Tiek uzskatīts, ka no šī ezera iztek LOBES UPE, taču īstenībā šis ezers izveidojies Lobes upes tecējumā.

Turpinot ceļu tālāk, abās tā pusēs varam skatīt laukus un pļavas, līdz nonākam pie Krapes krustojuma. Šie tad nu ir Krapes galvenie ceļi. Visu jau šādi pārstāstīt nevar, tāpēc palūkosimies arī kartē.

Krapes CIEMA RELJEFS ir raksturīgs Latvijai — nolaideni kalni īpaši neizceļas starp diezgan līdzenajiem laukiem. Lobes upe izveidojusi savu senleju, kura savos apmēros gan nav grandioza. Pie Lobes ezera apkārtnē purvaina, tur atrodas Ezergala sunāklis un Aulaku purvs. Iespaidīgākais reljefa ziņā ir Pinku ceļš, kur apkārtnē, kas gan karjera izbojāta, atgādina Piebalgu miniatūrā. Runājot par ūdeņiem, jāmin Lobes un Ogres upes, un Lobes ezers.

Tāda nu būtu Krape caur ceļotāja acīm, nelūkojoties laiku akā un cilvēku likteņos tajā, bet tomēr ļausimies kārdinājumam un PALŪKOSIMIES VĒSTURĒ.

Endzelīns min vārdu «krapēt» — sētas stabā veidot apaļu caurumu. Šis vārds sastapts Jaunpiebalgā, taču — vai tam kāds sakars ar vārdu Krape?

Kā cēlies Krapes vārds, nav zināms. To nevēsta pat teikas. Vietējie iedzīvotāji gan runā,

ka tas nācis no bulgāru valodas, bet tālāk neskaidro. Nedz Indriķa, nedz Atskaņu hronikā Krapes vārds nav minēts. Un tas arī saprotams — Krapes ciema teritorijā nav neviena pilskalna, nav arī pilsdrupu. Par apdzīvotību jau krietni senos laikos liecina fakts, ka pie Jauņiem ir konstatētas akmens laikmeta kapenes. Ziņu par arheoloģiskajiem izrakumiem šē nav, bet tie ir notikuši citviet — Krapes Lieloķēnos 1933. gada vasarā E. Šņore atraka vairākus vidējā dzelzslaikmeta apbedījumus, atrodot divus sudraba kakla gredzenus. Šis atradums interesants ar to, ka minētās rotas liecina par zemgaļu apbedījumiem — Lieloķēni ir galējais zināmais ziemeļu punkts zemgaļu apdzīvotajā teritorijā. Bez tam vēl minamas kapenes Siliņos, Līčos un Buļļos. Tomēr šīm kapenēm netiek ierādīta svarīga vieta Latvijas aizvēsturē, tādēļ šeit tās tikai pieminēsim. Bez tam nav arī ziņu par izrakumiem šajās kapenēs.

Līdz AR SVESU VARU laikmeta sākšanos Latvijas teritorijā, Krapes likteņi būtu jāsaista ar Koknesi, jo Krape vēsturiski pieder pie Kokneses draudzes. Līdz XIII gs. pašam sākumam Koknesē valda «ķēniņš Vescenka» (Vjačeslavs) (sk. Indriķa hroniku IX nod. 10. §), krievs pēc tautības. Par to vēsta arī Atskaņu hronika:

«Nu beidzas viņu (krievu) valdīšana,
Jo mestrs tos aizdzen krievu galā,
Tik reti nāk tie brāļu malā.
Mestrs Koknesi tiem atkaroja,
Daudz ļaužu tur tiem gāja bojā,
Un viņu kungs tur tika kauts.»
(648—653.)

Skatot tālāk Kokneses likteņus, tie rādās visai raibi (sk. Indriķa hroniku), taču šis peripetijas uz apkārtējām zemēm paliekošu iespaidu neatstāj.

SKREJOT PĀRI GADSIMTIEM, nepieciešams apstāties pie reformācijas laika — šī no Vācijas nākusi vēsma Rīgu sasniedz 1521. gadā, bet Koknesi 1524. gadā. Šajā laikā Koknesē valda arhibīskaps Blankenfelds, kurš kā apzinīgs katolis ir pret reformāciju, tā ka luterāņu mācītājiem (tādi Kokneses draudzē 1524. gadā uzradās divi) un skolas priekšniekam nākas drīz vien kravāt mantiņas un Koknesi atstāt. Arhibīskaps nonāk pat tiktāl, ka savas pārliecības dēļ pazaudē Rīgas atbalstu, bet šo cīņu izbeidz 1554. gada ticības brīvības likums. 1555. gadā luterāņiem jau pieder arī Kokneses Sv. Pāvila baznīca, taču Livonijas kara laikā, kad Koknesē nāk poļu varā, tur nodibinās katoļu klosteris. 1669. gadā notiek pirmā vizitācija Kokneses draudzē, kas izdod arī draudzei speciālus likumus. Piemēram, kāds fragments:

«Zemnieku KĀZĀS NEDRĪKST IELŪGT vairāk par 12 pāriem kāzu viesu, un kāzas nedrīkst būt ilgāk kā līdz nākošajai dienai. Pie tam nedrīkst patērēt vairāk par 12 mucām alus un 3 stopiem degvīna. Visi alus, degvīna un ēdiena pievedumi no viesu puses ir pilnīgi noliegti, ar piedraudējumu, ka pievestie ēdieni tiks konfiscēti, viena puse uzrādītājam, otra puse baznīcas lādei par labu. Nepaklausīgie nosodāmi ar 6 pāriem rīkšu.»

Tā kā Krape no Kokneses ir krietni patālu, lai zemnieki spētu apmeklēt dievvārdus, tad jau zviedru valdības sākumā tiek dots uzdevums Kokneses mācītājam noturēt DIEVVĀRDUS ARĪ KRAPĒ.

No 1636. līdz 1644. gadam Kokneses draudzē par mācītāju ir J. G. Rēhūzens, kurš sprediķoja latviski un 1644. gadā sarakstīja arī pirmo latviešu gramatiku, kura gan atšķiras no tagadējām «Latviešu valodas mācībām» itin krietni, taču, kārtīgāk ieskatoties, arī Rēhūzena grā-

mata nemaz tik slikta nav. Kokneses prāvesta iecirknī, kurš ietver arī Krapī, no 1687. līdz 1702. gadam darbojās E. Gliks, kuru mēs pazīstam kā Bībeles tulkotāju latviešu valodā, un kura darbības laikā Koknesē tiek ierīkota skola.

XVIII gs. sākums iezīmējas ar Ziemeļu karu, kura rezultātā Vidzeme nonāk krievu pakļautībā. Par šī kara ietekmi Vidzemē še neminēsim, jo tā jau iztīrāta Latvijas vēstures kursā, un Krapes likteņus šis karš ietekmē tikai kopā ar pārējo Vidzemi. No 1748. gada ir saglabājusies liecība par mācītāja algu — Krapes zemnieki dod savam mācītājam 4 pūrus no katras labības šķirnes un 4 rubļus.

Interesants ir XIX gadsimts AR PAREIZTICĪBAS ienākšanu latviešos. Šī strāva neiet garām arī Kokneses — Krapes luterāņu **baznīcai**, kuras dēļ sākās sadursmes starp abām baznīcām. Pirmais šāds vilnis nāk jau četrdesmitajos gados, kura rezultāts ir arī Bebru dumpis (Ogres rajona apceļotāju labad pieminēsim, ka šī dumpja «nodevēju» Švarcbahu M. Kaudzīte vēlāk sastapis Madlienā un aprakstījis savās atmiņās no «tautiskā laikmeta»). Tad nāk tāds kā atslābums, bet astoņdesmitajos gados seko otrais vilnis, kura rezultātā 1891. gadā arī Krapē tiek uzcelta pareizticīgo baznīca. Par pareizticības nozīmi nedaudz vēlāk, kopsaistībā ar izglītību.

Un tepat jau klāt ir XX gadsimts, kad latviešu periodikā atrodam kādas ziņas par Krapī, turklāt — aculiecinieku vai laikabiedru rakstītas. Līdz 1905. gada revolūcijai nekādu zīmīgu ziņu no Krapes nav, izņemot varbūt vienīgi to, ka atkārtoti tiek ziņots par bibliotēkas nikuļošanu.

1905. GADA REVOLŪCIJAS nozīmīgie notikumi ir šādi. 1905. gada 16. jūlijā uz muižu devies gājiens, pa ceļam gāžot telefona stabus.

Kāds rīcības komitejas pārstāvis muižā pavēlēja kalpiem nestrādāt, bet streikot, pretējā gadījumā piedraudot ar nošaušanu. Tālāk gājiens devies uz brūzi, slēdzis to un turpinājis ceļu uz Lēdmani. 1906. gada sākumā ierodas pirmā soda ekspedīcija, kura nodedzina Lupatu mājas un nošauj tur dzīvojošo puisi Strēliņu, jo viņš esot nogalinājis pristavu Maksimovu. Skolotājs Ozoliņš no vietējās skolas ticis piesaukts tikai par liecinieku, bet skrīverim Krūmiņam, kurš bijis rīcības komitejā, uz mēnesi tiek piešķirts atvaļinājums. Bez tam tiek paziņots, ka 1905. gadā esot traucēti dievkalpojumi pareizticīgo baznīcā. Pēc pirmās soda ekspedīcijas aiziešanas no Krapes, pagasts tiek pilnīgi atbrīvots no karaspēka. Drīz vien pagastam nākas maksāt 1000 rubļu soda naudas, jo bez atļaujas sarīkota kalpu deramā diena, kuras laikā parādījušās proklamācijas. 15. martā ierodas OTRĀ SODA EKSPEDICIJA, jo pagastā runā, ka marta sākumā notikusi slepena sapulce. Tiek apcietināts skrīveris Krūmiņš un vēl kādi no blakus pagastiem. Pēcāk Krūmiņš tiek atkal atbrīvots, jo patiesībā nekāda sapulce nav notikusi. Aprīlis un maijs iezīmējas ar uzbrukumiem baznīcas krogam. Šo uzbrukumu laikā tiek gan piekauts krodzinieks, gan atņemta viņam nauda, gan daudzās pudeles. Bez tam ir ziņa arī par «Jumtu» saimnieka aplaupīšanu un piekaušanu. Mežabrāļi uzbrūk arī citām mājām. Kā atblāzma no 1905. gada ir ziņa par sarkano karogu pie baznīcas 1908. gadā un proklamācijām 1912. gadā.

I PASAULES KARŠ Krapi skar tikai kā izlaupišanas un demolēšanas objekts armijām, turklāt šeit patiesības labad jāmin, ka krievu armijai panākumi bija lielāki. Bermonts līdz Krapei netiek, un Brīvības cīņas arī iet Krapei secen. Te gan jāpiemin, ka 1936. gadā Krapes luterāņu baznīcā tiek uzstādīta piemiņas

plāksne Oskaram Kalpakam un Fridriham Briedim. Pašlaik šī plāksne atrodas Ogres muzejā. Pilnīgi identiska plāksne redzēta arī «Dzērēju» mājās Krapē. Un tālāk atkal Krapes vēsture iet kopsolī ar Latvijas vēsturi.

Līdzās vēsturei ir arī liecības par cilvēku dzīvi ārpus visām politiskajām peripetijām.

1892. gada Āronu Matīsa izdotajās «Etnogrāfiskajās Ziņās par latviešiem» Mārtiņš Sprinģis (mēs viņu vēlāk vēl pieminēsim) sniedz diezgan plašu aprakstu par Krapī. Ielūkosimies tajā!

Par bagātiem cilvēkiem Krapē saka: «DZIVO KĀ VISKĀLIETIS», jo senos laikos Viskāļi ir bijis kroņa pagasts, kur bijusi maza rentē un izpirkšanas nauda. Par dzērāju un kausli teikts: «Gatavais skrīveriets». Ar vārdu «krievs» apzīmēts zaldāts vai drošs cilvēks. Baltkrievi un krievi nodarbojušies ar linu kulstīšanu, dēļu zāģēšanu un retumis ar grāvju rakšanu, bet žīdi ir sīktirgotāji, jo linus, lopus un labību uzpērk arī latvieši.

Saimniekus sauc PĒC MĀJVĀRDIEM, kaut arī tie ar saimnieka uzvārdu sakrīt visai reti. Mājvārdus lieto tikai daudzskaitlī. Krapes iedzīvotājus sauc par krapiešiem. Krapē ir divas interesantas mājvārdu formas — Veckaļvi (Veckalvji) un Guļbi (Gulbji).

Lai paliktu gudri, krapieši ņēmuši uz Rīgu līdzī maizi, kuru pēcāk veduši atpakaļ un devuši mājiniekiem ēst — maize taču piesūkusies ar Rīgas smaržu — to ēdot, paliekot gudrs.

Kādreiz Krapē dzīvojis cilvēks, kas pēc dzeršanas sakošļājis glāzīti.

Vecus cilvēkus mitinājuši pirtīs, un viņus cieniņuši. Istabu tad saukuši par kalnu (Diez', ko nu kalnā vāra — dūmi tā kūp?). Klētis būvējuši ar priekšīņām, bet rijas ar plašām nojumēm.

Ipatnēja un svētuma pilna ir krapiešu atieksme pret uguni:

Dedzi, dedzi, uguntiņa,

Es tev došu raibu vistu,

Es tev došu raibu vistu

Ar visiem cālišiem.

Tiktāl tautasdziesma. M. SPRINĢIM 1892. gadā ir stāstīts, ka uguns ļoti sargāta, un, ja tā nodzisusi, iets uz kaimiņiem tai pakaļ un ātri nākts mājās. Tādēļ arī, jautājums, ja ātri no ciemiem atpakaļ nāk: «Vai tu pēc uguns biji?».

Apģērbs Krapē dažāds; sievietēm patik bieži mainīt apģērbu.

Meteņos ēduši cūkas kājas, Zaļajā ceturtdienā un Lielajā piektdienā — kumus, apsējībās vārijuši cūkas mugurkaulu ar visu asti (lai labība labi aug). Ceturtdienās un svētdienās uz galda obligāti bija jābūt gaļai vai sviestam. Pēc siena novākšanas ēduši sieru, bet pēc audekla noaušanas biezputru — lai audekls nebūtu šķidrš. Ja saimnieks vēlējies, lai viesi daudz neēd, piejaucis alum ūdeni, jo tad viesi sabojājuši vēderu. Šņabi dzerot, lai arī kura glāzītē tā būtu, vienmēr uzsaukuši: «Dievs, svēti pirmo lāsīti!». Krapē pazīstams tāds ēdiens kā tšuriņas. To gatavo, sacepot taukus, asinsvadus un plēves.

Zirgu Krapē sauc par košiņu, govi — par tpruciņu, vistu — par tibiņu. Ērzelus — rūna krievi, citus lopus — latvieši, bet aunus — pat sievietes, kuras Krapē nekopj zirguš, nebrauc mežā un neprot rīkoties ar cirvi. Lopus pusdienās dzen mājās, kad ēna piecas pēdas gara.

Līgavas pūra nesēji vienmēr prasa pēc brandvīna, jo esot pārstiepušies. Kāri pēc brandvīna raksturo arī šāds kāzu vārdu uzraksts jau padomju laikā: «Augstu laimī jums, labu šņabi mums!».

Jaunieši bučojas tikai slepenībā. Sapņus kra-pieši redz bieži un tiem tic. Uzskata, ka vāra-

vīksne (dardedze) dzer ūdeni. Lai aizdzītu lietuvēnu, jākustina kāju pirksti vai kreisās rokas mazais pirkstiņš. Lietuvēna krusti jāvelk Trejkungu dienas priekšvakarā. Akā dzīvojot upes Juris, kurš kārs uz maziem bērniem. Dievlūdžēji pie altāra dievmaizītes neesot ēduši, bet likuši lakatā un nesuši mājās, jo tās dziedējot visas kaites. Seit pierakstīsim arī Jāņa Mežiņa teiktos buramvārdus pret galvas sāpēm: «Mūsu Kungs Jēzuss Kristus, galva tā pirmā viņa jaunības, tā otrā viņa tikuma, tā trešā gribēšana». Ašinis var apturēt, piecas reizes noskaitot «Ubit, kabit, kabit, probie». Pērkonu uguni var apdzēt ar saldu (vislabāk — kazas) pienu. Viesulis nostāj, ja to nosauc par suņa sūdu. Kas strādā svētdienās, to nosperšot pērkonš.

Arlaulības bērnus sauc par sameklētiem.

Tiktāl Sprinča rakstītais līdz ar dažām piezīmēm.

Izskatot Krapē savāktās folkloras krājumus, atklājas INTERESANTA LIETA — Krape ir ļoti bagāta tautasdziesmu ziņā, — bet izcili nabaga citos folkloras žanros. No teikām var uzziņāt, ka kādam krapietim bijusi VII Mozus grāmata, kuru viņš paņēmis līdz kapā. Un tas arī viss, neskaitot jau pieminēto teiku par Lobes ezeru un vēl dažas ar ļoti populāru sižetu un bez vietas piesaistes.

Dainas Krapē ir pierakstītas sākot no XIX gs. beigām. Visplašāk šis darbs tika izvērsti Latvijas laikā. Vērtējot šo kolekciju no saturiskā viedokļa, uzreiz var pamanīt lielo nerātno dainu daudzumu:

Tas Jānītis piestu jāja,

Domādams jaunu meitu,

Vai tu, aklis, neredzēji —

Ni tai kāju, ni tai roku.

Ir diezgan daudz Jāņu dziesmu, bet grūti ir atrast kādu īpaši raksturīgu Krapei. Tāpat ir arī ar citiem dziesmu žanriem. Piemēram šie minēšu mazāk dzirdētu:

Dieviņ, dodī lietum lit,

Man ejoti tautiņās,

Lai nolija jaunas dienas

Mana ceļa maliņā.

Līdzās tautas prāta un dvēseles viedumam cilvēkam ir nepieciešama SKOLAS DOTAĪZĒGLĪTĪBA, tādēļ ielūkosimies nedaudz Krapes skolu vēsturē. Jau minējam Glikas dibināto skolu Koknesē, taču Krapē pirmais skolotājs Oto Ozoliņš tiek minēts 1818. gadā. Mācības tad notiek Ozolmuižā. 1867. gadā barons Fitinghofs dāvā zemi, kur celt pirmo skolas namu. Par skolotāju tad strādā galdnieks Lodiņš. 1891. gadā Krapē uzcel pareizticīgo baznīcu un, acimredzot, šai pašā laikā arī tiek gatava pareizticīgo draudzesskola. Vienīgās līdz šim atrastās ziņas par šo skolu atrodamas «Pareizticīgo Latviešu Vēstnesī» 1912. g. nr. 32. Tur tiek vēstīts, ka savākta nauda jauna skolas nama celšanai, jo iepriekšējais nodedzis 1907. gada 16. aprīlī. Acimredzot jauna ēka tā arī netiek uzcelta — drīz seko I Pasaules karš, un Latvijas laikā daži pareizticīgo priesteri strādā par skolotājiem luterāņu skolā jeb 6-gadīgajā pamatskolā. Arī pati pareizticīgo baznīca savā laikā ir uzskatāma par tautas izglītotāju sava progresīvā virziena dēļ, ciktāl tā nepiekopa pārkrievošanas tendenci. Pretstatā pieminēsim arī daudzas anekdotes par muļķa priesteriem... Par pareizticību Latvijā labi aprakstīts Pāvila Gruzņas romānā «BURSAKI». Atgriežoties pie luterāņu skolas vēstures, ir jāmin 1912. gads, kad Cēsu meistars Mežciems par 3120 rubļiem pārbūvē (darbs izdots mazāksolišanā) skolas ēku, uzce-

lot tai otru stāvu biedrību vajadzībām, Pārbūve izmaksājusi 6000 rubļu, Skolas ēku nav skāruši kari, un tagad šai ēkā atrodas Krapes skola. No skolotājiem minami rūjēnietis un Cimzes semināru beigušais Jānis Nemme, Fricis Kaspars un Kārlis Grinbergs.

Kārļa Grinberga laikā Krapes skolnieki aktīvi piedalījušies folkloras vākšanā. Krapes skolā mūsu gadsimta divdesmito gadu pirmajā pusē mācījies kādreizējais Latvijas luterāņu baznīcas arhibīskaps Jānis Matulis. Krape nav devusi Latvijai lielas personības, bet gribētu te **PIEMINĒT TRIS CILVEKUS**, kuri gandrīz visu savu dzīvi veltījuši tautas gara mantu vākšanai. Tie ir krapieši Mārtiņš Padegs un Jānis Palejs, kuri Baronam piesūtījuši 708 tautasdziesmas, kā arī Mārtiņš Sprinģis, kurš vācis folkloru bezmaz visā Latvijā.

Krapieši ir bijuši diezgan čakli biedrību dibinātāji. 1935. gadā Krapē bijušas šādas biedrības: kultūras (dibināta 1920. g.), savstarpējā ugunsapdrošināšanas, lopkopības pārraudzības, patērētāju («Turība»), kūdras izmantošanas biedrība, krājaizdevu sabiedrība (statūti no 1886. gada) un piensaimnieku biedrība. Kultūras biedrībai piederējusi arī bibliotēka.

KRAPES PIENOTAVA dibināta 1925. gadā un šajā ēkā darbojas arī vēl tagad. Latvijas laikā bijusi krietni liela pienotava, kāda tā ir arī vēl pašlaik. Pakļauta Rīgas piena kombinātam, ražo tikai biezpienu un krējumu. Agrāk ražots arī augstvērtīgs siers. Tagad tiek liktas cerības uz piensaimnieku biedrības izveidošanu, jo tad varētu ražot produkciju arī pašu rajonam.

Jāpateicas pienotavas vadībai par luterāņu baznīcas saglabāšanu, ierīkojot tanī koncertzāli «Liepziedi». Baznīca gan pirms tam tikusi draudzei atsavināta. Tā tagad nodota atpakaļ draudzei.

Kad esam pārstāstījuši Krapes likteņus, galvu atpūtinot, derētu IZSTAIGĀT KADU LIKUMU pa Krapī. Lai to izdarītu, aizbrauksim līdz Jumpravas pagriezienam. Kad esam laimīgi tikuši brīvā dabā, paiesim atpakaļ līdz Jumpravas ceļam. Pretim tam ir mazs celiņš — iesim pa to! Drīz vien nonākam bijušajā muižas parkā. Tā centrā ir dižozols un II Pasaules kara kritušo karavīru kapi. Līdzās tiem varam samanit baltās ķieģeļu ēkas paliekas — te kādreiz bijusi muižas ēka. Ja noejam pa ceļu līdz Lobei, redzam tilta paliekas — kādreiz pa šo tiltu tika braukts uz Ogrī. Bet nu iesim pa šo ceļu kalnup. Ceļa kreisajā pusē atrodas «Krapes» mājas — šī ēka kādreiz piederējusi muižas pārvaldniekam. Pēc tam nogriezīsimies pa kreisi lejup uz upi. «Bergmaņos» kādreiz bijis veikals. Pārejot Lobi pa bijušo dzirnavu dambi, kreisajā pusē redzam nodegušo dzirnavu ēku. Te kādreiz atradās arī palīgražošanas cehs. Tad nogriezīsimies pa labi, taču, ejot taisni, itin drīz kreisajā pusē redzamas «Admiņu» mājas, pie kurām kādreiz atradās zviedru laika riņķa krusti (līdzīgi kā Kokneses Jāņa kapos). Turpinām ceļu līdz skolai. Pa ceļam paejam garām «Stariem», kādreiz tur atradās pagasta nabagmāja. Skolas fasādi rotā gadaskaitlis «1912» — tas ir skolas ēkas pārbūves gads. 1993. gadā skolu nopostīja ugunsgrēks, 1995. gada rudenī pēc atjaunošanas tur atsāktas mācības.

Turpinot ceļu tālāk, krustojumā jānogriežas pa kreisi. Kreisajā pusē sarkano ķieģeļu ēkā atrodas pagasta valde, bibliotēka un tautas nams. Īsi pirms šīs ēkas mums jānogriežas pa labi. Tagad ejam pa Pinku ceļu cauri Pinku mežam. Pēc kāda laika nonākam centrā. Ja ir vēlšanās apskatīt Lieloķēnu senkapus, ejam pa Skrīveru — Madlienas ceļu līdz Vērenes pagriezienam. Pēc tam jāiet pa Vērenes

ceļu līdz Oķēniem, pie kuriem tad arī atrodas minētie senkapī. Centrā jāatgriežas pa to pašu ceļu. No centra dosimies uz Krapes krustojumu. Viskāļus šoreiz neapmeklēsim, bet iesim pa labi uz Krapes centra pusi. Pēc kāda laika ceļa labajā pusē būs «Lejīešu» mājas, kurās kādreiz dzīvoja ļoti erudītais ANDREJS DZERVE, — liels Krapes vēstures zinātnis.

Tūlīt pēc «Lejīešiem» nogriezīsimies pa labi uz pareizticīgo baznīcu. Baznīcas atslēgas atrodas blakus esošajā mājā. Baznīcā ievēribu pelna Kārļa Hūna altārglezna. Interesantas ir arī pareizticīgo svētbildes. Baznīcas priekštelpā atrodas bijušās luterāņu baznīcas zvans. Arī K. Hūna glezna ir atceļojusi no luterāņu baznīcas, tāpat kā melnā harmonija, kura gan bojāta. Krapes draudzei katra mēneša ceturtajā svētdienā pulksten 12 baznīcā notiek dievkalpojumi.

No baznīcas tālāk ejam uz kapiem — kādreiz tie bijuši sadalīti luterāņu un pareizticīgo daļās, par to vēl liecina krustiņi vārtu stabu galos, taču tagad sadalījums zudis. Uzmeklēsim Fītinghofa-Sēla kapu — viņš ir darījis daudz laba skolai un baznīcai.

TURPINOT SAVU CEĻOJUMU, dosimies uz bijušo luterāņu baznīcu. Par tās būvēsturi liecina pamatos iemūrētās piemiņas plāksnes. Baznīcas pamatakmens likts 1802. gada 30. aprīlī, bet jau 1804. gada 2. novembrī iesvētīta. 1856. gadā dievnams ir jāpārbūvē, un jau 1857. gada 26. augustā iesvēta tagadējo mūra baznīcu. Pirmā pasaules kara laikā krievu karaspēks izsita baznīcai logus un izvazāja ērģeles. Zvans gan ticis evakuēts uz Krieviju, taču 1924. gadā atgūts. Septiņdesmito gadu sākumā tad jau pussabrukušo baznīcu par pienotavas līdzekļiem pārbūvē par koncertzāli un nosauc par «Liepziediem» — tad arī pazūd baznīcas tornis.

—Piezīmēsim vēl to, ka Ogres muzejā atrodas Krapes pareizticīgo baznīcas arhīvs, kurā citstarp ir arī unikāla šīs baznīcas hronika.

—Ar šo mēs savu ceļojumu varētu beigt ...

Pēteris un Sandra Mežuļi

*Divas lietas ir to vērtas — mācīties un ceļot.
To, ko tu esi iemācījies, tev neviens nevar atņemt, tāpat arī to, ko esi redzējis.*

Aina Birkava

*Ikkatrs ceļojums un ceļā piedzīvotais mūs
maina, atgriežoties mājās, mēs vairs neesam
tie, kas bijām agrāk. Tie, kuri reiz to ir piedzi-
vojuši un apzinājušies, nekad vairs nespēs at-
teikties no ceļa noslēpumainā vilinājuma.*

Juris LORENCS,

*Vides aizsardzības un
reģionālās attīstības ministrijas
Parlamentārais sekretārs*

Daudz krogu bija Polockas ceļa malās

JUMPRAVA

Jumpravas (Jumpravmuižas) vārds rakstos rodams jau ļoti sen — kopš 13. g. s. vidus. 1259. gadā bīskaps dāvina dažus gadus iepriekš dibinātajam Rīgas Cisterciešu sieviešu klosterim zemes gan tiešā Rīgas tuvumā, gan tālākā apkārtnē — pie Lielupes un arī aiz Lielvārdes, zemju robežas iezīmējot ar lieliem robežakmeņiem. Vācu valodas tā laika izteiksmē «Jungfer» nozīmē «jaunava», no tā radies muižas «Jungfernhoff» nosaukums, latviskojot — Jumprava, jo zemes īpašnieces, mūķenes, veltījušas savu dzīvi jaunavai Marijai, bija neprecētas jaunavas. Lai atšķirtu klostera īpašumus, tos, kas pie

Lielupes, sāka saukt par Jumpravu, Rīgas patri-
monīalapgabalā — par Mazjumpravu, bet zemes
aiz Lielvārdes — par Lieljumpravu.

Taču ne jau ar dāvinājumu klosterim saku-
šies šīs vietas vēsture — par tas aizvēsturi
stāsta akmens laikmeta atradumi pie Runduk-
šiem un senkapi pie Kalkaļiem Daugavas labā
krasta zemēs, senkapi kreisajā krastā pie Ķei-
rāņu māju robežām, un bezgala daudz stāstu
vēl glaba zeme.

Grūti iedomāties, KĀ TOREIZ IZSKATIJAS
šis apvidus — droši vien diezgan mežonīgs —
lieliem skuju koku mežiem, grūti pārejamiem
purviem, dūkstīm un akačiem, daudzu lielāku un
mazāku strautu izlocīts, maz apdzīvots. Necilās
zemnieku un zvejnieku mājas bija galvenokārt
gar ceļiem abos Daugavas krastos. Pamazām
tīrumiņi kļuva plašāki, jūmti pacēlās augstāk
virs zemes, taču vēl aizvien valdīja pirmatnējā
daba, kuras mežos bija vieta gan lačiem, gan
vilkiem.

Jādomā, ka klostera klātieņi vietējo zemnieku
dzīvi ietekmēja labdabīgi, jo cisterciešu klosteru
GALVENĀ NODARBOŠANĀS bija zemkopība,
zemes kultivēšana, parauglopkopības ieviešana,
ārstniecības augu audzēšana. Paši klosteri rak-
sturīgi ar vienkāršību, stingru askēzi, pat naba-
dzību, iešanu tautā. Tieši par Lieljumpravu pa-
gaidām ziņas nav izdevies atrast, bet velkot pa-
ralēles ar pārējiem cisterciešu klosteriem, jā-
domā, ka klosteru apstrādātie īpašumi arī te
bija labi iekopti. MAZ IR ZIŅU par Lieljumpra-
vas likteni reformācijas gados, kad klosterus
likvidēja. Livonijas kara laikā Mazjumpravu pie
Rīgas iegūst Rīgas pilsēta, iespējams, ka līdzīgs
liktenis arī Lieljumpravai. Taču jau 1581. gadā,
Stefanam Batorijam ienākot Rīgā, ar viņu kopā
ierodas arī katolīcības atjaunotāji — jezuīti.
Stefans Batorijs viņiem atdod Jēkaba baznīcu

un Magdalēnas klosteri Rīgā, kur nodibinās jezuītu kolēģija, kas uzsāk ciņu par katoļu klosteriem piederējušo zemju atgūšanu. Viņi atgūst Mazjumpravas zemi pie Rīgas, daļēji arī Lieljumpravu.

Jezuītu izdzišana no Rīgas Kalendāru nemienu laikā zemju atgūšanu pārtrauc. 1591. gadā Sigismunds III, piedraudot ar lieliem naudas sodiem, spriež atdot cisterciešu klosteru īpašumus. Saglabājušies dokumenti par ilgstošiem strīdiem jezuītu un Lielvārdes īpašnieku starpā robežu dēļ par kādu Lieljumpravas daļu starp Lobes un Gribulītes upēm, sauktu par Pargeni (Pargenhoff).

Taču NEKAS NAV MOZIGS — jebkurš valdnieks var pārtraukt iepriekšējo dotos likumus un tiesības. Tā notiek arī ar Lieljumpravu — 1628. gadā zviedru ķēniņš Gustavs Ādolfs to uzdāvina monētkalēju meistaram Martinam Vulfam. Tam bez Lieljumpravas tiek dāvinātas arī citas muižas — tātad amats ļāvis izpelnīties ķēniņa labvēlību. Martina Vulfa mantinieki pēc astoņiem gadiem — 1636. gadā pārdod Lieljumpravu par 12400 dālderiem galvenajam kara komisāram ģenerālim Heinriham Šruberam, kas 1650. gadā pieņem šķietami dižciltīgāku vārdu — kļūst par Kronstjernu. Šis dzimtas valdījuma Lieljumprava ir ilgāk — Kronstjerna dēli par tās īpašniekiem dokumentos minēti vēl 1682. gadā.

Tad atkal notiek iepriekšējo TIESIBU NEATZIŠANA — zviedru valdības izdarītās muižu redukcijas laikā arī Lieljumprava, kopā ar Krapi tiek atsavināta iepriekšējiem īpašniekiem un nodota «kronim», respektīvi, tā nonāk valsts īpašumā un pārvaldē. 1760. gadā Krievijas ķeizariene Elizabete to atkal pārvērš par privatīpašumu, dāvinot ģenerālim (vēlāk feldmaršalam) grāfam Čerņiševam.

Tas drīz vien Lieljumpravu un Krapī pārdod baronam Fredriksam, kurš tās savukārt 1774. gadā pārdod rātskungam Otto Heinriham fon Fitinghofam. Šīs dzimtas pēctece baronese Katarīna Fitinghofa-Šēla ir muižas īpašniece līdz I Pasaules karam. Sākumā muiža ir koka ēka, 18./19. g. s. aprakstos — «akmens dzīvojamā māja ar piecpadsmit istabām, lielu, skaistu dārzu un parku ap to».

PARAK LIELI UN PLASI ir Fitinghofu dzimtas īpašumi, lai tos pārvaldītu tieši — muižu rentē. Mainās tās arendatori, pārvaldnieki, un tikai paskopi ieraksti senajos dokumentos liecina par tiem.

Bet kas liecina par vienkāršo latviešu zemnieku, pār kuru valdīja šie vācu, poļu, zviedru un krievu kungi un viņu ieceltie pārvaldnieki un soģi? Kas stāsta par latviešu tautas ciešanām karos, kad šo valdnieku karapulki un algotņu armijas bari laupīja bez žēlastības? Gandrīz nekas. Vien dažas tālas tautasdziesmas un teikas atnākušas līdz mūsu dienām, mutvārdos saglabātas.

Tomēr IR NETIEŠS LIECINIEKS — tas, ka Lieljumpravā vēl arvien atrodami senu zemnieku dzimtu pēcteči, seno uzvārdu nesēji, bet kungus aizvētījis laiks, liecina par šejienes zemnieku sīkstumu, stiprumu un gudrību, stāvot pretī dabas visvarenībai, kariem, mērim un kungu patvaļai.

Rakstiskās liecības galvenokārt saglabājušās nodevu aprakstos — tur minēti māju vārdi, saimnieki. Sākot ar 1630. gadu, ir sīki zīmētas kartes, pēc kurām redzams māju izvietojums, zemnieku zemes lielums.

Lieljumpravas draudze un novads, vēlāk pagasts, ir ar zemi **ABOS DAUGAVAS KRAS-TOS**. Lielākā daļa atrodas labajā krastā, ma-

zākā — kreisajā. Pēdējo dēvē par Mazjumpravu (līdzīgi muižai pie Rīgas), jo Lieljumpravas kreisā krasta pusmuižu sauc par Mazo muižu (kreisā krasta Lieljumpravas daļa pēc II Pasaules kara pievienota Birzgalei).

Senajos laikos mājas bija galvenokārt Daugavas krastos un gar lielajiem ceļiem: labā pusē gar Lielo krievu jeb Polockas, kreisajā gar Fridrihštates (Jaunjelgavas) ceļu, kā arī gar ceļu, kas veda no Lieljumpravas muižas uz Krapī un kopš 17. g. s. lepnī saukts par «Aleju uz Krapī», jo jau toreiz kokiem apstādīts.

Strejgabali un pļavas atradās tālāk no Daugavas, dziļi mežos, gar daudzajām upītēm un strautiem, kas no ūdensšķirtnes mežu vidū tek gan uz Daugavu, gan uz Ogrī. Vecajās kartēs aramzeme nepārejamo purvu un mežu vidū izskatās kā sīki DABAI ATRAUTI IELĀPIŅI, bieži saukti par salām: Rudzu druvas sala, Linu sala, Miežu sala. Māju skaits dažādos laikos bijis dažāds, tādēļ par to nevar runāt kā par ko nemainīgu. Reizēm tās pārdotas blakusmuižai, reizēm robežu iztaisnošanas dēļ apmainītas, pārskaitītas muižkungu mantojumu dališanas reizēs vai pat, ka tautā stāsta, nospēlētas kārtīs.

Tikpat vecas ziņas kā par mājām, ir arī līgumi, strīdi un ķildas, sūdības un tiesāšanas par lauku robežām, zvejas tiesībām un kopjamo ceļu gabalu garumiem.

1668. gadā LIELJUMPRAVAS MĀJAS ir sekojošas (nosaukumi to laiku izteiksmē): Erreni, 2 Rītes, 2 Sausēji, Pasuļi, 2 Ušķēni, 2 Duķes, Skoteles, Sila muižas Indriķi, Serīši, Bitāni, Zvejnieki, Dobrāni, 2 Mentēs, 2 Lipsāni, Ibāni, 2 Tenteni, Klāviņi, Plēšes, 3 Tutīķi, 3 Lejaskalli, 3 Jaujeni, 2 Rujāni, Misas, Spruķes, 4 Pēpani, Pakauskas, Kalkaļi, Bricāni, 2 Badrūmi, 2 Vājiņi, 4 Rundukši, 3 Timsāni, 2 Škūtēni, Zutes, 3 Mistauti, 2 Lankmaņi, Salenieki, Suknes, 2

Lomaņi, 2 Siļķeni, Gudzāni, 2 Zvirgzdes, Staprāni, 3 Viešļes. Mājas, drošības dēļ bieži vairākas kopā, veidojot it kā mazu ciematiņu un atšķiroties tikai ar saimnieku vārdiem: Mistaut-Jēkabi, Mistaut-Andreji, Mistaut-Juri. Kreisajā Daugavas krastā šajā laikā 27 mājas.

DAUDZ KAS MAINIJIES kopš senajiem laikiem. Bieži mājas pārceltas uz kādreizējiem strejgabaliem, tālāk nost no kara ratu maltiem lielceļiem, jo tā vien var lasīt: mājas tukšas — mērī izmirušas, moskovītu nopostītas, poļu algotņu nodedzinātas, zviedru kara pulku izlaupītas. Veidojušās jaunas mājas, sevišķi pēc 1861. gada, kad bija māju iepirkšana un mūsu gadsimta divdesmitajos gados, iedalot jaunsaimniecības. Vesela māju rinda palika zem ūdens, veidojot spēkstacijas ūdenskrātuvi, tāpat arī aizgājušas postā pēckara gados, īpašniekiem atņemtās.

Saprotot, ka dzīvē viss pārveidojas, tomēr gribētos, LAI SAGLABĀTOS TIE VĀRDI, kas līdz mums atnākuši cauri četriem (iespējams pat vairāk) gadu simtiem. Vārdi, kas mūsu tēvu tēvu doti pirmajiem ielēstajiem līdumiem un apmešanās vietām.

Robeža starp Lielvārdi un Lieljumpravu kopš tālas senatnes ir upīte, saukta par Slobodas upīti, mīlīgāk par Slabatiņu. Sloboda — sens priekšpilsētas apzīmējums. Šajā vietā, kur upīte šķērsoja ceļu, tad arī bija «Lieljumpravas priekšpilsēta». Upītes labajā krastā bija Lielvārdes Slobodkrogs (nevarēja taču laist garām iespēju ieaicināt robežpārbraucējus uz laiku siltumā pie alus krūzes!), bet kreisajā, viens otram pretī — Lieljumpravas Slobodkrogs jeb Slabata, mājas rekrūšu sievām un bērniem, nabagmāja, robežsarga mājiņa, pasta stacija.

Tagad CEĻŠ VAIRS TE NEIET pa veco vietu — tas iet augstāk krastā un Sloboda ir zem

ūdens. Taču mierīgā laikā ūdenī redzami pēdējā Slobodkroga un nabagmājas sarkanie ķieģeļu pamati un mūru atliekas, kas, nolaižot ūdenskrātuves ūdeņus, iznirst no aizmirstības tumsā, uzmirdz kā senas atmiņas par ļaužu dzīvi šajā «priekšpilsētā». Slabatiņa izbagarēta, iztaisnota, kļuvusi par grāvi, taču robežu iezīmē joprojām. Lielvārde te uzlikusi lielu un valdonīgu uzrakstu «Lāčplēsis», bet Lieljumprava savos senajos ipašumos, kas te bija stipri pārāki par otras puses vienīgo krogu, kautrīgi klusē.

Braucot pamatīgu gabalu austrumu virzienā, nonākam pie Pulkas upītes, KAS IR ROBEZUPĪTE starp Lieljumpravu un Vinkelmani jeb seno Ozolmuižu. Starp šīm abām robežupītēm agrāk vairāki jautri strauti un upītes nesušas savu ūdeni uz Daugavu: Rīte, Baznīcstrauts, Kroga grāvis u. c. Skaistākā kādreiz bijusi Rīte — savus ūdeņus savākusi no tāliem, tīriem purviem, tā liku loču likumojusi pa mežiem, laukiem un pie Daugavas bijusi krietna upe, zivīm bagāta vēl mūsu gadsimta sākumā. Vecais Baloža tēvs zināja stāstīt, ka ganos iedams, pusdienas laikā aizskrējis līdz upītei un viens divi bijusi pilna ķesele lielām, labām zivīm.

Tagad upīte ir NEZELIGI IZPOSTITA — tā iztaisnota, izbagarēta, tās krasti uzarti līdz ūdenim, brūk un skalojas kopā ar visu, kas nu tajā laikā uz laukiem ir. Nav vairs (vismaz lejas daļā) ne ziedošo ievu Rītes krastos, ne zivju, pat ne maza zilās vizbulītes zieda pavasarī. Rīte, simtiem gadu ritējusi uz Daugavu ar dzidru ūdeni, mūsu gadsimta astoņdesmito gadu beigās kādu augstāku mērķu dēļ pārvērtusies par duļķainu grāvi. Vai tas ir bijis vērts, gribas jautāt. Lieljumpravas mežos savu sākumu rod arī Gribulīte un Kaibala, kas Daugavu sasniedz lejāk, ūdeņus sākotnei smel Kārtiņa, Annasupe, Pērnaviņa un vēl citas, kuru vārdi bieži jau zuduši un zūd.

LIELJUMPRAVAS MUIŽA, kā jau minēts, atradās skaistā vietā, pašā Daugavas krastā ar nolaidenu augļu dārzu līdz ūdenim un skatu uz Pārdaugavas puses zilajiem mežiem. Kopš 18. gadsimta otrās puses tā ir Fitinghofu īpašumā (tauta viņus sauc latviskāk — par Vītiņiem, Pītingiem). Savā sākumā muiža daudz neatšķīrās no zemnieku mājas — guļbaļķu celtne ar salmu jumtu, ja nu vienīgi ar durvīm, kurām bija arī eņģes, un logiem, kuros dūmakains stikls tomēr ļāva gaismai iespieties istabās.

Vēlāk, protams, tā ir kārtīga celtne uz mūra pamatiem, ir arī laiks, kad tas ir mūra nams ar daudzām istabām, tomēr laikam ar sevišķu krāšņumu nav lepojusies. SKAISTĀKAIS IR BIJIS muižas parks, jo vienmēr ir bijis algots dārznieks ar vairākiem palīgiem (tā ir reti kurā muižā). 1795. gadā ir veseli četri dārzniekpuiši: Ādams, Pēteris, Toms un Jānis.

Muiža sagrauta I Pasaules karā un nav atjaunota. Parks zaudējis savas kontūras un celiņus. Var sazimēt vienīgi kādreizējo celtni pamatus, bruģēto piebraucamo ceļu un divējas kalnu akmeņu kāpnes lejā uz Daugavu, taču kāpieni zūd tieši pēdējos gados! Daļa muižas dārza atrodas zem ūdens, un, vien ūdenim krītoties, redzamas senās terases un sīkstie ābeļu celmi.

Un atkal ar skumjām jākonstatē, ka nevietā, starp baznīcu un parku, nesenā pagātnē iecelta (iespiesta) liela dzīvojamā māja. Tās dzīvotāji līdzumus saviem mazdārziņiem uzplēš tieši Daugavas krastā un arī parkam saudzības nav. Vai tiešām te nebūtu RODAMS CITS RISINĀJUMS — vismaz tiem dārziņiem, kuru atrašanās pēc Daugavas aizsardzības joslas izstrādāšanas tāpat nebūs līdzšinējā vietā pieļaujama.

Muižas saimniecības ēkas izrādījušās izturīgākas. Tās otrā pusē ceļam, gan pārbūvētas, pārveidotas, kalpo vēl joprojām. Daudz vagaru

te skaitījuši zemnieku soļus. Senajos papīros ir ziņas, ka ilgus gadus muižas stārasts bijis no 12 gadu vecuma muižā pieņemtais bārenis Juris Zālītis. Sasniedzis stārasta godu, saukts Georgs Grass.

Pamazām grūst, laika varai veltīgi pretojoties, gleznainie MODERNIECĪBAS VĀRTI paša ceļa malā. Tie veda ne tikai uz moderniecību, bet arī uz brūzi, kur jaunības dienās strādāja Andreja Pumpura tēvs Indriķis. Pats brūzis nojaukts, no tā akmeņiem uzceltas citas ēkas, taču parkā, iepretīm, vēl šur tur ap kokiem vijas apiņi — laikam jau vējš kādu sēkliņu no senā brūža apiņu dārza aiznesis.

Brūzim darba netrūka, jo ik pa pāris kilometriem Lielā Polockas ceļa malā gājējus un braucējus AICINĀJA KĀDS KROGS. Bez jau minētā Slobodkroga tuvāk muižai bija Zutes krogs, kad Baznīckrogs (dažādos laikos saukts dažādi pēc īpašnieku vārdiem — par Kraukļa krogu, Rāvējkrogu), kuram izdevies savus varenos mūrus saglabāt neskārtus. Skumjš un pusgruvis ceļa malā bez īstās dzīvības, taču savā laikā ne mazāk dižs kā Baznīckrogs, vēl logu acis uz ceļu, cerībā atdzīvoties, ver Pulkaskrogs.

Pie Krapes ceļa bija Lankmaņkrogs, vēlāk saukts par Klopmaņkrogu, Majorkrogu (tagad tajā vietā Dzintari). Vienmēr Lieljumpravai piederējis Lobes krogs visam pagastam pāri un Sudmalkrogs kreisā Daugavas krastā. Protams, vēl kāds neuzskaitīts, bet kādreiz visiem zināms tāla gājēja, braucēja sildītājs un pūtinātājs.

NO RĪGAS BRAUCOT, pirms muižas parka kreisajā pusē koki vēl iezīmē seno aleju uz baronu kapliču (tā nojaukta, kapu tur vairs nav), bet ceļa labajā pusē pakalnītē kādreiz bijušas muižas rijas, vējdzirnavas. MUIŽAS MAGAZĪNAS KLĒTS pie Krapes ceļa savus varenos mu-

rus saglabājusi, ir skaista vēl joprojām, neskatoties uz piebūvēm un skumīgo apkārtni.

Mūsu gadsimta 20. gados, sadalot muižas zemes, centrs piešķirts Lieljumpravas Lauksaimniecības biedrībai, kura dibināta 1903. gadā. Muižai bijušas vairākas pusmuižas — Jaunā jeb Lankmaņmuiža, Sofijas muiža, Mazjumprava, Sila muiža. Tās arī sadalītas saimniecībās.

Pavisam tuvu bija pilsētiņa Kurzemes krastā — Fridrihštate, vēlāk Jelgaviņa, Lubujelgaviņa, Jaunjelgava. Tā bija tirgotāju, plostnieku apmešanās vieta. Poļu, krievu un ebreju tautības strādnieki, plostnieki, tirgotāji atnāca un dzīvoja arī Lieljumpravā, atrada darbu ķieģeļceļos, akmeņlauztuvēs, reizēm apmetās uz dzīvi.

Senajās kartēs, starp tagadējām Pūcēm un muižu Lielā ceļa malā, zīmēta «SKOLAS MĀJA». 1663. gadā tādas atsevišķas celtnes skolai ir vēl tikai Ikšķilē, Lielvārdē un Koknesē. Skolotāju uzvārdi vāciski, nav ziņu par viņu latviešu valodas prasmi un grūti iedomāties, ko viņi varēja īsajā skolas laikā iemācīt zemnieku bērniem. Skolotāja darbs ir slikti apmaksāts, trūcīgie zemnieki ar lieliem strīdiem un grūtībām var nodot skolotājam pienākošos «siecīņu», tādēļ bieži skolotāja īstais amats ir cits — kurpnieks, drēbnieks, dreijers.

Biežas ir SKOLOTĀJU MAINAS. 700. gados Lieljumpravas skolmeistari ir: Sturms, Lepariskis, Jordāns, galdnieks Holšteins, Vaksmans, drēbnieks Knābe (ilgāku laiku), Gventers, Rakovskis u. c. 1826. gadā — muižas kalējs Simons Blūms, par kuru ir zināms, ka viņš mācējis latviešu valodu. 1845. gadā skolotājs un baznīcas ērgelnieks ir Jānis Āboliņš, kas gan it drīz sevi sāk dēvēt par Johannu Abolingu un savu sievu Līzi par Luīzi Karolīnu. Skolu atskaitēs skola, saukta par Lieljumpravas draudzes skolu, minēta labā nozīmē. Pagājušā gadsimta 50-ta-

jos gados mācītājs Krons Lieljumpravas draudzes skolai veltī maz uzmanības, priekšplānā izvirzās Lielvārdes draudzes skola, uz kuru cenšas tikt arī citu pagastu bērni. Tā ARĪ ANDREJU PUMPURU tēvs sūta uz Lielvārdes draudzes skolu, lai gan tuvāka bija pašu draudzes skola. Lielvārdes draudzes skolu A. Pumpurs iemūžinājis savā «Tēvijā». Lieljumpravai, par nožēlošanu, nav šādu skolas dzīves aprakstu.

Ap 1869. gadu ir uzcelta kāda jauna skola. Jo īpaši, lielceļa malā, sāk saukt par «vecu skolu». Pagājušā gadsimta pēdējā ceturksnī Lieljumpravā minētas divas skolas — vecā Daugavas skola un jaunā Nikolaja skola. Pirmajā pēdējais skolotājs bijis Holanders, tā nopostīta I Pasaulē karā un nav atjaunota. Otra sākumā neliela celtnē, vairākkārt pārbūvēta un paplašināta, beigās pat uzbūvējot otru stāvu, mūsu gadsimta 20. gados pārdēvēta par Valdemāra skolu. Pagasts bija liels, bērniem bieži uz skolu nācās mērot tālu ceļu, un daudzās paaudzēs mazie jumpraviņi nekurnēdami brīdā pavasaru un rudenī dubļus, ziemas sniegos un kupenas uz šo skolu. Kreisā krasta tālāko māju bērni necēlās pāri Daugavai, bet gāja uz Birzgales un Kalna muižas skolām.

Tagad Jumpravai ir ļoti skaista SKOLA CIE-MATA CENTRĀ, reti bērniem no tālākām mājām uz to jāiet kājām, taču gribētos novēlēt, lai arī šī skola savos skolēnos atstātu tādu pašu gaišumu kā tālās, senās skoliņas.

Līdz ar Lieljumpravas veidošanos 13. gadsimta vidū Lieljumpravā bija arī baznīca. Nav zināms, kur tā atradās, tāpat kā nav zināms, kur bija klostera celtnes. Ir ļoti senas teikas par kādu baznīcu lielā purva malā pie Lielvārdes robežām, netālu no kādreizējām Vangu-Salu mājām. Taču ir zināms, ka līdz ar muižas

saimniecības veidošanos, uzcelta neliela kapela Daugavas malā pie muižas. 1577. g. tā bijusi starp tagadējām Pūcēm un muižu. Tur bijusi arī kapsēta, kas saglabājusies ilgāk par karos nopostīto baznīciņu. Ir bijis laiks, kad draudzei bērņus jāved KRISTĪT UZ AIZKRAUKLI. (Lielvārdes baznīca arī tajā laikā nopostīta) vai pāri Daugavai uz Lindes — Birzgales baznīcu. Atkārtoti Lieljumpravas baznīca atjaunota iepriekšējā vietā, taču 1675. gadā mācītājs sūdzas, kā baznīcai nav zvana un tornis draud sagāzties, nav arī dievkalpojuma nepieciešamo piederumu, pie tam baznīca reizēm cieš lielos plūdus.

Kad beidzot 1741. g. ir nolemts celt jaunu baznīcu, to ceļ augstāk krastā, aiz muižas, tagadējā vietā. Tā ir koka celtnē, bet uz augstiem mūra pamatiem. Tā kā ar 1773. g. dekrētu bija aizliegta mirušo apbedīšana pie baznīcas, tad kapsēta te bijusi neliela, īslaicīga, vienīgi pašā baznīcā zem grīdas vēl reizēm apglabāts kāds, kas varējis labi samaksāt. 1830. g. uzcelta neliela mūra baznīca, 1865. g. paplašināta divreiz lielāka. 1872. g. tai uzcelts skaists tornis. Šo baznīcu sagrāva I Pasaules karš. 1931.—1934. g. baznīcu atjaunoja, patiesībā uzcēla gandrīz pilnīgi no jauna, II Pasaules karā to neizpostīja.

Taču pēckara miera gadi nesa baznīcai VAI-RĀK POSTA nekā pats karš. Baznīca, viena no skaistākajām, ja ne pati skaistākā Jumpravas celtnē, tika grauta un postīta, nospridzinot visu torņa daļu, pārvēršot to par noliktavu aiznagliem logiem ... (J. Bīnes gleznotā altārglezna saglabājusies).

Lai panāktu mācītāju lielāku nodrošinātību, parasti tika apvienotas divas draudzes, piemēram, Ikšķiles — Salaspils, Ķokneses — Krapes utt. Tā arī šeit mācītājs apkalpoja divas draudzes — Lielvārdes un Lieljumpravas. Mācītāj-

muiža parasti tika celta pusceļā starp abām baznīcām, tā arī šajā gadījumā. Draudze Lieljumpravā skaitliskā ziņā nav mazāka, tā ir stingri patstāvīga ar savām baznīcas grāmatām, rēķiniem, kapsētām. Vienu svētdienu mācītājs dievkalpojumu notur Lielvārdes, otru — Lieljumpravas baznīcā, svētkos vienā pēc otras.

Taču Lielvārde ar savu pili, centru, arī ar to, ka mācītājmuiža atrodas uz Lielvārdes zemes, gūst ZINĀMAS PRIEKŠROCIBAS, tā arvienu biežāk tiek minēta kā «mātes baznīca», bet Lieljumpravas ir «meitas baznīca». Sevišķi tas jūtams mācītāju Kronu laikā, kad Kroni, apprecējuši Rautenfeldu meitas, ciešām saitēm saistās ar Lielvārdi un Rembati, reizēm pat nedzīvojot mācītājmuižā, bet Rembates pili.

Mācītāji tāpat tie paši, kas Lielvārdē. Tie sākotnēji, tāpat kā skolotāji, ir vācu izcelsmes. 600. — 700. gadu mijā mācītājs Tragelius (vai Frigeliuss), no 1715. līdz 1725. g. Fontins (kurš mācījies latviešu valodu), tad veselus 50 gadus mācītājs Andreass Jakobs. Pēc viņa nāves Pfūgards, Sēnbergs (sabiedrīks, draudzē plaši cienīts), kas dibinājis t. s. mājiskolas pagasta tālākos stūros, arī Mazjumpravā Daugavas kreisajā krastā Tirumnieku mājās.

Tad TRIJĀS PAAUDZĒS mācītāji ir Kroni. Salīdzinot ar iepriekšējiem, draudzes dzīvē viņi ņem mazāku daļību, jo vienlaicīgi skaitās dažādos augstos amatos Rīgā, biedrībās. Faktiski no 1864. līdz 1876. g., kamēr studijas beidz trešais Krons, galvenie darba darītāji ir mācītāji — adjunkti. Spilgtākā personība viņu vidū ir mācītājs Jānis Neilands (no 1867. līdz 1871. g.), vairāku tautā plaši zināmu dziesmu autors. Atstājis aprakstus par draudzi, bijis tajā laikā visilgāk lietotās baznīcas dziesmu grāmatas tulkotājs. No 1896. g. mācītājs ir Ludvigs Cimmermanis, kuru 1906. g. nošauj revolucionāri.

1905. gads nesa upurus abās pusēs — par piedalīšanos kaujā pie Lielvārdes Ūbeļkroga AR NAVI SODITŠ 29 gadus vecais Pēteris Barovskis, O. Lapiņš izsūtīts mūža katorgā uz Krievijas ziemeļiem, Jūlijs Krēsliņš notiesāts 1907. g. ar divdesmit katorgas gadiem ziemeļos, taču miris tur jau 1907. gadā. Liesmoja degošās mājas, raudāja pērto un sodīto sievas un bērni. Tā laiku pa laikam mierīgo Lieljumpravas pagasta dzīvi pārtrauca traģiski notikumi. Mūsu gadsimta sākumā reizēm vairs neraksta un nesaka — Lieljumprava, bet vienkārši Jumprava. 20. gados šis vārds kļūst par oficiālo pagasta nosaukumu.

Līdz ar 1861. g., sākoties māju iepirkšanai, sākās rosība arī Lieljumpravā. Nežēlojot savus spēkus grūtā darbā, pamazām mājas kļūst par dzimtas īpašumu, veidojas labas un stabilas saimniecības. Taču arī šoreiz liktenis nav vēlīgs — tikko mājas izmaksātas, tikko varētu drusku atvilkt elpu, klāt I Pasaules karš.

Lieljumpravai tas gāja pāri sevišķi smagi — NOPOSTITAS 95 % SAIMNIECĪBU. Daudzi bija pilnīgi izpostīti, vairs nespēja atsākt saimniekošanu. Citi sāka no zemniecas vai zaru būdas. Daudzas ģimenes bija aizklīdušas bēgļu gaitās — atgriežoties atrada priekšā savās bijušajās mājās citus. Sākumā, stipri sašaurinātajās saimniecībās, nebija ko domāt algot kalpus vai meitas — vesela liela ļaužu daļa palika šajā dzīves atjaunotnē ārpusē un aizklīda uz pilsētām. Daudzi jauni vīrieši bija krituši karā. Valsts arhīvs glabā ļoti daudzās skumjas lappuses, šo gadu liecinieces. Tie ir neveiklu, sastrādātu roku vai bērna rociņas rakstīti lūgumi pēc neliela naudas pabalsta, par petrolejas, ziepju vai malkas piešķiršanu par velti.

Sevišķi SKUMJI IR LŪGUMI par uzņemšanu nabagmājā. Tā kādreizējā Vidus — Viešļu saim-

niece Anna Poriete divdesmito gadu vidū raksta: «Mans vecākais dēls Mārtiņš bija karā, ar to aizgāja uz Sibīriju, un ziņu par viņu nav. Jaunākais — Jānis — vācu gūstā pazuda bez vēsts. Znots Dreimanis krita karā. Viņa sieva — mana meita ar dēlu nomira asinssērgā. Arī otrs znots Dzenis ar sievu — manu meitu mira asinssērgā, palika viņiem trīs gadus veca meitiņa. Trešais znots — Timsēns Āboliņš mani un meitiņu nepieņē — pašam grūtības...».

Vai arī Andreja Jāņa dēla Lapas no Jaun-Loņiem «pazemīgs lūgums» uz trīsdesmito gadu sliekšņa uzņemt viņu un viņa 13 gadus veco meitu, ko viņš vēl nav varējis skolā sūtīt, nabagmājā. Lai gan ārsts raksta, ka 51 gadu veca lūdzēja slimība — pelēkās smadzeņu vielas atmiršana (izkaisītā skleroze) ir neārstējama, strauji un neglābjami progresē, ka darba spējas ir ļoti ierobežotas, un nav vairs daudz atļicis ko dzīvot, **ATBILDE IR NORAIĒŠA**: «Var sameklēt un strādāt vieglākus darbus...».

Pamazām, smagā darbā un eksistences cīņā atkal jau kuro reizi, atdzimst karos nopostītās mājas un zeme. 30. gadu beigās ir daudzas spēcīgas, labi nostādītas saimniecības, taču tas nācis ar darbu, kurā nav žēlota ne sava ģimene, ne kalpi. Jā, bija varenas kāzas, priecīgas kristības un spāru svētki, teātra spēlēšana un dziedāšana (Lieljumpravas koris piedalījies jau 1873. gada Dziesmu svētkos) — tas stāstos mirdz **PĀRI SŪRAJAI IKDIENAI**, jo darbs, darbs, darbs — tas jau bija pats par sevi saprotams!

Un tad klāt ir 1941. gads, kad atkal mājas paliek tukšas, un suns vēltīgi gaيدا atgriežamies savu saimnieku, II Pasaules karš, kas atkal daudzus ierauj savos mutuļos. Pie durvīm jau klauvē 1949. gads. Tik daudz pāridarījumu bijis, tik daudz smagu atmiņu. Taču dzīvība šajā sen-

senajā novadā nav zudusi — tā vēl arvien UZ-
VAR POSTU UN NELAIMES.

Nevaru ieteikt maršrutus, kurus noejot no-
teiktu kilometru skaitu, gājējs redzētu tik un tik
ievērojamus objektus. Uz seno Lieljumpravu,
tagadējo Jumpravu vajadzētu iet un braukt
gaišā noskaņā, tad arī šīs puses skaistums ie-
lītu dvēselē.

Pavasārī, kad plaukst koki, gājiens varētu būt
gar Daugavas krastu — pa veco muižas parku,
gar baznīcu, ko jumpraviēši nolēmuši sakopt un
atjaunot, iegriežoties Baznīckroga veikalā un
nopērkot klaipiņu maizes tālākam gājienam.
Pāri pakalnam un ielejai, ar skaistu ainavu un
plašu apvārsni, kas sevišķi paverās no Pulkas
kalna. Pa ceļam būs ne viena vien MĀJA, KAS
PRIECĒS ACIS ar jaunu juntu un spāru vai-
nagu.

Var iet arī pa Krapes ceļu, kas nogriežas
pirms Baznīckroga pa kreisi. Tad ceļā būs vecā,
lielā muižas magazīnas klēts, mežs ar Jumpra-
vas kapiem, kuros daudz vecu krustu un senu
dzimtu uzvārdu, bet, tālāk ejot, kreisā pusē brī-
nišķīga upītes leja, kas tā vien aicina nolaisties
lejā.

Ceļam daudzviet vēl saglabājušās atmiņas no
alejas, jo ir koki gar tām malām, bieži gan kļu-
vuši par traucēkli mūsu gadsimta straujajiem
braucējiem. Un tad jau pretī mirdzēs Jumpra-
vas ciemata skaistie SARKANIE DAKSTIŅU
JUMTI. Gadu gaitā, pamazām, centrs pārvieto-
jies uz vietu pie dzelzceļa, projām no senā mui-
žas centra. Šis ir viens no skaistākajiem jauna-
jiem ciematiem Latvijā, un domāju, ka nekādā
ziņā neatpaliek no kādreizējiem muižas jauku-
miem. Tikai koku te mazāk, citādi viss gaumīgs
un labs — kultūras nams, aptieka, skola, vei-
kals, jaunās mājas. Ēdnīcā ceļa gājēju laipni

paēdinās, un pēc jaukas dienas ceļinieks varēs doties uz tuvo staciju.

Gājiens var būt arī no stacijas pāri sliedēm PA KRAPES CEĻU. Te vislabāk iet vasaras pilnziedā, jo reti kur esmu redzējusi grāvjmallas un mazo upīšu krastus ziedam tik krāšņi kā šeit, te ir gan sarkanais un baltais āboliņš, gan smaržīgās vīgriezes, gan margrietīņas un jāņuzāles. Ceļa malā ir Dzintari — kādreizējā Lankmaņkroga vieta. Nedaudz tālāk, mežiņā — mednieku namiņš — vietējo mednieku lepnums, medījumu trofeju klāsts. Tad ceļš, pa labi nogriežoties, ved uz Burtniekiem. Tagad tur ir fermas lopkopju dzīves vieta, viss ir skumjš un nesakopts, bet kādreiz tās bija Andreja Pumpura vecvecāku mājas. Dzimta te dzīvojusi jau 1782. gadā, un jādomā, ka vēl senāk. Saimnieks ir bijis Mārtiņš, Jānis, tādēļ arī mājas sauca par Lankmaņ-Mārtiņiem, Lankmaņ-Jāņiem. Taču dzimtas vīrieši miruši jaunos gados, pēdējā Pumpuru dzimtas saimniece ir Jāņa atraitne Ede ar četriem dēliem, no kuriem Indriķis ir nākošā dzejnieka tēvs. Pumpuru dzimta sāpīgi pārdzīvojusi māju zaudēšanu, tas jūtams arī «Tēvijā» rakstītajā. Lankmaņi, vēlāk Langmaņi, nonāk citās rokās — to saimnieki ir Bērziņi, Stūri, Smalkie. K. Smalkais bija pēdējais Langmaņu, 30. gados par Burtniekiem pārdēvēto, māju saimnieks. Par nožēlošanu, te vairs nav palicis nekas — vienīgi pāris vecu koku un skaistais SKATS PRET APVĀRSNI, kā arī Rītes leja netālu.

Ejot pa ceļu Krapes virzienā, būs jāšķērso Anasupīti, Kārtiņu un Kaibaliņu. Ceļš vedīs garām vecajai skolai un vairākām vecām mājām, lielos kokos, un aukstu, labu ūdeni akās. Tad, pie Krapes pagrieziena var pagaidīt pēcpusdienas autobusu uz Ogri.

Var būt arī gājiens pa mežu — paejot no stacijas nedaudz atpakaļ, pāri sliedēm, gar mežniecību, gar Razgaļiem ceļš aizlocīsies uz mežu, un gājiens varēs būt krietnas vasaras pusdienas garumā. MEŽS, MEŽS — liels un necaurejams, jaunas cirsmas un veci izdegumi, līdz tas izvedīs beigās pie krustojuma ar Lielvārdes stīgu. Te kopš senseniem laikiem senais robežakmens (lauku meliorācijas laikā gan nedaudz pārvietots). Vai tas te likts toreiz, kad īpašumus dāvināja klosterim 1259. gadā un, kā dokumentos teiks, tos iezīmēja ar robežakmeņiem? Tajā ir iekalts krusts aplī — bīskapa īpašuma zīme, tāpat arī otrs bīskapa varas simbols — sakrustots bīskapa zizlis ar zobenu. Kopš seniem laikiem to sauc par Dinamārkas akmeni. Dina — Daugava vācu valodā — Dūna; bet mārkā ir sena zemes lieluma mērvienība, zemes robeža. Trīsdesmitajos un iepriekšējos gados baltvāci tādēļ šo vārdu tulkoja kā Daugavas bīskapijas zemju robežzīmi.

Tieši par šo vietu TEIKAS STĀSTA, kā par pirmo Lieljumpravas baznīcas (klostera) vietu. Arhīvā atrodas vairāki dokumenti par robežstrīdiem šajā vietā, tā kā tas nebūt nav neiespējami un saistāms ar zemju atņemšanu klosterim.

Reizēm gan mēģina tulkot, ka krusts apzīmējot 4 pagastu — Lielvārdes, Lieljumpravas, Rembates un Lēdmanes robežas, taču vietā, kur akmens agrāk atradās, tās nekad nav sanākušas (izsekojot arhīvā visu plašo karšu materiālu).

Akmens ir SKAISTS UN VARENS — gandrīz 2 m augsts un turpat 3 m plats. Tas priecēs acis, meža gājienu noslēdzot. Tad, pāri laukam, tieši pretī ir Lēdmanes ceļa autobusa pietura.

Gājieni var būt arī citur — var iziet Rītes upītes likločus augšup nogrāvotai daļai, tā nonākot pie kādreizējām Pumpuru dzimtas mājām Lankmaņiem — Burtniekiem.

Var doties arī uz Daugavas kreiso krastu. Tā kā tagad šī pagasta daļa atdota Birzgalei, tās apraksts un saistība ar A. Pumpuru dzimtu lasāma pie ceļveža Birzgales apraksta. Taču varu tikai piebilst, ka gājiens gar Dīrikupītes (tagad Torbēnupītes) krastiem ievziedu laikā **NELIKS NOŽĒLOT** savu izvēli.

Viss uzrakstītais ir tikai mazs ieskats Jumpravas vēsturē un dzīvē — ceru, ka paši jumpravieši rakstīs savu vēsturi daudz sīkāk un pamatīgāk.

Tā kā esmu rakstījusi galvenokārt pēc arhīvu materiāliem, pati tikai pāris reizes bijusi Jumpravā, izstaigājot minētos ceļus, varbūt esmu pieļāvusi kādas nesaskaņas ar īstenību. Būšu ļoti pateicīga, ja man uzrakstīs par kļūdām, papildinās vai precizēs šo materiālu.

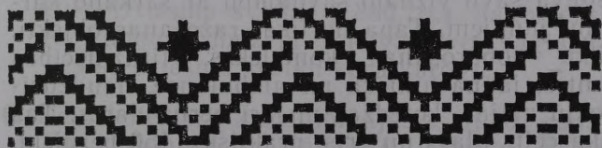
Esmu arī ļoti **PATEICĪGA VISIEM** tiem jaukajiem, labajiem jumpraviešiem, ko esmu sastapusi gājienu reizēs, kas dāsni dalījušies ar mani sen zināmajā.

Vaida VILLERUSA,

ārste, Latvijas Kultūras fonda valdes un
Daugavas komisijas locekle

Straujo mūsdienu pārmaiņu dēļ, neesam sīkāk pastāstījuši par Jumpravas centra iestādēm un, saimniecību. Situācija par to jūsu iespējamā ceļojuma laikā būs jāprecizē ar zinātajiem uz vietas.

(Sastādītājs)

PAPILDUS INFORMĀCIJA PAR JUMPRAVU ● VĒL NESEN UN TAGAD ●

(No vēstures lappusēm un šīsdienas)

Pēc II Pasaules kara vecsaimniecības un jaunsaimniecības tika apvienotas kolhozos. 1948. gadā pagasts sadalīts trijos kolhozos:

- a) «Jaunā dzīve» (Ušķēni, Vecsiļķeni, Veides, Rogas), ar centru Jumpravā,
- b) «Kaija», klāt pievienojot daļu Skrīveru teritorijas, ar centru Dzelmēs,
- c) «Vārpas», Timsēnu pusē, ar ciema padomi «Drujās».

1950. g. kolhozi «Jaunā dzīve» un «Vārpas» apvienojas un izveidojas kolhozs «Jaunā dzīve». Savukārt Skrīveru kolhozs «Mičurins» apvienojas ar kolhozu «Kaija», izveidojot kolhozu «Mičurins».

1950. gadā, Lēdmanes ciemā izveidota pirmā padomju saimniecība rajonā, tās teritorija vēlāk daudzkārt mainījās, 1957. g. klāt nāca kolhozs «Jaunā dzīve». Saimniecības centrs tika pietuvināts Daugavai un izveidots Jumpravas centrā «Dzintaros». Tolaik uzceltas «Burtnieku», «Mistautu», un citas fermas, mehāniskās darbnīcas, dzīvojamās ēkas, jauna kantora ēka un kultūras nams.

Būtiskas izmaiņas Jumpravas ainavā ienesa tieši 70-tie gadi, kuri saimniecībai bija raksturīgi ar vēl lielāku celtniecības apjomu. 1965. gadā tika apstiprināts Jumpravas perspektīvās paraugsaimniecības projekts. Ciemats pamazām ieguva savu vizuālo savdabību ar sarkano kārnīņu jumtiem. Tapa ne tikai ražošanas objekti, cūku nobarošanas komplekss, tirdzniecības centrs, jauna aptieka un ambulance, daudzdzīvokļu mājas, kotedžas un arī bērnu dārzs. Tas tika celts plašs un ērts, praktisks, 150 bērniem, sešām grupām. Šodien, iegriežoties bērnudārzā

«Zvaniņš», var apskatīt arī audzinātāju savākto un aprūpēto «Senlietu istabu».

1975. gadā ekspluatācijā tika nodota pēc individuālā projekta celta viena no tolaik modernākajām un skaistākajām skolām republikā. Skola ar skaistu interjeru un plašām telpām celta 480 bērniem. Patreiz skolā mācās 360 skolēni. Skolai ir liela sporta zāle. Ir trenāžieri, galda spēles un svaru zāle, kuru vakaros var izmantot jebkurš apmeklētājs. Turpat ir arī sauna. Skolas mācību telpas bagātas ar savdabīgām istabas augu kolekcijām. Bet skolas rūpīgi kopto apkārtni rotā balts gulbis Rītupītes ūdeņos.

Pašā Jumpravas centrā skatam paveras viena no savdabīgākajām celtnēm, kura rekonstruēta 1989. gadā. Tas ir kultūras nams, kurš būvēts uz 1912. gadā celtā Biedrības nama pamatiem. Biedrības nams ticis postīts vairākkārt: gan 1917. g., gan 1944. g.. Bet ikreiz, gan 1909.g., gan 1912. g., gan 1924. g. tas atkal ir slējies no jauna. Laikam šai vietai ir stāvējis klāt Lāčplēša spēks un Spīdaldas dvēsele.

Šodien kultūras nams ir trīsstāvīga celtnē ar dakstiņu jumtu un torni, kurā plīvo sarkanbalt-sarkanais karogs. Šī ēka vienmēr ir bijusi un būs pagasta sabiedriskās dzīves artērija. Tajā strādā arī pagasta padome un pasts. Šeit ir tā vieta, kur jumpraviēši pulcējas, lai atpūstos, izzinātu, tiktos, svinētu Valsts un tautas svētkus, un, protams, izkoptu tautas mākslas tradīcijas.

- Koris te dibināts jau 1883. gadā, ir bijis jau Otro Dziesmu svētku (1880. g.) dalībnieks. A. Pumpura muzejā Lielvārdē ir saglabāties šo dziesmu svētku kora karogs.
- Deju kolektīvi, kuri dibinājušies 1930. gadā. Pie to šūpuļa ir stāvējusi latviešu dejas «Vecmāmuļa» — Milda Lašmane.

- Jau 1912. gadā sevi piesaka dramatiskais kolektīvs, kura iestudējumu repertuāru šodien būtu ilgi jāuzskaita.
- Bet lauku kapela un pūtēju orķestris veidojies jau ap 1900. gadu.

Par šīm vēstures lappusēm jumpravieši jūtas īpaši lepni un atbildīgi, lai šīs tradīcijas turpinātos.

Netālu no kultūras nama atrodas brīvdabas estrāde, kura ir viena no skaistākajām atpūtas vietām Jumpravā. Tā ir jauna un ar labu akustiku.

Jumpravā ir sava mūzikas skola, kura savu mājvietu ir atradusi kultūras nama ēkā.

Ne tikai skaistumam, bet arī idejai savu augšanas mūžu 1989. gada pavasarī ir sākusi Neatkarības aleja, kuru iedēstīja ciema ļaudis.

Pie vecās pagastmājas, iepretim dzelzceļa pārbrauktuvei, tagad ir pieminekļis komunisma terora upuriem. Nu arī saimniecības lauki ir pārtapuši par zemnieku saimniecībām, izveidojušās mazas un skaistas privātbodītes un uzņēmumi.

Bet Jumpravas dižākā rota ir bijusi un būs tās sakoptība. Labi iekoptie zālāji, košumkrūmi, puķes un koki. Ne velti 1996. gadā Jumprava ir izpelnījies Vidzemes zonas sakoptākā pagasta godu.

Ievērojamas personības, kuras dzimušas un darbojušās JUMPRAVĀ.

1841. g. dzimis Andrejs Pumpurs.

1867. g. dzimis Jānis Neilands (vairāku tautā pazīstamu dziesmu autors), piem.: «Teici, teici valodiņa»).

1876. g. dzimusi Ivande Kaija (rakstniece un publiciste).

No 1920. g. sākuma līdz II Pasaules kara beigām darbojies tēlnieks Pēteris Banderis.

No 1930. g. beigām līdz II Pasaules kara beigām dzīvojusi dramaturģe Nora-Vētra Muižniece.

No 1930. g. beigām līdz 1940. g. sākumam darbojusies horeogrāfe Milda Lasmane.

Pēc II Pasaules kara darbojusies pirmā latviete stomatoloģe, sabiedriskā darbiniece Katrīna Draudziņa.

1954. g. — 1970. g. dzīvojis rakstnieks Bruno Saulītis.

1946. g. 17. februārī dzimusi aktrise Dzintra Klētniece.

No 1985. g. — 1988. g. Jumpravas jaukto kori diriģē XX un XXI Dziesmu svētku virsdiriģents un Valsts televīzijas un radio kora diriģents Sigvars Kļava.

No 1990. g. — 1994. g. Jumpravas jaukto kori diriģē komponists Leons Amoliņš.

Ar materiāliem iepazīstināja
kultūras darbinieces —

Diāna Freimane un Rudīte Onckule

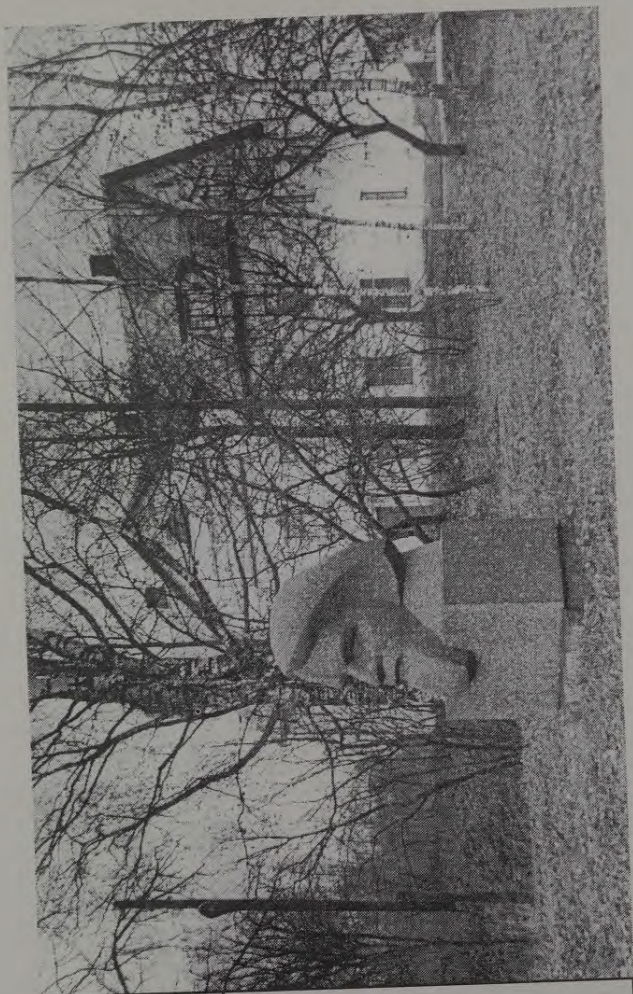
*Mazs stūrītis var daudz augļu dot, ja viņu
isti apkopt prot.*

Jānis Cimze

«Daudz gadu ir aiztecējis no tiem laikiem. Bet,
lai gūtu pacilātību un goda pilnu pazemību, un
mēra sajūtu, mums vajadzīgs atminēties, kas
mēs esam bijuši un kā esam sākuši».

Edvards Virza,
(«Pa atmiņu pēdām»)

25

Sudrabu Edžus pieminēklis pie
Meņģeles skolas.

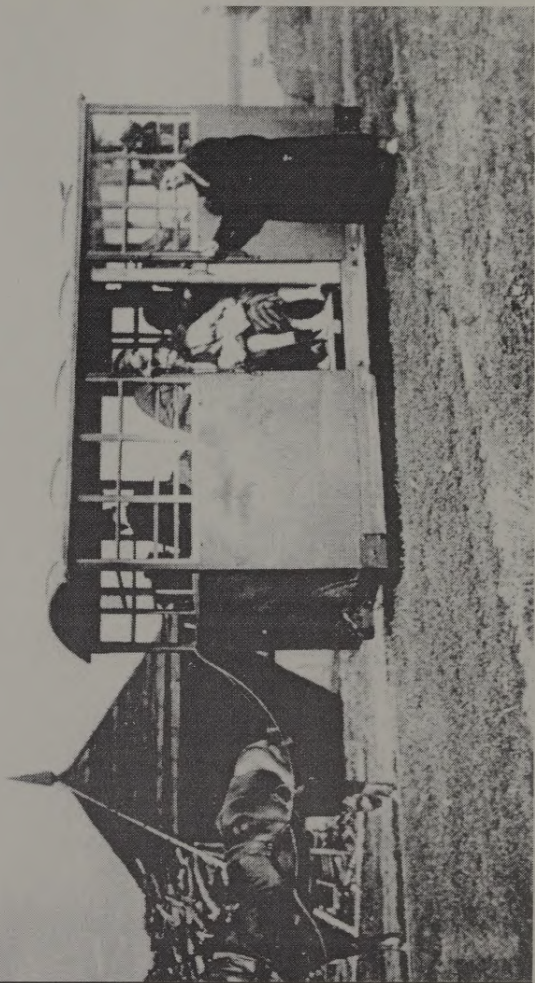
26

Biškopības biedrības sanāksme
Meņģelē 1924. gadā.

27

Stikla pūtēji Meņgelē ap
1914. gadu.

28

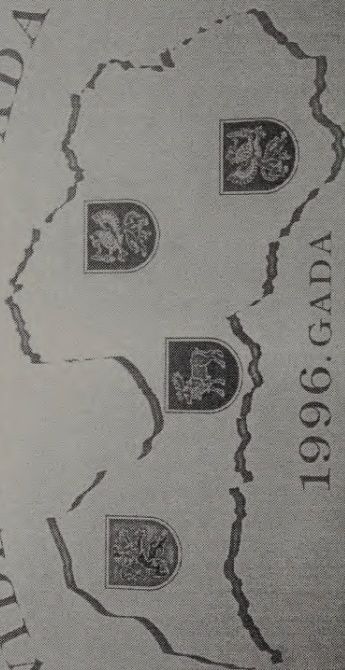
Zirgu tramvajs Ikšķilē, netālu no
Danču kroga, 1936. gadā.

29

... un atkal pārgājienā. Tik daudz
vēl skaista un neredzēta tepat, mūsu
tuvākajā apkārtnē.

VIDZEMES NOVADA

1996. GADA

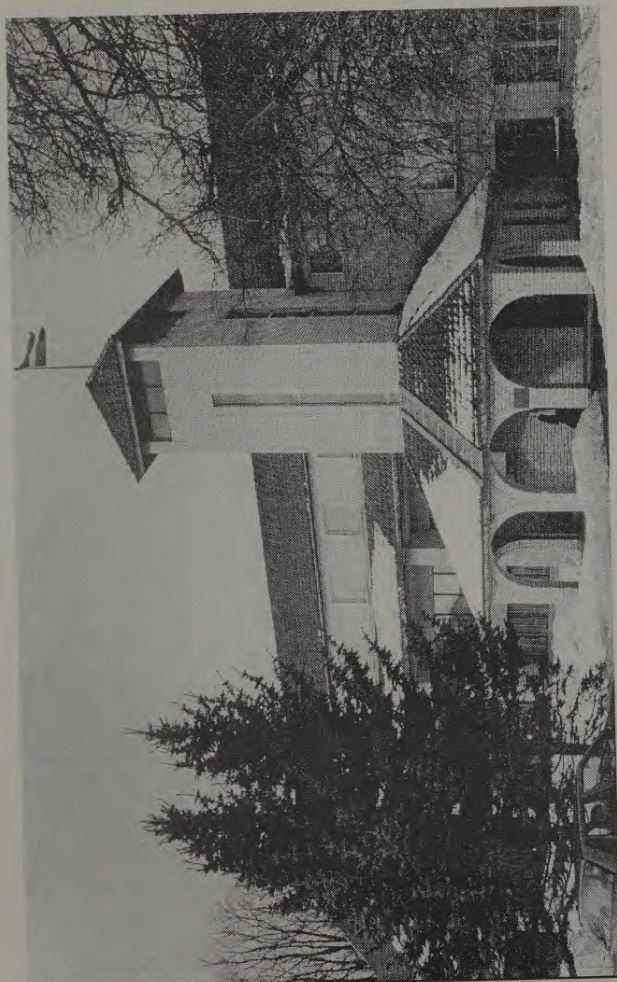
SAKOPTĀKAIS PAGASTS

LATVIJAS ZEMIEKŪ SAJŪDĪBAS DĀRĪNĀDĒVA

30

Jumprava — Vidzemes novada
sakoptākais pagasts 1996. gadā.

31

Pagasta padomes un kultūras darba centrs Jumpravā.

32

Jumpravas "stūrītis" ziemā.

Rembates pils drupas

REMBATE

«Bruņinieku ordeņa laikos Rembate piederēja pie Lielvārdes», raksta Andrejs Pumpurs. Tās priekšvēsture CIEŠI SAVIJUSIES ar visa Lielvārdes novada vēsturi, kas lielās līnijās izklāstīta pirmajā Novada grāmatā mūsu republikā — «Lāčplēša zemē».

Šīs grāmatas ievadā Saulcerīte Viese raksta: «Nežēlīgie karagājieni, bada gadi, mēris no paudzes paudzē piemeklējuši seno Baltiju un vienmēr smagi skāruši arī šo novadu, reizēm atstādami rosīgajos ciemos vien niecīgu Dzīvības sēklas riekšaviņu.»

Un tā Polijas—Zviedrijas kara laikā kara posta, bada un sērgu rezultātā, kā arī muižu

lauku paplašināšanas un jaunu muižu rašanās procesā, gandrīz iznīkušā Memesciema vietā, izveidojās Rembate jeb, kā to agrāk sauca, — RINGES MUIŽA, viena no Lielvārdes muižas palīgmuižām. Tikai 1725. gadā tā atdalās no Lielvārdes muižas kā patstāvīga saimnieciska vienība.

Te, Rembates muižas vietā, tagad ir Lielvārdes kultūras nams.

«Reiz pēc kāda Lielvārdes kunga nāves», stāsta tautas teika, «valdījuši viņa dēli. Viens dēls bijis ļoti mantkārīgs un gribējis visu mantību saņemt savās rokās. Lai varētu šo lietu izšķirt, viņi nolēmuši iet cīņā. Vecākais dēls upurējis dieviem un piesaucis visus labos garus, lai tie viņam cīņā palīdzētu. Beidzot bijusi pienākusi cīņas diena. Abi brāļi piecēlušies agri un jājuši uz tā saukto Graužu akmeni. Šis akmens atradies kādā ļoti biežā mežā, tādēļ tieši pie šī akmens viņi NOLĒMUŠI CĪNĪTIES, lai to neviens nezinātu. Viņi jājuši ar norunu, kas pirmais nonākšot pie akmens, tas jau gandrīz skaitiņšoties kā uzvarētājs. Jaunākais brālis, kā par brīnumu, piejājis pirmais pie mērķa. Tas vecāko brāļi ļoti sadusmojis, un viņi tūlīt sākuši cīnīties. Kā plēsīgs zvērs tas meties savam brālim virsū. No sākuma viņš cīnījies, cik vien varējis, bet vēlāk — kas par brīnumu! — tas nevarējis pat vairs uz kājām nostāvēt. Tā cīnoties, bijis jau pienācis pulksten divpadsmit, un taisni šinī brīdī aiz akmens pacēlies kāds balts tēls un teicis uz vecāko dēlu: «Dodu tev padomu necīnīties šoreiz, jo uzvara tev nav sagaidāma.» To teicis, tēls pazudis. Vecākais dēls, redzēdams, ka šoreiz cīņu zaudējis, teicis uz savu brāli: «Brālīt, labāk salīgsim mieru! Ņem tu šo zemes gabalu.» Nu vecākais atdevis zemes gabalu brālim, bet pats atnācis dzīvot uz Jumpravas galu ar visiem saviem ļaudīm. Dēlam VĀRDS BIJIS REMBA-

TIS, tādēļ viņa dzīvesvieta nosaukta par Rembati.»

1770. gadā Lielvārdes muižas īpašnieks Heinrihs Erihs fon Volfenšilds Rembates muižu piešķir savam krustdēlam baronam fon Igenstrēmam. 1811. gadā Elizabete Anna fon Štricha muižu par 1 550 000 sudraba rubļiem pārdod Fridriham Vilhelmam fon Strengeram. Vēlākos gados muiža kļūst par Rautenfeldu dzimtas īpašumu. Lūk, ko LĀSĀM A. PUMPURA «TĒVIJĀ»:

«Tagadējais muižas īpašnieks Heinrihs Rautenfelds (dzimis 1822. gadā) studējis Tērbatā, pēc tam daudz ceļojis ārzemēs un apprecējis jaunu, skaistu guvernanti, kura agrāk dienējusi pie viņa tēva. Viņiem bijuši 9 bērni — 6 dēli un 3 meitas. Rautenfelda kungs, neliels pēc auguma, patukls ar apaļu ģīmi, kas vēl apaļāks izskatījās tādēļ, ka nēsāja apcirtus matus, dzina bārzdu un ūsas, uz acīm pastāvīgi turēja apaļu brilli, zeltā iekantetu, caur kuru tas visus caurspīdīgi uzlūkoja, milēja krietni paēst un pie katras maltītes izdzert pa krūzītei laba vīna. Citādi starp tā laika muižniekiem ļoti inteligents cilvēks, labs diplomāts, tiesas lietu zinātājs un ekonoms, bet sevišķi MATEMĀTIĶIS UN BŪVMĀKSLAS PRATĒJS, izdarīja pats nivelēšanas darbus priekš kanāla rakšanas un apūdeņošanas, kā arī plānus uzzīmēja priekš lielām būvēm ar visa materiāla aprēķiniem. Toreiz tas bija iesācis būvēt lielu, pilei līdzīgu kunga dzīvokli ar lieliem dārzu un parku ierīkojumiem. Muiža bija pilna ar strādniekiem un dažādiem amatniekiem, daudzi no tiem bija iz Rīgas apstallēti: mūrnieki, podnieki, ģipša lējēji, mālderī un namdari. Visi šie dažādu malu un kārtu ļaudis pa vaļas laiku svētdienās veda ļoti jautru dzīvi — dzēra, dziedāja un spēlēja kārtis, bet sevišķi svētdienu vakaros tie sapulcējās muižas krogos un lustējās ar dancošanu, kur ar pieda-

lījās visa muižas saime: sulaiņi, pavāri, kambarjumphravas un istabas meitas dancoja vācu galā, tur piedalījās arī paša krodzinieka meitas, cita saime — muižas puiši un meitas — dancoja lielā krogā...»

To Pumpurs vērojis Rembates muižā, kur 1858. gada pavasarī stājas dienestā pie barona Heinriha fon Rautenfelda par «PIRMO MĒRNIEKA PUIŠI» mērnieka palīgam, kurš barona uzdevumā mēra Rembates zemi. Te nākamais dzejnieks strādā 3 gadus, ziemā palīdzot muižas galdniekam, jo galdnieka darbu vērīgais zēns daudz maz jau pazīst. «Tik tāli vien biju ticis pirmā laikā pastāvīgā dzīvē ar visu uzticību, labām cerībām un nākamības sapņiem...», vēlāk rakstīs Pumpurs. Tuvā saskarsme ar muižas kalpotājiem, muižas ļaudīm, dažādu tautību, kārtu un profesiju cilvēku darbs, uzvedība un dzīvesveids strauji paplašina jaunekļa dzīves vērojumu loku.

Heinriha fon Rautenfelda dēla Kārļa Rautenfelda valdīšanas laikā muiža pieredz 1905. gada revolūcijas notikumus.

Interesanti atzīmēt, ka barona Heinriha fon Rautenfelda vecākais dēls, arī Heinrihs Rautenfelds, manto fon Rautenfelda dzimtai piederošo Bieriņu muižu. Pēc sava rakstura Heinrihs krasi atšķiras no brāļa Kārļa Rautenfelda un visas lielās Rautenfeldu dzimtas. Viņā mājo liels cilvēciskums, taisnīgums un arī labestība. Tāpēc ikreiz, kad runā par vienkāršo zemnieku, Heinrihs nonāk nepārtrauktos konfliktos ar saviem piederīgajiem. KĀRĻA JĒKABSONA VĒSTURISKAJĀ ROMĀNĀ «Barons Heinrihs fon Rautenfelds» citēta saruna ģimenes sanāksmē:

«Muižnieki ir paturējuši sev visus zemes labumus, ienākumus, ko zeme var dot. Ir jāvaicā, kādu darbaspēku viņi izlietoja. Saprotams — strādāja vietējie iedzīvotāji — zemnieki. Kā at-

algojumu viņi saņēma vakara spieķa sitienus. Visu mūžu savu kungu labā vergojot, nelaimīgiem vajadzēja samierināties ar cietu pelavmaizi.»

Barona Heinriha Rautenfelda dzīves ceļi savijas ar dzelzceļnieka Pētera Kuģinieka dzimtu. Heinrihs iemīl latviešu zemnieka meiteni Emīliju Kuģinieci, ko Laimes māte apveltījusi ar daiļu seju, skanīgu balsi dziesmā un asu prātu. Mīlestība ir tik stipra, ka barona piederīgie, visādā veidā mocīdami un šķirdami, neko nepanāk. Heinrihu ievieto pat nervu slimnīcā, no kuras viņš ar drauga Vītola un Emīlijas palīdzību vairākkārt izbēg. Viņi salaulājas apmēram 1906. gadā. Heinriha piederīgie ar to nesamierinās un atkārtoti ievieto viņu nervu slimnīcā. Dzīvojot daudzus gadus starp nervu slimniekiem, barona veselība neiztur. Viņš mirst 1929. gadā. Viņa pēdējie vārdi Emīlijai: «Es Tev PATEICOS PAR TAVU MĪLESTĪBU. Nesalūzti zem dzīves smagās nastas, jo Tev ir jāsasniedz savas dzīves piepildījums.» Heinrihs Rautenfelds apbedīts Matīsa kapos. Tāda ir Emīlijas griba. Viņa nevēlas barona dzimtas kapu vietu, lai gan piederīgo vēlēšanās ir tāda. Kapu runu notur mācītājs Vilciņš. Uz kapiem atvadīties atnāk lielā skaitā Bieriņu zemnieki, ar kuriem aizgājējam bija draudzīgas attiecības.

Caur Heinriha Rautenfelda dzīves laikā izveidoto parku, kas tagad izaudzis un vēl arvien nes Rembates vārdu, ceļš aizved pie stacijas. Jo raiba paliek dzīve ap Daugavu, kad 1858. gadā sāk būvēt Rīgas—Dinaburgas dzelzceļu. Tad ierodas angļu inženieri, ceļu meistari un mašīnisti no «prūšiem», kā toreiz sacīja — krievu un zviedru namdari.

Uzcelto STACIJU NOSAUC PAR REMBATI. Tai bijis arī vācisks tulkojums. Stacija pieredzējusi 1904. gada protesta demonstrāciju pret

krievu—japāņu karu, vēlāk — soda ekspedīciju nodalu ierašanos, sagūstītos revolucionārus... Pie stacijas atradies pirmais pasta un šai apkārtnē pirmā viesnīca, kas darbojusies līdz 1914. gadam. Un tad Lielvārdes pagasta padomes ārkārtējās sēdes protokols nr. 3 1926. gada 22. februārī. Tajā teikts:

«Pamatojoties uz Rīgas apriņķa valdes rakstu... par dzelzceļa stacijas un pasta — telegrāfa pārdēvēšanu, vienbalsīgi nolēma Rembates staciju un pasta kantori pārdēvēt par Lielvārdi».

Aiz dzelzceļa pārbrauktuves, braucot pa Pumpura stādīto aleju un sasniedzot Lielvārdes ciemata robežu, CEĻŠ PAGRIEŽAS PA KREISI.

Sākas ceļojums pa Rembates pagastu. Pagasts robežojas ar Lielvārdes pilsētu, Daugavu, Ķeguma pilsētu, Ogresgala, Lauberes, Suntažu, Lēdmanes pagastiem. Cauri pagasta teritorijai vijas skaistā un gleznainā Ogres upe. Rembate un Glāžšķūnis ir divas lielākās apdzīvotās vietas, pārējā ir lauku teritorija. Pēc Latvijas republikas Valdības statistikas izdevuma ziņām Rembates pagasta platība 1935. gadā bija 8200 ha ar 1682 iedzīvotājiem. Tika uzskaitītas 33 — 35 sīksaimniecības, 141 jaunsaimniecība, 151 vecsaimniecība. Darbojās A. Brieža dzirnavas «Straumes». Tika atrastas senlietas Kalnačankās, Kalnrēžās, Vecdzilnās.

Patreiz Rembates pagasta kopplatība ir 8129 ha, tanī skaitā 2236 ha mežu, un 4315 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes. Savulaik šo zemes platību apsaimniekoja kolhozs «Uzvara», vēlākā paju sabiedrība «Rembate», kura likvidējās 1994. gada oktobrī. Kolhozs tika izveidots, apvienojoties 5 nelielām kooperatīvām saimniecībām — kolhoziem «Cīņa» (pr-jis Jānis Irbe), «Straume» (pr-jis Mārtiņš Vītols), «Uzvara» (Zanis Ābols), «Jaunais Ceļš» (Jānis Miķel-

sons), «8. Marts» (Vilis Briķens), un nosaukts par «Uzvaru». Rembatieši ar cieņu atceras ilg-gadējā kolhoza priekšsēdētāja Magnusa Andersona 25 darba gadus, kuros viņš panāca Rembates ciemata izveidi un saimniecības uzplaukumu.

Septiņdesmito gadu otrajā pusē lielu zemes platību saimniecībai atsavināja kara lidlauka celšanai. 77 viensētu iedzīvotāji tika izmitināti citviet. Pašreizējā Nacionālo Bruņoto spēku Aviācijas bāze aizņem 501,5 ha pagasta zemes. 35 ha Rembates zemes ir iznomātas SIA «Baltijas kausa fonds» mototrasei «Zelta zirgs», kurā notiek pat pasaules čempionāta posmu sacensības motokrosā.

Pagastā uz 1997. gada 1. janvāri dzīvo 1282 iedzīvotāji. 23 % no tiem ir pensionāri, 25 % bērni līdz 15 gadiem.

Pagasta centrā — ciematā Rembate dzīvo 601 iedzīvotājs. Uzceltas 47 individuālās dzīvojamās mājas, 20 Līvānu tipa mājas, 9 daudzdzīvokļu mājas, kurās tika, galvenokārt, izmitinātas no lidlauka teritorijas izvietojamās ģimenes.

Apdzīvotajā vietā Glāžšķūnis dzīvo 89 iedzīvotāji. Šeit uzceltas 20 individuālās un 1 daudzdzīvokļu māja.

No 1978. gada pagasta padome strādā jaunuzceltajā pagastmājā, kurā notiek arī visi pagasta kultūras pasākumi.

Svarīgu darba posmu, kad padomju armija pagastā ierīkoja kara lidlauku un bija jāizvieto iedzīvotāji no 77 sētām, vadīja iejūtīgā un izpalīdzīgā priekšsēdētāja Lidija Tutina, kuru cilvēki atceras ar cieņu un mīlestību.

Visgarākos darba gadus pagastā ar lielu pieņēmuma apziņu un prasīgumu pret sevi un citiem strādāja Biruta Taube, kura gan kā tautas nama vadītāja, gan kā sekretāre ieguldījusi lielu darbu arī pagasta tradīciju izkopšanā.

Rembates pagastā ir 2 bibliotēkas — centrā un skolā, tautas nams pagasta nama telpās, feldšeru punkts, 2 sakaru nodaļas, 2 krājkases, 3 veikali, no tiem divi — «Turības» veikali, sadzīves pakalpojumu punkts. Lielākie individuālie uzņēmumi ir:

- «Aija» — degvielas uzpildes stacija,
- z/s «Cerības» — kaltes pakalpojumi,
- z/s «Viktors» — tehnikas pakalpojumi,
- z/s «Vētras» — šūšanas cehs,
- z/s «Spīdolas» — gaļas pārstrādes cehs,
- z/s «Rubeņi» — putnu gaļas pārstrādes cehs.

Dodoties Suntažu virzienā, nonākam pie Rembates pamatskolas. Dokumentāli to nevar pierādīt, bet daudzi fakti norāda uz to, ka skolas dibināšanas laiks varētu būt pagājušā gadsimta 70. gadi, kad skolas celtniecībai un skolotāja palīgsaimniecībai (palīgsaimniecība tolaik bija vienīgais iztikas avots skolotājam, jo algu viņam nemaksāja) tiek iemērīta zeme Lejasrēžās. Pirmais zināmais skolotājs ir Jānis Goba, bet vēlāk — skolotājs Ābols. Pēc Baltijas skolotāju semināra beigšanas 1897. gadā Rembates pagasta Rēžu skolā par palīgskolotāju sāk strādāt VILIS DERMANIS. Triju šeit nostrādāto gadu laikā viņš ir viens no rosīgākajiem Lielvārdes labdarības biedrības teātra izrāžu un jautājumu vakaru organizētājiem.

Vēlākā laikā Vilis Dermanis ir profesors vairākās Maskavas augstskolās un pazīstams literatūras kritiķis. Viņa dzīves ceļš apraujas Padomju Savienībā 1938. gadā kā «ATMAKSA» par nesavtīgu kalpošanu jaunajām idejām. Viļa Dermaņa darbības turpinātājs Rembatē atkal ir šīs skolas palīgskolotājs F. Vitenbergs.

Pirmā Pasaules kara laikā mācības šeit tiek pārtrauktas, bet skolas telpas izmanto kara hospitāļa vajadzībām. Pie skolas meža izveidojas kapsēta mirušajiem cāra armijas karavīriem. Tagad šī vieta atrodas aviācijas bāzes teritorijā. Vācu armijas uzbrukuma rezultātā skolas vienstāva ēka nodeg. Nodeg arī blakus esošā pagastmāja. Mācības uz laiku tiek pārtrauktas.

Pēc nepilna kilometra ceļa kreisajā pusē atrodas Vecdzilnu mājas. Te 1891. gada 21. martā dzimusi un lielāko sava mūža daļu pavadījusi ALVINE GRĪNBERGA — ilggadēja Rembates skolas skolotāja un skolas pārzine. Viņa mācījusies tepat Rembates pamatskolā, vēlāk Rīgas Maldoņa ģimnāzijā, pašmācības ceļā apguvusi klavierspēli.

Vēl turpinās I Pasaules karš, vēl drupās guļ nodedzinātā Rembate, bet vienā no divām Vecdzilnu mājas atjaunotām istabām 1919. gadā no zemniecām, kur rembatieši dzīvoja, uz mācībām pulcējas bērni. Telpu šaurības dēļ bērni uz šejieni nāk pa grupiņām dažādos laikos. Skolotāja Grīnberga ar viņiem strādā VIENA PATĪ AUGU DIENU. Mācību līdzekļu nav. Visiem bērniem kopā tikai pa vienai matemātikas, latviešu, vācu un krievu valodas grāmatai, kas kopā ar citiem sīkiem mācību piedesumiem uz muguras, kājām nākot, no Rīgas atnesti. Bet ir milzīga mācīt un mācīties griba. Kolhoza «Cīņa» pastāvēšanas laikā Vecdzilnās iekārto kolhoza kantori. Tagad māja atdota represētās Grīnbergu ģimenes īpašumā.

Aiz Ogres upes atrodas apdzīvota vieta GLĀŽŠĶUNIS. Te bijusi stikla pudeļu fabrika. Ap to radusies fabrikas strādnieku — krievu vecticībnieku un vācu amatnieku apmetne Glāžšķūņi — Zaļais un Baltais — pēc izgatavojamo pudeļu stikla krāsas. Glāžšķūņa teritorijas ēkas Pirmā Pasaules kara laikā paliek neskartas.

Vecā kroga īpašnieks Neiboiss divas istabas ierāda pagaidu četrklasīgās skolas vajadzībām. Telpas ir šauras, maziem lodziņiem, pašu sanaglotiem galdiem. Klasēs uz čubu maisiņiem bērni arī parguļ, jo skolēni te pulcējas no Lēdmanes, Lielvārdes, Ķeguma un Ogresgala, kur skolas vēl nav atvērtas. Skolas pārzine ir Alvīne Grīnberga, skolotāja — Zelma Freimane (Grānīta). Kā politiski neuzticamu skolotāju Freimani 1920. gadā atbrīvo, bet viņas vietā nozīmē skolotāju Plaudi. Nav tilta pār Ogres upi — pārcelties nākas ar laivu, bet skola ŠAURAJĀS SKOLAS Telpās atkal kļūst par vietu, kur notiek priekšlasījumi, teātra un 1904. gadā noorganizētā un pēc pasaules kara atjaunotā kora mēģinājumi. Viens no režisoriem un kora diriģentiem šai laikā ir vietējais iedzīvotājs Kārlis Bankovičs.

Garajos gados Rembates skola ir augusi līdzī laikam un pārveidojusies. Jau 60. gadu sākumā bija izplānota vecās skolas pārbūve un paplašināšana. Izplānotā īstenošana norit enerģiskā skolas direktora Gunāra Feldberga vadībā. Top skolas lepnums — divstāvu jaunceltne — dzīvokļi skolotājiem, internāts un tajos gados viena no lielākajām sporta zālēm rajonā. Sešdesmito gadu beigās top īstenots Bulduru dārzkopības tehnikuma darbinieku izstrādāts skolas apkārtnes labiekārtošanas un apzaļumošanas plāns. To veica skolēni neatlaidīgā bioloģijas skolotāja Viļņa Stepa vadībā. Skola lepojas ar pedagogiem, kuri šeit nostrādājuši garus un raženus darba gadus — 14 gadus skolu vadījusi Skaidrīte Tilaka, 12 gadus — Jūlijs Grundulis. 35 darba gadi jau nostrādāti Ērikam Ketneram, 33 — Dzidrai Alksnei un Valijai Loginai, 32 — Geronimai Kokinai.

Pagasta pamatskolā tagad mācās ap 100 skolēnu, strādā 16 pedagogi. No tiem 12 ar augstā-

ko izglītību, 1 ar nepabeigtu augstāko izglītību, 2 ar vidējo speciālo izglītību, un 1 pašreiz mācās augstskolas II kursā. Skola piedalās dažādos republikas un rajona konkursos, gūstot atzīstamus rezultātus. Daļa pagasta bērnu mācās arī Lielvārdes pamatskolā un Lielvārdes vidusskolā. Bērnus uz skolu vadā pašvaldības autobuss. Arī pagasta iedzīvotāji par samaksu izmanto autobusu, jo satiksmes autobusi nekur sē. Tuvākās dzelzceļa stacijas Lielvārde un Ķegums atrodas apmēram 7 km attālumā no pagasta centra.

No Glāžšķūņa, kur pēckara gados uzcelta jauna pienotava, veikals, sakaru nodaļas ēka un vairākdzīvokļu māja, ceļš ved Ogres virzienā garām bijušā kolhoza «8. Marts» kādreizējai kantora ēkai un apstājas pie Asariem — mājas, kur dzīvojis čellists, konservatorijas pasniedzējs, Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris, ALFRĒDS OZOLIŅŠ. Viņš vadīja Latvijas Radio stīgu kvartetu.

Tepat aiz Asaru mājām Ogres upes malā redzams gleznainais, dabas veidotais, bet ne visai sen — arī cilvēku roku koptais Asaru līcis. Daudzus gadu desmitus tā bijusi pazīstama un iemīļota atpūtas vieta tuvākā un tālākā apkārtnē. Te uzvestas brīvdabas teātra izrādes. Kā liecība tam Pumpura muzejā saglabājusies 1928. gadā nodibinātās Latviešu jaunatnes savienības Rembates organizācijas (vadītājs Jānis Grīnbergs) dramatiskās sekcijas uzveduma programma. Vēl 1966. gadā režisores Elzas Cīrules iestudētajā R. Blaumaņa lugas «Trīnes grēki» izrādē pa krauju lejā dziedādama nākusi Trīne, un īstos atspēru ratos Bērzu pagalmā Dāvis ievizinājis Rembēnieti. Te skanējušas arī kora dziesmas. Piecdesmitajos gados rīkoti pat Ogres rajona dziesmu svētki.

Kora dziedāšanas pamati meklējami ap 1904. gadu, kad skolotājs O. Zariņš nodibināja jaukto kori un vadīja to. Rembatieši ir piedalījušies 6. Vispārējos latviešu dziesmu svētkos. Lielu darbu kora dziedāšanā ir ieguldījuši skolotājs Kārlis Alksnis un Jūlijs Grundulis. Dziedātprieks mijas ar dejotprieku. Arī dejošanai Rembates pagastā ir senas tradīcijas. Tos vadījuši tādi sava amata meistari kā Laimdota Reinbaha, Elza Millere. Septiņdesmitajos gados sekmīgi darbojās arī vecākās paaudzes deju kopa nenogurstošās vadītājas Mirdzas Dzerkalnes vadībā. Vidējās paaudzes deju kolektīvs piedalījies divos Dziesmu un deju svētkos, ieguvīs 3. vietu 1996. gada jaunrades deju konkursā Rīgā. Kolektīvu jau 10 gadus vada Gunta Ābele.

Rembates pagastā ir sava Tautas daiļamata meistare Aina Ābola, fotomāksliniece Vaira Ketnere, grafiķis Indulis Otto. Jau vairākus gadus pagastā notiek konkurss «Rembates cālis, cālīte», ģimeņu spiets, darbojas bērnu pašdarbības pulciņi.

Arī SPORTA DZĪVE pagastā ir bijusi aktīva visos laikos. Pagastā ir dzīvojuši un sportojuši daudzi savulaik republikā pazīstami sportisti — tēvs Jānis un dēls Egils Pāleni, Maigā Kviese, Maigonis Geistarts, un citi. Bet bez diviem Pauļiem rembatiešu sporta slavas nebūtu — tie bija fizikultūras skolotājs Placēns (patreiz dzīvo Ogrē) un Avotiņš, kuri ilgus gadus vadīja sporta dzīvi. Katru gadu rīkoti sporta svētki bija kupli apmeklēti un tika apbraukāti tuvi un tāli sporta pasākumi. Sieviešu volejbola komanda, vieglatlēti, šāvēji sešdesmitajos-astotdesmitajos gados republikā lauku kolektīvu grupā allaž bija vadošās vietās. Šai laikā kolektīvus vadīja Mirdza Aizsilniece. Pēdējos gados Jura Pivora vadītie svaru bumbas cēlāji iznesuši Rembates vārdu republikā un Baltijā. Te jāpiemin Leons Birkenfelds, Ainis Veļķis. Jau 11.

reizi noticis tradicionālais skrējiens «Rembates aplis», kurā dalību ņem plašs pulks skrējēju. Atsākušies ikgadējie sporta svētki.

Pēdējos gados ROSĪBA ASARU LĪCĪ pierimusi. Vingliemežu gan vairojies daudz, kurus, kā stāsta, kādā ekskursijā no Lielvārdes uz šejieni atnesuši skolotājas Grīnbergas audzēkņi.

«Kapus parasti rakām kalnā... Varbūt tāpēc, ka tur vieglākas smiltis un vieglāka lāpstas cilāšana... Bet varbūt, lai gulētājam apkārt ples tos lielāks gabaliņš no tās pasaules, ko dzīvais pārstaigās saviem soļiem, bet mirušais pats savām acīm vairs neredzēs». Šie Ilzes Indrānes vārdi neviļus nāk prātā, kad pēc nepilna kilometra aiz Asariem ceļš uzvijas kalnā un apstājas pie II Pasaules karā kritušo kapiem. Šeit pārābedīti 76 Rembatē kritušie karavīri.

Izbraucot cauri mežam, pavisam netālu no Rembates un Ogresgala pagastu robežas, kājnieku ceļš pagriežas pa kreisi un, pārejot pāri Ogres upei uzceltām laipām un turpinot ceļu pa upes kreiso krastu uz augšu, nonākam pie SKANSTS KALNA — augsta Ogres upes krasta, «kur lieli radžu bluķi novēlušies ūdenī». Tā ir plaši pazīstamā Rembates dolomītsmilšakmens atradne. Par tās esamības uzzināšanu jāpateicas Jānim Grestem, kurš mūža otrajā pusē pievērsās Latvijas zemes bagātībām un tolaik ir Latvijas Zemes bagātību pētīšanas komitejas organizators. Šīs komitejas rīkotajā Latvijas derīgo izrakteņu izstādē Jelgavā tad arī minēts Rembates smilšakmens. Jāņa Grestes autobiogrāfisko tēlojumu kopojumā «Krist un celties» nodaļā «Caurā kabata» viņš saka: «... es ar savu Latvijas akmeņu propagandu KAITĒJU DIREKTORU MAKIEM. Viņi gribēja pasūtīt smilšakmeni Finanšu ministrijas ēkai no ārzemēm par 1 550 000 latiem. Tā viņu kabatās ieslīdētu 50 000 latu, t. i., desmit procenti no visas

summas. Bet es ieteicu Ogres—Rembates smilšakmeni, un no tā viņi nepelnītu neko». Kaut arī ir iebildumi, Grestes ieteikums realizējas — Skanstis kalnu atpērk no Kalnrēžu māju īpašnieka Jāņa Vārpas, un Finanšu ministrijas ēkas celtniecībā izlieto tieši Rembates smilšakmeni.

Garām Kalnrēžām ceļš vēlreiz atved pie Rembates skolas, lai turpinātu stāstu par ar to saistītiem notikumiem pēc I Pasaules kara.

Un tā 1922. gadā atjauno jau pieminēto karā nodedzināto pagasta valdes ēku, ierādot TRIS MĀCĪBU TELPAS skolas vajadzībām. Skolas pārzines A. Grīnbergas vadībā strādā skolotājs Osvalds Zilītis, kora diriģents un režisors, un skolotājs Fricis Ginters. Pateicoties skolotājam Ginteram, 1927. gadā atklāj atjaunoto un paplašināto sešgadīgo pamatskolu. Tās ārējais izskats saglabājies līdz mūsu dienām. 1927. gadā skolā strādāt sāk arī skolotāji Jūlijs Pakalns, Anna Pakalna un Roberts Lukss.

Nesaskaņas starp skolu un pagasta «dižvīriem», kas sākas jau 1922. gadā, vēlākā laikā arī vien pieaug. Šis un turpmākais laiks apstiprina sakāmvārda «NEPATEICĪBA IR PASAULES ALGA» pareizību. Nepamatotu sūdzību dēļ 1932. gadā Fricis Ginters pēc 10 gadu pašizliedzīga darba spiests aiziet no Rembates. Šo te pavadīto laika posmu skolotājs aprakstījis autobiogrāfiskā tēlojumā «Gara mūža liknē». Atmiņu viens eksemplārs glabājas Valsts bibliotēkā Veco rokrakstu fondā, — viens Andreja Pumpura muzejā. No darba 1934. gadā kā politiski neuzticamu atlaiž arī skolas pārzini Alvīni Grīnbergu, kura tikai 1940. gadā no jauna atsāk darbu Rembates skolā. Taču vajāšana nebeidzas. Skolotāja Grīnberga 1949. gada 25. martā, ir to Rembates 18 ģimeņu vidū, kam piespriests Golgatas ceļš. Tikai 1959. gadā skolotāja atgriežas savās tēva mājās, atgriežas ar

sabeigtu veselību, bet gaišu ticību labajam. 1976. gada jūlijā tā pati skolas liepu gatve, kas 1933. gadā ar viņas gādību stādīta, pavada sirmo skolotāju pēdējā gaitā uz Lielvārdes Lāčplēša kapiem.

Pāris desmit metru no skolas redzams šķūnis. Uz tā durvīm uzraksts — 1943. gads. Uzbango pagājušā KARA BAIGĀS ATMIŅAS. Tās dokumentētas Latvijas Centrālā Valsts vēstures arhīva izziņā «Par no PSRS okupētās teritorijas izvesto bērnu novietošanu audzināšanā pie Rembates pagasta iedzīvotājiem».

No Sergija Trīsvienības pareizticīgo sieviešu klostera Rīgā, kur pēc Salaspils noņemti bērni, uz Rīgas apriņķa Rembates pagastu tiek atvesti 252 bērni.

40 bērniem vēlāk atrodas īstie vecāki. Bet 190 ģimenēs savas otrās mājas gūst dažādu tautību bērni vecumā no 3 līdz 15 gadiem.

7. aprīlis, viņu ierašanās Rembatē, tā ir šo bērnu atgriešanās dzīvē. Tādēļ arī daudziem pasē iedaļā DZIMŠANAS DATUMS — ierakstīts tieši 7. aprīlis.

Ātrodoties skolas teritorijā, vēlreiz jāmin Jāņa Grestes vārds. Trīsdesmitajos gados viņš šejienes skolā uzstājas ar priekšlasījumiem un, tāpat kā daudzos Latvijas novados, arī te organizē Blaumaņa atceres vakaru. Skola ilgāku laiku ir bijusi GRESTIEŠU PULCĒŠANĀS VIETA, lai ar vietējās sabiedrības atbalstu līdzcīlvēkiem atgādinātu par Jāni Gresti, šo spilgto un vispusīgo personību. Un tā daudzu Latvijas muzeju pamatlicējam sakarā ar 95. dzimšanas dienu, gatavojoties svētku reizei, skolas telpās iekārto nelielu piemiņas izstādi. Bet kāds jau atkal padarījis savu melno darbu — esot izstādītas fotogrāfijas, kur redzams Kārlis Ulmanis un citas tai laikā nevēlamas personas. Ulmani tā arī neatrod, arī ziņojums pienests par vēlu. Uz dzimšanas dienas svinībām 1971. gada au-

gustā sabrauc ciemiņi no tuvām un tālām vietām. Tomēr nedēļu vēlāk skolas pieņemšanas komisijas «dižvīri» piemiņas istabai iet garām ar pasvītrotu vienaldzību. Bet vai vajadzēja? Ar vecā arāja Jēkaba Noriņa muti Greste — pedagogs — vērsās arī pie viņiem:

«Dēls, tu esi skolotājs. Vai tu ar zini, ko tas nozīmē? Vai tu zini, kādi augsti pienākumi tev uzlikti? KO TU NES TAUTAI — gaismu vai māņus un tumsu? ... Nē, dēls, bez tām gudrībām, ko tu lej bērnu galvās, ir vēl kas cits, ko tu varētu liet sirdī... Bet, lai tu ko dotu, tad tev pašam papriekš tā vajag. Ko tukšinieks dos? Ja tu iesi savu ceļu, domāsi ar savu galvu — tu iesi smagu ceļu. Tas tev nesola nekādas dzīves ērtības. Bet viens tev būs: tev nebūs no sevis kauns, ka tu esi pārdevies par lēcu virumu. Tev skaidri jāapzinās, ar ko tu kopā ej un kam tu kalpo: vai tiem, kas ved tautu uz iznīcību, vai tiem, kas tic, ka mēs vēl dzīvosim... Tā mūžīgi nepaliks. Nāks vētra, nāks vērtību pārvērtēšana, bruks troņi... Tad vajadzēs gaišu galvu un spēcīgu roku... GATAVOJIES ŠIM LAIKAM».

Minētie vārdi lasāmi Ženijas Peņģerotes izveidotajā Jāņa Grestes autobiogrāfiskajā aprakstā «Ugunīgais mūžs», kam pamatā ir paša Grestes tēlojumi. Šis apraksts 3 eksemplāros izdots sakarā ar Grestes 95. dzimšanas dienu. Un tikai pēc tam 1977. gadā Līvijas Volkovas sakārtojumā iznāk «... Kā dzeņa vēders», bet 1990. gadā — «Krist un celties».

BRAUCOT ŅĒGUMA VIRZIENĀ, šosejas kreisajā pusē redzams Precenes jeb, kā to sauc šodien, Rumbas kalns. Uz tā «mājvietu» atraduši armijas lokatori. Pa vienuļam kokam, ko zemes ierīkotāja Ulda Alkšņa saudzīgās rokas atstājušas bijušo māju pagalmu vietās, ir vienīgā liecība, ka šeit pirms masveida meliorācijas un armijas ierašanās bijušas iekoptas zem-

nieku sētas. Apmēram 1000 hektāru atsavinātas zemes un 77 nopostītas zemnieku saimniecības — tādas ir Rembates pagasta kara nodevas. Un vai tikai? ...

Šosejas labajā pusē, augļu dārzu iekļautas, redzamas Jaunsvelmju un Cepļukaktu mājas. Cepļukaktos vēl nesen dzīvoja Jānis Irbe un Veronika Irbe — abi rosīgi Rembates pagasta sabiedriskās dzīves darboņi. Viņi abi ATSTĀJUŠI VĒRTĪGAS ZIŅAS par svarīgākajiem gadsimta notikumiem Rembatē, īpaši par kultūras dzīvi.

Šodien Rembates zemnieks ATKAL ATGRIEŽAS MĀJĀS. No jauna tiek meklētas tēvutēvu saimniecību robežas, likti jaunu māju pamati. Pagastā zemi apstrādā 65 zemnieku saimniecības. Lielākie privatizētie objekti tika saglabāti. Darbu turpina abas privatizētās kaltes, mehāniskās darbnīcas, daļa fermu tiek pārbūvētas un uzsākta citāda veida darbība. Komunālo pakalpojumu veikšanai izveidots pašvaldības uzņēmums «Remba». Ar pagasta transportu pret samaksu tiek nodrošināta individuālo lopu turētāju piena savākšana un ciltsdarbs.

Ar 1993. gada martu pagasts izdod savu avīzi «Rembate», jo radās nepieciešamība iedzīvotājus informēt par pieņemtajiem lēmumiem, par jaunākajiem notikumiem pagastā, kā arī savu reizi izteikt nopēlumu dzīves negatīvajām norisēm.

Pagastā darbojas vidējās paaudzes deju kopa, pirmsskolas vecuma bērnu deju kopa un vokālā studija. Jau trešo gadu tiek apmācīti 5 — 6-gadīgie bērni skolai, jo pagastā bērnu dārza nav.

Vietā, kur no Ķeguma šosejas nogriežas ceļš uz Lielvārdi, atrodas Pūču mājas. Tās pieredzējušas soda ekspedīcijas ierašanos pēc slavenās Lielvārdes kaujas, kurā aktīvu dalību ņem arī

rembatieši. To vidū ir Lielpūķu saimnieks Kra-
stiņš, kurš paspēj aizbēgt. Aizbēg arī viens no
Mazpūķu brāļiem Graudiņiem. Otru brāli no-
šauj, mājas nodedzina. Tie nav vienīgie upuri.
«Gar ceļmalām daudzas priedes un balti bērzi
ar revolucionāru asinīm slacīti. Nošauto biedru
kapi bez skaita izkaisīti ceļmalās, mežos un pur-
vos,» sacīts R. Endrupa un A. Feldmaņa grā-
matā «1905. gada revolūcija». Arī Rembatē!

Ciematā atrodas mājas Vistuļi. Arī tās soda
ekspedīcija nodedzināja, bet mājas saimnieku
Pēteri Cālīti, gluži kā «Pelēkā akmens stāstos»,
zem ābeles nošauj. Vēl šodien atjaunotajās mā-
jās dzīvo viņa mazmeita Aina Kozlova kopā ar
savu ģimeni. Mājas pagalmā jau piektā paau-
dze no jauna stāda un kopj ābeļu dārzu.

Līdzīgs ir KĀPARU MĀJU STĀSTS. Šīs mā-
jas līdz savai nāvei 1906. gadā no Rembates
muižnieka nomā Jānis Ļevdonskis. Viņa dēls,
arī Jānis, ir viens no LSDSP Lielvārdes — Rem-
bates pulciņa dibināšanas iniciatoriem, 1905. g.
«sarkano vasarssvētku» dalībniekiem un 1905.
g. 27. novembra Lielvārdes kaujas vadītājiem,
kurš kaujas beigās ved sarunas ar muižnie-
kiem un dragūniem par kapitulācijas noteiku-
miem. 1905. gadā viņš kopā ar māsu Emīliju
organizē Rembates degvīna monopola veikala
slēgšanu. 1906. gadā Jānis emigrē uz ASV, kur
nodzīvo līdz 1919. gadam, tad atgriežas Latvijā,
mirst vācu okupācijas laikā. Māsai Emīlijai iz-
dodas nokļūt Rīgā. Vēlāk viņa dzīvo Pēterburgā
un Maskavā, strādā atbildīgā darbā tautas iz-
glītības iestādēs. Mirst 1945. gadā. NEATRA-
DUŠI DĒLU UN MEITU, žandarmi nodedzina
mājas, arestē tēvu un vēlāk nošauj. Jāņa Ļev-
donska nošaušanas vietā tagad uzstādīts piemi-
ņas akmens 1905. gada revolūcijas cīnītājiem.

Pie Sniedzēm uzstādīts piemiņas akmens I
Pasaules kara hospitālī no ievainojuma miru-
šiem cara armijas karavīriem.

Pēdējā ceļojuma vieta — LĀČPLĒŠA KAPI. Te Rembates ciema izpildkomitejas priekšsēdētājas Lidijas Tutinas, skolotāju Ozola un Grīnbergas kapi. Pie pēdējā kapa Rembates Skansts akmenī ar grāmatu rokā un noliektu galvu satīngusi skolniece. Tas mākslinieces Lillijas Līces veidotais piemineklis — Rembates pēdējā pateicība savai skolotājai.

MŪSU PAGASTA VĀRDU GODAM NES ĻAUDĪS...

Rembatē dzīvojuši, strādājuši republikā un pasaulē ievērojami sabiedriskas un kultūras dzīves darbinieki — Lāčplēša ordeņa kavalieris Jānis Prātiņš «Lāčplēšos»; pagasta skrīveris, kultūras darbinieks Jānis Vītoliņš — vāca ziedojumus Brīvības piemineklim; pagasta skrīveris un dzejnieka Ata Ķēniņa dēls Ilmārs Ķēniņš; Latvijas tūristu kluba priekšsēdētāja Anna Zariņa «Kalniņos»; fotomākslinieks Kārlis Lapiņš «Jaujānos»; Latvijas biškopības skolas dibinātājs Pauls Grīnups «Dravniekos»; profesors, LU pasniedzējs Arnolds Aizsilnieks «Kraštos»; esperanto speciālists Bruno Kalniņš; likteņstāstu autore Melānija Vanaga «Lūkos»; aktieris Jaunatnes un Nacionālajā teātrī, arī 4. Vidzemes strēlnieku pulka teātra vadītājs Santeklērs — Mārtiņš Gailis; izcils basketbolists, sporta biedrības «Daugava» priekšsēdētājs Maijonis Geistarts «Kalnsaulgožos»; Baznīcas ģimnāzijas skolotājs trīsdesmitajos gados Kārlis Druvnesis «Celmiņos»; Jaunatnes teātra aktrise Anda Zaice «Muguros»; Republikas lauku celtniecības ministrs Ojārs Kārkliņš «Druviņās»; rakstnieks, 9 gadus PEN kluba priekšsēdētājs, Andrejs Irbe «Večkilupēs» — tagad dzīvo Zviedrijā; radio žurnālists Normunds Rubenis «Večkilupēs»; pasaulē ievērojams hokejists Artūrs Irbe «Večkilupēs».

Šeit minēti šobrīd apzinātie Rembates cilvēki. Esam lepmi par saviem ļaudīm, kuri mūsu pagasta vārdu godam nes ļaudīs.

Piezīme. Fakti, objekti, teritorijas un notikumu apraksti dažviet dublējas sākuma nodaļā «Lielvārde».

SKAIDRĪTE TILAKA,

skolotāja

Tautas nama direktores
Mirdzas Aizsilnieces
papildinājumi

Cilvēki slikti apgūst vēstures mācības, un tā ir pati svarīgākā no visām mācībām, ko sniedz vēsture.

Oldoss L. Hakslijs

**LIELVĀRDES EVANĢĒLISKI LUTERISKĀS
BAZNICĀS SVĒTKI 1997. GADA JŪLIJĀ,
VELTĪTI DRAUDZES 530 GADU UN
DIEVNAMA 250 GADU PASTĀVĒŠANAI**

Katra paaudze atstāj kaut ko no sevis nākamajām paaudzēm — uzcelto, izveidoto — arī dievnamu, arī draudzi. Laimīgas ir tās paaudzes, kas var tieši pieminēt — arī dievnamu, arī draudzi. Un tā paaudze Lielvārdē, kas varēja teikt: «Mēs atstājam aiz sevis uzceltu dievnamu,» — tā ir bijusi pavisam nesen, vēl šajā gadsimtā. Paaudze, kas piedzīvoja pirmās brīvvalsts tapšanu, kas pati to cēla. Tās paaudzes lielvārdiešiem nebija ilgus gadus jādomā, lai beidzot sacītu: «Celsim dievnamu!» Desmit gadus pēc valsts reālās nostiprināšanās dievnams bija jau gatavs. No agrākā dievnama drupām bija uzcelies, atdzimis jauns Dieva nams kā lielvārdiešu jaunā cerība un ticība: «Mums ir valsts, mūsu novads būs tāds, kādu to uzcelsim, mums ir jābūt savam Dieva namam.»

Bet šī paaudze nebija vienīgā Lielvārdē, kas cēla vai atjaunoja savu dievnamu. Mums vairs nav pilnīgu ziņu par laikiem, kad dievnams Lielvārdē ir cēlies no jauna, atjaunojies. Zinām tikai vienu zīmīgu dievnama gada skaitli — 1747. gadu, kad tieši pirms 250 gadiem tika uzcelta mūra celtne tur, kur dievnams atrodas tagad. Zīmīgs un liktenīgs laiks ir visai mūsu Latvijai, jo dažus gadu desmitus vēlāk Latvija ir jau Krievijas sastāvā ...

Kas mudināja tās paaudzes celtnieku ņemt cirvi, kaltu rokā un būvēt dievnamu? Vai pakļaušanās klaušu kārtībai, vai izdevīga peļņa? Bet vai, dievnamam ceļoties, būvētāja galvā gars neveidoja ainas, kas noritēs šajā namā, kādus darbus Dievs te veiks? Tās bija arī Lielvārdes nākotnes vizijas. Pāri visiem laikiem līdz pat mums, līdz mūsu sapņiem.

D. ZEPS,

Lielvārdes ev. lut. draudzes mācītājs

Grāmatas vāka foto — MODRIS SKUJIŅŠ

Rozišu ģimenes māja, kurā 1903. gada vasaru pavādīja komponists Emīls Dārziņš

OGRESGALS

NO LATVIEŠU KONVERSĀCIJAS VĀRDNĪCAS

«Starp Ikšķiles, Suntažu, Rembates un (pa Daugavu) Tomes pagastu. Pieder pie Lielvārdes un Ikšķiles ev. lūt. draudzēm. P. n. Ogresgals, dz. st. Ciemupe 6 km. Zemes platība 9259, 07 ha, nekustāmās mantas vērtība Ls 977949; 1433 iedzīvotāji, 129 vecsaimniecības ar 4798,64 ha, 107 jaunsaimniecības ar 3833,48 ha.

Pagasta īpašumi: p-a nams, 2 skolu nami, Strautiņu mājas. Rūpniecības uzņēmumi:

piensaimnieku s-bas pienotava Auseklī ar 4 strādniekiem, H. Gruntes kaļķu ceplis ar 1 strādnieku, K. Jursona ūdensdzirnavas Vārnās; L. Korsakas zāgētava Slokās; J. Niedras zāgētava Lakrangās.

Biedrības: Lejasogres lauksaimniecības b-ba — 42 biedri; savs nams ar izrīkojuma zāli un skatuves iekārtu, 7,2 ha zemes, bibliotēka ar 856 sējumiem; O. piensaimnieku s-ba. (1922.); O. krājaizdevu s-ba (1924.); O. savstarpējā ugunsapdrošināšanas b-ba (1924.) 238 biedri; 3 lopkopības pārraudzības biedrības; 3 mašīnu koplietošanas biedrības.

Skolas: O. pilna pamatskola ar 3 skolotājiem, Ķēķa I pakāpes p. skola ar 2 skolotājiem.

Upes: Daugava, Ogre, Ķilupe, Ranka, Kazupe. **Ezeri:** Tulku un Vārnas. **Jaukākās vietas:** Ogres krasti. **Senvietas:** pilene pie Tulku mājām Ogres krastā (Vidzemē pavisam ir 15 pilenes jeb neapcietinātie «pilskalni». Viens no tiem ir Ogresgala pagastā $56^{\circ} 49' - 24^{\circ} 48'$; (Ē. Brastiņš. Latvijas pilskalni. Vidzeme. Rīga. 1930.), 17.—18. gs. kapenes uzkalniņā pie Ogres kroga».

IEDZĪVOTĀJI STĀSTA UN ATCERAS...

Ogresgala iedzīvotāji stāsta arī par 2 senkapēm: pie Lielpečiem un Čabām.

Krievu okupācijas laiks smagi skāra arī Ogresgala pagastu. 1940./41. gadā izsūtīja 16 no 1945.—1949. g. 51 cilvēku. Pēc 1944. g. apcietināja 28 cilvēkus un 2 noslepkavoja. Represiju laika «melnā grāmata» vēl nav uzrakstīta, arī represiju upuru skaits vēl nav noskaidrots, un šie skaitļi raksturo līdz 1993. gada 1. janvārim apzinātos izsūtītos, apcietinātos un noslepkavotos ogresgaliešus.

Pēc 1941. gada 14. jūnija latviešu tautā valdīja izmisums. Sākās karš. Tas izkaisīja arī

ogresgaliešus visos pasaules vējos. 1944. gada rudenī uz Zviedriju aizbēga aptuveni 2—3 tūkstoši latviešu. Par to, kā no savām mājām 1944. gada rudenī aizgāja Ogresgala pagasta «Šubārdi» saimnieki, savās atmiņās raksta viņu meita Elza Stabulniece no Austrālijas:

«Arvien vairāk un vairāk bēgļu vezumu no Vidzemes un Latgales parādījās uz ceļa. Tie brauca uz Rīgu, lai tiktu pāri Daugavai, uz Kurzemi. Tur visi cerēja sagaidīt kara beigas un pēc tam atgriezties mājās...

Manus vecākus pārņēma neziņa. Ko darīt? Tēvs vilcinājās ar bēgšanu, jo gribēja iesēt rudzus. Lai gan bija pavēle tos nesēt, tēvs teica: «Lai kas arī šeit nākošgad dzīvotu, maize visiem būs vajadzīga.» Rudzus iesēja meža malā tālu no ceļa, lai tie nebūtu redzami. Tad divos vezumos salika drusku pārtikas un drēbes, pie ratiem piesēja gotiņu. Septembra beigās devāms uz Rīgu. Divi vectēvi, mans un svaines tēvs, sēdēja ratos, jo kājām viņi nevarēja paiet.

Šubārdas atstājot, visus lopus izlaida no kūts. Tie mielojās sakņu dārzā, kad braucām tiem garām...»

Līdzīgu stāstu var rakstīt daudzi ogresgalieši — bez saimniekiem palika ziedošas saimniecības, iekopti lauki, daudzas toreiz cirstās brūces nav sadzijušas vēl tagad.

Dibinoties kolhoziem sākās cits process — Ogresgala pagastā ieradās iedzīvotāji no Krievijas, Baltkrievijas.

UN VĒL...

Par to, kā cēlies Šubārdi mājas nosaukums, stāsta gandrīz vai leģendu. Tālam sencim, iepērkot zemi, pēc darijuma noslēgšanas «likopas» dzerot, viens no klātesošajiem iečukstējis saimniekam: «Klausies, tev taču piešuva bārdi — tur tak nav pilna platība.»

«Eh» atbildējis jaunais īpašnieks, — «zemes mums visiem pietiks.» Vienīgais, ko šī gadījuma atcerei atļāvies — nosaukt mājas par Šubārdām (šuva bārdū — Šujbārdas).

Ogresgaliešu dzīvē nozīmīgu vietu ieņēmis nosaukums — Vārnu: Vārnu krogs, vēlāk Vārnu tautas nams «Auseklis», kur kādreiz Ausekļa vadībā rādītas pirmās lugas, Vārnu dzirnavas, Vārnu mājas, Vārnu kapī.

Par tiem mazliet sīkāk. Šajos vēl tagad nelielajos kapos vietējie savus aizgājējus sākuši guldīt, kad šejienes ļaudīm ceļu uz dzimto kapu vietām Lielvārdē un citur, aizšķērsoja Ogres upe un Rembates pusē I Pasaules kara laikā ilgi stāvošā frontes līnija.

Tikai divas ilgus gadus šalkušas priedes atdala bijušo Šubārdū iemītnieku kapa vietu no dzīvžoga ieskautas marmora plāksnītes ar uzrakstu «Ogresgala lauksaimnieku biedrības priekšnieks Reinis Gundars». Aizgājējs dzīves laikā pieņēmis sievas uzvārdu, jo nav gribējis atrasties sava tuvā radnieka — pusbrāļa Stučkas drūmās slavas ēnā.

(Sastādītājs)

Piezīme. Stučkas valdīšanas laikā noslepkavoja ap 8000 latviešu, kas ir vairāk nekā krita Latvijas atbrīvošanas karā.
(Alberts Raidonis rakstā «Mūsu kritika un realitātes Latvijas politikā»).

POMOLOĢISKAIS DĀRZS UN KOLHOZI

1945. gadā Ogresgalā nodibināja pomoloģisko dārzu «Kārļi». No arhīva izziņas: 1939. gadā zemes kopplatība (aramzeme un dārzi kopā bija 145,56 ha un tā piederēja «Kārļu» mājas īpašniecei Madei Rozītei. Viņa to nodeva valsts pārziņā). Dārzu iekārtot palīdzēja dārzkopis Mežapuķe. Sākumā zinātniskie darbinieki pārbaudīja augļu koku un ogulāju šķirņu pie-

mērotību Latvijas klimatam. 1948. gadā sākās zinātniskais darbs dārzenkopībā. 1949. gadā uzsāka «Grīvas» gurķu selekciju. Kopš 1962. gada darbojas trihogrammu laboratorija. Kārļos izveidoja arī lielāko garšaugu kolekciju republikā.

Ogresgala pagasta teritorijā bijuši vairāki kolhozi: «Padomju Ceļš», «Gaita», «Kopdarbs», «Ciemupe». Vēlāk apvienojoties izveidojās 2 kopsaimniecības — «Kopdarbs» un Ogres dārzenkopības izmēģinājumu stacija (1956.) Kārļu vārdu tomēr neizdevās izskaust ne varai, ne laikam. Tagad tas atjaunots oficiāli, pārveidojot izmēģinājumu staciju par paju sabiedrību «Kārļi».

KĀRĻI, EMĪLS DĀRZIŅŠ, DZIESMAS, MŪZIKA

«Kārļu» mājas atrodas skaistā vietā Ogres upes krastā. 1903. gadā te vasaru pavadīja komponists Emīls Dārziņš. To vasaru tur dzīvoja arī E. Dārziņa nākamā sieva Marija Deidere ar draudzeni Matildi Jureviču.

«Tas bija viens no nedaudzajiem īstiem mierīgas, klusas laimes apjautas laikposmiem Emīla Dārziņa mūžā, kad var tā svabadi ļauties visam labajam. Šai laucinieciski inteliģentajā mājā Emīls esot juties brīvi un labi». (A. Stankevičs, Dvēseles atbalss. Stāsts par Emīla Dārziņa dzīvi. Rīga 1978.) Viena no Kārļu kluba tradīcijām dažus gadus bija Emīla Dārziņa dienas atzīmēšana. Ogresgala pagastā vienmēr ir bijusi rosīga sabiedriskā dzīve. Jo projām darbojas deju kolektīvs un pūtēju orķestris Ciemupē.

TEĀTRIS, AUSEKLIS, VECUTELES

Ogresgala teritorijā atrodas «Vecuteļu» mājas. Te jau 1873. gadā spēlētas teātra izrādes. 1990. gada 18. septembrī, Ausekļa 140. dzimšanas dienā Vecutēlēs atklāja P. Meļļa veidoto

skulptūru, kurā ir vārdi «Teātris, Auseklis, Vecuteles, 1873».

Krastiņu mājas «Vecuteles» atradās verstis desmit no Lielvārdes. Tas nebija viegli — vairākkārt ziemas laikā aizklūt turpu, lai visu norunātu, izkārtotu un spēlētājus dabūtu kopā uz mēģinājumiem. Kaut arī istabas Vecutelēs bija krietni palielas, tomēr daudz par mazām, lai būtu kaut cik vairāk vietas gan spēlētājiem, gan plašam skatītāju pulkam...» (J. Kalniņš. Auseklis. 1981.). Rakstu «Vecuteles un Lielvārdes teātris» skat. nodaļas «OGRESGALS» beigās.

SKOLA

Pirmā skolas ēka Ogresgalā uzcelta ap 1869. gadu. Pirmais skolas pārzinis Jēkabs Smurģis. 1924. gadā 6. jūlijā skolai piešķirts Ogresgala pagasta sešu klašu pamatskolas nosaukums. Pēc II Pasaules kara mācības atsākās «Kārļu» mājā, pēc remonta skola pārcēlās savās vecajās telpās. 1978. gadā Ogresgala skolas slēdz. Sākas kampaņa pret mazajām lauku skolām. Tikai 1985. gadā Ogresgala pagasta saimniecības vadības un skolotāju pūles vainagojas ar panākumu — 1. septembrī Ogresgala skolā atkal sākas mācības. Patlaban Kārļos ceļ jaunu skolu.

PIE PIECU JĀŅU TILTA

Ogresgala pagasta teritorijas — Kārļus un Ciemupi — savieno gājēju tilts pār Ogres upi. Sī tilta būvē (1989. — 1990.) saistās ar bijušā pagasta saimnieka Jāņa Orlovskā vārdu. Ogresgalieši stāsta, ka tas ir piecu Jāņu tilts — no projekta pasūtītāja Jāņa Orlovskā līdz projektētājam, darbu vadītājam utt. — visi bijuši Jāņi. Kārļu pusē pie gājēju tilta atrodas krejotava, kas celta ap 1935. gadu, darbojas vēl šobrīd. Te ilgus gadus saimniekoja Vera Sirmais. Ciemupes pusē ir pagasta nams, celts 1935. g.

Ogresgala parkā aug vīksnas. Lielākās apkārtmērs 7,3 m. Vēl pie dabas aizsargājamiem objektiem pagastā pieder 10 ozoli. Lielākā apkārtmērs 5,8 metri, parastais osis (3,6 m), liepa ar 2 stumbriem (5,7 un 2,5 m), kura daļēji gājusi bojā, 2 parastās priedes, lielākās apkārtmērs 3,7 m, 3 parastie kadiķi (lielākā apkārtmērs 1,4 m). Ogres upes krastā ir dolomītu atsegums 2,1 ha platībā.

TEIKA STĀSTA,

ka Ogresgala Mazstaldātos dzimtļaužu ģimenē piedzīmusi meitiņa Marta. Viņa augusi dzīvespriecīga, bijusi ļoti skaista. Nepakļāvusies muižkungam, aizbēgusi uz Alūksni, kur viņu par audzumeitu pieņēmis prāvests Gliks.

Lielā Ziemeļu kara laikā nonākusi Krievijas ķeizara galmā un vēlāk kļuvusi par Krievijas valdnieci Katrīnu. Ciemodamās dzimtajā pusē, iestādījusi ozolu pie Truču mājām un to saucot par Katrīnas ozolu. Cita teika stāsta, ka Katrīnas stādītie ozoli aug pie «Mazstaldātiem».

Vārnu dzirnavas celtas 1800. gadā. Te mala rupjā maluma miltus. II Pasaules karā dzirnavas uzspridzināja, pēc kara atjaunoja kā dzīvojamo māju. Kārļu centrā ir veikals, ēdnīca, sadzīves pakalpojumi (privātipašums), klubs, skola, bērnudārzs.

IR 1997. GADS

Ogresgala pagastā notiek lielas pārvērtības. Turpinās privatizācija, ko vietējie iedzīvotāji nevērtē viennozīmīgi. 1992. gada pavasarī izveidoja paju sabiedrību «Kārļi». Sakarā ar zemes privatizāciju «Kārļu» ražošanas apjomi atgriežas līmenī, kāds bija pirms gadiem divdesmit. Bijušajā «Kopdarbā» privatizācija pabeigta.

Pagasts saglabājis klubu Ciemupē līdz ar muzeja vērtību — novada vēstures materiālu krātuvi. Pabeigta Ciemupes kapličas būve (to

iesvētīja 1997. gada augustā), turpinās kapu labiekārtošana.

Šobrīd pagastā dzīvo 2315 iedzīvotāji. Skaitlis mainās bieži, jo daudzi atstāj Ogresgalu, mājās atgriežas represētie zemes un māju īpašnieki, sākušies jauni mērnieku laiki. Daudzi apbūves gabali (pavisam to ir 250) iedalīti uz īpašnieku zemes. Privatizācija nosaka citas attiecības sabiedrībā. Lauku cilvēku liela daļa pārmaiņas dzīvē uzņem smagi, īpaši pusmūža vecumā, kad bijusī plānveida sistēma veidoja paaudzi — darba izpildītāju.

Vienīgi Ogre, tāpat kā senāk, nes savus straujos ūdeņus uz Daugavu, pavasarī krastos zied ievas, zeme gaida savus saimniekus. Tāpat kā sendienās skaistākās vietas Ogresgalā ir Ogres krasti.

Izmantoti tekstā minētie informācijas avoti, kā arī Ogresgala skolas tūristu pulciņa un skolotājas Skaidrītes Butānes apkopotie materiāli, Ogresgala pagasta iedzīvotāju stāstījumi un atmiņas.

Publicēšanai sagatavoja
LĪGA TREZNOVSKA

*Tauta ir nogurusi no maldiem, vienīgais, kam
viņa vēl tic, ir darbs.*

Kārlis Skalbe

KRIŠJĀNIM
BARONAM—
150

Emblēma, veltīta tūristu pārgājieniem,
pieminot folkloristu, publicistu, rakstnieku,
«Dainu tēvu» Krišjāni Baronu

● TAUTAS DZIESMU TEICĒJIEM ●

Pagājušajā piektdienā, kad zemi pārklāja pirmais sniegs, Ogresgala pagastā, krustojumā pie «Vecuteļu» mājām, dzejnieks Imants Ziedonis, noņemot krāšņu villaini, atklāja Kultūras fonda veidoto ceļa rādītāju — piemiņas zīmi Lielvārdes apkārtnes tautas dziesmu teicējiem.

No Lielvārdes Kr. Barona Latvju dainām iesūtītas pāri par 6000 tautas dziesmas — skaits, kuru reizēm nespēj sasniegt pat lieli aprinķi. Tas rada pārdomas par to, ka, iespējams, pastāv kādī vēl neizpētīti enerģētiskie centri, kuros jau no seniem laikiem koncentrējas mūsu tautas garīgās bagātības. No šīs nelielas teritorijas nākušas ne tikai tautas dziesmas — «Vecutelēs» Auseklis 1873. gadā uzvedis pirmo teātra izrādi, netālu atrodas senču dzīvesvieta — Tulku pilskalns un lībiešu kapulauks. Arvien vēl dzīvs ir nostāsts par to, ka «Mazstaldatu» mājās savu bērnību pavadījusi krievu cariene Katrīna I.

Piemiņas zīme tapusi, pateicoties Vaidai Villerušai, kura daudzu gadu garumā pētījusi tautas dziesmu teicēju dzimtas.

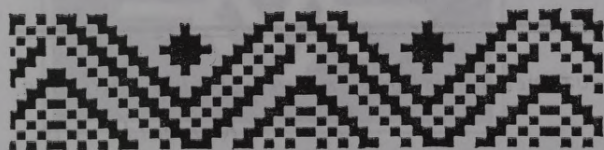
Viņas vēlējums:

— Lai Latvijas Kultūras fonda liktā zīme ir vienlaicīgi pateicība tālajiem tēvu tēviem un mātēm, kas cēla te savas mājas, radīja bērnus, ara zemi un dziedāja dziesmas.

Tā ir kā ceļa radītājs šajās krustcelēs no pagātnes uz nākotni.

ARNO SMILTNIKS

(«Ogres Avīze» Nr. 2 — 1993. gada 29. oktobrī)

Ilustrācijas autors — ZIGURDS ZUZE

Tēvzemes mīlestība jau agros gados dēstijama.
Kronvaldu Atis

● 13 CEĻA RĀDĪTĀJI ●
OGRESGALĀ — PIE «VECUTELEM»

1. Juris Sproģis «Vecutelēs»
2. E. Žagats «Kaupiņos»
3. Ancis Pinka «Daupanos»
4. Daugulis «Mazpečēs»
5. Andrejs Meiņa «Lielpečēs»
6. Juris Vārpa «Mālu Muskēs»
7. Auseklis «Draudzes skolā»
8. Skolotājs Rode «Vālodzēs»
9. Juris Liepa «Bērzkalnos»
10. Anna Boze «Vārnu krogā»
11. Mārtiņš Paegle «Dābeļniekos»
12. Mārtiņš Stārķis «Lejas Kārļos»
13. Tomsons «Kalna Kārļos»

● VECUTELES UN LIELVĀRDES TEĀTRIS ●

Lielvārdes teātris savu dzimšanas dienu svin trešajos Ziemassvētkos — 27. decembrī. Kopš pirmās izrādes pagājuši 124 gadi, nomainījušās aktieru, režisoru un skatītāju paaudzes. Mainījušās arī izrāžu tapšanas un spēlēšanas vietas.

Pagājušajā gadsimtā lielvārdiešu kultūras centrs veidojies tagadējā Ogresgala pagastā. Ogresgals kā administratīva vienība radīts tikai mūsu gadsimta divdesmitajos gados, apvienojot nomaļās Ikšķiles un Lielvārdes pagasta daļas. Bet pagājušajā gadsimtā zemes ap Ogres upi piederēja Lielvārdes baronam, tāpēc Lielvārdes pagastam, kurā ietilpa arī Vārnas muižas teritorija Ogres upes otrajā krastā, t. i., labajā krastā. 19. gs. septiņdesmitajos gados te jau bija Vārnas skola, Vārnas dzirnavas un pašā muižas centrā arī Vārnas krogs. Otrpus upei, t. i., kreisajā krastā, sākās Rembates muižas zemes, kas 12 — 15 verstu garumā aizstiepās līdz muižas centram Daugavas lielceļa malā.

Sen apdzīvoti ir bijuši abi šie Ogres krasti. Ļaudis te ir dzīvojuši ilgi pirms vāciešu iebrukuma 12. gs. (par to liecina divi šajā teritorijā esošie kapu lauki). Tāpēc šajā novadā sastopamas latviešu kultūras visnenākās liecinieces — tautas dziesmas. Tautas dziesmu teicējiem pie Vecuteļu mājām uzcelta savdabīga piemiņas zīme — ceļa rādītājs uz viņu mājām.

Mūsu gadsimta divdesmitajos gados veco, kara nopostīto Vārnas krogu vietējie zemnieki pārbūvēja par tautas namu. To nosauca par Ausekli, par godu šā novada pirmajam režisoram — dzejniekam Auseklim.

Lielvārdes draudzes skolas skolotājs Krogzemju Mikus kopā ar citiem uzņēmīgiem un talantīgiem jauniešiem dziedāja Lielvārdes kori (dibināts 1865. g.!) un sāka iestudēt pirmās teātra izrādes Vecuteļu mājās.

Tā 1847. gadā viņš te iestudēja R. Tomsona lugu «Mika». Pirms izrādes režisors nolasiņa savu «Teātra prologu»:

«Ko šodien tautas draugiem gribu stāstīt?
Ka divi spēki ir, — kas posta, rada,
Ka ļauns ar labu valda pasauli.
Ar cilvēciņam iraid divas dabas:
Pret nemirstību ceļas mirstība».

Tā Vecuteļu mājas kļuva par mūsu novada teātra sūpuli. Vecuteles!

(Tagadējie «Vecogres» un «Teikas» vārdi doti mūsdienās sešdesmitajos gados, atsakoties no senājiem — «Vecuteļu Krastiņi», «Vecuteļu Sprogi»). Toreiz apkārtējā sabiedrībā pamodinātā interese par teātri neapsīka vairākus gadu desmitus. Auseklis no Lielvārdes, pat no Latvijas bija prom. Radās vietējie režisori, iestudētās lugas gadsimta sākumā rādīja arī kūtsaugšās, šķūnos, līdz paši ar saviem līdzekļiem talku veidā uzcēla jau pieminēto tautas namu «Auseklis». Ogresgalā dramatiskais kolektīvs darbojās līdz 1944. gadam. Ilggadējais režisors Kārlis Birkmanis Lielvārdes un Ogresgala pagastā laikā no 1911. līdz 1944. gadam iestudēja 184 izrādes.

Skaidrīte Pinka, cēlusies no «Vecutelēs» dzīvojošās Krastiņu (Zemītes) dzimtas, atceras, ka ogresgalieši 1939. gada vasarā sarīkojuši V. Lāča «Zvejnieka dēls» izrādi brīvā dabā turpat pie tautas nama Ogres krastā. Oskara un Anitas lomas kopā ar pašdarbniekiem tēloja no Rīgas uzaicinātie Pēteris Lūcis un Nina Melnbārde — filmas «Zvejnieka dēls» galveno lomu tēlotāji. «Izrāde bija lieliski izdevusies, un man, toreiz sešpadsmitgadīgai meitenei, šķita, ka pārējie lomu tēlotāji meistarības ziņā neko neatšķīrās no toreiz pēkšņi slavu ieguvušajiem Pētera Lūča un Ninas Melnbārdes», stāsta S. Pinka.

Tagad mums pazīstamajā Lielvārdē pie Daugavas teātris atplauka arī Latvijas brīvvalsts laikā un, palīdz Dievam, dzīvo vēl šodien. Lielvārdieši vēl arvien katrā sezonā iestudē vismaz 2 lugas ar pieaugušajiem, tikpat top jauniešu un bērnu izrādes. Jauno aktieru kalves ir Kaibalas skola un E. Kauliņa Lielvārdes vidusskola. Diemžēl Lielvārdes Tautas teātrim vēl arvien nav studijas, kas gatavotu pašreiz tik nepieciešamo jauno aktieru maiņu.

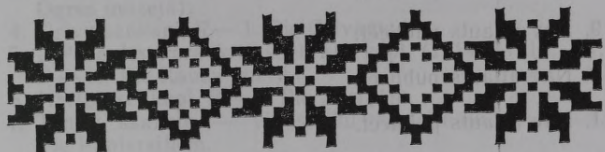
Lielvārdes teātris pēc 100 gadiem, pieminot Ausekļa veidoto izrādi, iestudēja R. Tomsona lugu «Mika» (režisore Dzidra Bļodone) un to izrādīja «Vecutelēs». Atkal skanēja «Teātra prologs». Tā kopš 1974. gada katru vasaru «Vecuteļu» māju pagalmā lielvārdieši rāda savu jaunāko iestudējumu. Te viesojušies Ogres un Ā. Alunāna Jelgavas Tautas teātrī, mazos skatītājus vairākus gadus iepriecina Rīgas Skolēnu pils teātris.

Pateicoties «Vecuteļu» Krastiņu dzimtai, šīs senās mājas kļuvušas par savdabīgu kultūras centru Ogresgalā un ierakstījušas savu vārdu Latvijas teātra vēsturē.

Tā arī pēdējās vasarās Vecuteļu mājas un viņu saimnieki vēra vārtus J. Paļeviča «Preilenītes» un H. Gulbja «Uz Liepsalām ejot» iestudējumiem. Un tā arī citvasar. Sekosim reklāmai un — uz redzēšanos!

DZIDRA BĻODONE

VĒSTURES UN KULTŪRAS PIEMINEKĻI OGRES RAJONĀ

KULTŪRVESTURISKIE OBJEKTI
(Nr. p. k., objekta nosaukums, datējums,
kategorija, tipoloģiskā grupa, adrese)

▲ KATEGORIJA:

R — republikas nozīmes kultūras pieminekļi

V — vietējās nozīmes kultūras pieminekļi

▲ TIPOLOĢISKĀ GRUPA:

I — Arheoloģijas pieminekļi

II — Vēstures pieminekļi

III — Arhitektūras pieminekļi

IV — Mākslas pieminekļi

Paskaidrojums. LKOK (Lāčplēša kara ordeņa kavalieris).

● 1. LIELVĀRDE ●

1. A. Pumpura sabiedriskais muzejs — Lielvārdes muižas klēts (19. gs. vidus), R — II, III. Kraujas.
2. Nezināmā 1916. g. kritušā karavīra kaps (1914. — 1918.), V — II. Lielvārdes (Lāčplēša) kapos.
3. Lielvārdes luterāņu baznīca (1747. — 19. gs., 1932.), V — III. Lielvārdē.
4. Altāris (20. gs. 30. g.), V — IV. Lielvārdes lut. baznīcā.
5. Kancele (20. gs. 30. g.), V — IV. Lielvārdes lut. baznīcā.
6. Soli (20. gs. 30. g.), V — IV. Lielvārdes lut. baznīcā.
7. Harmonijs, V — IV. Lielvārdes lut. baznīcā.

8. Nav atļauts publicēt.
9. Nav atļauts publicēt.
10. Nav atļauts publicēt.
11. Nav atļauts publicēt.
12. Krustakmens, V — IV. Lielvārdes lut. baznīcā.
13. Nav atļauts publicēt.
14. Nav atļauts publicēt.
15. Nav atļauts publicēt.
16. Nav atļauts publicēt.
17. Kapa piemineklis A. un A. Bozēm, V — IV. Lielvārdes kapos.
18. Kapa piemineklis A. H. Gevekem (1863. g.), V — IV. Lielvārdes kapos.
19. Kapa piemineklis A. Sniedzes dzimtai (20. gs. 30-tie g.), V — IV. Lielvārdes kapos.
20. Sētiņa G. Pfistera kapa vietai (19. gs. b., 20. gs. s.), V — IV. Lielvārdes kapos.
21. Sētiņa ar krustu Grēperu dzimtas kapu vietai (20. gs.), V — IV. Lielvārdes kapos.
22. Sētiņa (20. gs.), V — IV. Lielvārdes kapos.
23. 1905. g. revolūcijas dalībnieku kaps (1905. — 1907.), V — II. Lielvārdes (Lāčplēša) kapos.
24. II Pasaules karā kritušo Vācijas armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945. g.), R — II. Lielvārdes Lāčplēša kapos.
25. «Lāčplēša gulta» — A. Pumpura akmens (18. gs.), V — II. Pie Lielvārdes baznīcas.
26. Krustakmens (18. gs.), V — II. Pie Lielvārdes baznīcas.
27. Pilskalns, V — I. Pie Pilskalniem.
28. Lielvārdes pilskalns un viduslaiku pils (19. gs. I p.), R, V — I, III. Pie Rumbiņas ietekas Daugavā.
29. Dievukalns — pilskalns (Cepures kalns), R — I. Pre-tīm Lielvārdes pilskalnam, Rumbiņas kreisajā krastā.

● 2.—3. ĶĒGUMS ●

1. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi un fašisma terora upuru kapi (1914. — 1918., 1941. — 1944.), R — II. Aiz Tomes skolas.
2. Kapa piemineklis — krusts (20. gs.), V — IV. Berkavas kapos.

3. Zvans (1857. g.), V—IV. Berkavas kapos (atrodas Ogres muzejā).
4. Grīvu senkapī, R—I. Pie Grīvām.
5. I Pasaules karā kritušo brāļu kapī (1914.—1918. g.), R—II. Pie Ķausa purva.
6. Nariņu senkapī, R—I. Pie Nariņām.
7. Tomes skanstē — viduslaiku nocietinājums, V—I. Pie Pantersīļiem.
8. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapī «Kakt» (1914.—1918. g.), R—II. Pie Tomes zivju audzētavas.
9. Kapa piemineklis ar sētiņu F. A. Kņepfem (1887. g.), V—IV. Tomes kapos.
10. Tomes centra apbūves komplekss (20. gs. 30. g.), V—III. Tomes centrā.
11. Tautas nams, V—III. Tomes centra apbūves komplekss.
12. Pagasta nams, V—III. Tomes centra apbūves komplekss.
13. Skola, V—III. Tomes centra apbūves komplekss.
14. Parks, V—III. Tomes centra apbūves komplekss.
15. Ķeguma HES ar strādnieku ciemata apbūves kompleksu (1936. g.), V—II, III. Ķegumā.

● 4. BIRZGALE ●

1. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapī (1914. — 1918.), R—II. 3 km no Jaunjelgavas ceļa krustojuma uz Birzgales ceļa.
2. Rakstnieka A. Pumpura dzimto māju vieta (1841.). R—II. Avenos.
3. Kapa piemineklis M. Pūpolam (1835.), V—IV. Avenu kapos.
4. 2 kapa pieminekļi P. un A. Kļavniekiem (1892.), V—IV. Baltupes kapos.
5. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapī (1914. — 1918.), R—II. Baznīckalnā.
6. Kapa piemineklis J. Kugam (1866.), V—IV. Birzgales kapos.
7. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapī (1914. — 1918.), R—II. Dzeņu kapos.
8. Zvans (1936.), V—IV. Dzeņu kapos.
9. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapī «Wez-Luiki» (1914. — 1918.), R—II. Jaunjelgavas — Taurkalnes ceļmalā pie pagrieziena uz Mentas ceļa. Vecluikos.
10. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapī (1914. — 1918.), R—II. Jedes kapos vācu draudzes daļā.

11. Lindes muižas parks ar vārtiem (1767.), R — III. Lindes muižā.
12. Kapa piemineklis — krusts (20. gs.), V — IV. Meža kapos.
13. Kapa piemineklis A. Atausim (1933.), V — IV. Meža kapos.
14. Kapa piemineklis Petrovsku ģimenei (20. gs.), V — IV. Meža kapos.
15. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Skabergiem.
16. Slaidēnu pilskalns ar apmetni, R — I. Starp Slaidēniem un Pilskalniem.
17. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Abermaņu mājām.
18. Melmēnu senkapi, V — I. Pie Melmēniem.
19. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Vizentājiem.
20. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Vītkopām.

● 5. IKŠKILE ●

1. Ikšķiles luterāņu baznīca (1932.), V — III. Daugavas prosp. 10.
2. Ikšķiles baznīcas drupas (1187.), R — III. Uz salas Daugavā.
3. Ikšķiles pareizticīgo baznīca (1936.), V — III. Ikšķiles pareizticīgo draudzes kapos.
4. Nav atļauts publicēt.
5. Lustra (19. — 20. gs.), V — IV. Ikšķiles pareizticīgo baznīcā.
6. Grafiķa O. Ābelītes kaps (1909. — 1972.), R — II. Ikšķiles kapos.
7. I Pasaules karā kritušo latviešu strēlnieku brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Ikšķiles kapos.
8. Latvijas atbrīvošanas cīņās kritušā Latvijas armijas kaprāļa P. Kalniņa kaps (1902. — 1919.), R — II. Ikšķiles kapos.
9. LĶOK E. Brasliņa kaps (1897. — 1974.), R — II. Ikšķiles kapos.
10. Kapa piemineklis R. Šteinbrikai (1812.), R — IV. Ikšķiles kapos.
11. Zvans (1853.), V — IV. Ikšķiles kapos.
12. Kapa piemineklis F. D. Laskovskim (1849.), R — IV. Ikšķiles kapos.
13. Kapa piemineklis E. Rubēnam (1946.), V — IV. Ikšķiles kapos.
14. J. Kugas memoriālā māja (1924.), V — II, III. J. Kugas ielā 11.

15. Piemineklis Ikšķīles 800-gadei. V — II.
16. Sipes krogs (18. gs.), V — III. Saulkalnē.

● 6. TĪNŪŽI ●

1. 1905. g. revolūcijas dalībnieka A. Paegļa kaps (1905. — 1906.), V — II. Ogres — Tinūžu ceļa 2. km.
2. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi «Lundt» (1914. — 1918.), V — II. Pie Tinūžu — Ropažu ceļa.
3. Kābelu senkapi, R — I. Pie Adatām, bijušajām Kābelēm.
4. 1905. g. revolūcijas dalībnieka J. Zariņa kaps (1905. — 1906.), V — II. Pie Brīvuļiem.
5. I Pasaules karā kritušo karavīru un II Pasaules karā kritušo vācu armijas karavīru brāļu kapi (1914. — 1918., 1941. — 1945.), R — II. Pie Gausiņiem.
6. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Kaparāmuriem.
7. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Kābelēm.
8. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi «Kupperhammer» (1914. — 1918.), R — II. Pie Kaparāmuriem.
9. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi «Leepader» (1914. — 1918.), R — II. Pie Lielpāderiem.
10. Lejaskalnu pilskalns, V — I. Pie Lejaskalniem.
11. Lielpāderu senkapi, V — I. Pie Lielpāderiem.
12. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Meldieriem.
13. Zemturu viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Zemturiem.
14. Ankeršmitu senkapi, R — I. Pie Ankeršmitiem un Drukām.
15. Tinūžu muižas pārvaldnieka dzīvojamā ēka (1912.), V — III. Tinūžu muiža.
Tinūžu muižas pārvaldnieka dzīvojamā ēka, V — IV:
 - a) Durvju komplekts (20. gs.).
 - b) Krāsns (20. gs.), V — IV. Pārvaldnieka dzīvojamās ēkas I stāvā.
 - c) Kāpnes (20. gs.), V — IV. Pārvaldnieka dzīvojamā ēkā.
 - d) Durvju vērtnes (20. gs.), V — IV. Pārvaldnieka dzīvojamā ēkā.
 - e) Durvju vērtņu apkalumi (20. gs.), V — IV. Pārvaldnieka dzīvoj. ēkā.
 - f) Logu dekoratīvā apdare (20. gs.), V — IV. Pārvaldnieka dzīvoj. ēkā.
16. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi «Leye-Lindenberg» (1914. — 1918.), R — II. Tinūžu — Ropažu ceļa malā pie tilta pār Mazo Juglu.
17. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi «Sille», (1914. — 1918.), R — II. Ogres un Kranciema ceļu krustojumā.

● 7. SUNTAŽI ●

1. Salaspils koncentrācijas nometnē nomocīto bērnu kaps (1941. — 1945.), V — II. Kastrānes kapos.
2. «Baznīcas vieta» — senvieta, V — II. Pie Abzas upītes un Suntažu luterāņu baznīcas.
3. Kastrānes pilskalns, R — I. Pie Grunduļiem Mazās Juglas kreisajā krastā.
4. Annas kalns — Baznīckalns — senkapi, V — I. Pie bijušās Annas muižas.
5. Ķederu pilskalns (Lielā gulta), R — I. Pie Ķederiem.
6. Il Pasaules karā kritušo Sarkanās armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945.), R — II. Suntažos.
7. Suntažu luterāņu baznīca (1782.), R — III. Suntažu luterāņu baznīcā.
8. Altāris (1780.), R — IV. Suntažu lut. baznīcā.
9. Kancele (19. gs.), V — IV. Suntažu lut. baznīcā.
10. Soli (19. gs.), V — IV. Suntažu lut. baznīcā.
11. Ērģeļu luktas (19. gs.), V — IV. Suntažu lut. baznīcā.
12. Ērģeļu prospekts (19. gs.), V — IV. Suntažu lut. baznīcā.
13. Kāpnes (19. gs.), V — IV. Suntažu lut. baznīcā.
14. Nav atļauts publicēt.
15. Nav atļauts publicēt.
16. Nav atļauts publicēt.
17. 1905. g. revolūcijas dalībnieku kapi (1905. — 1907.), V — II. Suntažu kapos.
18. Kapa piemineklis Piliņu dzimtai (1889.), V — IV. Suntažu kapos.
19. Vārti (20. gs.), V — IV. Suntažu kapos.
20. Suntažu muiža (18. gs. II p., 20. gs. sāk.), R — II. Suntažu muiža.
21. Pils (18. gs. II p., 20. gs. sāk.), R — III. Suntažos:
 - a) Balkona margas (20. gs.), V — IV. Suntažos.
 - b) 2 podiņu krāsnis (19. gs.), V — IV. Suntažos.
 - c) Griestu veidojumi (20. gs.), V — IV. Suntažu muižas pili.
 - d) Veļas māja (19. gs.), V — IV. Suntažu muižas Rožlejās.
22. Putnu mājas (19. — 20. gs.), V — III. Suntažu muižā.
23. Klēts (19. gs. v.), V — III. Suntažu muižā.
24. Dārznieka māja (19. gs. s.), V — III. Suntažu muižā.
25. Kalpu māja (19. gs.), V — III. Suntažu muižā.
26. Pienotava (20. gs. — 30. g.), V — III. Suntažu muižā.

● 8. LĒDMANE ●

1. Lobes ūdensdzirnavas (1904.), V — III. Lobes dzirnavās.
2. Krāsnis (20. gs.), V — IV. Lobes ūdensdzirnavās.
3. Nav atļauts publicēt.
4. Kapa plāksne K. O. Tranzē (1876.), V — IV. Lēdmanes kapos.
5. Kapa plāksne M. O. Tranzē (1879.), V — IV. Lēdmanes kapos.
6. 2 kapu plāksnes Tranzē dzimtai (19. gs. b.), V — IV. Lēdmanes kapos.
7. Lēdmanes muižas klēts (19. gs.), V — III. Lēdmanes muižā.
8. Lēdmanes muižas moderes māja (18. gs.), V — III. Lēdmanes muižā.
9. Lēdmanes aptieka (1901.), V — III. Lēdmanē.
10. Beķubodes viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Beķubodēm.
11. Jaunzemju senkapi, R — I. Pie Jaunzemjiem.
12. Līču senkapi, V — I. Pie Līčiem.
13. Dinamarka robežakmens (17. gs.), V — II, IV. Pie Vaugusalām.

● 9. MADLIENA ●

1. Vitrāžista K. Brencēna un grafiķa E. Brencēna dzimtās mājas (1885.), R — II. Kalna — Silēnos.
2. Lielā muiža (20. gs.), V — III. Lielā muiža.
3. Muižas dzīvojamā ēka (1912.), V — III. Lielās muižas apbūves ansamblī.
4. Putnu māja (1898.), V — III. Lielās muižas apbūves ansamblī.
5. Klēts, V — III. Lielās muižas apbūves ansamblī.
6. Madlienas luterāņu baznīca (1246., 1740.), R — III. Madlienā.
7. Altāris (19. gs.), V — IV. Madlienas lut. baznīcā.
8. Kancele (19. gs. III c.), V — IV. Madlienas lut. baznīcā.
9. Nav atļauts publicēt.
10. Nav atļauts publicēt.
11. Nav atļauts publicēt.
12. Luktas (18. gs.), V — IV. Madlienas lut. baznīcā.
13. Piemineklis I Pasaules karā brīvības cīņās kritušajiem (1937.), V — IV. Madlienas kapos.
14. Kapa piemineklis J. un I. Baložiem (1865.), R — IV. Madlienas kapos.
15. Kapa piemineklis F. Hūnam (19. gs.), V — IV. Madlienas kapos.

16. Gleznotāja K. Hūna kaps (1830. — 1877.), R — II. Madlienas kapos.
17. 1905. g. revolūcijas dalībnieku kapi, R — II. Madlienas kapos.
18. LKOK R. Ozoliņa kaps (1896. — 1921.), R — II. Madlienas kapos.
19. I Pasaules karā un Latvijas atbrīvošanas cīņās kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918., 1918. — 1920.), R — II. Madlienas kapu teritorijā.
20. II Pasaules karā kritušo Vācijas armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945.), R — II. Starp Madlienas kapiem un kapliču.
21. II Pasaules karā kritušo Sarkanās armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945.), R — II. Madlienas kapu teritorijā.
22. Madlienas baznīcas viduslaiku kapsēta, V — I. Madlienas aptiekas dārzā pie lut. baznīcas.
23. Pieminēklis fašisma terora upuriem (1941. — 1945.), V — II. Ogres — Madlienas ceļa malā pie pagrieziena uz Lauberi.
24. Kalnozolu senkapi, V — I. Pie Kalnozoliem.
25. Robežnieku senkapi, V — I. Pie Robežniekiem.
26. Uženu pilskalns, R — I. Pie Vecuženiem.
27. Sķebiņu senkapi, R — I. Pie Sķebiņiem.
28. Ūsiņu senkapi, R — I. Pie Ūsiņiem.
29. Vērenes muiža, V — III. Vērenes muiža:
30. a) Muižas dzīvojamā ēka, V — III. Vērenes muižā.
31. b) Klēts (18. gs.), V — III. Vērenes muižā.
32. c) Vagara māja, V — III. Vērenes muižā.
33. Parks, V — III. Vērenes muižā.
34. Plāteres pilskalns, R — I. Pie Mežsargiem.

● 10. LAUBERE ●

1. Ančiņu Velna akmens — kulta vieta, R — I. Pie Ančiņiem.
2. Āža kalns un Bendes pļava — soda vieta, V — I. Pie Vairogiem un Lejaskangariem.
3. Dobumakmens — kulta vieta, R — I. Pie pagasta nama, bij. Liepiņās.

● 11. ŪEIPENE ●

1. Klētnieku senkapi, R — I. Klētnieku māju dārzā.
2. Aliņu senkapi, V — I. Pie Aliņām.
3. Kalnagauriņu senkapi, V — I. Pie Kalnagauriņiem.
4. Saliņu senkapi, R — I. Pie Saliņām.
5. Skubiņu viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Skubiņiem.
6. Sķērstēnu pilskalns un Baznīckalns — kulta vieta, R — I. Starp Dzeguzēm un Saliņām pie Dzeņiem.

7. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — I. Vatrānē pie Rīgas — Madonas šosejas.
8. II Pasaules karā kritušo karavīru — Sarkanās armijas brāļu kapi (1941. — 1945.), R — II. Vatrānē pie Rīgas — Madonas šosejas.
9. Vatrānes muižas pils (18. gs., 1914. — 1915.), V — III. Vatrānē.
10. Parks, V — III. Vatrānē.

● 12. TAURUPE ●

1. 1905. g. revolūcijas dalībnieku kapi (1905.), V — II. Aderkašos, pretīm Spārniņiem.
2. Aderkašu pareizticīgo baznīca, V — III. Aderkašos.
3. Aderkašu pilskalns, R — I. Aderkašu kapsētas ZR.
4. Gleznotāja V. Purviša dzimtās mājas (1872.), R — II. Vecjaužos.
5. Komponista K. Kažociņa dzimtās mājas (1886.), V — II. Lielužos.
6. Komponista K. Kažociņa kaps (1886. — 1920.), V — II. 0,4 km no Lielužu mājām.
7. Aizpurvju senkapi, R — I. Pie Aizpurvjiem.
8. Kalēju senkapi — kapu kalniņš, V — I. Pie Kalējiem.
9. Ozolēnu senkapi, R — I. Pie Ozolēniem un Lejas-speltiēm.
10. Pauņēnu senkapi (mēru kapi), V — I. Pie Pauņēniem.
11. Zvirgzdiņu senkapi, V — I. Starp Zvirgzdiņiem un Caunām.
12. II Pasaules karā kritušo vācu armijas karavīru brāļu kapi, V — II. Taurupes muižas parkā.
13. Taurupes muiža (19. gs.), V — III. Taurupes muižā.
14. Pils, V — III. Taurupes muižā.
15. Klēts, V — III. Taurupes muižā.
16. Pārvaldnieka māja — «Baltā māja», V — III. Taurupes muižā.
17. Kalpu māja, V — III. Taurupes muižas apbūves kompleksā.
18. Parks, V — III. Taurupes muižas apbūves kompleksā.

● 13. MAZozOLI ●

1. Ogres muiža (19. g. s.), V — III. Mazozoli.
2. Mazozolu muiža (19. gs.), V — III. Mazozoli.
3. Baltiņu senkapi (Velna klēpis), R — I. Pie Baltiņiem.
4. Grīguļkalns — pilskalns, V — I. Pie Mazozolu muižas.
5. Ogres Jāņkalniņš — kulta vieta, V — I. Pie Ogres, luterāņu baznīcas vietā.
6. Ogres pilskalns, R — I. Pie Pilskalniem.
7. Pelicēnu senkapi, V — I. Pie Pelicēniem.

8. Vaukšu baznīcas vieta — kulta vieta, V — IV. Pie Vaukšām.
9. Vaukšu viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Vaukšām un Damāriem.

● 14. MEŅGELE ●

1. Meņģeles luterāņu baznīca (1791.), V — III. Meņģelē.
2. Altāris (19. gs. 40. g.), V — IV. Meņģeles lut. baznīcā.
3. Nav atļauts publicēt.
4. Kancele (19. gs. 40. g.), V — IV. Meņģeles lut. baznīcā.
5. Ērģeļu luktas (19. gs. 40. g.), V — IV. Meņģeles lut. baznīcā.
6. Ērģeles (1933.), V — IV. Meņģeles lut. baznīcā.
7. Kāpnes (19. gs. 40. g.), V — IV. Meņģeles lut. baznīcā.
8. Nav atļauts publicēt.
9. Nav atļauts publicēt.
10. Kapa piemineklis Ieleju ģimenei (20. gs. 30. g.), V — IV. Meņģeles kapos.
11. Kapa piemineklis O. Seinfogelam (1869. g.), V — IV. Meņģeles kapos.
12. Riņķa krusts, V — IV. Meņģeles kapos.
13. Piemineklis 1919. g. lielnieku terora upuriem (1919. g.), V — II.
14. 1905. g. revolūcijas dalībnieka F. Paula kaps (1906. g.), V — II. Meņģeles kapos.
15. Krustakmens (17. gs.), V — II. Meņģeles kapos.
16. Lēvisa of Menāra kaps ar krustu, V — II. Meņģeles kapos.
17. Meņģeles viduslaiku kapsēta, V — I. Meņģeles luterāņu baznīcas teritorijā.
18. 1905. g. revolūcijas dalībnieku kaps (1905. — 1907.), V — II. Pie Kooperatīva mājas.
19. II Pasaules karā kritušo Sarkanās armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945. g.), R — II. Pie Siliņiem.
20. Gērķu Dievu (Upuru) kalns — kulta vieta, R — I. Pie Gērķiem.
21. Zemnieku sēta (19. gs.), V — III. Prauliņos.

● 15. KRAPE ●

1. Krapes pamatskola (19. gs. b.), V — II. Krapē.
2. Krapes luterāņu baznīca (1802. — 1856.), V — III. Krapē.

3. Nav atļauts publicēt.
4. Krapes pareizticīgo baznīca (1891.), V — III. Krapē.
5. Sānu altāris (19. gs.), V — IV. Krapes pareizticīgo baznīcā.
6. Griestu lukturis (18 sveces), (19./20. gs.), V — IV. Krapes pareizticīgo baznīcā.
7. Griestu lukturis (17 sveces), (20. gs.), V — IV. Krapes pareizticīgo baznīcā.
8. Krapes muiža, V — III. Krapē:
9. a) Dārznieka māja, V — III. Krapes muižā.
10. b) Pārvaldnieka māja, V — III. Krapes muižas apbūves ansambli.
11. c) Klēts, V — III. Krapes muižas apbūves ansambli.
12. Kūts, V — III. Krapes muižas apbūves ansambli.
13. Parks, V — III. Krapes muižas apbūves ansambli.
14. Krapes pagastmāja (1932. g.), V — III. Krapē.
15. Kamīns (1932. g.), V — IV. Krapes pagastmājā.
16. Aulaku senkapi, R — I. Pie Aulakiem.
17. Lejasoķēnu senkapi, V — I. Pie Lejasoķēniem.
18. Siliņu senkapi, R — I. Pie Rožkalniem, bij. Siliņiem.
19. Ādmiņu viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Ādmiņiem.
20. Sultu viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Sultēm.
21. II Pasaules karā kritošo Sarkanās armijas karavīru brāļu kapi (1941.—1945. g.), R — II. Veekrapes parkā.

● 16. JUMPRAVA ●

1. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Jumpravas centrā.
2. LKOK J. Stūres kaps, R — II. Jumpravas kapos.
3. Lieljumpravas luterāņu baznīca (1867. — 1932.), V — III. Lieljumpravā.
4. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Briežgalvjiem.
5. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Gaiļiem.
6. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Jumpravas dzelzceļa pārbrauktuves.
7. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Lūkiem.
8. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Rezgaļiem.
9. I Pasaules karā kritošo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Veidiem.
10. Lielrutuļu senkapi, R — I. Pie Kalējiem un Lielrutuļiem.

● 17. REMBATE ●

1. II Pasaules karā kritušo Sarkanās armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945.), R — II. Pie Pumpuriem.
2. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi (1914. — 1918.), R — II. Pie Pīlādžiem.
3. Velna akmens — kulta vieta, V — I. Pie Sietiņiem.
4. Vecdzilnu senkapi, V — I. Pie Vecdzilnām.

● 18. OGRESGALS ●

1. Augstzālīšu apmetne, V — I. Pie Augstzālīšiem.
2. Daugaviešu viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Daugaviešiem.
3. Indrānu apmetne, V — I. Pie Indrāniem Ogres labajā krastā.
4. Tulku viduslaiku kapsēta, V — I. Pie Jauntulkiem un Lieltulkiem.
5. Lielpeču senkapi, R — I. Pie Lielpečiem.
6. Lībiešu ciema vieta un senkapi, R — I. Pie Čabām.

● 19. OGRE ●

1. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi un 1944. g. pilsoņu kapi (1914. — 1918. un 1944.), R — II. Ogrē.
2. II Pasaules karā kritušo Sarkanās armijas karavīru brāļu kapi (1941. — 1945.), R — II. Ogrē.
3. Ebreju genocīda upuru kapi (1941.), R — II. Ogrē.
4. Dzīvojamā ēka — grāmatnīca (1912.), V — III Brīvības ielā 2.
5. Viesnīca «Ausbika» (1927.), V — III. Brīvības ielā 4.
6. Pilsētas valdes nams (1925.), V — III. Brīvības ielā 11.
7. Dzīvojamā ēka — preču tirgotava (1901.), V — III. Brīvības ielā 12.
8. Dzīvojamā ēka — preču tirgotava (1914.), V — III. Brīvības ielā 13.
9. Dzīvojamā ēka — preču tirgotava (1926.), V — III. Brīvības ielā 18.
10. Noliktava (1911.), V — III. Brīvības ielā 20.
11. Dzīvojamā ēka, V — III. Brīvības ielā 21.
12. Dzīvojamā ēka, V — III. Brīvības ielā 23.
13. Dzīvojamā ēka, V — III. Brīvības ielā 25.
14. Kūrmāja (1921.), V — III. Brīvības ielā 32.

15. Pasta ēka (1936.), V—III. Brīvības ielā 38.
16. Dzīvojamā ēka (1934.), V—III. Brīvības ielā 48.
17. Ogres luterāņu baznīca (1930.), V—III. Brīvības ielā 51.
18. Ogres kartona fabrika (20. gs.), V—II. Brīvības ielā 116.
19. Ogres bērnu sanatorija (1927.), V—II. Jaunogrē, Gaismas prosp. 2/6.
20. Sienu gleznojumi (20. gs. 30. g.), V—IV. Gaismas pr. 2/6. Bērnu sanatorijā «Ogre».
21. Nav atļauts publicēt.
22. Nav atļauts publicēt.
23. Dzīvojamā ēka — preču tirgotava (1911.), V—III. Kalna prosp. 1.
24. Dzīvojamā ēka — Ogres Vēstures un mākslas muzejs (1927.), V—III. Kalna prosp. 3.
25. Bijusī pamatskola, sabiedriska ēka (1874.), V—III. Krasta ielā 9.
26. Pansionāts — sabiedriska ēka (1925.), V—III. Krasta ielā 9.
26. Pansionāts — sabiedriska ēka (1925.), V—III. Krasta ielā 11.
27. Zilais kalns — pilskalns, R—I. Ogres — Tinūžu lielceļa kreisajā pusē.
28. Dzīvojamā ēka (1909.), V—III. Z. Ozolas ielā 1.
29. Dzīvojamā ēka (1910.), V—III. Z. Ozolas ielā 9.
30. Dzīvojamā ēka (1910.), V—III. Z. Ozolas ielā 9a.
31. I Pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapi «Oger-Galle» (1914.—1918.), R—II. Čakstes prosp. 18.
32. II Pasaules kara vācu karavīru un kara gūstekņu kapi (1944.), R—II. Čakstes prosp. 18.
33. Sabiedriskā ēka — tautas nams (1929.), V—III. Rīgas ielā 15.
34. Sanatorijas «Ogre» bērnu nodaļa (1928.), V—III. Saules pr. 16.
35. Sanatorija «Saulstari» (1930.), V—III. Saulstaru prosp. 2.
36. Vēsturiskais apbūves komplekss (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā.
37. Dzīvojamā ēka (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā 4.
38. Dzīvojamā ēka (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā 8.
39. Dzīvojamā ēka (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā 10.
40. Dzīvojamā ēka (1922.), V—III. Turkalnes ielā 14.
41. Dzīvojamā ēka (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā 16.
42. Dzīvojamā ēka (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā 23.
43. Dzīvojamā ēka (30. gadi), V—III. Turkalnes ielā 25.
44. Ielas vēsturiskā apbūve, V—III. Upes prospekts.
45. Dzīvojamā ēka (1913.), V—III. Upes prosp. 1.

46. Dzīvojamā ēka (1932.), V — III. Upes prosp. 2.
47. Dzīvojamā ēka (1912.), V — III. Upes prosp. 4.
48. Dzīvojamā ēka (1926.), V — III. Upes prosp. 6.
49. Sanatorijas «Ogre» bērnu nodaļa (1928.), V — III. Vidus prosp. 12.
50. Sanatorija «Ogre» (1930. g.), V — III. Vidus prosp. 15.
51. Dzīvojamā ēka (1933.), V — III. Zaķu ielā 14.

Precizējumus un konsultācijas sniedza

VITA RINĶEVIČA,

Ogres vēstures un mākslas muzeja direktore

«Stāvēt par kultūru ir tas pats, kas par Latviju».

J. Rainis

● CILVĒKS, VĒSTURE, PIEMINEKĻI ●

Mārtiņš Apinis (1938. — 1991.) — vēsturnieks, pieminekļu aizsardzības speciālists un entuziasts, Starptautiskās pieminekļu un ievērojamu vietu padomes (ICOMOS) īstenais loceklis, bija mans pasniedzējs Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē. Viņa pēdējā darba vieta bija Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas Dokumentācijas centrs. M. Apinis bija šā centra vadītājs.

— Viņš bija tas, kurš ļoti neuzbāzīgi iemācīja Dzimtenes mīlestību un nešķiroja — vācu laiki vai krievu laiki, bet, pats galvenais, iemācīja mums saprast patiesi izcila kultūras pieminekļa vērtību,

— Mārtiņš Apinis Latvijas kultūras pieminekļus vienmēr skatīja pasaules kontekstā,

— lekcijās mēs runājām par nepieciešamību iekļaut Brīvības pieminekli un Brāļu kapu memoriālo ansambli Vispasaules kultūras mantojuma sarakstā, bet Mārtiņš Apinis mums lika aizdomāties arī par to, vai kāds no katra dzimtās puses pieminekļiem nevarētu būt šāda goda cienīgs... Tad no visām pusēm atskanēja: Gaujas Nacionālais parks, Turaidas muzejrezervāts, Vecrīga, Teiču purvs, Slīteres rezervāts...

Viens no Mārtiņa Apiņa baušļiem skan:

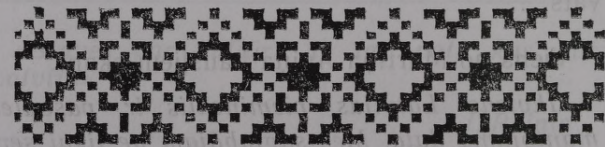
«Ikviens Latvijas piemineklis ir pasaules mantojuma daļa. Mēs saglabājam ne tikai sev, bet arī nākamajām paaudzēm».

«Pieminekļu aizsardzība ir objektīva nepieciešamība, tā nedrīkst būt atkarīga no dažādu resoru ieinteresētības pakāpes, no sabiedrības locekļu subjektīvajiem viedokļiem, sabiedrības zināšanu līmeņa, emociju stipruma vai vājuma, un, kas vēl būtiskāk — no balsošanas rezultātiem».

HELGA CUKURE,

(Laikrakstā «Elpa»

Nr. 28 — 1992. gada 9. decembrī)

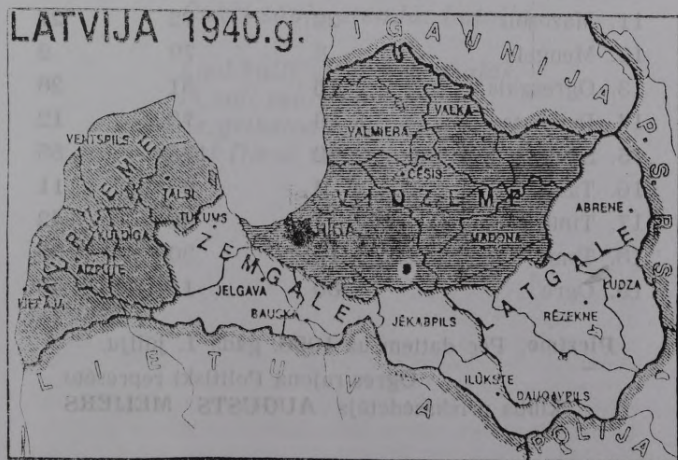
Edvarts Virza

BAIGA VASARA

Laiks šovasar vairs neies vecās sliedēs,
Būs puķes skumjas, bišu medus rūgts,
Uz tāliem ciemiem kumeļš netiks jūgts,
Un jasmīns zarains maijā neuzziedēs.

Par velti saule dienu tumsu kļiedēs,
Prieks Jāņu nakti neatnāks pat lūgts,
Un rokā savītis zieds tikko plūkts,
Būs klajums baigs, aiz katra krūma biedēs.

Vējš miglu sarkanu pār laukiem dzis,
Bez laika kokiem augļi nokritīs,
Par nastu būs, kas ir, un tas, kā nava.
Pats zemes dziļums jautāts paliks kluss,
Jo pārvērtusi ūdens avotus
Par vērmelēm būs nodevība tava.

CIEŠANU CEĻOS

Totalitāro režīmu represēto personu skaits
Ogres rajona pagastos un pilsētās

Pagasti un pilsētas	Izsūtītie un apcietinātie 1940. — 1941. g.	Izsūtītie 1945. un 1949. g.	Apcietinātie, no 1944. g.
1. Birzgale	17	79	48
2. Ikšķile	13	23	44
3. Jumprava	18	64	56
4. Krape	11	35	41
5. Ķegums	4	5	5
6. Ķeipene	3	16	5
7. Lielvārde	41	5	61
8. Laubere	22	30	14
9. Lēdmane	2	30	16
10. Madliena, Plātere	14	140	52
11. Mazozoli	22	72	27
12. Meņģele	8	79	9
13. Ogresgals	16	51	28
14. Rembate	8	78	12
15. Suntaži, Kastrāne	62	175	55
16. Taurupe	4	99	11
17. Tīnūži	7	46	42
18. Tome	15	30	39
19. Ogre	80	15	46

Piezīme. Pēc datiem uz 1996. gada 1. jūliju.

Ogres rajona Politiski represēto
kluba priekšsēdētājs **AUGUSTS MEIJERS**

«Es sapņi par Dzimteni pagaluī likšu...»

Kārlis Skalbe

Kārlis Skalbe

MOCEKĻI

*Pa mazu lauku ceļu gāju,
Kur vasara visapkārt zied,
Un draugus tālē iedomāju,
Kas tumšu sājpu ceļu iet.*

*Daudz mocekļu bij izredzētu,
Tev, mana mazā tēviņa,
Kas līdz ar mātes vārdu svētu,
Čukst sājpu stundā: Latvija.*

*Zied balti visas ceļa malas,
Ik soli ceļos noņemtos,
Še gribētos man klusi lūgties,
Lai Dieva roka sargā tos.*

CEĻOJUMS

UZ «SAULES PILSĒTU»

Kā nosaukt jūtas, kuras liek cilvēkiem, pavadījušiem kādu laiku ziemeļos, atkal un atkal tur atgriezties? Varbūt ne katram, bet lielākai daļai gan. Diezin vai ar mīlestību var salīdzināt to, ko tu jūti pret vietām, kur esi pavadījis sava mūža visgrūtākos gadus. Kur esi salis līdz ārprātam, cietis badu, izmisumu un pazemojumus, zaudējis draugus un pats nāvei acīs skatījies. Tas viss bija tai tālajā, svešajā, naidīgajā zemē. Bet bija arī jaunība, bija burvīgā ziemeļblāzma, vētrā trakojošā Jeņiseja, suņu un briežu pajūgu romantika. Kādas jūtas lika man braukt uz ziemeļiem vēl trīs reizes labprātīgi pēc tam divām reizēm, kad mani uz turieni veda ar varu? Vai tikai tūrista dullums? 1990. gada vasarā, kad es ar Romualda Pipara kinodokumentālistu grupu atkal devos uz maniem «mīļajiem» ziemeļiem, polārā pilsēta Igarka mūs sagaidīja ar retu karstumu. Veltīgi es biju brīdinājis savus ceļabiedrus par aukstumu, kas mums var draudēt ziemeļos pat vasarā.

Divus gadus agrāk — 1988. gadā, kad mēs, četri latviešu tūristi, apceļojām šīs vietas, arī jūlija beigās temperatūra reti pacēlās virs +10 grādiem un gandrīz nepārtraukti pūta stindzinošs ziemeļis. Toreiz tas lika man atcerēties šeit pavadītos jaunības gadus, kad mēs, tērpti neiedomājamās skrandās, basām vai ar veciem tīkliem aptītām kājām bridām un metām tīklus ledainajos Jeņisejas ūdeņos. Zvejojām arī tad, kad tīkli jau sasala ragā, apledoja laivas un skrandas, kas sedza mūsu plikumus. Tagad grūti tam ticēt, bet tā bija.

1942. gada pavasarī partija un valdība laikam apkērās, ka Sibīrijas vidienē, uz kuriem 1941. gadā tika izsūtīti desmitiem tūkstoši «tautas ienaidnieku», apstākļi ir pārāk labi, un tādi paši restoti vagoni, no kādiem mēs izkāpām pirms gada, atkal gaidīja mūs dzelzceļa stacijās. Atkal, siko, spalvaino Sibīrijas zirgeļu vilkti, līdz ratu rumbām melnajos dubļos grīdami, pa Krasnojarskas novada ceļiem vilkāš pajūgi ar izsūtītajiem, latviešiem. Krasnojarskā gaidīja desmitiem baržu. Vietām baržu karavāna piestāja krastā un izmeta dažus desmitus cilvēku. Dažreiz kādā no piekrastes sādžām, dažreiz neapdzīvotā krastā. Jeņisejas un tās pieteku krastos neatradīsies apdzīvotas

vietas, kur toreiz nebūtu latviešu. Pat Ledus okeāna piekrastē. Uz ezeriem, kur vienīgā satiksme bija ziemā ar briežiem, bet vasarā — nekāda. Daudzi gāja bojā. Vietām nebija pat pašas elementārākās medicīniskās palīdzības. Slīka ezeros un upēs, pazuda bez vēsts, mira no dizentērijas un tīfa. Tas bija tālā pagātnē. Bet varbūt vispār nekas tāds nav bijis? Varbūt tas bija tikai ļauns murgs?

Mūsu helikopters riņķo virs mirušās pilsētas Jermakovas — būves nr. 503 galvaspilsētas. 1953. gadā šeit dzīvoja apmēram 15 000 iedzīvotāju. 503. bija pēdējā staļinlaiku t. s. lielā komunisma celtnē. Visidiotiskākā un visnoslēpumainākā. 1947. gadā no Vorkutas — Kotlasa dzelzceļa trases sāka būvēt atzarojumu uz austrumiem — lielo transpolāro maģistrāli. Trase gāja pāri Urāliem līdz Obas upei, tālāk no Solehardas pilsētas Obas labajā krastā, cauri Tjumeņas apgabala tundrai un purviem uz Nadimu, Urengoju. 1948. gadā trasi sāka būvēt arī uz austrumiem no Jermakovas Jeņisejas kreisajā krastā. Vietā, kur stāvēja dažas būdas, divu gadu laikā uzcēla lielu pilsētu. Tagad tā ir pilnīgi pamesta. Agrāko ielu vietā zaļo krūmi, zāle pāri galvai.

Dzelzceļa būvi pārtrauca burtiski dažas nedēļas pēc Staļina nāves. Sākās jau pusgatavās maģistrāles demontāža. Slīdes un visu pārējo, ko varēja, ar baržām transportēja uz Noriļsku, bet daudz kas palika tur uz mūžīgiem laikiem. Dažus kilometrus uz austrumiem no Jermakovas stāv lokomotīve. Stāv, ieaugusi krūmos un iegrimusi zemē līdz asīm. Vai tā ar savām dzelzs smadzenēm domāja, ka jau sasniegusi komunismu kā tajā dziesmā par parovozu, kas trauc uz priekšu — uz komūnu. Varbūt tai likās, ka nāves noņemnes, kas kā pērles krellēs savērtas uz trases visā tās 1700 kilometru garumā, ir komunisma pilsētas? Ik pēc katriem pieciem, septiņiem kilometriem noņemne. Vesela virkne fantastiskā komunisma «saules pilsētu». Vai Tomazo Kampanella, rakstot savu «Saules pilsētu», varēja paredzēt, kādas saules pilsētas četrus gadsimtus vēlāk viņa bezprātīgo ideju turpinātāji uzcels Sibīrijas tundra un taigā.

Helikopters riņķo virs noņemnes. Caur biežajiem krūmiem un kokiem redzami baraku jumti. Barakas — rinda pie rindas. Stāv vēl daži sargtorņi. Citi jau nopuvuši un apgāzušies. Elektrostacija jau pussagruvusi. No augšas viss izskatās pavisam citādāk, nekā stāgājot pa noņemni, kad dažreiz baraku ieraugi tikai no

dažu metru attāluma, izlaužoties cauri krūmu biezoknim. Gluži kā seno acteku templi Amerikas džungļos.

Es šo nometni izstaigāju vēl 1988. gadā. Toreiz mēs, četri latvieši, bijām gandrīz vai pirmie, kas pēc dzelzceļa un nometņu likvidēšanas apceļoja šīs vietas, ja neskaita dažus ģeologus un zvejniekus, kuri šad tad mitinās kādā no pamestajām mājām Jermakovā. Bet no Jermakovas līdz nometnei ir ļoti grūts gājiens septiņu, astoņu kilometru garumā. Divus pēdējos gadus pēc mums nometni ir stipri paplicinājuši dažādi sirotāji. Tūristi esot bijuši pat no Beļģijas un Holandes. Kāds ārzemnieks esot piesolījis mersedesu vietējam zvejniekam, ja tas atradīšot kādu ķerru.

Ķerra, kaplis un lāpsta bija vienīgie mehānismi pie dzelzceļa būves. Nekādu citu mehānismu nebija. Cilvēks pie cilvēka visā trases garumā. Vēlāk ķerras daļēji aizvietoja automobiļi, kad paralēli topošajai dzelzceļa trasei uzbūvēja t. s. līžnovku. Tagad šo laipu balķi un plankas pārvērtušies dzeltenā pulverī. Mēs nometnē toreiz saskaitījām kādas četrpadsmit barakas. Un tā bija maza nometnīte — t. s. lagpunkts. Es toreiz aprēķināju, ka pie dzelzceļa būves ir strādājuši apmēram 180 līdz 200 tūkstoši ieslodzīto. Es nebiju kļūdījies. Apmēram tādu pašu skaitli es atradu 1989. gada dzelzceļnieku laikrakstā «Gudok».

Mirušais ceļš laikam ir gandrīz vienīgā vieta bijušās Padomju Savienības teritorijā, kur vēl tādā daudzumā un tādā neskartībā ir saglabājušās staļinlaiku nāves nometnes. Par šo dzelzceļu visiem bija jāaizmirst. Tikai 1988. gadā parādījās pirmās publikācijas. Es pats arī kādreiz parakstījos, ka nekad dzīvē neko neizpauđīšu par šo būvi. Bet ko es zināju? Pēdējos gados es par to uzzināju desmitreiz vairāk, nekā toreiz jaunībā, kurinādams katlus, kas apsildīja celtniecības priekšnieka NKVD ģenerāļa Vasilija Vasiļjeviča Barabanova savrupmāju. Par mirušo ceļu un visu, kas ar to saistīts, varētu vēl daudz stāstīt, taču kāda mums vairs daļa par tālo un svešo zemi un par tiem 6,5 miljardiem rubļu, kas nogremdēti ziemeļu purvos — lielajā transpolārajā maģistrālē! Bet katordznieku — arī latviešu — kauli? Kāda tiem cena?

Mana kādreizējā katorgas biedra, tagad Igarkas goda pilsoņa Leopolda Baranovska sagādātais kuteris ved mūs vēl tālāk uz ziemeļiem, uz mūsu maršruta tālāko ziemeļu punktu Agapitovu — nāves salu. Tur

1942. — 1943. gada ziemā no bada, aukstuma un izmisuma aizgāja bojā vairāki simti izsūtīto. Sievietes, veci cilvēki un bērni. Pat zīdaiņi. Cilvēkus izsēdināja neapdzīvotā, akmeņainā krastā vēlā rudenī. Es un vēl kādi 20 latvieši no vasaras sākuma dzīvojām otrā Jeņisejas krastā un par to, kas notika dažus desmitus kilometru attālumā aiz Agapitovas salas, pa īstam uz zinājām tad, kad puse jau bija miruši. Un ko mēs varējām līdzēt?

Tagad vairs nekas neliecina par šeit pirms pusgadsimteņa notikušo traģēdiju. No nodedzinātām barakām nav palicis pat apdedzis baļķa gals. Zemniņu vietā tikai aizaugušas bedres. Mežā, kur toreiz raka mirušos, gandrīz nekādu pazīmju, vienīgi atsevišķas laikam zvēru izkārpītas bedres, kurās redzami dažī pelēki cilvēku kauli. Tikai viens satrunējis krusts vēl palicis karājamies alkšņu zaros. Kādi gan toreiz krusti! Mirušos kaut kā ierušināja dažu pēdu dziļumā mūžīgajā sasalumā.

Tagad Agapitovā stāv tikai viena būda, kurā dzīvo telefonists. Gar upes krastu novilkti telefona vadi, kurus viņam jākontrolē. Katram telefonistam 25 kilometri. Vīrs mūs uzņem ļoti laipni un kā senu, pusaizmirstu leģendu stāsta, kas šajā vietā noticis ļoti, ļoti sen. Stāsta to, ko dzirdējis no vecajiem Igarkas iedzīvotājiem. Kad es viņam izstāstu, kam pats esmu bijis aculiecinieks, viņš klusēdams ielej man glāzi spirta... Es šodien neriebstu.

Vēl 1988. gadā, ceļojot pa šīm vietām, es domāju par piemiņas zīmes — krusta uzstādīšanu Agapitovā. Toreiz mums pietrūka laika un spēka. Mēs bijām izpumpējušies cīņā ar trakojošo Jeņiseju, nosaluši nerimstošajā ziemeļvējā. Un, atklāti runājot, pēc piecdesmit gadiem atgriežoties šajās vietās, es tomēr laikam biju mazliet tādā kā morālā šoka stāvoklī.

Soreiz mēs par krusta uzstādīšanu visu norunājām vēl Rīgā. Krusta izgatavošanai piemērotus baļķus atrodam kilometra attālumā no vietas, kur tas jāuzstāda. Puse dienas paiet, kamēr tiekam galā ar izgatavošanu. Krusta šķērskokā iegravējam un iededzinām tikai skaitļus: 1942, 1943, 19... Bojāgājušo vārdi ir aizgājuši mūžībā.

Krustu mēs izgatavojam no smagiem, sveķainiem baļķiem seši metri garu. Mēs stiepjam atspērušies,

klupdami krīzdami uz apaļajiem krasta akmeņiem. Divi trīs metri, tad atvelkam elpu un atkal.

Krusts ir uzņests krasta kraujā. Mēs ar laužņiem cērtam kā granīts cieta, sasalušo zemi. Atkususi ir tikai pati virskārta — kādi 15 līdz 20 centimetri. Kurinām ugunsgrūdu un atkal rokam un kapājam. Pirms piecdesmit gadiem šinī pašā vietā mūžīgo sasalumu cirta un raka sievietes un bērni, lai uzbūvētu sev zemnīcas un apbedītu mirušos.

Komanda! Un ceļas milzīgais krusts, cauri mākoņu spraugai izlauzušos rietošās saules staru apstarots. Pēdējā lāpsta zemes ir uzņemta, ir uzkrauts pēdējais akmens. Krusts stāv augstajā krasta kraujā. Es uzlieku plaukstu siltajam priedes balķim. Krusts vibrē spēcīgajā ziemeļvējā un it kā klusu skan. Mēs klusējam. Varbūt vajadzēja pateikt kādu vārdu, bet es nespēju. Domās, dvēselē skan «Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils...». Klusēdami kāpjam lejā no kraujas, domādami katrs savu domu.

Lidmašīna ved mūs atpakaļ uz dienvidiem — uz Krasnojarsku. Zem lidmašīnas spārniem plūst Jeņisejas zilganpelēkā straume. Labajā krastā vietām redzamas atkusušā mūžīgā sasaluma aprītās dzelzceļa trases paliekas. Lielā upes izliekumā pamestā pilsēta Jermakova. Šeit Jeņiseja šķērso ziemeļu polāro loku. Aizvien tālāk paliek Igarka, Turuhanska, Ostjackas ezeri, mirušais ceļš, mirusī pilsēta. Mana bērniība un mana jaunība. Manas «sauļes pilsētas». Un baltais krusts Jeņisejas krasta kraujā.

Latviešu kauli guļ visā plašajā impērijā, un nav iespējams atrast visus tos, kas guļ Taimiras un Kolimas tundrās, Vorkutas un transpolārās trases uzbūrumos, Kazahstānas stepēs un Vjatkas purvos. Bet aizmirst viņus nedrīkst. Un piemiņas zīmes viņiem jāliek un jāstāsta par to un jāraksta, lai tas, kas toreiz notika, tiktu iedezināts uz mūžīgiem laikiem ļaužu atmiņā un sirdīs.

Es sēžu Krasnojarskas viesnīcā. Televīzora pārraide no Maskavas. Padomju Savienības Augstākās Padomes sesija. Mati ceļas stāvus no tā stulbuma. Bet tad, tribinē kāpj Volkogonovs. Manis un daudzu cienītais demokrāts, Staļina un Ļeņina atmaskotājs Volkogonovs.

Plūst labu, pareizu vārdu straumīte, un tad atskan: «... un lielā krievu tauta ir pelnījusi un viņu gaida liela nākotne, liels liktenis (veļikaja suġba)?» Bet manu mazo tautu — kāds liktenis gaida viņu? Lielai tautai — liela nākotne! Bet mazai tautai?

Lielo tautu likteņus un nākotni ir grūti ierakt zemē, bet cik daudz mazo tautu likteņus un nākotni nav aprakusi lielo tautu varmācība, lielo tautu šovinisms.

ILMĀRS KNAĢIS

(Saīsināts no raksta laikrakstā «Atmoda Atpūtai»)

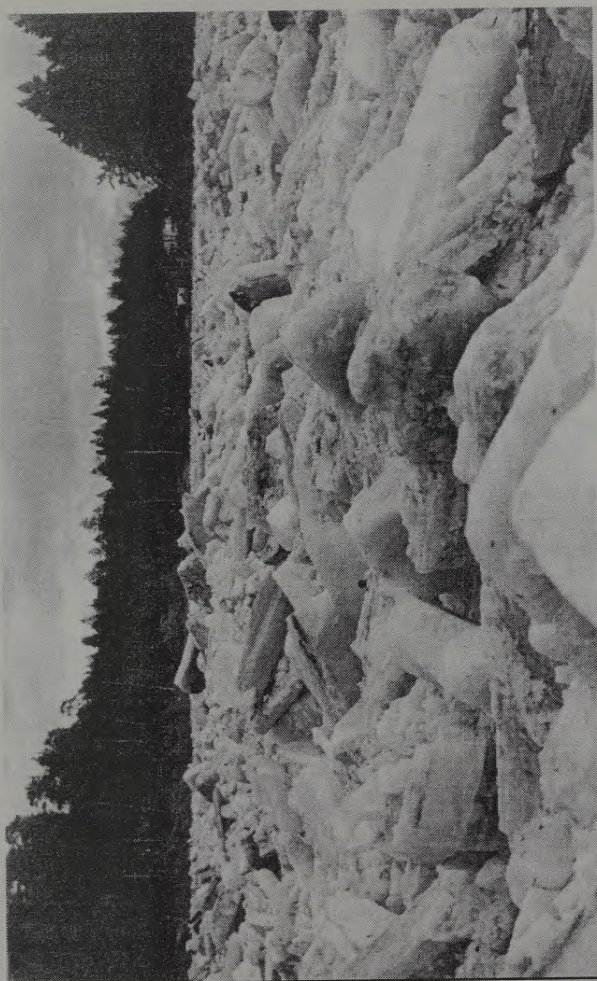
«...Nebēdā, ka Tev nav kapa. Tavs gars ir
tepat Dzimtenē, pie mums. Nemirstīgs».

(No Ainas Rozes «Vēstule tēvam»)

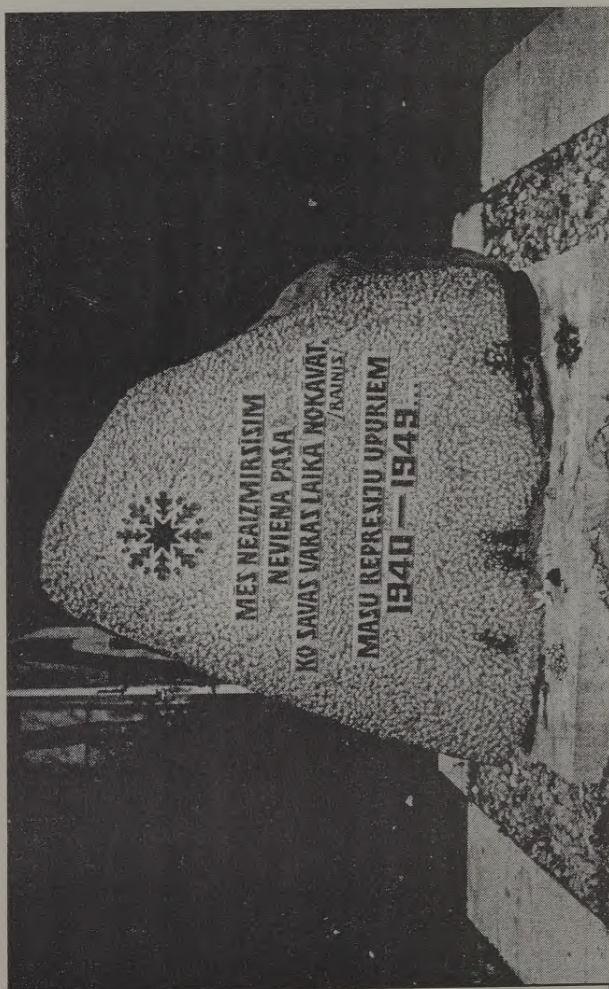
Kur jāgrauž būs asaru maizes dona?
Vai galvu likšu uz cietuma klona,
Vai taigā tālā uz sarmota ciņa
Man būs tikai vienas domas un miņa:
Es sapni par dzimteni pagalvī likšu,
Ar viņu atkal laimīgs es tikšu
Un dusēšu saldi kā mātes rokās
Pat nāves mokās.

Kārlis Skalbe

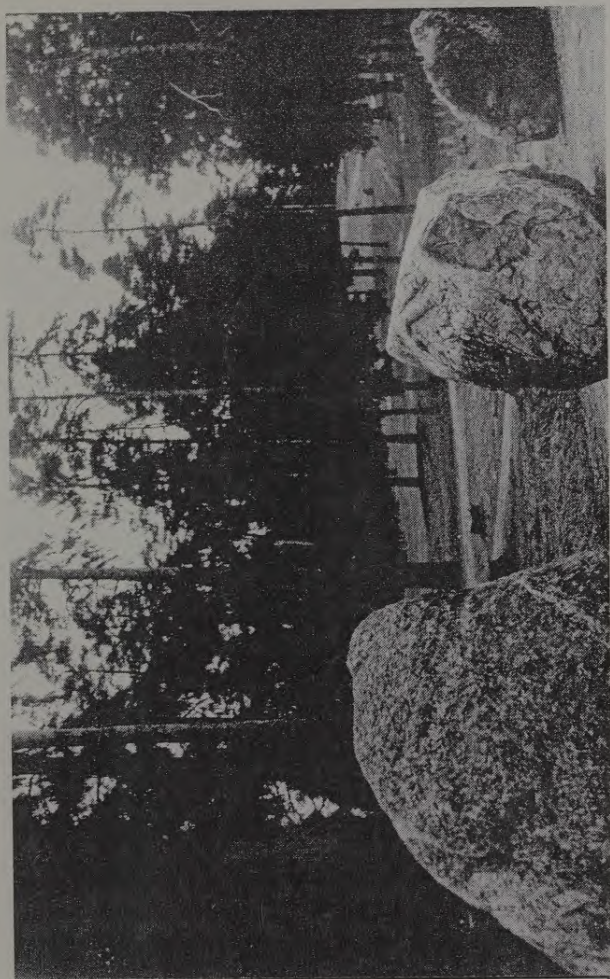
33

Ledus sablīvējumi Ogres upes
lejtecē dažus pavasarus apdraud pat
tās krastu iedīvotāju mājas.

34

Piemiņas akmens represētājiem
Ogrē (1940. –1949.)

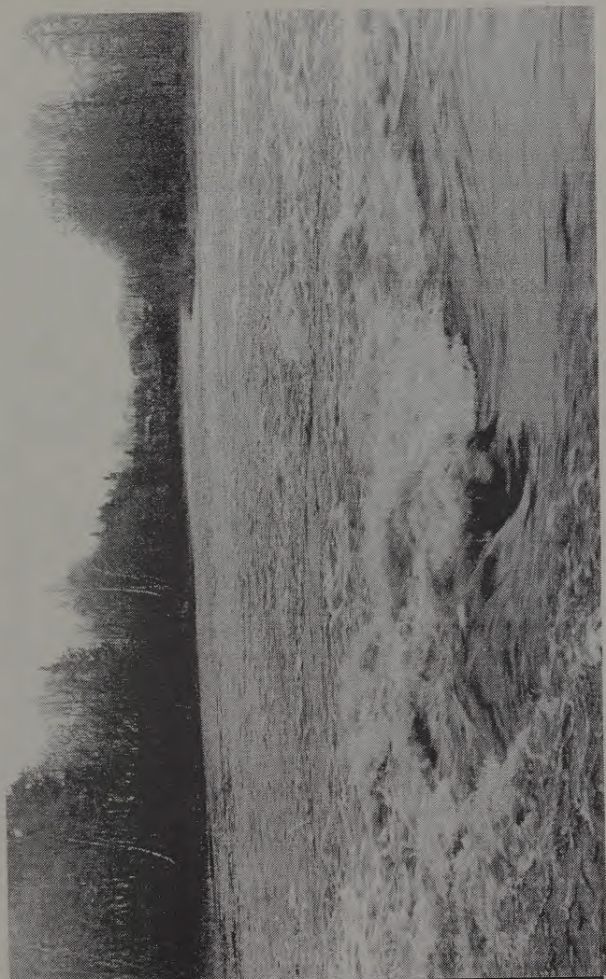
35

Te sākas Zilo kalnu trases.

36

Jebkurā gadalaikā krāšņus ziedus atradīsiet SIA "Ortija" Brīvības ielā 21/23, Ogrē.

37

Ogres upe arī vasarā atbilst 2.
grūtības kategorijai ūdenstūrismā.

38

Skaistuma saliņa Daugavas krastā.
“Tādu mājvietu vēl nebiju skatījusi”,
saka viešņa pēc “Krūmiņu”
apmeklējuma Birzgales pagastā.
Valdmiers un Velga Niedras gaida
arī jūs, lauku ceļotāji!

39

Ogres basketbola skolas centrs –
mājvieta arī tūristu klubam.

40

Izdevums "Ceļosim!" bija veltīts Ogres pilsētas 50. gadadienai un aicināja gan lielus, gan mazus doties pārgājienos savas pilsētas un tās apkārtnes izzināšanai.

VALSTS AIZSARGĀJAMIE ● DABAS OBJEKTI ●

● 1. LIELVĀRDE ●

PIEZĪMES. Nr. p. k., objekta nosaukums un atrašanās vieta, kategorija, nozīmība — republikas (R), vietējās (V).

1. Lielvārdes parks (Parks un dendroloģiskie stādījumi), R. Platība — 5,5 ha.
2. Ozols — Lielvārdē (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,8.
3. Priede — Plēsumu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 2,6.
4. Ozols — Virsaišu ferma (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 5,0.
5. Vīksna — 200 m no Kaibalas upes (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,1.

6. Parastās kļavas dekoratīva forma «Uldulatum» (savdabīgs koks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 1,4.
7. Delekarlijas bērzs — kultūras nams (savdabīgs koks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 2,5.
8. 12 Amūras korķa koki (savdabīgs koks), R. 0,8—1,2 m, 5 koki.

AIZSARGĀJAMO AUGU SUGAS (*)

(Nr. p. k., suga (latīniski), suga (latviski))

1. *Allium ursinum* — lāksis, mežlōks.
2. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņu gladiola.

● 2. ĶEGUMS ●

1. Melnalksnis — Ķeguma dzelzceļa stacija (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 3,7.
2. Ozols — Ķeguma dzelzceļa stacija (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 5,8.

* * *

1. *Potamogeton rutilus* — iesārtā glīvene.
2. *Allium ursinum* — lāksis, mežlōks.
3. *Gentiana cruciata* — krustlapu drudzene.
4. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņu gladiola.
5. *Pulsatilla pratensis* — pļavas silpurene.
6. *Centaureum littorale* — jūrmalas augstiņš.
7. *Anemone sylvestris* — meža vizbulis.
8. *Diphysium comlanatum* — parastais plakanstaipeknis.
9. *Listera cordata* — sirdsveida divlape.
10. *Ajuga genevensis* — Zenēvas cekuliņš.

● 4. BIRZGALE ●

1. Lindes parks — Birzgales pagasts (parks un dendroloģiskie stādījumi), R. Platība — 7,4 ha.
2. Liepa — Putniņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,3.
3. Ozols — Gobas dzelzceļa stacija (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,2.
4. Ozols — Briežurājumu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,8.
5. Ozols — Abermaņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,9.
6. Ozols — Stirnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,5.
7. Ozols — Vēsminiņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,4.
8. Goba — Retēnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,1.

9. Gāguļu ozols — Gāguļu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 7,2.
10. Kļava — Putniņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,3.
11. Ozols — Gobas dzelzceļa stacija (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 6,4.
12. Ozols — Briežurājumu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 5,2.
13. Priede — Priedkalnu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 3,1.

* * *

1. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņu gladiola.
2. *Lunaria rediviva* — daudzgadīgā mēnesene.
3. *Orchis mascula* — vīru dzegužpuķe.
4. *Gymnadenia conopsea* — odu ģimnadēnija.
5. *Helianthemum nummularium* — naudiņu saulrozīte.

● 5. IKŠKĪLE ●

1. Amūras korka koks — Ikšķilē, Lejas ielā 9 (savdabīgs koks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 1,5.
2. Pelēkais valrieksts — Ikšķilē, Liepu ielā 5 (savdabīgs koks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 2,2.

● 6. TINŪŽI ●

1. Ozols — Turkalnes meža 143. kv. (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 5,0.
2. Turbu ozols — Turbu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 7,0.
3. Kadiķis — Kranciema pietura (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 0,9.
4. Liepa — Tinūži (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,8.
5. Vīksna — Lāgeru mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,7.
6. Vīksna — Kampanu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,2.
7. Čusku egle — Ogres mežniecības 62. kv. (savdabīgs koks), R. Stumbra apkārtmērs (m) — 0,5.
8. — 9. Ozoli — Relziņu mājas (dižkoki), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,8; 4,8.
10. Ozols — Cīruļu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 4,3.
11. Ozols — Bļodnieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs (m) — 3,7.

* * *

1. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņu gladiola.
2. *Cypripedium calceolus* — dzeltenā dzegužkarpīte.

3. *Orchis militaris* — bruņcepuru dzegužpuķe.
4. *Betula nana* — pundurbērzs.
5. *Diphasium complanatum* — parastais plakanstaipeknis.
6. *Arenaria stenophylla* — zāļlapu smiltenīte.
7. *Pulsatilla pratensis* — pļavas silpurene.
8. *Sorbus intermedia* — Zviedrijas pīlādzis.
9. *Onobrychis arenaria* — smiltāju esparsete.
10. *Pulmonaria angustifolia* — šaurlapu lakacis.
11. *Dracocephalum ruyschiana* — Ruiša pūķgalve.
12. *Epipactis atrorubens* — sarkanā dzeguzene.
13. *Viola uliginosa* — dūkstu vijolīte.
14. *Androsace filiformis* — pavedienu vairodzene.
15. *Cnidium dubium* — mānīgā knīdija.
16. *Androsace filiformis* — pavedienu vairodzene.
17. *Armeria vulgaris* — parastā armērija.
18. *Digitalis grandiflora* — lielziedu uzpirkstīte.
19. *Pedicularis sceptrum-caro* — dižā jāņegļīte.
20. *Trifolium alpestre* — Alpu āboliņš.
21. *Anemone sylvestris* — meža vizbulis.
22. *Gymnadenia conopsea* — odu gimnadēnija.

● 7. SUNTAŽI ●

1. Osu grēda «Lielie Kangari» (kompleksais dabas liegums), R. Platība 762 ha (kopā ar Rīgas rajonu).
2. Bērzs — Suntažu kapsētā (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 3,1 m.
3. Ozols — Upītes mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 7,0 m.
4. Ozols — Kastrānes pilskalns (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,6 m.
5. Ozols — Aleju mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
6. Kalnmuižu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,0 m.

* * *

1. *Festuca altissima* — meža auzene.
2. *Orchis militaris* — bruņcepuru dzegužpuķe.
3. *Anemone sylvestris* — meža vizbulis.
4. *Dracocephalum ruyschiana* — Ruiša pūķgalve.
5. *Pulsatilla patens* — meža silpurene.
6. *Gentiana cruciata* — krustlapu drudzene.
7. *Hydrocotyle vulgaris* — parastā vairoglape.
8. *Primula farinosa* — bezdelīgactiņa.
9. *Pinguicula vulgaris* — parastā kreimule.
10. *Pedicularis sceptrum-caro* — dižā jāņegļīte.
11. *Crepis mollis* — mikstā cietpiene.
12. *Diphasium complanatum* — parastais plakanstaipeknis.

● 8. LĒDMANE ●

1. Ozols — Akotu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 7,0 m.
2. Ozols — Rožkalnu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 6,0 m.
3. Ozols — Dzilnu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,0 m.
4. Ozols — Zunduru mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
5. — 6. Irbes ozoli — Zunduru mājas (dižkoki), R. Stumbra apkārtmērs 5,3; 5,2 m.
7. Ozols — Pūpoliņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
8. Ozols — Aviekstes Dzirnavu ezera krastā (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,8 m.
9. Ozols — Lēdmanmuižas aleja (savdabīgs koks), R. Stumbra apkārtmērs 4,6 m.
10. Ozols — Aviekstes Dzirnavu ezera krastā (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,1 m.
11. Ozols — Dzilnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.
12. Marijas ozols — Salumu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.

* * *

1. *Lunaria rediviva* — daudzgadīgā mēnesene.
2. *Delphinium elatum* — augstais gaiļpiesis.

● 9. MADLIENA ●

1. Vērenes parks (parks un dendroloģiskie stādījumi), R.
2. Priede — Vanagu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 3,2 m.
3. Vīksna — Lejasmākanu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,7 m.
4. Čakaru ozols — Čakaru mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,9 m.
5. Ozols — Čakaru mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,3 m.
6. Ozols — Plāteres pilskalnā (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,9 m.
7. Ozols — Mārītes mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,6 m.
8. Ozols — Ādmiņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,5 m.
9. Ozols — Strautmaņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,3 m.
10. Ozols — 197. kv. Gobu audzē (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,6 m.

11. Ozols — Groziņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,0 m.
12. Ozols — Groziņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,6 m.
13. Ozols — 31. kv. 3. nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,9 m.
14. Ozols — Kūkas mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.
15. Ozols — Čakaru mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.
16. Ozols — Suces mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
17. Ozols — Rogu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,6 m.
18. Ozols — Rogu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.
19. Ozols — Rogu mājas uz Čakstiņu pusi (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.
20. Ozols — Steķu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
21. Ozols — Vecķeipenes mājas nr. 2 (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
22. Ozols — Vecķeipene (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
23. Ozols — Imantas mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
24. Ozols — Valteru mājas (dižkoks) V. Stumbra apkārtmērs 4,0 m.
25. Ozols — Šķebīņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.
26. Ozols — Vīgantes mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.
27. Vērenes gobu un vīksnu audze (botāniskais liegums), R. Platība 30,0 ha.

* * *

1. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņu gladiola.
2. *Conioselium tataricum* — Tatārijas stobulis.
3. *Gentiana cruciata* — krustlapu drudzene.
4. *Orobanche elatior* — lielā brūnkāte.
5. *Orchis militaris* — bruņcepuru dzegužpuķe.
6. *Dianthus superbus* — krāšņā neļķe.
7. *Delphinium elatum* — augstais gaiļpiesis.

● 10. LAUBERE ●

1. Priede — Robežnieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,4 m.
2. — 5. Ozoli — Aviekstes mājas (dižkoki), V. Stumbra apkārtmērs 5,4; 4,9 m.

* * *

1. *Iris sibirica* — Sibīrijas skalbe.

11. ĶEIPENE

1. Ķeipenes parks — saimniecība «Ķeipene» (parks un dendroloģiskie stādījumi), R.
2. Ozols — Baložu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 7,2 m.
3. Ozols — Jaunrīgu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,5 m.
4. Ozols — Jaunrīgu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
5. Ozols — Ķeipenes skola (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 6,1 m.
6. Ozols — Rubeņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,8 m.
7. Ozols — Kaukuru mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,2 m.
8. Ozols — Vaķēnu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 6,1 m.
9. Priede — Ķeipenes mežniecība, 151. kv. 3. nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 2,8 m.
10. Ozols — 151. kv. 19. nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
11. Ozols — 92. kv. 1. nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,9 m.
12. Ozols — Taigas mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
13. Goba — Taigas mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,0 m.
14. Ozols — Augstkalni (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
15. Ozols — Rājumu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
16. Ozols — Kalniņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.
17. Ozols — Vecziediņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
18. Ozols — Ķeipenes mežniecība, 73. kv. 1. nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
19. Ozols — Vilku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,0 m.
20. Ozols — Šķerstēnu pilskalnā (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
21. Ozols — Šķerstēnu pilskalnā (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
22. Ozols — Ķeipenes mežniecībā (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.
23. Ozols — Lodziņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.

24. Pelēkais riekstkoks — Kapkalna mājas (savdabīgie koki), R. 3,4; 3,9 m, 2 koki.
25. Pelēkais valrieksts — Taigas mājas (savdabīgie koki), V. Stumbra apkārtmērs 3,1 m.
26. Pelēkais valrieksts — Taigas mājas (savdabīgie koki), V. Stumbra apkārtmērs 2,6 m.
27. Ciedru priede — Dzeņu mājas (savdabīgie koki), V. Stumbra apkārtmērs 1,2 m.
28. Ciedru priedes — Dzeņu mājas (savdabīgie koki), V. Stumbra apkārtmērs 0,3—0,9 m, 19 koki.

* * *

1. *Glyceria lithuanica* — Lietuvas ūdenszāle.
2. *Festuca altissima* — meža auzene.

● 12. TAURUPE ●

1. Taurupes parks — Taurupes vidusskola (parks un dendroloģiskie stādījumi), R.
2. Ozols — Lejasmīkelēnu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 8,2 m.
3. Ozols — Kļavu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 7,3 m.
4. Baltais vītols — Taurupes parks (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
5. Ozols — Taurupes vidusskola (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
6. Zeltiņu ozols — Taurupes parkā (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
7. Ozols — Lausku mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,1 m.
8. Ozols — Jaundreimaņu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 6,3 m.
9. Ozols — Klabu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 6,3 m.
10. Ozols — Kalēju mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,0 m.
11. Ozols — Kalēju mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
12. Ozols — Ozolkalnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,0 m.
13. Ozols — Kalnduju mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,0 m.
14. Ozols — Kaļņziedu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,7 m.
15. Ozols — Kalnziedu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
16. Ozols — Birznieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,7 m.
17. Ozols — Aderkašu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,6 m.

18. Ozols — Aderkašu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
19. Ozols — Lukstiņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,6 m.
20. Ozols — Plūduru mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
21. Ozols — Ziediņu mājas (dižkoks), Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
22. Ozols — Mūrnieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
23. Ozols — Mūrnieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
24. Ozols — Mūrnieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
25. Ozols — Lausku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
26. Ozols — Spēles mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,3 m.
27. Ozols — Zemnieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
28. Ozols — Upīšu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
29. Ozols — Cielavu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,8 m.
30. Ozols — Rudziņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
31. Liepa — Caunas mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,3 m.
32. Ozols — Zvirbulkalna mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.
33. Ozols — Zvaniņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.
34. Ozols — Taurupes vidusskola (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
35. Ozols — Keīpenes mežniecība, 10. kv., 5. nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m, 2 žuburu.
36. Līčupes atsegums Taurupes pagastā (ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais objekts), R. Platība 4,7 ha.

● 13. MADLIENA ●

1. Ozols — Klāvainēnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,3 m.
- 2.—3. Ozoli — Naunēnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,9; 4,5 m.
4. Ozols — Vīdedžu dzirnavas (dižkoks); V. Stumbra apkārtmērs 4,7 m.
5. Ozols — Vīdedžu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,9 m.

6. Ozols — Mārkutu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.

* * *

1. *Glyceria lithuanica* — Lietuvas ūdenszāle.
2. *Carex atherodes* — akotainais grīslis.
3. *Lunaria rediviva* — daudzgadīgā mēnesene.
4. *Lithospermum officinale* — ārstniecības cietsēkle.

● 14. MENĢELE ●

1. Goba — Silmaču mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 4,5 m.
2. Ozols — Branderu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 6,0 m.
3. Ozols — Vilku ferma (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,2 m.
4. Amūras korķa koks — Staru mājas (savdabīgie koki), R. Stumbra apkārtmērs 2,0 m.
- 5.—7. Ozoli — Tīreļu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,2; 5,4; 5,1 m, 3 koki.
- 8.—9. Ozoli — Ģērķu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,9; 5,4 m, 2 koki.
10. Ozols — Ozolēnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.
- 11.—12. Ozoli — Krāces mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,5; 5,7 m, 2 koki.
13. Ozols — Menģeles mežniecība, 45. kv. 3 nogabals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,7 m.
14. Ozols — Modriņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,1 m.

* * *

1. *Orchis militaris* — bruņcepuru dzegužpuķe.
2. *Lunaria rediviva* — daudzgadīgā mēnesene.
3. *Conioselinum tataricum* — Tatārijas stobulis.
4. *Gentiana cruciata* — krustlapu drudzene.

● 15. KRAPE ●

1. Krapes parks (parks un dendroloģiskie stādījumi), R. Platība 7,2 ha.
2. Ozols — Kļavu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.
3. Ozols — Aleju mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.
4. Ozols — Piegāzes mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
5. Ozols — Rožkalnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,1 m.

* * *

1. Lobes ezers (kompleksais dabas liegums).

* * *

1. *Potamogeton rutilus* — iesārtā glīvene.
2. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņa gladiola.
3. *Primula farinosa* — bezdelīgaciņa.
4. *Androsace filiformis* — pavedienu vairodzene.

● 16. JUMPRAVA ●

1. Ozols — Rīgas—Daugavpils šosejas 60.—61. km (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,5 m.
2. Priede — Ciņu ferma (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 4,0 m.
3. Liepa — Tentēnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs V. 1,2; 2,2 m, 9 žuburi.
- 4.—5. Pelēkie valrieksti — Vekteru mājas (savdabīgie koki), V. Stumbra apkārtmērs 0,8; 1,2 m, 2 koki.

* * *

1. *Festuca altissima* — meža auzene.
2. *Draba nemorosa* — bīrztaļu drojene.
3. *Primula farinosa* — bezdelīgaciņa.
4. *Onobrychis arenaria* — smiltāju esparsete.
5. *Callitriche hermaphroditi* — rudens ūdenīte.
6. *Gentiana cruciata* — krustlapu drudzene.
7. *Anemone sylvestris* — meža vizbulis.
8. *Jovibarba sobolifera* — atvašu saulrietenis.
9. *Gentiana cruciata* — krustlapu drudzene.

● 17. REMBATE ●

1. Priede — Jaunstakaru mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 2,9 m.
2. Ozols — Kalnstrautu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,5 m.
- 3.—4. Ozoli — Glāznieku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,5; 4,4 m.
5. Jāņu ozols — Glāzšķūņa veikals (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
6. Ozols — Kļaviņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.
7. Ozols — Kļaviņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,8 m.
8. Dolomitizētā smilšakmens atsegums pie Kalniežiem (ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais objekts). Platība 8,4 m.

* * *

1. *Orchis militaris* — bruņcepuru dzegužpuķe.

● 18. OGREGALS ●

1. Dolomītu atsegums — Ogres kartona fabrika (ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais objekts), R. Platība 2,1 ha.

2. Ozols — Krauzes mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,8 m.
3. Ozols — Truču mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,7 m.
4. Ozols — Mazpēču mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,6 m.
5. Viksnas — Ogresgala pagasts (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 3,6—7,3 m, 11 koki.
6. Kadiķis — Augšbriņķu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 1,4 m.
7. Kadiķis — Neteiču mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 1,0 m.
8. Liepa — Vecdupānu mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 5,7 m.
9. Priede — Smiltnieku mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 3,7 m.
10. Priede — Smiltnieku mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 3,2 m.
11. Liepa — Pūteju mājas (dižkoks), R. Stumbra apkārtmērs 4,1 m.
12. Ozols — meh. darbnīcas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,4 m.
13. Ozols — Jaunkaupiņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 5,0 m.
14. Ozols — Māikalnu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,9 m.
15. Ozols — Truču mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,4 m.
16. Ozols — Brīviņu mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 4,2 m.
17. Osis — Sloku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,6 m.
18. Kļava — Sloku mājas (dižkoks), V. Stumbra apkārtmērs 3,5 m.
19. Ozols — Sloku mājas (dižkoks) V. Stumbra apkārtmērs 3,5 m.

* * *

1. *Allium schoenoprasum* — maurloks.
2. *Primula farinosa* — bezdelīgactiņa.
3. *Delphinium elatum* — augstais gaiļpiesis.
4. *Corydalis intermedia* — vidējais cīrulītis.
5. *Lunaria rediviva* — daudzgadīgā mēnesene.
6. *Pinguicula vulgaris* — parastā kreimule.

● 19. OGRE ●

1. Lazdu kalni (parks un dendroloģiskie stādījumi).
2. Ogres Kangari (kompleksais dabas liegums).

* * *

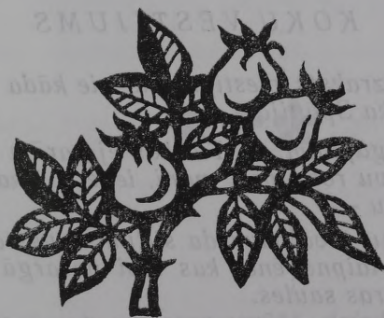
1. Zāgeru vīksna — Ogres pilsēta (dižkoks), R.
Stumbra apkārtmērs 6,3 m.

* * *

1. *Gladiolus imbricatus* — jumstiņu gladiola.
2. *Cypripedium calceolus* — dzeltenā dzegužkurpīte.
3. *Pulsatilla patens* — meža silpurene.
4. *Ajuga genevensis* — Zenēvas cekuliņš.
5. *Gymnadenia conopsea* — odu gimnadēnija.

Latvijas Dabas un pieminekļu aizsardzības
biedrības Ogres rajona nodaļas materiāli (MĀR-
TIŅŠ VILIPSONS, NATĀLIJA LOGINA, LĪ-
GA LOCMELE, LŪCIJA MEDVEDSKA).

Par materiālu «Aizsargājāmie augi» pateicamies
Latvijas Republikas Vides aizsardzības komitejas
sauszemes ekosistēmu aizsardzības pārvaldei
(BRIGITA LAIME, MĀRA PLOTNIECE).

*Mums nepietiek ar bērza meijām svētkos,
Ar liepu tēju ziemas vakaros.
Mums jāiemācās katra celma vietā
Vismaz trīs jaunus kokus izaudzēt.*

Gunārs Krieviņš

KOKU VĒSTIJUMS

Šāds uzraksts piestiprināts pie kāda Seviljas parka koka Spānijā:

Garāmgājējam: — Tu, kas ej garām un gribi pacelt savu roku pret mani, ievēro, iekams man dari ļaunu —

Es esmu tava pavarda siltums aukstā ziemas naktī un laipna ēna, kas tevi pasargā no karstas vasaras saules.

Mani augļi atspirdzina tevi, kas esi izslāpis nogurdinošā ceļojumā.

Es esmu tavas mājas spāre, tava galda dēlis, tava gulta un tava laiva.

Es esmu tavas lāpstas rokturis, tavas mājas sliexsnis, tava šūpuļa un tava zārka koks.

Es esmu laipnības maize, daiļuma zieds.

Tu, kas ej garām, uzklausi manu lūgumu:

NEDARI MAN PĀRI.

Tikai ekoloģijas un kultūras savienība var glābt gan cilvēkus, gan tautas. Kā daba, tā māksla vienīgās uz zemes neizšķērdē resursus, bet saglabā un atjaunina tos. Precīzāk — arī dzeja, mūzika utt. manuprāt, kondensē kādu daļu no saules enerģijas, no dabas skaņām, smaržām un veidoliem. Varbūt tāpēc pat visnelabvēlīgākajās dienās ejam pie dabas, ejam pie mākslas, ejam tur, kur visvairāk dzīvības — mežos, purvos, pie ūdeņiem...

Imants Auziņš

Vai skaistu dziesmu mūžā dzirdam un vēlamies klausīties tikai vienu reizi? Un gājputnu saucieni ir viena no tām Latvijas melodijām, kuras sirdī paliek uz mūžu. Aizlidot tāltālu... lai atgrieztos.

Miervaldis Birze

● KĀDI ĻAUDIS ●
MUMS VAJADZĪGI?

Ļaudis nenopērkami.

Ļaudis stingri pret bagātības kārdinājumiem.

Ļaudis godīgi kā mazās, tā lielās lietās.

Ļaudis, kuru centieni sniedzas pāri pašlabuma meklēšanas robežām.

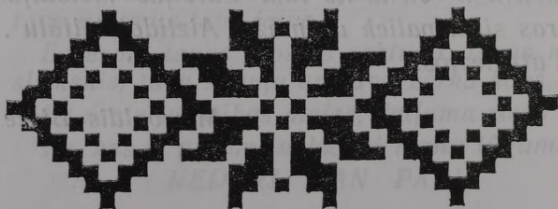
Ļaudis vīrišķīgi darbā, nepagurstoši nesekmēs.

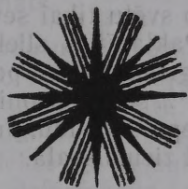
Ļaudis, kurus nevada divējādas tikumības — viena privātā dzīvē, otra atklātā dzīvē.

Ļaudis pilsoņi, kuriem sabiedrības labums augstāk par pašu interesēm stāv.

Ļaudis atturīgi, tas ir, ļaudis, kuri savus ceļus neloka šolaiku Baala — alkohola — priekšā.

Kārlis Ulmanis

MĀJAS

*Cik mīļa mana māja!
Visapkārt klusums zied.
Es dzirdu savu sirdi,
Kas klusi krūtīs dzied.
Es dzirdu savas domas,
Kas gaismas soļiem iet . . .
Cik mīļa mana māja,
Kur balta puķe zied.*

Kārlis Skalbe

● KAS LATVIETIM IR MĀJAS ●

Telpa? Noslēgta pasaule vai logs uz ārpa-sauli? Ziloņkaula tornis, kurā norobežoties no ziņkārīgā pūļa, vai šūniņa lielajā Stropā, ko sauc par Visumu? Vieta, kuras vaibstus, raksturu un likteni cilvēks manto piedzimstot un nēsā visu mūžu?

Latvietis nav klaiņotājs, ja vien skarbi vēji viņu varmācīgi neaizrauj no savas mājas ar visām saknēm. Ar visām saknēm? Nē, spurgaliņas paliek un asiņo. Mēs staigājam pa sāpošu zemi, pilnu ar aprautu sakņu spurgaliņām.

Latvieti sauc par vienpatni, saydabi, kolektīvisma nīdēju. Jā, latvietis nemīl, ka viņa mājās

ielūkojas nelūgtas, svešas acis. Tā ir tieksme saglabāt kaut ko svētu tikai sev un savai dzimtai. Bijīgums. Paklanīties sliekšnim un pavar-
dam. Turēt tīru grīdu un tīru pagalmu. «Skaista mana brāļa sēta ...». Ar peonijām un dālijām puķudārzā, ar liepu sētsvidū, ar puķēm un zaļumiem istabās pat ziemas salā.

Latvietim māja ir pasaules centrs. No tās mēs izejam un tajā atgriežamies. «Šī dzīve — brīnumains ceļš uz mājām ...» raksta dzejniece Veronika Strēlerte. Bērns rotaļājoties smiltīs ceļ mājas, un kapu latvietis bijīgi dēvē par mūžamājām. Mūsu mājas ir piepildītas, jo tajās mīt gan dzīvie, gan aizgājēju labvēlīgās ēnas.

Katram cilvēkam viņa dzīves ceļā būtu jāiet līdzī mājas svētībai. Mātes dotai. Mājas ir vieta, kur vienmēr gaida. Akmeņus mājas pamatiem veļ vīrietis, bet māju ceļ sievietē, ieliekot pamatos savu mīlestību un uzupurēšanos, pati sevi. Mēma un akla ir māja bez šūpuļa gaišākajā kaktā, bez bērnu solīšiem.

Latviešu dzejā vienmēr ir valdījis mājas kults. Dzejoļos par mājām tiek ietverta plaša izjūtu gamma — pārdomas par esību un nāvi, mīlestība un vientulība, visu lietu brīnišķīgā, Dieva dotā sakarība, kurā iekļauts arī pats cilvēks. Viņa dabā ir pieķerties sev mīļām, pierastām lietām. Veca, apskrambāta porcelāna tasīte un rūpīgi salāpīts linu galdauts arī ir mājas, un iemīlotas grāmatas plauktā arī ir mājas. Nedrīkst to sajaukt ar mantu kultu, kas saēd dvēseli.

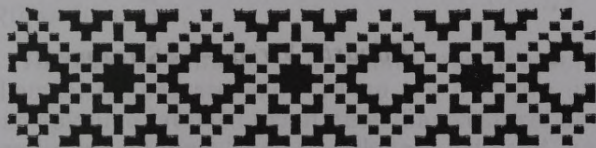
Latvietim māja ir viņa altāris. No tā rodas Dieva izjūta. Svēta vieta ir galds, jo uz tā liek aizdegtas sveces un krucifiksu, pavadot bērniņu uz kristībām, jaunos ļaudis uz laulībām un aizvadot cilvēku uz mūžamājām. Uz galda liek maizi — cilvēka sūrā darba augli, kas personi-

ficē pašu Dievu. Ap galdu pulcējas dzimta —
katras tautas pamats.

Nav lielāka soda un pazemojuma latvietim,
kā padzīt viņu no tēvtēvu mājām. Izpostot mā-
jas, tika grauti tautas pamati, kropļota cilvēka
pasaules izjūta. Ja cilvēks savas mājas pamet
labprātīgi, viņa iekšējās pasaules ritmos jau ir
radusies nobīde, deformācija, diskomforts, kas
pavadīs viņu līdz kapa malai. Latvijas zeme ir
pārpilna ar pamestām mājām un māju vietām
kā nedzīstošām brūcēm. Pamestas mājas ir ze-
mes izdzēstās acis. Latviešu dzejā tās ir kļuvu-
šas par mūsu laika — izpostītas pasaules, iz-
jaukta dabiskā ritma, haosa simbolu. Cilvēks
bez mājas ir cilvēks bez atbalsta punkta, nestā-
bils, nedrošs. Ir izaugušas daudzas bezmāju pa-
audzes. Pagrabstāvu un bēniņu, komunālo dzī-
vokļu un kopmītņu, irēto kaktu un gultasvietu
anticilvēciskums izkropļojis latviešu dvēseli, pa-
zemojis to, darījis rūgtu. Mēs meklējam sev mā-
jas ilūzijās — gaisa pilis un tautasdziesmā,
sapnī un dzejā. Mēs nēsājam līdzī savas mājas,
ieslēgtas dvēseles šķirstiņā.

Latvieši ceļ sev mājas — no cerībām un no
posta, no izmisuma un no spīta, no akmens un
no mīlestības. Tepat Latvijā un nekur citur.

ANNA RANCĀNE

«Ja cilvēks apmetas kādā zemes stūrī uz dzīvi, viņš, papildinādams zemes auglību, papildinās arī pats. Tāpat kā nazim vajadzīga galoda, pret kuru trinot tas paliek atkal ass, tā arī cilvēka gars asinās, pret zemes lietām trinoties. Dzīves kāpieni ir gara kāpieni, un, uz tiem nosēdies, cilvēks tālāk redz. Ikvienu laukos nodibināta mājvieta nav tikai ļaužu patvērums vien. Ap viņu salasās ne tikai putni un dzionieki, bet arī pa pasaules telpu klistošie gari šie nolaižas, ieraudzījuši ēku pelēkās muguras, jo Dievs spētu savu vientulību panest, ja viņam nebūtu par ko gādāt. Tāpēc ikviena māja nav vienīgi mūra, akmens vai koka mākslīgs kopoījums, tā pārvēršas Dieva pirmā patversmē, un tikai no tās viņš iet uz baznīcu».

Edvarts Virza — «Straumēni»

OGRES NOVADA GRĀMATNIEKI

Visu Latvijas grāmatnieku apciematājs Atis Freināts par Ogrī savulaik rakstīja tā: «Ogrē, garām braucot, tikai izkāpu, lai varētu pats sev teikt, ka esmu tur bijis. Tur grāmatas pērk maz. Skolotāju kooperatīvā — vienīgā grāmatu tirgotava mazo grāmatu pieprasījumu izskaidro ar Rīgas tuvumu».

Turpmākās rindas šo Freināta apgalvojumu diemžēl nespēs atspēkot. Tā nu tas ir: Ogre un tās apkaime latviešu grāmatniecības vēsturei devusi gaužām maz. Taču nedrīkstam arī sacīt, ka gluži nemaz.

Pirmā Ogres novada draudze, ar kuras vārdu sastopamies latviskajos iespieddarbos, ir **Linde**. 1805. gadā šīs draudzes mācītāja Konrāda Šulca tulkojumā nāk klajā divas grāmatīņas: «Lindes un Birzgales pagasta pienākumi, darbi un klausīšana» un «Lindes un Birzgales Zemiņu jeb Pagasta Tiesa». Lindes un Birzgales mācītājam Libegotam Oto Konrādam Šulcam (1772. — 1840.), ko Ludis Bērziņš min kā vienu no agrīnajiem dainu atdarinātājiem (dziesmiņas «Mūsu Grietiņa», 1835.), 1832. gadā Jelgavā Stefenhāgena apgādā izdota «Kurzemes stāstu grāmata jeb tādu lietu izteikšana, kas vērā liekamas un Kurzemē notikušas no veciem laikiem līdz mūsu dienām». (Tiem, kas brīnītos, ka Ogres novada mācītājs raksta par Kurzemi, varu paskaidrot, ka mācītāja Šulca draudze, atrazdamās Daugavas kreisajā krastā, piederēja pie toreizējā Jaunjelgavas (Sēlpils) apriņķa, tāpat pie Kurzemes.)

Nākamā grāmatniecības apskatā minamā Ogres novada vietā ir **Ikšķile**. 1925. gadā krievu un latviešu valodā Rīgā iespiesta lapiņa «Pārceļšanas Maksa par to pie Uekschelles—Muižas piederīgu Ogres—Upes—Celtuvi». Šis dokuments pierakstīts «Rīgas Pilī tanī 13-tā April 1825.».

1855. gadā Lindei un Ikšķilei pievienojas **Madliena** ar astoņām Rīgā iespiestām lappusēm «Bēru valoda Madalienes baznīcā, turēta pie glabāšanas mūsu miļa drauga Jāņa Straus, 19-tā November 1855-tā gadā».

Vienu otru savu grāmatu varētu būt izdevuši literāri aktīvie novada garīdznieki — Suntažu mācītājs Johans Teodors Bērents (1784. — 1866.), Lielvārdes un Lieljumpravmuižas mācītājs C. G. G. Krons un Madlienas un Meņģelmuižas mācītājs Kārlis Frīdrihs Stells (1803. — ?), taču tas ir tikai minējums, jo visas viņu grā-

matas iespiestas Rīgā, Hekera, Plātesa vai arī «kroņa driķētāja» spiestuvēs, un, kamēr nav citādas informācijas, šie iespiedēji jāuzskata arī par «apgādātājiem».

Uz **Lielvārdi** attiecas «Rīgas apriņķa VI laukskolotāju sapulces protokols. Lielvārdes draudzes skolā 26. un 27. jūnijā 1885.», kā arī 1932. gadā Izglītības ministrijas Skolu muzeja izdotā Jāņa Kalniņa brošūra «Lielvārde, Vadonis pa Lielvārdi un tās tuvāko apkārtni».

Tas pats muzejs 1934. gadā laiž klajā vēl vienu ceļvedi — braucienam uz **Ikšķili** — Viktora Lamstera «Ikšķile—Salaspils. No Rīgas līdz Ikšķilei 27,7 km pa dzelzceļu».

Tālāk alfabēta secībā nosaucu nedaudzos Ogres novada grāmatniekus un grāmatniecības uzņēmumus.

Sabiedrība «**Dzelme**» Madlienā 1913. gadā izdod K. Kalmes (Lukstiņa) grāmatu «Strauta burbuļi. Oriģināli raksti prozā un dzejā». Tā kā «Dzelmei» šī, šķiet, ir vienīgā grāmata, tad var domāt, ka aiz dzejiskā nosaukuma patiesībā slēpjas pats grāmatas autors. Par viņu ziņu trūkst.

Jēkabs Libeks (1891.—1892.) 1928. un 1929. gadā izdod un rediģē nedēļas laikrakstu «Ogres Straume».

Madlienas—Meņģeles draudzes padome 1938. gadā laiž klajā dzejnieka un novadpētnieka Artura Mežaka (1904.—1988.) grāmatu «Madlienas — Meņģeles draudze pagātnē un tagadnē».

Autors savu literāro un novadpētniecisko darbu turpināja līdz pat savai nāvei.

Oto Magaziņš (1878. — ?) ir atbildīgais pārstāvis izdevējai Ogres Kūrortu biedrībai (sk. tālāk).

Ogres Kūrortu biedrība (pārstāvis Oto Magaziņš) no 1937. līdz 1939. gadam izdod nedēļas laikrakstu «Ogres Ziņas».

Ogres Tirgotāju (vēlāk — Ogres Tirgotāju un namsaimnieku) **biedrība** 1930., bet pēc tam no 1932. līdz 1934. gadam izdod «Ogres Preses Balles Vēstnesis» (kopskaitā 5 numuri), 1931. gadā — «Ogres Rudens Svētku Vēstnesis» (1 numurs) un no 1929. līdz 1935. gadam — nedēļas laikrakstu «Ogres Straume».

Apgāds «**Strauts**» Ikšķilē 1912. gadā laiž klajā Kristapa Greņģa dzejoļu grāmatiņu «Krītošās zvaigznes». Citus izdevumus «Strautam» neesmu atradis, tāpēc iespējams, ka īstenībā «Krītošo zvaigžņu» izdevējs ir pats K. Greņģis. Par viņa dzīves datiem informācijas nav.

Lielvārdē 1897. gadā vienu grāmatu izdevis **A. Sturms**. Tie ir A. Mežmalieša «Jauni Laimes vēlējumi dažādās vajadzībās un dzīves gadījumos, it sevišķi uz jaunu gadu, dzimšanas un vārda dienām, iesvētišanas dienu, saderināšanas, kāzām, krustībām utt.». Tuvāku ziņu par šo A. Sturmu man pagaidām nav. Jādomā, šis ir tas pats A. Sturms, kas tulkojis kādus trīs desmitus grāmatu, bet pats sarakstījis «Vispārīgu, pilnīgu Univerzāl Vēstulnieku».

Rembatē 1895. gadā iznāk grāmatiņa «Skaistkrāsotājs. (Pervētājs.) Palīgs vilnas, kokvilnas, nātnu dziju un audeklu, kā arī zīda un lakatu krāsošanā dažādās krāsās». To «sastādījuši un apgādājuši» **Zametu Jānis** un **C. Tikmans**. Jānis Zamets (viens) sarakstījis (bet pats nav izdevis) grāmatiņu «Mašīnu ratu būvētājs». Citu ziņu ne par J. Zametu, ne C. (K.?) Tikmanu (Tikmani?) man nav.

Nobeigumā neliela informācija par tiem Latvijas grāmatniecības darbiniekiem, kas nākuši no Ogres novada.

Dzejnieks **Kārlis Jēkabsons** (Jakobsons, 1879. — 1946.) dzimis Vecogrē. Ļoti daudzu grāmatu autors un tulkotājs. Tās izdevuši dažādi apgādi, bet savā autobiogrāfijā Jēkabsons nosauc īpašniekus tikai diviem apgādiem — «Dzīvei» (Kronbergs) un «Burtniekam» (J. Breģis). Vairākas Jēkabsona grāmatas iznākušas, nenorādot izdevēju. Tās (piemēram, «Kēniņa znots», «Sniegbaltīte», «Uz aizlauzta zara»), domājams, ir paša dzejnieka izdotas. Tāpat pieļaujama varbūtība, ka viņš pats izdevis arī tās grāmatas, kurām par izdevēju uzrādīti apgādi «Imanta» (vismaz 21 grāmata), «Purgoņu Kūmas» un «Zemnieki», bet tas, protams, vēl jānoskaidro.

Plaši pazīstamais grāmatnieks **Andrejs Jensens** (1873. — 1958.) dzimis Birzgalē. Gan ar īsto vārdu, gan pseidonīmiem. (A. Birzgalietis, A. Kamardietis, A. Rutks, A. Rūķis) sarakstījis vai tulkojis virkni dažāda satura grāmatu. Ir viens no pašiem izcilākajiem latviešu izdevējiem, lieli nopelni viņam bērnu un jaunatnes literatūras izdošanā. Laidis klajā žurnālus «Jaunības Tekas» (1910. — 1915. un 1920. — 1930.) un «Mazās Jaunības Tekas» (1923.—1935.), kā arī daudzas vērtīgas grāmatu sērijas: «Bērnu (Skolas) teātrim», «Grāmatas skolai un mājai», «Ievērojami vīri dzīvē un darbā», «Jaunības bibliotēka», «Mazajiem lasītājiem», «Mazo tecīņas», «Populāri zinātniskā bibliotēka», «Svešās zemēs», «Vispārīgā bibliotēka».

Brāļi **Jānis** (1843.—1903.) un **Kārlis** (1847.—1908.) **Klāviņi** dzimuši Madlienā. Viņi latviešu kultūras vēsturē ierakstīti kā žurnāla «Rota» izdevēji un redaktori: Jānis no 1884. līdz 1886., bet Kārlis no 1886. līdz 1888. gadam («Rota» ir viens no pirmajiem latviešu literārajiem žurnāliem). Jānis Klāviņš bez tam arī no 1901. līdz 1902. gadam izdevis un rediģējis dienas laikrakstu «Vārds».

Milda Paula (dzimtajā uzvārdā Baltiņa, 1908.) dzimusi Meņģelē. Visai ražīga krievu bērnu un jaunatnes grāmatu tulkotāja. Ilgus gadus vecākā redaktore Latvijas Valsts izdevniecības (izdevniecības «Liesma») Jaunatnes un bērnu literatūras redakcijā.

Ļoti ceru, ka ogrēniešu novadpētnieki šo pārskatu precizēs un papildinās.

VALDEMĀRS ANCITIS,

literatūrzinātnieks,
bibliogrāfs un rakstnieks

ULDA ASARIŠA zīmējums

«Jūs taču nedomājat, ka politika un ekonomika atrisinās jūsu problēmas? Nekas un nekad nevar atrisināties bez kultūras un gara dzīves!»

Hosē Luiss

NOVADNIEKI — LITERĀTI

1. ANERAUDS Jānis
(dz. 1924. gada 6. III Ogrē) — rakstnieks.
2. AUSEKLIS
(īstā vārdā Miķelis Krogzemis, dz. 1850. gada 18. IX Ungurpils Sīpolos — 1879. gada 6. II Pēterburgā, apbedīts Alojās kapos) — dzejnieks. Strādājis Lielvārdē.
3. AVOTIŅŠ Viktors
(dz. 1947. gada 12. XII Ludzā) — dzejnieks, publicists. Beidzis Suntažu vidusskolu 1966. gadā.
4. BENJAMIŅŠ Antons
(dz. 1860. g. 13. VII Baložu mūra krogā — 1939. g. 14. VI Kandavas pag. Valdeķos, apbedīts Rīgā, Meža kapos) — žurnālists, rakstnieks, izdevējs. Dzīvojis un strādājis Plāterē.
5. BĒRZIŅA Elza
(dz. 1898. g. 4. XI Madlienā — 1980. 18. II Lielvārdē, turpat apbedīta) — dzejniece.
6. BLAUS Pēteris
(dz. 1856. g. 22. IX Ogres Vecplekšānos — 1930. g. 5. VIII Rīgā, apbedīts Meža kapos) — dzejnieks, žurnālists.
7. BORIŅŠ Arvīds
(dz. 1909. g. 10. VII Ilzenes pag. Rieksītiņos — 1980. g. 5. XI Jēkabpilī, apbedīts Lielvārdes kapos) — dzejnieks. Strādājis Lielvārdē.
8. DEPKIŅŠ Liborijs
(dz. 1652. g. 30. VIII Madlienā — 1708. g. 13. XII Rīgā) — latviešu garīgās dziesas autors, tulkotājs, valodnieks.
9. DIŽENAJO Bernhards
(īstā v. Bernhards Dižs, dz. 1864. gada 2. VIII Ikšķilē — 1933. g. 26. I Cēsīs) — rakstnieks, tulkotājs. Mācījies Ikšķīles draudzes skolā.
10. DREZIŅŠ Ēriks
(īstā v. Jānis Tauriņš, dz. 1914. g. 27. XII Rīgā — 1942. g. 27. III, apbedīts Biķernieku masu kapos) — dzejnieks. 1940. g. strādājis Kaibalas skolā.

11. ĒRGLE Zenta
(dz. Vīgante 1920. g. 23. XII Rīgā) — rakstniece. Vasarās dzīvo Ikšķilē.
12. EZĪTIS Žanis
(istā v. Andrejs Puriņš, dz. 1935. g. 3. X Rīgā) — satīriķis. Dzīvo un strādā Ogrē.
13. EZERA Regīna
(istā v. Regīna Kindzule, dz. 1930. g. 20. XII Rīgā) — prozaiķe. Dzīvo Ķegumā.
14. FELICITA
(istā v. Leontīne Mežsēta dz. Kraukle 1896. g. 5. III Krapes pag. Liplantos — 1979. g. 27. III Rīgā, apbedīta Meža kapos) — rakstniece. Augusta Mežsēta sieva.
15. GOBA Arturs
(dz. 1932. g. 25. X Cesvaines pag. Pakalniešos) — rakstnieks. Mācījies Ogres pagastskolā.
16. GRESTE Jānis
(dz. 1876. g. 5. VII Smiltenes pag. — 1951. g. 2. II Rīgā, apbedīts Raiņa kapos) — skolotājs un muzeju darbinieks, literāts. Dzīvojis Lielvārdē, strādājis Rembates un Lielvārdes pamatskolās.
17. GRIGULIS Kārlis
(dz. 1884. 16. II Salienas pag. Lielbornes muižā — 1972. g. 12. VII Rīgā, apbedīts Meža kapos) — ornitologs un rakstnieks — bērnu grāmatu autors. Dzīvojis Lielvārdē.
18. HANBERGS Ēriks
(dz. 1933. g. 12. VI Birzgales pag. Rīmeņos) — rakstnieks, publicists. Dzīvojis Daugavas dzīrnās Birzgalē.
19. JĒKABSONS Kārlis
(dz. 1879. g. 5. IV Ogres pag. Skuķos — 1946. g. 1. IV Ventspili, apbedīts turpat, Meža kapos) — rakstnieks, tulko-tājs. Mācījies Ogres pagastskolā.
20. KALNIŅŠ Nikolajs
(dz. 1911. g. 18. V Kastrānes pag. Vecmiķeļos) — rakstnieks. Mācījies Kastrānes un Suntažu pamatskolās.

21. KALVE Vitauts
(īstā v. Vitolds Kalniņš, dz. 1913. g. 2. V Lielvārdē — 1989. g. 15. IV Durbē, turpat apbedīts) — literatūrkritiķis, dzejnieks. Jāņa Sarmas dēls.
22. KOSA Juris
(dz. 1878. g. 2. V Lindes-Birzgales pag. Riekstos — 1967. g. 8. II Birzgales pag. Bļodniekos, apbedīts Jēdes kapos) — rakstnieks.
23. KOVALEVSKA Nellija
(dz. 1958. g. 10. XI Valmierā) — dzejniece, rakstniece, tulkotāja. Dzīvo Lēdmanē.
24. LEJIETIS Ēriks
(dz. 1932. g. 16. III Birzgales pag. Lejasmuguros) — dzejnieks, publicists.
25. MĀKONIS
(īstā v. Jēkabs Kalniņš, dz. 1879. g. 16. IV Suntažu pag. Miemnešos — 1918. g. 26. V Kalačinskā Krievijā) — rakstnieks.
26. MEZĪTIS Andrejs
(dz. 1869. g. 17. I Ogres pag. Vecpriekšanos — 1918. g. 7. X Ogres pag.) — skolotājs un dzejnieks.
27. OSMANIS Jāzeps
(dz. 1932. g. 11. VII Skrudalienas pag. Mikitiškos) — dzejnieks, tulkotājs. Dzīvojis Ķegumā, mācījies Lielvārdē.
28. OZOLIŅŠ Kārlis
(dz. 1905. g. 31. VIII Madlienas pag. Veckeipenes muižā — 1987. g. 15. VIII Rīgā, apbedīts Raiņa kapos) — publicists, sabiedrisks darbinieks.
29. PAULA Milda
(dz. Baltiņa, 1908. g. 24. III Meņģeles pag. Katriņā — 1990. g. 27. IV Rīgā, apbedīta Meža kapos) — tulkotāja.
30. PLAUDIS Egils
(dz. 1931. g. 15. VI Rīgā — 1987. g. 21. XI, apbedīts Raiņa kapos) — dzejnieks, tulkotājs. Jāņa Plauža dēls. Dzīvojis Ikšķilē.

31. PLAUDIS Jānis
(dz. 1903. g. 28. X Lutriņu pag. Veģos — 1952. g. 31. XII Rīgā, apbedīts Raiņa kapos) — rakstnieks. Dzīvojis Ikšķilē.
32. PRIEDE Gunārs
(dz. 1928. g. 17. III Rīgā) — drama-
turgs. Dzīvo Lielvārdē.
33. PUMPURS Andrejs
(dz. 1841. g. 22. IX Lieljumpravas pag. Keirānu meža mājā — 1902. g. 6. VIII Rīgā, apbedīts Lielajos kapos) — dzej-
nieks.
34. PURAPUĶE Jānis
(dz. 1864. g. 2. IV Lindes — vēlāk Birz-
gales pag. Muceniekos — 1902. g. 17. XI Aizkraukles pag. Ignātos, apbedīts Skrī-
veru Vecajos kapos) — rakstnieks.
35. PURIŅŠ Kārlis
(dz. 1872. g. 14. VIII Madlienā — 1957.
g. 18. IX Milvokos Viskonsinā, ASV) —
dzejnieks un valodnieks.
36. SAKSE Elga
(dz. 1930. g. 11. VIII Rīgā) — tulkotā-
tāja. Dzīvo Birzgales pag.
37. SARMA Jānis
(īstā v. Jānis Kalniņš, dz. 1884. g. 21. II
Vecsaules pag. Ruģeļos — 1983. g. 24. V
Melburnā, Austrālijā) — rakstnieks un
gleznotājs. Dzīvojis un strādājis Lielvār-
dē.
38. SAULĪTIS Bruno
(dz. 1922. g. 20. XII Rīgā — 1970. g.
9. VII Jumpravā, apbedīts Rīgā, Raiņa
kapos) — rakstnieks. Dzīvojis Jumpravas
pagastā.
39. SPRINĢIS Jānis
(dz. 1892. g. 29. VIII Lodes pag. Liel-
lustēs — 1959. g. Lielvārdē, apbedīts
Lielvārdes kapos) — rakstnieks, māksli-
nieks. Dzīvojis Birzgalē, Lielvārdē.
40. STENDERS Gothards Frīdrihs — Vecais Stenders
(dz. 1714. g. 27. VIII Lašu mācītājmuižā
Augškurzemē — 1794. g. 17. V Sunāks-
tē, turpat apbedīts) — vācu tautības lat-
viešu rakstnieks, valodnieks. Dzīvojis un
strādājis Lindes — Birzgales pag.

41. SUDRABU EDŽUS

(īstā v. Eduards Zilberts) dz. 1860. g.
11. IX Meņģeles pag. Silīņos — 1941. g.
30. I, urna novietota Raiņa kapos Rīgā)
— rakstnieks. Dzimis Meņģelē, mācījies
Madlienas draudzes skolā.

42. SANTEKLĒRS Ludvigs

(īstā v. Mārtiņš Gailis, dz. 1889. g.
11. VIII Lielvārdē — 1941. g. 8. XII
Rīgā, apbedīts Meža kapos) — rakstnieks
un aktieris. Mācījies Rembates skolā.

43. ŠULCS Rūdolfs

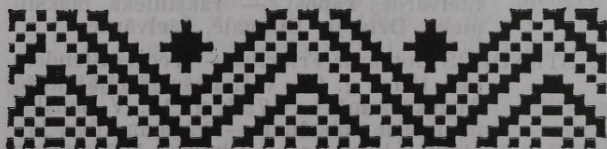
(dz. 1807. g. 17. VIII Birzgales pag. —
1866. g. 8. III Jelgavā) — vācu tautības
latviešu žurnālists, literāts.

44. VENTA Rūta

(īstā v. Biruta Venta, dz. 1937. g. 4. II
Mazozolu pag. Grantiņos) — dzejniece.
Dzīvo Mazozolos.

MARUTA JEKABSONE,

Ogres rajona
Centrālās bibliotēkas direktore

● DRAUGS, KAS NEKAD NEPIEVIĻ ●

«Runāt ar citu gadsimtu rakstniekiem ir gandrīz tas pats, kas ceļot».

R. Dekarts

«Miers, kamīns, grāmatas, klusums... Agrāk to mēdza uzskatīt par mietpilsonību. Šodien tas ir sapnis par zudušo paradīzi».

Ē. M. Remarks

«Lasīšana ir drošs laimes avots, ko neviens otram nevar nolaupīt».

Stendāls

«Pierast lasīt grāmatas nozīmē uzcelt sev patvertni, kur paglābties no daudzām ikdienas nepatīkšanām».

S. Moems

«Neviens laika kavēklis nav tik lēts kā lasīšana un neviens prieks nav tik ilgstošs».

M. V. Montegjū

Bet no visiem pasaules brīnumiem
visbrīnumainākā ir grāmata,
un šais brīnumos tu vari brīvi ieiet.
Tu vari sevi uzņemt visu,
ko cilvēki gadu tūkstošos
domājuši un jutuši.
Tā ir tik liela laime,
ka tādēļ vien ir vērts dzīvot.

Zenta Mauriņa

«Grāmatu nevar iznīcināt vairs, ja viņa ir no-
driķēta. Patik vai nepatik. Ar to ir jārēķinās».

M. Ziverts

«Daudziem arī veseliem sējumiem nav tik
daudz iekšējās vērtības kā vienam vienīgam
dzejoļam».

R. Blaumanis

Draugi te atnāk, te aiziet
Aizdūmo vārdi kā tvaiks,
Grāmatas klusumā gudrā
Glabājas dzīve un laiks.

Valda Mora

«Pār grāmatniekiem, liekas, neviens nepie-
dzimst. Un mīlestība pret grāmatām, liekas, arī
nemēdz būt no pirmā acu uzmetiena. To cilvēkā
pamodina, pamazām pamodina pašas grāma-
tas».

V. Ancītis

«Lai apgūtu radio un televizoru, lasīt nav jā-
māk. Grāmata prasa darbu, mietpilsonis no grā-
matas — «pēcpusdienas laika kavēklis» (G. Flo-
bērs).

V. Avotiņš

**OGRES RAJONA PAŠVALDĪBU
● PRIEKŠSĒDĒTĀJI ●**

RAJONA PADOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJS
ANDREJS BOGDANS

PILSĒTU DOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJI

OGRE	EDVINS BARTKEVIČS
IKŠKILE	JĀNIS RUDZĪTIS
ĶEGUMS	LAIMONIS BICĀNS
LIELVĀRDE	AIVARS TROSKA

PAGASTU PADOMES PRIEKŠSĒDĒTĀJI

BIRZGALE	PĀVELS KOTĀNS
JUMPRĀVA	IMANTS BALODIS
KRAPE	INESE SONDORE
ĶEIPENE	JELĒNA KORSĀKA
LĒDMANE	ĒRIKS ZAPOROZECS
LAUBERE	ĀRIJS PLŪĢIS
MADLIENA	ANDRIS KARASEVS
MAZUZOLI	GUNTA OZOLNIECE
MEŅĢELE	AIVARS GRĪNEVIČS
OGRESGALS	PĒTERIS PĻAVNIEKS
REMBATE	VIKTORS ASKOĻSKIS
SUNTAZI	JĀNIS PETROVIČS
TAURUPE	JĀNIS STAFECKIS
TINŪZI	JĀNIS RUDZĪTIS (līdz 16. VII 97.)

● PAŠVALDĪBĀM PAR TŪRISMU ●

Pašvaldībām dzīvi jāpiedalās tūrisma veicināšanā, jo šim pasākumam ir dziļi nacionāla nozīme, jo tas tuvina iedzīvotājus mūsu zemei un vairo tēvijas mīlestību, kam neapšaubāmi ir liela nacionālpolitiska nozīme. Bez tam tūrismam ir dziļi saimnieciska nozīme, veicinot tautas saimniecisko apgrozību dažādās vietās. Katrai pašvaldībai tāpēc jāziedo laiks un jādomā, kā atbalstīt tūrisma kustību un kā to veicināt.

Iekšlietu ministrs **V. GULBIS**,
Vidzemes apgabala
lauku pašvaldību sanāksmē 1937. gadā

«Es negribu, ka Latvijā dzīvotu nabagi un bagātnieki, bet gan viena pārtikusi latviešu tauta.»

Kārlis Ulmanis

*Tumst lēnām nakts,
Draugs, never logu ciet:
Pār zaļo zemi tagad jūlijs iet,
Tik silta tam un salda dvaša,
Pēc liepām smaržo un pēc zemeņogām,
Pēc svaiga siena un pēc rudzu rogām,
Draugs, elpo kāri, nakts ir aša,
Driz mūžībā būs nogrimusi
Un atpakaļ vairs neatnāks.*

Elina Zālite

● ZIEDI ●

Trejlapu puplaksis zied skaistiem, baltsārtiem ziediem, kas atgādina zvaigznītes. Lielās, krāšņās ziedkopas redzamas pat naktī. Tās it kā brīdina gājēju no staignām, pārpurvotām vietām.

(No grāmatas
«Savvaļas ārstniecības augi».)

Debess kļūst melnāka un melnāka, bet zeme balta kā apsnigusi. Tur augšā vēji velk dunošus padebešus, bet lejā gaidās sastindzis balts piņņu lauks. Brīžiem pļavu pārstaigā tikko manāma vēsmaņa, un puķes notrīs nepacietībā vai

bailēs. Pēc mirkļa, kad ziedkopas pielīs silta, smaržīga lietus un lāses pulsēdamas tecēs pa šķautņainajiem kātiņiem, liksies, ka ziediem rotātais jūnija vaigs noplūdis prieka un atvieglējuma asarām.

Uzlūkoju savas rokas, kas kā divas jaunas stirnas — brūnas un apaļas — guļ balto pīpeņu klēpī, un samulstu. Žilbinošs putns nolaidies uz mana pleca, to aiznesīšu līdz aukstajā ziemas tumsā. Kad balto ziedu dvēseles kā sniegpārslīņas apstāsies pie mūsu loga, tās vienā mirklī izkusīs mana ugunsputna karstumā un plūdis pa rūti līdzīgi šīs vasaras varvīkšņainajiem lietiņiem. Tad klusi lūgšos, lai brīnums, kas plaucis mūsu pirmā jūnija saulē, mums abiem ziedētu cauri ilgām, ilgām ziemām.

Pēdējo vasaru mana pīpeņu pļava rotājas ziediem. Pēdējo pavasari šīs saknes cēla pumpurus pretī saulei. Pie Daugavas atnācis cilvēks. Viņam vajadzīgs upes spēks — un viņš to paņems. Sirmā Daugava izmainīs seno tecējumu, un jau nākamajos palos šī pļava gulēs dziļi zem ūdens. Zemeņu taciņās peldēs zivis un veco māju pagalmos plīvos spokainās ūdenszāles. Zem pīpeņu saknēm izskalosies balti oļi, un skaidrās vasarās dienās tos varēs saskatīt zaļajā dziļumā kā mūžīgā klusumā noburtu ziedu lauku. Naktīs puķes pārtaps gaismā, kas loku lokos mirdzēs Daugavas krastos.

Pēc vairākām vasarām, kad mans mazulis metīs akmentiņus lielajā ūdenī, mēģinādams trāpīt tur peldošajiem mākoņiem, kāds mazs, raibs olītis nokritis apburtajā pļavā — pļavā, kur reiz rasotā naktī jāņuguns tālajā gaismā iesākās viņa mūžs.

Šo 1963. gada vasaras prakses laikā topošajā Pļaviņu spēkstacijas būvbedrē rakstīto miniatūru atcerējos, gatavojot darbus izstādei

Ogres Vēstures un mākslas muzejā. Ja pirms trīsdesmit gadiem mani sāpināja doma par Daugavas krastiem, kuri nenovēršami pazudīs dzelmē, bet pāri visam staroja personīgās laimes nojautas, tad šodien? ... Izrādās, ka ziedu tēma mani ir saistījusi gandrīz visu radošo mūžu.

RASMA ZAĶE

PUĶES

*Oranžu kvēlas un tumšaces neļķes zied,
Asteres sēras kā skūpstot gleznaini liecas,
Šodien jau rudens, un brīnišķos pušķos siet
Neļķes kaislās — kā ugunis — rokas man
tiecas.*

*Telpā ir drūmi, un tāpēc es atnesu ziedus,
Telpā ir drūmi, kad logos tumšs lietus sit.
Kamīna kvēlē lai smarža no eglēm slīd,
Mirstošas puķes kā rudeņa saule lai šķietas.*

Aīda Niedra

LATVIJAS

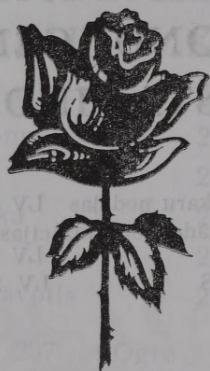
TĀLSARUNU KODI

	Aizkraukle	251	
	Alūksne	243	
	Balvi	245	
	Bauska	239	
	Cēsis	241	
	Daugavpils	254	
Dobele	237	Ogre	250
Gulbene	244	Preiļi	253
Jelgava	230	Rēzekne	246
Jēkabpils	252	Rīga	22
Krāslava	256	Saldus	238
Kuldīga	233	Talsi	232
Liepāja	234	Tukums	231
Limbaži	240	Valka	247
Ludza	257	Valmiera	242
Madona	248	Ventspils	236

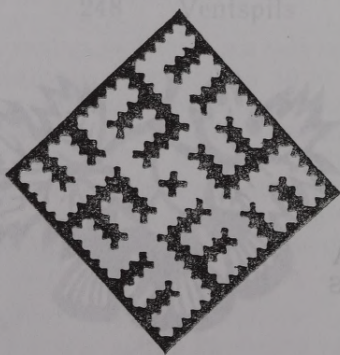

LATVIJAS RAJONU CENTRU PASTA INDEKSI

Rīgas pilsētas sakaru nodaļas	LV 1001 —	LV 1084
RĪGA PDP (iestādes, organizācijas)	LV 1100 —	LV 1999
RĪGAS RAJONS	LV 2100 —	LV 2169
AIZKRAUKLE		LV 5100
ALŪKSNE		LV 4300
BALVI		LV 4500
BAUSKA		LV 3900
CĒSIS		LV 4100
DAUGAVPILS		LV 5400
DOBELE		LV 3700
GULBENE		LV 4400
JELGAVA		LV 3000
JĒKABPILS		LV 5200
KRĀSLAVA		LV 5600
KULDĪGA		LV 3300
LIEPĀJA		LV 3400
LIMBAŽI		LV 4000
LUDZA		LV 5700
MADONA		LV 4800
OGRE		LV 5000
PREIĻI		LV 5300
RĒZEKNE		LV 4600
SALDUS		LV 3800
TALSI		LV 3200
TUKUMS		LV 3100
VALKA		LV 4700
VALMIERA		LV 4200
VENTSPILS		LV 3600

PALDIES
VISIEM TIEM,
KURI SEKMĒJUŠI
ŠIS GRĀMATAS
IZDOŠANU

SIRSNĪGI PATEICAMIES
PAR ATBALSTU
IZDEVUMA TAPŠANĀ!

RAZOŠANAS UZŅĒMUMAM «OGRE»
SIA «KRAUKLĪTIS» AIZKRAUKLĒ
LATVIJAS KĀLNU FONDAM
LU TŪRISTU KLUBAM
OGRES RAJONA PADOMEI
UN VISIEM JUMS:

MIRDZA AIZSILNIECE	REMBATĒ
PĒTERIS AĻEKSEJEVS	OGRĒ
VALDEMĀRS ANCĪTIS	SALDŪ
RUTA ANDERSONE	KEGUMĀ
INTA ANTONE	TAURUPĒ
LIVIJA ARUMA	KĀIBALĀ
ULDIS ASARĪTIS	OGRĒ
IVARS AUSTRUMS	OGRĒ
JŪLIJS AVENS	MAZOZOLOS
IMANTS BALODIS	JUMPRAVĀ
INGRĪDA BERNĀNE	PREIĻOS
ILMĀRS BERTELSONS	LIELVĀRDĒ
AIVARS BIGĀCS	IKSKĪLĒ
DZIDRA BĻODONE	LIELVĀRDĒ
ANDREJS BOGDANS	JUMPRAVĀ
VIKTORIJA BOĻSAKA	PLATERĒ
AUSTRA BRAKMANE	RĪGĀ
RŪDOLFS BRĒDE	ĶEĪPENĒ
DZINTRA BULA	OGRĒ
ALEKSANDRS BURMISTERS	RĪGĀ
SKAIDRĪTE BUTĀNE	OGRESGALĀ
JĀNIS DERUMS	RĪGĀ
ELLA DRUVENIECE	REMBATĒ
MĀRA DRUVIETE	MAZOZOLOS
VLADIMĪRS EIHENBAUMS	RĪGĀ
ĒRIKS EISAJS	RĪGĀ
E. EZERIŅA	AIZKRAUKLĒ
DIĀNA FREIMANE	JUMPRAVĀ

ARTURS GRAUDINS	OGRĒ
AIVARS GRIBUSTS	LIELVĀRDĒ
REGINA GRIBUSTE	LIELVĀRDĒ
LĪGA GRIGJĀNE	OGRĒ
KĀRLIS GRUNDE	TINŪZOS
LAIMONIS GRUNTE	SUNTAZOS
JĀNIS HARTMANIS	IKŠKILĒ
NORA IVANOVA	BIRZGALE
MARUTA JĒKABSONE	LIELVĀRDĒ
MĀRTIŅŠ JURJĀNS	OGRĒ
MAIJA KALNIŅA	KEGUMĀ
MAIJA KALNIŅA	ĶEIPENĒ
VOLDEMĀRS KALNIŅŠ	OGRĒ
TAIGA KALVIŠĶE	AIZKRAUKLĒ
IVARS KĀLKIS	OGRĒ
JANĪNA KĀZUŠA	LIELVĀRDĒ
DZIDRA ĶEMPE (KALLITE)	LIEPĀJĀ
SILVIJA ĶEZE	IKŠKILĒ
DACE KLĪPA	LIELVĀRDĒ
ILMĀRS KNAGIS	RĪGĀ
AIVARS KOZICKIS	RĪGĀ
IVARS KRAMPIS	MENGELE
VILNIS KREILIS	OGRĒ
EGILS KRISTKALNS	KAIBALĀ
MĀRĪTE KULEŠA	OGRĒ
LĪGA LAGANOVSKA	OGRĒ
BRIGITA LAIME	RĪGĀ
INĀRA LEIMANE	OGRĒ
SANTA LĒMANE	OGRĒ
NIKOLAJŠ LEONENKO	OGRĒ
PĒTERIS LEPERS	OGRĒ
DAINA LIEPA	MADLIENĀ
AINA LINDE	SUNTAZOS
ANDRIS LINDE	SUNTAZOS
LĪGA LOCMELE	OGRĒ
NATĀLIJA LOGINA	IKŠKILĒ
DAINIS MAGONE	OGRĒ
LŪCIJA MEDVEDSKA	OGRĒ
ULDIS MELNGAILIS	OGRĒ
MARIJANS MEZALS	LĒDMANĒ
VALERIJA MICKEVICA	OGRĒ
MAIJA MISTRE	OGRĒ
ANASTASIJA NERETNIECE	LIELVĀRDĒ
VALDMIERS NIEDRA	BIRZGALE
RUDITE ONCKULE	JUMPRĀVĀ
JĀNIS OZOLIŅŠ	MADLIENĀ
JĀNIS OZOLIŅŠ	OGRĒ
GUNTA OZOLNIECE	MAZZOLOS

LIDIJA PEISENIECE	LIELVARDĒ
ALITA PETRIKA	LIELVARDĒ
ANNA PĒTERSONE	MENĢEĻĒ
VELTA PĒTERSONE	ŪGRĒ
MĀRA PLOTNIECE	RĪGĀ
OSVALDS PODIŅŠ	ŪGRĒ
MĒTRA PUČA	MADLIENĀ
LIGITA PUTNIŅA	ĶEIPENĒ

ANNA RANCĀNE	DAUGAVPILĪ
BAIBA RANGA	ŪGRĒ
BENITA FON RAUTENFELDE-ZIVERTE	RĪGĀ
VITA RINKĒVIČA	ŪGRĒ
VLADIMIRS ROJA	ŪGRĒ

NIKOLAJS SAPOŽŅIKOVŠ	ŪGRĒ
GUNTA SARMA	ŪGRĒ
OJĀRS SEBRIS	ŪGRĒ
MODRIS SKUJIŅŠ	ŪGRĒ
RODRIGO SLAVIŅŠ	RĪGĀ
INTARS SLOKA	LAUBERĒ
ARNO SMILTŅIEKS	ŪGRĒ
ELZA STABULNIECE	SIDNEJĀ
VALDIS STĀVUSIS	ŪGRĒ
OSVALDS STICERS	ŪGRĒ
ARTIS STRĒLNIEKS	ŪGRĒ
RUDIĒTE STRĒLNIECE	ŪGRĒ
JĀNIS SUPPE	ŪGRĒ

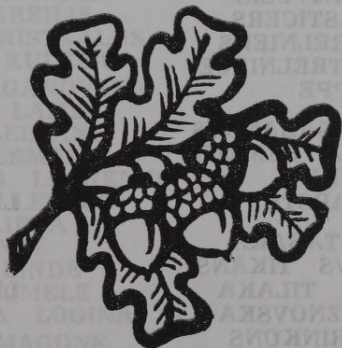
VALĒRIJS ŠABANOVŠ	RĪGĀ
MARGARITA ŠEMEĻĒ	ŪGRĒ
JURIS ŠINKE	RĪGĀ
DACE ŠKARSTE	LIELVARDĒ

ASTRĪDA TABAKA	ŪGRĒ
VLADISLAVS TIKĀNS	ŪGRĒ
SKAIDRITE TILAKA	LIELVARDĒ
LĪGA TREZNOVSKA	ŪGRĒ
HARIJS TRINKŪNS	ŪGRĒ

SARMĪTE UPENIECE	ĶEIPENĒ
JURIS URTĀNS	RĪGĀ

JĀNIS VAIVARS	RĪGĀ
DIĀNA VANAGA	ŪGRĒ
DZIDRA VIKMANE	LIELVARDĒ
MĀRTIŅŠ VILIPSONŠ	ŪGRĒ
VAIDA VILLERUŠA	IKŠKILĒ
ANTRA VIRSNĪTE	LIELVARDĒ
ARVIS VOICEHOVIČŠ	AIZKRAUKLĒ

ANTONIJA ZAĶE	OGRĒ
ĒRIKS ZAĶIS	OGRĒ
RASMA ZAĶE	OGRĒ
KĀRLIS ZARIŅŠ	KANĀDĀ
MARINA ZĀLĪTE	OGRESGALĀ
VALENTĪNA ZEIĻUKA	OGRĒ
DAINIS ZEPS	LIELVĀRDĒ
ILGONA ZUMENTA	OGRĒ

● PĒCVĀRDA VIETĀ ●

Godātais lasītāj! Doma par šī ceļveža izdošanu radās jau sen. Pirmais solis uz to bija 1978. gadā Ogres pilsētas 50. gadadienai veltītā BROŠŪRA «CEĻOSIM!», kuras 40 lappusēs varēja atrast gan īsu Ogres hroniku, gan 20 km maršruta aprakstu (pa Ogres pilsētu arhitekta vadībā) «Ogre šodien». Izdevumā minējām arī tuvākās apkārtnes tūrisma objektus ar dabas, vēstures un kultūras pieminekļu uzskaiti un daudzu tūrisma pārgājienu dalībnieku un gidu stāstījumu.

Nākamgad Ogrei jau 70. gadskārta. Laiks rit ātri. Notikumi un dzīves apstākļi mainās. Lokālu ceļvežu Latvijas grāmatnīcās tikpat kā nav. Domājot par tiem skolēniem, skolotājiem, tūristiem un novadpētniekiem, kurus sasilda senais, bet arī šodien vēl jaunais teiciens «IEPAZISTI DZIMTO ZEMI!», sagatavots plašs materiāls par Ogres pilsētu, rajona pagastiem un mazajām pilsētām līdz ar daudziem papildus materiāliem. Grāmatu ilustrējusi Ogres māksliniece Rasma Zaķe. Ar saviem zīmējumiem un fotogrāfijām ceļvedi dzīvāku padarījuši vēl arī daudzi citi autori. Grāmata iznāks 2 daļās ar kopīgo lappušu skaitu ap 800.

Pirmā IZNĀKUSI 2 DAĻA. Ceru, ka neesmu sagādājis vilšanos ar to, ka šīnī ceļveža daļā nav sīkas informācijas par Ogres pilsētu, ko varētu gaidīt pēc grāmatas virsraksta «Ogre — ceļvedis». Neskaidrību neizkļiedē arī cipars «2». Apstākļu spiesti to darījām vairāku iemeslu dēļ.

Pirmkārt, pēdējā laikā iznākuši pat divi izdevumi par Ogrī — Aigara Kuzmina grāmata «Ogres novads» un Ogres pilsētas pašvaldības prospekts latviešu un angļu valodā «Ceļvedis Ogrē». Tādēļ varbūt aktuālāk būtu pagaidām attālināties no rajona centra un sniegt izziņas materiālus vispirms pa rajona pagastiem un mazajām pilsētām, lai pie Ogres pilsētas atgrieztos vēlāk, un 1. daļu izdot Ogres jubilejas gadā.

Administratīvi teritoriālās reformas iespējamo darbību dēļ GRŪTI PAREDZĒT kā tās varētu skart arī mūsu rajonu. Grāmatas tapšanas laikā Ikšķiles pilsētai jau klāt pienākusi Tinūžu lauku teritorija — Tinūžu pagasts. Sagatavotais ceļveža saturs plānots pēc agrāk pastāvošā iedalījuma. Tādēļ ar pagastu un mazo pilsētu tūrisma maršrutu aprakstiem nolēmām ilgāk nekavēties.

Nepiekrītu dažu paziņu prātojumam — vai nevajadzēja grāmatas saturu, tā visas nodaļas padarīt vien-

veidīgas «vienautorības» ziņā. Esmu pārliecināts, ka tieši daudzo autoru skatījums uz savu novadu, tā vēsturi, dabu un ļaudīm ir tieši viens no apstākļiem, kas varētu padarīt šo ceļvedi jums interesantāku. Lai arī tas būtu izdevies dažādā līmenī, jo autori, dažādu profesiju pārstāvji, ne visi apveltīti žurnālista dotībām, bet tieši viņu cenšanās pēc savas labākās apziņas pastāstīt galveno un interesantāko par savu tuvāko apkārtni un novadu, tieši ŠĪ DAUDZVEIDĪBA ir vieniņgais, ko uzdrošinos piedāvāt jums, dzimtās zemes izzinātāji, tūrisma taku gājēji. Vai tas būs izdevies, vērtēsiet jūs paši, cienījamie «Ceļveža» lasītāji.

Ar klusām bažām ceļveža tapšanas gaitā bieži piedomāju, ko par šo grāmatu teiks tādi Latvijas tūrisma taku zinātāji kā Ivars Viks, Anna Zariņa, Andris Grīnbergs, Jānis Brikmanis, Rodrigo Slaviņš un citi, tanī skaitā mani kādreizējie kolēģi, rajonu tūristu klubu vadītāji, un jūs, pārējie ceļveža lasītāji. Pieņemot labojumus tagad gan par vēlu — grāmata «nodriķēta». Bet uzklusīt jūsu vērtējumu — labprāt gaidīšu.

Grāmata tapusi ilgi — vairākus gadus. Laika gaitā strauji risinājušās arī PĀRMAIŅAS LATVIJAS LAUKOS, īpaši saimnieciskā ziņā. Pazuduši kolhozi un padomju saimniecības, palikusi reta paju sabiedrība. Pieaug privatizācijas objektu skaits un zemnieku saimniecības. Līdz ar to bija nepieciešami daudzi iepriekšējā teksta labojumi, precizējumi, papildinājumi. Un kā visur pēdējā laikā, grāmatas izdošanu skāris pamata jautājums — finanses.

Vispirms LIELĀKĀ PATEICĪBA jāizsaka plašajam autoru un citu palīgu pulkam, iesākumā rajona laikraksta redakcijai, kura piekrita daļu materiālu to tapšanas pirmsākumā — ilgstoši «aprobēt» tā slejās, tā pakļaujot aprakstus vēlīgai kritikai un daudziem papildinājumiem. Saņēmām daudzas vēstules pat no citu rajonu iedzīvotājiem, kādreizējiem ogreniešiem.

Sodien ceļveža materiāli ir vairākkārt laboti, klāt nākušas jaunu autoru fakti un atziņas. Ilgais grāmatas «NOBRIEŠANAS» LAIKS nācis tikai par labu. Jāpriecājas par palīgiem ilustratīvā materiāla sarūpētājiem un visiem tiem tehniskā darba veicējiem, kuri nesavtīgi līdzējuši soli pa solim ceļvedim izaugt līdz tā izešanai tautā.

Tekstu AUTORU SASTĀVS VISDAŽĀDĀKAIS. To vidū skolotāji, bibliotekāri, muzeju vadītāji, ārsti, žurnālisti, kultūras darbinieki. Mainījusies autoru tagadējā nodarbošanās, cits aizgājis pensijā, bet tas viņu atsaucību sabiedriskajam darbam nav kavējis.

Nodaļā «Paldies!» varbūt ne visiem esam pateicības vārdus veltījuši. Viņu visu gandarījums būs lasītāju atsaucība un ierosme atbalstīt aicinājumu «Apcelo dzimto zemi!»

Ja tekstos vietumis jūtama nostaļģija un romantisma akcenti, tad nepārmētiem brīžiem kavēšanos pagātnē un itkā brīžiem nelietišķu skatījumu. To esam ATĻĀVUSIES APZINĀTI. Tāpat papildus materiālus pie dažu pagastu aprakstiem un pēc satura «raibo» citātu klāstu. Jo mūsu dzīve šodien tā jau tik raupja... Reti kur dzirdam Virzu, Skalbi, Saulieti. Arī Kārlī Ulmani. Un reti kurš dzirdējis novadnieku Arturu Mežaku. Tolaiķu gaišās atziņas arī patreiz nav novecojušas. Šī pieskāšanās sendienām varbūt var ienest kaut vāju GAIŠU ATBLĀZMU mūsu ikdienā. Un tūrista sirds ar ļoti racionālu domāšanu diezkā nesapratīsies. Nu pāršķiriet lappusi tālāk, ja šīs nodaļas jūs varbūt traucē.

Varbūt ne visu pagastu ievērojamākos cilvēkus esam pieminējuši. Arī maršrutu aprakstus to plašuma ziņā cits vēlētos savādāk. Nepieminēt tos objektus, kurus svešinieks nosauktu par nenozīmīgiem. Nu ir mūsu Latvija tāda. Ko nu kurais redz.

Informācija par pagastu teritorijām vēsturiskajā atskatā bieži VIETĀM PĀRKĻĀJAS, salīdzinot ar patreizējā administratīvā iedalījuma robežām. Tā tas ir ar Lielvārdi, Rembati, Ogresgalu un Jumpravu. Tad Taurupe, Mazozoli, arī Lēdmane, Laubere, Krape u. c.

KAS MANI ROSINĀJIS šī darba uzsākšanai? Senas atmiņas par dzimto pusē Kalsnavu, kur Gaiziņš no tēva mājām gaisa līnijā ir tikai 18 kilometru. Ganu gaitās, pārskatot tālaika žurnāla «Atpūta» krāsainos tūrisma tematikas un pasta uzlīmju attēlus «Apcelo dzimto zemi!», «Gaiziņš ziemā aicina ciemā!», «Zvārtas iezis», «Raunas pieminekļi» un citus, tie atstājuši neizdzēšamas, klusa vilinājuma apvītas pārdomas. Tās neizgaisināja ne karš, ne pēckara gadi. Tā līdz šim laikam.

NEGARIE CEĻOJUMI pa Latviju ar skolēnu pulciņu kājām vai divriteņiem pie Staburaga, Pļaviņās, Vestienā un citur, bet īpaši brīvdienu tūrisma pārgājieni ar slēpēm pa radiāliem maršrutiem Cēsu apkārtnē šīs atmiņas nostiprinājuši. Jo plašāk tie turpinājās Ogrē, sagaidot pilsētas 50. gadadienu. Mēnešiem turpinājās maršrutu cikls «Iepazīsti savu pilsētu!», kā arī negari ceļojumi citos pagastos un citu rajonu teritorijā. Tur arī radušās daudzās emblēmas pārgājēju dalībniekiem ar zīmīgo, katrreiz atšķirīgo «vējrozi».

AR SPORTA TŪRISMU nostiprinājusies Ogres ūdenstūristu kādreizējā slava, no kuriem centās neatpaukt arī citu tūrisma veidu pārstāvji, īpaši kājnieki un velotūristi. Tad sākās kalnu tūristu ēra. Ģimeņu tūriādes un citi pasākumi katru vasaru aizņēma daudzu desmitu ģimeņu brīvo laiku. Tūristu salidojumi Lēdmanē, Ķegumā, pie Ņegas un citur pulcināja simtiem dalībnieku visu veidu tūrisma izlašu komandās no visiem Latvijas novadiem. Daudzu aktīvistu vidū (Pēteris Aleksējevs, Dzidra Kallīte, Margarita Šemele, Jānis Stauers, Ināra Javoīša, Jānis Suppe un citi). Īpaši jāpiemin sporta kluba «Ogre» bijušais instruktors-treneris Aivars Kozickis (tagad LU tūristu kluba prezid.), kurš savas agrās jaunības tūrisma izdarības tagad aizvedis līdz Latvijas Kalnu fonda dižajiem mērķiem — uzkāpt visās pasaules kontinentu AUGSTĀKO KALNU VIRSOTNĒS. Mans kādreizējais algotais un sabiedriskais darbs nu jau 50 gadu garumā sporta, fiziskās kultūras un tūrisma jomā nav ļāvis šo pieskārienu aizmirst. Un pārlicība — aicināt tur līdzī ĪPAŠI JAUNATNI un visus tos, kas savu brīvo laiku pavadīt tūrisma gaitās atzīst par vērtīgu līdzekli gan veselības nostiprināšanā gan zināšanu apgūšanā, mani neatstāj arī šodien.

Tā visu mūžu atmiņās redzu apvāršņus no Gaiziņa virsotnes, īpaši skaidrā laikā, par ko laikam Kārlis Skalbe teicis, ka šeit tik labi ... «pār zilo mežu pakariem var lūkoties uz vakariem». Tā, braucot pa Vidzemes augstienes ceļiem, ausīs ieskanās dzejas vārdi, kurus NOVELU SAKLAUSĪT arī jums.

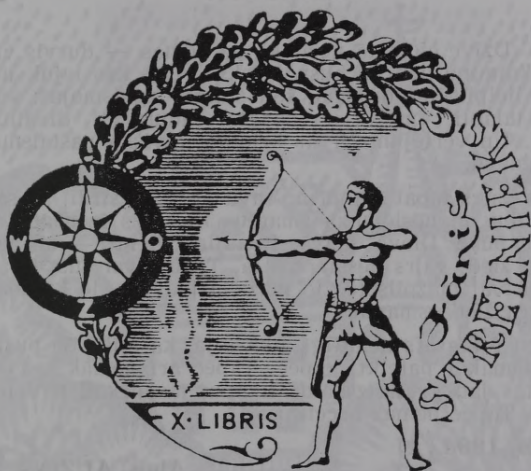
Bet sāksim ar sava rajona, ar sava pagasta ceļiem.

*

Lai arī tas izliktos nedaudz pādroši, izmantot klasiskus, neko zīmīgāku sava darba novērtēšanā pie šīs grāmatas, kā vārdus, kurus teicis 16. gadsimta filozofs Mišels Montēns, nevaru atrast.

Sastādītājs

VLADIMIRA ROJA zīmējums

TĀPĒC PAR MANI VĀRĒTU SACĪT, KA
ŠAJĀ GRĀMĀTĀ ESMU TĪKAI PUŠĶI SA-
KOPOJIS CĪTU LASĪTUS ZĪEDUS ŪN MA-
NA TE IR VIENĪGI LENTĪTE, KAS TOS
SATUR KOPĀ.

M. MONTEŅS

CIEMATĀ...

... «Dzīve ciematā noris kā uz delnas — durvis virinās kaimiņu acu un ausu priekšā. Tas, kas iejūk un pazūd lielpilsētas drūzmā, šeit spilgti izgaismojas: vājības, talanti, prieki un bēdas. raduraksti, dīvainības... Un vērtējums ir ar krietnu latviskā paštaisnuma piedevu.

Šeit katrs tāpat staigā ar savu ērkšķīti sirdī, ar savu cerību un noslēpuma smaržu. Jo katrs ir neatkarotājama puķe Dieva pļavā. Izraujiet vienu — un arī pārējie ziedi vairs nesmaržos tā. To īsti var just tikai ciematā vai mazpilsētā. Jo mazāka pļaviņa, jo krāšņāka katra zieda smarža.

Mūsu fotogrāfs nemitīgi atkārtoja, ka mīlot šo pusi, tikai nemākot pateikt, kāpēc. Tāpēc arī nemāk — īstas jūtas jau grūti izskaidrot. Man tas nekad nav izdevies. Tāpēc nemaz necenšos» ...

(Atpūta, 1994., 1)

Alnis AUZIŅŠ

● JAUNĀ GRĀMATA ●

CEĻVEDIS OGRE

I. DAĻA

TŪRISMA MARŠRUTI OGRES PILSĒTĀ
CELĀ PIE LASITĀJĀ
NONĀKS 1998. GADĀ — JUBILEJAS GADĀ

OGRES TŪRISTU KLUBS

1. DAĻA

OGRES PILSĒTA, RAJONA ARHEOLOĢIJAS PIEMINEKĻI UN CITI MATERIĀLI

SATURS:

1. Tūrisma maršruti Ogres pilsētā.
2. Ogre senāk.
3. Ogres rajona arheoloģijas pieminekļi.
4. Lāčplēša ordeņa kavalieri.
5. Tūrisma objekti prioritārajās tūrisma zonās Latvijā.
6. Tūrisma objekti radiālos maršrutos no Ogres.
7. Kultūras pieminekļu uzskaites, aizsardzības, izmantošanas un restaurācijas noteikumi.
8. Ekoloģijas ābece tūristam.
9. Tūrisma harta.
10. Izziņas un citi materiāli.

● 392 lappuses ●

OGRE

CELVEDIS

Rasmas Zaķes vāka zīmējums

Celveja 1. daļai

● KUR ZVANĪT
STEIDZAMOS GADĪJUMOS ●

01

UGUNSDZĒSĪBA

OGRE	24415
KEIPENE	33630

02

POLICIJA

OGRE	24412
LIELVārde	53602
MADLIENA	39023

03

ĀTRĀ MEDICĪNISKĀ PALĪDZĪBA

OGRE	22706
MADLIENA	39135

04

GĀZES AVĀRIJAS DIENESTS

OGRE	22605
------	-------

INFORMĀCIJA

05

**SILTUMTĪKLU, ŪDENSVADA,
KANALIZĀCIJAS BOJĀJUMI**

OGRE
IKŠĶĪLE

05, 47232
30778

06

TELEGRAMMU NOSŪTĪŠANA

OGRE

06
06/DIENA

07

TĀLSARUNU PIETEIKŠANA

OGRE

07

08

TELEFONTĪKLU BOJĀJUMI

OGRE
OGRES RAJONS

08
22555

09

TĀLRUŅU TĪKLA UZZIŅAS

OGRE

09

IZZIŅAS

LIFTU BOJĀJUMI

OGRE

21429

ELEKTROTĪKLU BOJĀJUMI

OGRE (ārējos tīklos)

24519

MADLIENA

39162

*

AUTOOSTA

OGRE

24492

DZELZCEĻA STACIJAS

OGRE

22637

ĶEGUMS

38461

LIELVĀRDE

53243

JUMPRAVA

57469

ĶEIPENE

33593

SUNTAZI

37128

«Dievs, pasargā šo zemi no neraženiem saimniekiem, kuru sirds nav diezgan mīksta milēt, prāts diezgan skaidrs saprast, griba diezgan skaidra pareizi darīt».

E. Brastiņš

TIKSIMIES

Zem šīs SPORĀ KLUBA «OGRE» emblēmas vairāk kā 20 gadus rosīgi darbojušies daudzi simti bijušā Ogres trikotāžas kombināta strādājošie un viņu ģimenes locekļi gan fizkultūrieša, gan sportista, gan tūrista statusā. Tie sastādījuši daudzus gadus arī OGRES TŪRISTU KLUBA pamatsastāvu. Toreiz abos klubos skaitījās 30 dažādu sekciju.

Pēdējo gadu pārmaiņas kluba darbu iesaldējušas. Palicis vienīgi nosaukums ar piezīmi «sabiedriskais» un šī populārā emblēma. Līdzekļu trūkuma dēļ rīcība apstājusī. Gribas cerēt, ka tā tas būs tikai pagaidām.

Labi, ka Mālkalnes prospektā 30 a, kādreizējā abu klubu vadības centrā, tagad sekmīgi turpina darboties OGRES BASKETBOLA SKOLA, kuras direktore, ilggadējā tūristu kluba aktīvistē Margarita Šemele, neliedz arī šodien mājvietu tūristiem, lai tiem būtu iespējams vismaz tikties, apmainīties pieredzē, iegūt informāciju par ceļojumiem, plānot soļus nākamās vasaras pārgājieniem un ekskursijām. Īsi sakot, nebūt vieniem. Šīs mājīgās telpas mūs apmierina. Varbūt arī jūs interesē tikties?

Iepriekš piezvanot pa tālruni 23932, vienosimies, kad iespējams satikties. Šeit, sporta zālē — sporta skolā

MĀLKALNES PROSPEKTĀ 30 a

OGRE·98

● Pilsētas tiesības Ogrei piešķirtas 1928. gadā ●

● DAŽI IZDEVUMI PAR OGRĪ ●
UN TĀS APKĀRTNI

1. Vadonis pa Ogrī. Ogres namīpašnieku biedrības izdevums. 1928. 26 lappuses.
2. Vadonis pa Ogrī. Ogres tirgotāju un namsaimnieku biedrība. 1934.
3. Rokas grāmata ekskursiju vadītājiem. Rīgas apkārtnē — I daļa (Rīga — Ikšķile). Vēstures skolotāju biedrība. 1934.
4. Latviešu konversācijas vārdnīca. 15. sējums. 1937.
5. Vadonis pa Ogrī (Ogre — Latvijas Davosa). Ogres kūrorta biedrības izdevums. 1938. 22 lappuses.
6. Arturs Mežaks. Madlienas — Meņģeles draudze pagātnē un tagadnē. Madlienas — Meņģeles draudzes padomes izdevums. 1938.
7. Gvido Sakss. Ogre un tās apkārtnē. LVI 1957. 52 lappuses.
8. Jānis Strēlnieks. Ceļosim! (Ogrei — 50). Ogres rajona tūristu kluba izdevums. 1978. 40 lpp.
9. Jānis Jansons un Baiba Ranga. Ogre «Avots». Rīga. 1980. 64 lappuses.
10. Sast. Pēteris Bauģis un Elmārs Kunkulis. Lāčplēša zemē. Izd. «Avots». 1989. 175 lappuses.
11. Daina Asarīte. Buklets «Ogre» (1928. — 1993.). Ogres rajona TDP valdes izdevums. 8 lappuses.
12. Vita Rinkēviča. Buklets «Ogre» (Vēsturiskās pastkartes). Ogres rajona TDP valdes izdevums. 8 lappuses.
13. Valdis Veilands. Latvija kabatā. Ilustrēts enciklopēdisks ceļvedis pa Latviju. Izd. «Preses nams». 1995. (145. — 151. lpp.).
14. Aigars Kuzmins. Ogres novads. Apgāds «Mācību grāmata». 1996. 124 lappuses.
15. Jūsu ceļvedis Ogrē. Informatīvs Ogres pilsētas domes izdevums. 1997. 34 lappuses.
16. Sast. Jānis Strēlnieks. Ogres ceļvedis (II). Ogres tūristu kluba izdevums. 1998. 504 lappuses.
17. Sast. Jānis Garjāns. Latvijas muzeji. Latvijas muzeju asociācija.
18. Vaida Villeruša. Gājums. Izdevniecība «Kabata». 1994. 256 lappuses.

19. Aleksandrs Grīns. Dvēseļu putenis. 1934.
20. V. Pāvulāns. Satiksmes ceļi Latvijā. 13. — 17. g. s. Rīga. 1971.
21. H. Marnics. Mūsu baltā Daugava. Stokholma. 1966.
22. L. Adamovičs. Dzimtenes baznīcas vēsture. Rīga. 1927.
23. L. Sloka. Vidzemes draudžu hronikas. Rīga. 1925.
24. Ž. Karlsons. Zviedru laiki Vidzemē. Rīga. 1935.
25. N. Ķaune. Leišu un poļu laikmets Livonijā. Rīga. 1936.
26. D. Liepiņa. Vidzemes zemnieki un muiža. Rīga. 1983.
27. Harijs Jaunzems. Daugava un mēs. Izd. «Sprīdītis». 1996. 104 lappuses.
28. Ruta Andersone. Tomes novada vēsture. Izd. «Lielvārds». 1997. 120 lappuses.

Piezīme. Saraksts nepilnīgs. Varbūt lasītāji to varētu papildināt.

Lūdzu piezvaniet vai atrakstiet.

«Ja cilvēkiem nav zināšanu par kādas vietas vēsturi, viņam tā lielākoties šķiet neinteresanta vai nevajadzīga.

Pēdējā gadsimta laikā daudzi cilvēki varmācīgi iznīcināti vai atrauti no dzimtajām vietām, tāpēc saikne ar dzimto zemi bieži vien zudusi. Tieši šā iemesla dēļ pēdējo gadu desmitu laikā Latvijā ir izpostītas daudzas ievērojamas vietas, izaugušas divas paudzes, kuras par savu dzimteni tikpat kā neko nezina ...».

S. Rusmanis, I. Vīks

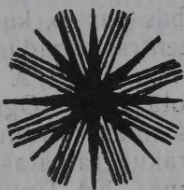
● FOTO ATTĒLU AUTORI ●

1. Valters Eglītis — 1
 2. Ivars Gradovskis — Kalnu Fonda informācija
 3. Laimonis Grunte — 2, 4, 14, 15, 17, 18, 24, 25
 4. Juris Krieviņš — 3, 4
 5. Jānis Laiviņš — 21, 23, 36
 6. Rita Liepiņa — 20
 7. Andris Linde — 12
 8. Marjans Mežals — 13 (A. Kārkliņš) (reprodukcija)
 9. Vitauts Mihalovskis — 10 (reprodukcija)
 10. Gunta Ozolniece — 22
 11. Osvalds Podiņš — 34, 35, 37, 39
 12. Valdis Semjonovs — 31, 32
- Ilustrācija 5. lappusē — no laikraksta «Diena» arhīva (1991. XII 21.).

Piezīme.

Vairāku attēlu autorus nenoskaidrojām.

● RAJONA KARTES UN PLĀNI ●

1. Ogres rajons. Fiziogēogrāfiskā karte.
Mērogs 1:200 000.
R/A Latvijas karte» izdevums. 1994.
2. Ogres pilsētas plāns. 1:15 000.
Apgāds «Jāņa sēta». 1994.
3. Lielvārdes pilsētas plāns. 1:15 000.
Apgāds «Jāņa sēta». 1997.

● RAJONA VADĪBA TAGAD ●

Ar 1997. gada 10. decembri Ogres rajona padomes priekšsēdētājs ir Jānis Rudzītis, priekšsēdētāja vietnieks — Aivars Troska.

● LABOJUMS ●

177. lappusē parakstam attēlā jābūt šādam tekstam: «Madlienas baznīcas altāra gleznu «Krištus pie krusta» pēc Kārļa Hūna meta gleznojis Georgs Rūdolfs Karings (1884.)».

Baznīcas altāri izgatavojis Madlienas draudzes skolas skolotājs un ērģelnieks Kārlis Fridrihs Hūns (Gleznotāja Kārļa Hūna tēvs). K. Hūns (1830. — 1877.) atdusas Madlienas kapsētā.

Vienlaikus atvainojamies par Jūsu atrastajām mūsu kļūdām un nepareizībām, jo šoreiz tās izlabot vairs nevaram.

● BET VAI JUMS NAV VIENALGA? ●

Nekādas šaubas par to, kur atrodas Latvijas ģeogrāfiskais centrs, neradās līdz brīdim, kad manās rokās nonāca R/A «Latvijas karte» 1994. gadā izdotā karte «Ogres rajons», kuras pielikumā «Īsas ziņas» atradu apgalvojumu, ka tas, pretēji vairāku grāmatas autoru teiktajam, ir nevis Madlienas, bet Tinūžu pagastā. Tātad jāapšaubā Latviešu konversācijas vārdnīcas dati un pirmskara kartogrāfu — ģeodēzistu mērījumi, pārnesot šo pieņēmuma punkta atzīmi Plāteres pilskalnā apmēram 32 km uz DR Tinūžos. Bet kādēļ?

Neuzticību R/A «Latvijas karte» redakcijas darbinieku atbildības sajūtai par izdoto rajona karti nostiprināja vismaz divi kļūdainas informācijas piemēri. Domāju, ka pat lielāki skolas bērni zin, ka Aiviekste nav Ogres upes labās puses pieteka un nekad nav atradusies Ogres rajonā, bet ietek Daugavā pie Pļaviņām. Tāpat Kalnciems nav meklējams Tinūžos, bet Jelgavas rajonā. Šeit, droši vien, domāts Kranciems. Nu tas lai paliek uz šo karšu «speciālistu» sirdsapziņas.

Vienīgi tas sāka atgādināt «padomijas laikus», kad bieži kartēs atradām neesošus ceļus vai kļūdaini atzīmētas pilsētas, upes vai dzelzceļa stacijas pavisam kartes pretējā pusē un citu sagrozītu informāciju. Lai sajauktu galvas ārzemju izlūkiem vai armijām? Protams, par to šodien jāsmejas. Bet vai šie recidīvi saglabājušies?

Sarunas ar vairākiem ģeogrāfiem, karšu zinātnājiem, ģeodēzistiem un mērnikiem manas šaubas pilnībā neizgaisināja. Jautājumu rodas vēl vairāk, uz kuriem pareizas atbildes nesaņēmu. Tikai pieņēmumus un minējumus. Kā vismaz teorētiski notiek šāda centra noteikšana? Kāda metodika šeit izmantota? Vai mērījumus

veic, ņemot vērā tikai sauszemes robežas? Nu, protams, jūras robežas Latvijai ar Lietuvu un Igauniju jau arī ir tikai pagaidām paredzētas. Un robežlīgums ar Krieviju vēl līdz šim nav parakstīts.

Var jau piekrist, ka šajos laikos veiktos mērījumus ar modernu ģeodēzijas ierīču, datoru un kompjuertkartogrāfijas palīdzību nevar salīdzināt ar pirmskara speciālistu veikumu, bet vai tehnisko līdzekļu dēļ? Daudz citu nozaru zinātnieku pat simtiem gadu veci mērījumi vēl šodien ir spēkā. Kur īstā vaina? Ne jau tehnoloģijā.

Šiem jautājumiem atbildes meklējot, mani samulsināja telefoniska saruna ar kādu Rīgas kolēģi, kurš man īsi atkārtoja kāda ģeogrāfijas lietu zinātāja teikto: «Bet vai jums nav vienīga, kur atrodas Latvijas ģeogrāfiskais centrs?» Es apklusu...

Bet uz brīdi. Tiesa — var jau šo jautājumu uztvert nenopietni. Kaimiņi lietuvieši, piemēram, vēl šodien uzskatot, ka pie viņiem atrodas Eiropas centrs. Nu madļenieši jau arī nav tādi lokālpatrioti un nav mani pilnvarojuši karot par šī fakta — Latvijas ģeogrāfiskā centra prioritāti. Tāpat, kā viņi netaisās organizēt piketu «Atdodiet Plāterei pirmtiesības!» Nebūdam Madļenas lobijs (Plātere vai Tīnūži — Ogres rajons vien jau ir), kaut vai intereses dēļ, turpināju meklēt atbildi jautājumam, kuram punktu neesmu vēl pelicis.

Varbūt tā varētu būt politiski slidenā tēma — Abrene? Tā kā ar Krieviju Latvijai līdz šim nav juridiskās robežas — pagaidām tikai ekonomiskā robeža. Tātad valsts robeža, kuras nav... Kādi šeit mērījumi? Tādēļ tad arī it kā jaunais centrs — Tīnūžos, vai nav apšaubāms? Kaut arī Ogrē — mūsu rajonā.

Jānis Strēlnieks

● SLIDENĀ TĒMA — ROBEŽAS ●

Varbūt tā klūs kaut cik gaišāka pēc vairāku šajā jautājumā ieinteresētu cilvēku stāstījuma. Te cieši kopā savijas gan valstiskās, gan pilsoņu juridiskās tiesības, gan nacionāli patriotiskā tēma. Dosim vārdu par to dažiem no viņiem.

Latvijas Valsts prezidentam

Latvijas 6. Saeimas priekšsēdētājam

Latvijas valdībai

1920. gada 11. augustā ar Krieviju noslēgtajā miera līgumā stingri tika noteikta Latvijas—Krievijas robeža. Krievija toreiz uz mūžīgiem laikiem atteicās no teritoriālajām prasībām pret Latviju. Jaunlatgales (vēlāk — Abrene) pilsēta un Jaunlatgales (Abrenes) Gauru, Kacēnu, Linavas, Upmales, Purmales un Augšpils pagasti palika Latvijas daļa.

1940. gada 17. jūnijā līdz ar visu Latviju okupēta tika arī Abrene un šie 6 Latvijas pagasti. 1940./41. gadā, bet sevišķi 1944./50. gadā šajā Latvijas daļā pret iedzīvotājiem, it īpaši latviešiem, izvērsās nikns etniskis, politiskis un saimnieciskis genocīds. Simtiem šī novada iedzīvotāju tika izsūtīti, sodīti, tika slēgtas latviešu skolas, visur lietoja tikai krievu valodu kā valsts valodu. Tūkstošiem šī novada iedzīvotāju terora dēļ devās bēgļu gaitās pa visu Latviju, izbēga arī uz Rietumu demokrātijas zemēm. Kopš 1995. gada Abrenes novada bēgļi apvienojušies Tieslietu ministrijā reģistrētā sabiedriskā organizācijā — Abrenes apvienība.

Pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas šo Latvijas teritorijas daļu vēl līdz šai dienai nav atstājusi Krievijas armija un administrācija. 1996. gada 22. augustā Latvijas 6. Saeima ar ļoti lielu balsu vairākumu pieņēma Deklarāciju par Latvijas okupāciju, kurā ir ietverts politiski ļoti svarīgs atzinums, ka Abrenes novadu Krievija no Latvijas atsavinājusi nelikumīgi.

Arī tagadējā Alūksnes rajonā mītnes zemi atraduši ap 400 Abrenes novada bēgļi un viņu pēcnācēji.

1997. gada 15. februārī Alūksnē notika Abrenes novada bēgļu sanāksme. Atklāti pārrunājot pašreizējo situāciju, kad atkal atsākušās Latvijas valdības sarunas ar Krieviju par it kā jaunu robežlīgumu, tās dalībnieki vienojās iesniegt Valsts prezidentam, 6. Saei-

mas priekšsēdētājam un Latvijas valdībai šādas prasības:

1. Nekādos apstākļos Latvijas—Krievijas starpvaldību sarunās nepiekrīst, ka okupētais Abrenes novads tiktu atstāts Krievijā.

2. Līdz robežjautājuma galīgai nokārtošanai sarunu tuvākajā kārtā atrisināt šādus jautājumus:

— izveidot starpvaldību komisiju, kura kārtu Latvijas iedzīvotāju interesēs visus jautājumus par arhīva izziņu un citu dokumentu saņemšanu no Krievijas;

— noslēgt vienošanos ar Krieviju par ilgtermiņa bezmaksas vīzu piešķiršanu bijušajiem abreniešiem un viņu pēcnācējiem, lai tiktos ar tuviniekiem un varētu apmeklēt piederīgo atdusas vietas.

3. Ņemot vērā, ka Abrenes bēgļiem un viņu pēcnācējiem visā līdzšinējā zemes un īpašuma atgūšanas procesā nebija nekādu iespēju atgūt savu zemi un īpašumus, abreniešus un viņu mantiniekus pielīdzināt represētajiem un izmaksāt viņiem kompensācijas par neatgūtajiem īpašumiem naudā 6 mēnešu laikā pēc nepieciešamo dokumentu iesniegšanas.

ABRENES APVIENĪBA

(«Nacionālā Neatkarība» 1997. g. 19. martā)

● JA TIEŠĀM IZPĀRDODAM LATVIJU... ●

...tad labāk darām to atklāti un par pienācīgu cenu.

Sabiedrība netiek informēta, kādi ir Novgorodā pānāktā Latvijas un Krievijas robežlīguma patiesie nosacījumi. Nebūtu jau slikti, ja tas būtu domāts kā abu pušu pretlīdzeklis kontrabandistu apkarošanai, apzinot katru zemes pēdu un mazāko strautiņu. Bet! Runa ir par sagatavotu robežlīgumu, kura mērķis ir uz visiem laikiem atdāvināt Latvijas suverēnās teritorijas daļu, neprasot Satversmē paredzēto tautas piekrišanu.

Visiem skaidrs, ka Abrenes aprīnķis Latvijai vērtīgs ir tikai divu apsvērumu dēļ. Politiskais — valsts rīcības spēja rīkoties savā teritorijā joprojām ir ignorēta. Kāda te runa par okupācijas beigšanos? Valsts ir

brīva tikai tad, kad VISĀ savā teritorijā tā var realizēt savu politiku un iekārtu. Ekonomiskais Abrenes dzelzceļa mezgls varētu nest lielus ienākumus Latvijas ekonomikai. Absurda ir situācija, ka šo «suverēnās Latvijas» īpašumu kā šantāžas objektu izmanto atsevišķi Krievijas politiķi, draudot transporta pārveidājumus caur Latviju novirzīt caur viņējo Pitalovu!

No ekonomikas viedokļa ieguldīt milzu līdzekļus Abrenes aprinča izpostītās lauksaimniecības attīstībai ir tikai patriotisma, ne saprāta darbs. Iedzīvotāji tur pamatā ir pārceļotāji, kam šajā reģionā nav vēsturisku saikņu. Nekādu labprātīgās repatriācijas prognožu nav, un, ja pat šodienas «atzītajā» Latvijas teritorijā mums diktē, kas mēs esam, tad okupētajā Abrenes teritorijā, to atgūstot, varam rēķināties ar daudz lielāku spiedienu. Piemēram, visu turienes iedzīvotāju, to skaitā pārvietoto militārpersonu automātisku atzīšanu par Latvijas pilsoņiem.

Skaidrs, ka Abreni mēs pēc ilgiem neauglīgu strīdu gadiem varbūt tomēr atgūsim. Skaidrs, ka tajā laikā otrā puse pacentīsies neieguldīt neko un mēs saņemsim «kaulu» ar novēlējumu «nu tad aizrijies arī!» Būs nosargāta politiskā pašcieņa, bet tālāk?

Tā kā tas ir tautas īpašuma jautājums, tikai tauta var izlemt — kā ar to rīkoties. Lai izbeigtu situāciju ap Abreni, varētu būt vairāki risinājumi, kā: pilnīga pārdošana; iznomāšana uz noteiktu laiku (Honkongas variants); Latvijai izdevīgs īpaša pārvaldījuma zonas statuss.

Saprotams, ka jebkura rīcība ar Latvijas teritoriju, kas paredz tās pilnīgu vai daļēju atsavināšanu, ir tikai un vienīgi Satversmē paredzētā tautas nobalsojuma iespēju robežās.

Interesanti, ka ne valdību veidojošo partiju juristi, ne Satversmes tiesa nav saskatījuši nekādas pretrunas šajā projektā. Pašlaik izskatās, ka Latvijas pilsoņiem piederošās vērtības iztirgo un savā starpā ieguvumus daļa tikai atsevišķi politiķi un viņu partijas.

Varbūt atklātā diskusijā izsvērsim jaunā robežlīguma cenu?

Māris Pļavnieks

(«Diena», Nr. 240 1997. g. 14. oktobrī)

**PALDIES
VISIEM TIEM,
KURI SEKMĒJUŠI
ŠĪS GRĀMATAS
IZDOŠANU**

(TURPINAJUMS 430. LAPPUSEI)

SIRSNĪGI PATEICAMIES
PAR ATBALSTU
IZDEVUMA TAPŠANĀ!

OGRES PILSĒTAS DOMEI
RAJONA LAIKRAKSTA REDAKCIJAI
UN VISIEM JUMS:

JĀNIS ANCĀNS	OGRE
ALNIS AUZIŅŠ	RĪGA
EDVINS BARTKEVIČS	OGRE
INĀRA DŪZE	OGRE
ILGVARS GRADOVSKIS	RĪGA
RAIMONDS JAVOISS	OGRE
ZAIGA KIPERE	RĪGA
KONSTANCE KRIPĒNA	OGRE
JURIS KRIEVINS	RĪGA
RUTA KRŪKLE	JUMPRAVĀ
JĀNIS LAIVIŅŠ	KEGUMA
EMILIJA LEĪMĀNE	OGRE
DZINTARS LUTERS	OGRE
AUGUSTS MEIJERS	OGRE
ANDA OZOLA	IKŠKĪLE
JĀNIS POREVIČS	OGRE
LONIJA PUŠMUCĀNE	MENĢELE
BAIBA RANGA	LIELVĀRDE
VISVALDIS RANGA	LIELVĀRDE
DACE RATKE	IKŠKĪLE
VALDIS SEMJONOVS	RĪGA
AIVARS TROSKA	LIELVĀRDE
JĀNIS TURLAJS	SALASPILI

AIJA VANAGA
MĀRĪTE VĀNE
ĪVARS VIGANTS
EDGARS VJATERS

OGRE
OGRE
LIELVĀRDE
OGRE

DAINIS ZEPS
IMANTS ZIEDONIS

LIELVĀRDE
RĪGA

«Patriotisms tautai ir viņas dzīvības spēks un viņas drošākās bruņas pret visām nedienām. Tauta bez patriotisma ir lemta citu kalpībai, miesīgam un garīgam jūgam un iznīkšanai. Varkādu tautu kļūmīga vēstures gaita un citu lielāku tautu pārspēks gadu simteņiem turēt svešā un grūtā jūgā, var viņu nodzīt kā dziļas un drēgnas aizas dibenā, kur maz manāms baltās saules vaigs, var viņai nabaigai un kailai likt izciest visas mocības, kādas pazīst virs zemes; bet, ja šī tauta glabā sevi svēto patriotisma dzirksti, kura agri vai vēlu uzliesmo ar brīnišķu spožumu un spēku, — viņa nav zudusi» («Bismies sēkļa», 1923).

Augusts Saulietis

Augusts Saulietis

CITUR LATVIJĀ

Nākamajā ceļveža daļā būs uzskaitīti arī daudzi tūrisma objekti radiālos maršrutos no Ogres,

Aizkraukles,
Cēsu,
Madonas,
Gulbenes,
Preiļu,
Jēkabpils,
Limbažu,
Rīgas
un citiem rajoniem:

«Salīdzinot ar citiem kalniem, mūsu trīssimt metru augstais Gaiziņš būtu tīrais nieks, bet, tā kā tas ir mūsu augstākais, tad katram latvietim ieteicams tajā uzkāpt vismaz reizi mūžā. Jo uzkāpušam, sevišķi dūmakainā vasaras dienā, kādas tagad bieži aizplivuro tāles ar vieglu zilumu, gribas uzgavilēt: «Tikai no šejienes var īsti redzēt Latvijas skaistumu!»

Jānis Jaunsudrabiņš

Ne tikai pavasaros, kad Ogres apkārtņē sniega sega jau plāna, bet ik gadus Gaiziņkalns mūs aicina ciemos ar brīnišķām ziemas ainavām un visdažādākajām slēpošanas trasēm un maršrutiem.

Bet pirms viesošanās tur vajadzētu laikus sazināties ar saimniekiem (privātīpašums!).

Vidzemes Centrālajā augstienē Nesaules kalna pakājē savu tecējumu uzsāk Ogres upe (sākuma posmā saucas Ogrīņa).

NEAIZSTĀJAMS PALĪGS PLĀNOJOT CEĻJUMUS

Ne visi zin, ka apgāds «Jāņa sēta» ir labākais Baltijas valstīs karšu nozarē, un tās ir neaizstājams palīgs, plānojot ceļojumus.

1. **Cēsis un Cēsu rajons** 1:100/1:20 000/1:15 000
23×125/69+87,5;
Cēsis 1:15 000; Augšlīgatne, Liepa, Līgatne, Priekuļi, Rauna 1:20 000;
Jaunpiebalga 1:25 000; teksts
2. **Jelgava un Jelgavas rajons** 1:100/1:20:000
23×12/69×72;
Jelgava (ar Mežciemam un Ozolniekiem), Kalnciems, Eleja 1:20 000; teksts
3. **Rīgas rajons** 1:100/1:20 000/1:15 000
23×12/81×108;
Salaspils, Sigulda 1:15 000; Ādaži, Babīte, Baldone, Baloži, Carnikava, Garkalne, Inčukalns, Jaunmārupe, Ķekava, Mālpils, Mārupe, Olaine, Piņķi, Saulkrasti, Ulbroka, Vangaži 1:20 000; teksts
4. **Aglona un apkārtnē** 1:50 000/1:20 000/1:400 000
23×11,5/46×69;
Aglona 1:20 000; Dienvidlatgales karte 1:400 000; nacionālā sastāva karte
5. **Rojas pagasts** 1:100 000/1:15 000
20×10,3/40×30,9; Roja 1:15 000; teksts
6. **Dundagas, Kolkas un Ives pagasti** 1:100/1:15 000
20×10,3/40×30; Roja 1:15 000; teksts teksts
7. **Gaujas nacionālais parks**
1:100/1:20 000/1:25 000
23×12/53,5×72; Cēsis, Sigulda 1:20 000; Amatas lejtece, Āraiši, Ērgļu klintis, Līgatne, Melturi—Kārļi, Sietiņezis 1:25 000; teksts
8. **Preiļi un Preiļu rajons** 1:100/1:20 000/1:15 000
23×12/63×72;
Preiļi, Līvāni 1:15 000; Aglona, Riebiņi 1:20 000; teksts
9. **Dobele un Dobeles rajons** 1:100/1:15 000
10. **Talsi un Talsu rajons** 1:100/1:15 000

● LATVIJAS PILSĒTU PLĀNI ●

1. Ainaži 1:15 000
2. Aizkraukle 1:15 000
3. Aizpute 1:15 000
4. Alūksne 1:15 000
5. Balvi 1:15 000
6. Bauska 1:15 000
7. Cēsis 1:15 000
8. Daugavpils 1:25 000
9. Dobeļe 1:15 000
10. Grobiņa 1:15 000
11. Gulbene 1:15 000
12. Jēkabpils 1:15 000
13. Jelgava 1:20 000
14. Jūrmala 1:10 000/1:20 000
15. Kandava 1:15 000
16. Krāslava 1:15 000
17. Kuldīga 1:15 000/1:7000
18. Lielvārde 1:15 000
19. Liepāja 1:10 000/1:25 000
20. Limbaži 1:15 000
21. Līvāni 1:15 000
22. Ludza 1:15 000
23. Madona 1:15 000
24. Mazsalaca un Skanaiskalns 1:16 000
25. Ogre 1:15 000
26. Preiļi 1:15 000
27. Rēzekne 1:15 000
28. Rūjiena 1:15 000
29. Salacgrīva 1:15 000
30. Salaspils 1:15 000
31. Saldus 1:15 000
32. Saulkrasti 1:20 000
33. Smitene 1:15 000
34. Sigulda 1:15 000
35. Talsi 1:15 000
36. Tukums 1:15 000
37. Valka/Valga 1:15 000
38. Valmiera 1:15 000
39. Ventspils 1:10 000/1:25 000

SATURS

1. Ogres rajona ģeogrāfiskais raksturojums	5
2. Apceļo dzimto zemi!	14
3. Lielvārde	17
4. Ķegums	61
5. Tome	69
6. Birzgale	77
7. Ikšķile	95
8. Ikšķiles senā baznīca	105
9. Ikšķiles jaunā baznīca	109
10. Nāves salā 1916. gada 25. septembrī	118
11. Nāves salas hronika	120
12. Tīnūži	125
13. Turkalne	139
14. Suntaži	145
15. Lēdmane	159
16. Madliena	177
17. Tur — Plāteres kultūras biedrības «Austrums» namā	195
18. Laubere	197
19. Ķeipene	211
20. Taurupe	221
21. Aderkašu pilskalns	235
22. Tūristu ētikas pamattēzes	238
23. Mazozoli	239
24. Meņģele	267
25. Krape	281
26. Jumprava	297
27. Rembate	321
28. Ogresgals	343
29. Tautas dziesmu teicējiem	353
30. Vecuteles un Lielvārdes teātris	356
31. Vēstures un kultūras pieminekļi Ogres rajonā	359
32. Cilvēks, vēsture, pieminekļi	373
33. Ciešanu ceļos	376
34. Ceļojums uz «Saules pilsētu»	378
35. Valsts aizsargājамie dabas objekti	385

36. Kas latvietim ir mājas	401
37. Ogres novada grāmatnieki	405
38. Novadnieki — literāti	412
39. Rajona pašvaldību priekšsēdētāji	419
40. Ziedi	421
41. Latvijas tālsarunu kodi un pasta indeksi	424
42. Paldies!	426
43. Pēcvārda vietā	431
44. Ciematā	436
45. «Ceļveža» 1. daļa ceļā	437
46. Kur zvanīt steidzamos gadījumos	440
47. Tiksimies — Mālkalnes pr. 30a	444
48. Citur Latvijā	446
49. Foto attēlu autori	448
50. Bet vai jums nav vienalga?	450
51. Slidenā tēma — robežas	452
52. Citur Latvijā. Gaiziņš	458
53. Neaizstājams palīgs	460
54. Latvijas pilsētu plāni	461
55. Saturs	462
56. Informācija, izziņas	465

100 CEĻVEDIS «OGRE»
304 (2. DAĻA)

814
914 **TŪRISMA MARŠRUTI RAJONĀ**
184

- Grāmatas makets **JĀNIS STRĒLNIEKS**

Salikums **INGRĪDA BERNĀNE**
(burtlīces, linotipistes) **MAIJA KĀLNĪNA**
184 **DACE ŠKARSTE**

Salikuma operatores **JANINA KAZUSA**
784 **VALERIJA MICKEVIČA**

Datordizaineri **IVARS VIGANTS**
844 **ANDREJS PURIŅS**

Korektores **ALITA PETRIKA**
884 **VALENTINA ZEILUKA**

Iespiedējs **JĀNIS OZOLIŅS**

Grāmatstājējas **LITA SALČEVIČA**
404 **RUTA TRIBOCKA**

Tipogrāfiju vadība

PĒTERIS LEPERS
DIĀNA VANAGA
(**OGRĒ**)

ARVIS VOICEHOVIČS
(**AIZKRAUKLĒ**)

VILNIS KREILIS
(**SALASPILĪ**)

FORMĀTS 60×84/16
LĪGUMCENA

REĢISTRĀCIJAS APLIECĪBA NR. 4-0038

PASŪTIJUMS Nr. 836

OGRES TŪRISTU KLUBS,

OGRE, MĀLKALNES PROSPEKTĀ 30a, LV-5003

IESPIESTA:

A/S «OGRE»

TIPOGRĀFIJA

OGRE, RĪGAS IELĀ 98
LV-5001

SIA «KRAUKLĪTIS»

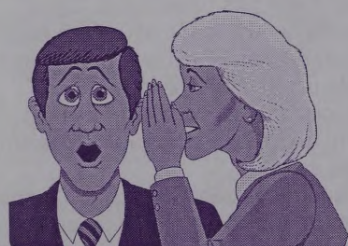
TIPOGRĀFIJA

AIZKRAUKLE, LĀCPLĒSA IELĀ 7
LV-5101

IESIETA TIPOGRĀFIJĀ «KREILIS UN KO»

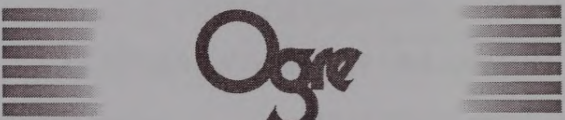
SALASPILĪ, MIERA IELĀ 3

LV-2169

INFORMĀCIJA
un
IZZINĀS

Ogre

1965. gada 28. maijā Ogres trikotāžas kombināta pamatos tika ielikts pirmais akmens. Celtniecība ilga piecus gadus. 1967. gadā, kad celtniecības darbi ritēja pilnā sparā, mācību cehs izlaida pirmo trikotāžas produkciju.

1997. gadā uzņēmumam bija apaļa jubileja - trīsdesmit. Pa šiem gadiem valsts uzņēmumam "Ogre" ir vairākkārt mainīts nosaukums. Pirmais - VĻKJS 50. gadadienas Ogres trikotāžas kombināts, bet pēc uzņēmuma privatizācijas 1997. gadā, kad par valsts uzņēmuma "Ogre" kontrolpaketi 60% īpašnieku kļuva akciju sabiedrība "Baltijas Holdings", uzņēmums tika pārveidots par akciju sabiedrību "Ogre".

Akciju sabiedrība "Ogre" ir viens no lielākajiem trikotāžas un dzijas ražotājiem Latvijā un Baltijas valstīs.

Uzņēmums sastāv no divām ražotnēm - vērpsšanas un trikotāžas. Ražošanas apkalpošanai uzņēmumā ir energomehāniskais dienests, attīrīšanas ierīces, transporta cehs, ugunsdzēsēju un apsardzes dienests, poligrāfijas iecirknis, ķīmiskā, tehnoloģiskā, gaisa un ūdens kontroles laboratorijas. Vērpsšanas ražotnes pirmā kārtā ekspluatācijā tika nodota 1969. gada februārī.

Vērpsšanas ražotne ražo tīrvilnas, pusvilnas (akrils/vilna), akrila un fasondziju. Ražotne ir apgādāta ar modernām ražošanas iekārtām no firmām "Savio", "Pfaffa" un "Mezzer".

Tīrvilnas topsa apstrādes līnija "Superwash" garantē produkcijas nemainīgi augsto kvalitāti.

1991. gadā "Ogrei" tika piešķirta licence tirdzniecības markai "Woolmark". Tā ļauj marķēt uzņēmuma produkciju ar šo pazīstamo preču zīmi,

kas liecina par augsto kvalitātes līmeni.

A/s "Ogre" ražošanas iespējas ir 5000 tonnas dzijas gadā. Saražotā dzija tiek pārdota Latvijā, Lietuvā, Igaunijā, NVS valstīs un Rietumu tirgū. Eksports uz Lielbritāniju, Zviedriju, Franciju, Poliju, Izraēlu, Itāliju, Ungāriju, Somiju un Slovākiju sasniedz 25 - 45% no kopējā apjoma.

Trikotāžas ražotne ražo virsējās trikotāžas izstrādājumus sievietēm, vīriešiem, bērniem, un trikotāžas adījumu.

Trikotāžas ražotnē ir iekārtas no Lielbritānijas un Itālijas. Adījuma apstrādei izmanto "Montirama" mašīnu, kuponu apstrādei - firmu "Monti", "Otello Nepi" un "Texita" mašīnas.

Automātisku adījuma piegriešanu nodrošina piegriešanas komplekss "Investronica".

Jaunās šūšanas mašīnas no Itālijas un Japānas, ketelēšanas mašīnas no Itālijas un Vācijas nodrošina nevainojamu produkcijas kvalitāti.

A/s "Ogre" jauda ir 4 miljoni trikotāžas izstrādājumu gadā. Produkcija tiek realizēta Baltijas valstīs, Krievijā un Rietumu tirgū (42% tiek eksportēti uz Itāliju, Spāniju, Somiju, Zviedriju, Lielbritāniju un Dāniju).

Galvenie izejvielu veidi, kādus izmanto uzņēmumā:

- merīnvilna (mazgāta) ķemmdzijas ražošanai. Piegādātāji: Austrālija un Krievija;
- akrilšķiedras grīste. Piegādātāji: Vācija un Baltkrievija.

IZVĒLIETIES

"OGRES" IZSTRĀDĀJUMUS !

"OGRE" - TĀ IR KVALITĀTE,

ELEGANCE, KOMFORTS !

Adrese:

Rīgas iela 98, Ogre, LV 5001

tālr. +250-73350, fakss +250-73100

PAJU SABIEDRĪBA

OGRES TELEVĪZIJA

Ogrē, Rīgas ielā 98a
tāl. 73789, 73962

PIEDĀVĀJAM JUMS ŠĀDUS PAKALPOJUMUS:

- videofilmēšanu,
- videokopēšanu,
- sludinājumu un reklāmu raidīšanu,
- videoreklāmu izgatavošanu,
- raidījumu veidošanu,
- tiešā ētera laika izmantošanu.

OGRES TELEVĪZIJA

Apgādā "Krauklītis" — pilns poligrāfijas pakalpojumu spektrs!

- Vairāk nekā 300 standartveidlapas.
- Firmas veidlapas, vizītkartes,
ielūgumi.
- Reklāmas lapiņas, prospekti,
bukleti, cenu zīmes.
- Visu veidu etiķetes latviskotai
informācijai.
- Vairāk nekā 150 papīrpreču veidu!

**Visu preču vairumtirdzniecība un
bezmaksas piegāde jebkurā Latvijas
vietā.**

Tālruni: 7895127, (251) 24923.

Fakss 7895108.

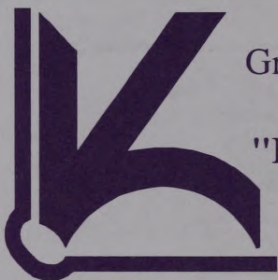
Lāčplēša iela 7, Aizkraukle, LV-5101,

APGĀDS KRAUKLĪTIS

Lāčplēša iela 7, Aizkraukle,
Latvija, LV-5101

- Tipogrāfijas pakalpojumi (251) 24923.
- Grāmatvedības veidlapas, medicīnas veidlapas, kancelejas preču vairumtirdzniecība (251) 23112, (251) 24921, 7895127.
- Aizkraukles Avīze, reklāma, mācību grāmatas (251) 21689.
- Datorpakalpojumi (251) 24921.
E-mail: ofiss@kraukl.org.lv
<http://www.latnet.lv/ligumi/kraukl>

Grāmatu spiestuve un
sietuve

"KREILIS un KO"

Salaspilī, Miera ielā 3
Mob. tālrunis 9251185

PIEŅEM PASŪTĪJUMUS

- ❖ *reklāmas bukletu*
- ❖ *bukletu*
- ❖ *brošūru*
- ❖ *veidlapu ar numerāciju*
- ❖ *cenu zīmju*
- ❖ *dažādas formas etiķešu*

IZGATAVOŠANAI

**Grāmatu iesiešana
mīkstā un cietā sējumā**

PIEŅEMAMAS UN ELASTĪGAS CENAS

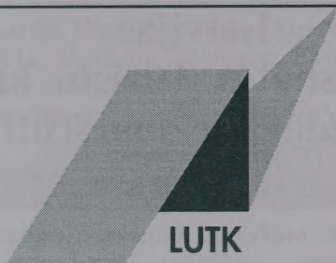
- ❖ Grāmatu un citas iespiedprodukcijas realizācija
- ❖ Kancelejas preču tirdzniecība

Brīvības 2, Ogre, LV 5001

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTES
TŪRISTU KLUBS**

Raiņa bulv. 19 - 122
(1. stāvā pa labi)
Tālruni: 7227766, 7223114, 7225298

Par Latvijas Universitātes Tūristu kluba darbības sākumu uzskatāms **1965. gads**, kad sāka darboties pirmās tūristu sekcijas un notika pirmais tūristu salidojums.

1994. gadā, atbilstoši izmaiņām likumdošanā, LU Tūristu klubs tika reģistrēts kā sabiedriska organizācija.

Kopš **1995. gada** klubā saimniecisko darbību veic tūrisma aģentūras "LUTK".

Visilgāk un aktīvāk LU Tūristu klubā darbojas kalnu tūrisma sekcija. Kopš 1966. gada katru gadu tika organizētas vispirms ziemas un vēlāk arī vasaras turiādes. 1995. gadā LU Tūristu klubā atjaunotas nodarbības kalnu tūrismā.

Daudzo darba gadu rezultātā izveidojusies bagāta informācijas datu bāze. Tiek piedāvāti jau izstrādāti maršruti un to varianti gan pa Latviju, Baltijas valstīm, Eiropu un dažādām pasaules malām. Tomēr ik gadu tiek izstrādāti arvien jauni maršruti un iepazītas jaunas zemes. Jau apgūtas tādas tālas valstis kā Nepāla, Tanzānija, Islande, Jaunzēlande u. c. Ceļojumi notiek gan ar autobusiem un lidmašīnām, gan veicot kalnu, ūdenstūrisma u. c. pārgājienus.

Klubs nodrošina arī speciālā tūrisma inventāra īri. Praktiski tiek veikta jebkura ar tūrismu saistītā darbība – biļešu un viesnīcu rezervācija, ceļotāju apdrošināšana, vīzu formēšana.

Latvijas Universitātes Tūristu kluba piedāvātie maršruti

MARŠRUTU VIRZIENI LATVIJĀ

Zemgale. Mežotne, Bauska, Rundāles pils, Jelgava, Tērvete.

"Kurzemes Šveice". Šlokenbekas pils, Jaunmoku pils, Sabile, Abavas rumba, Renda, Ventas rumba, Riežupes smilšu alas, Kuldīga.

Kolka un Kurzemes piejūras pilsētiņas. Ēdoles pils, Jūrkalnes stāvkrasts, Slīteres sili, Kolka, Mazirbe, Valdemārpils, Dundaga, Talsi.

Vidzeme. Līgatnes dabas parks, Zvārtas iezis, Cēsis, Āraišu ezerpils, Rauna, Skaņais kalns, Mazsalaca, Alūksne, Gaujiena.

Latgale. Rēzekne, Aglona, Sauleskalns, Dagda, Krāslava.

Ekskursija pa **Vecrīgu** – gida pakalpojumi.

Divu dienu maršruti uz LIETUVU UN IGAUNIJU

Palanga un Klaipēda.

Kauņa, Traķi, Viļņa.

Tallina un Lāhemā Nacionālais parks.

Sāmsala.

Hijumā sala.

Munameģis un Dienvidigaunija.

Citi maršruti Eiropā

Čehija. 6 – 7 dienu ceļojumā iespējams apmeklēt Tatus Slovērijā, Karlovi Vari kūrortu. 5 dienu ceļojumā apskata Saksijas Šveici, Českij Raj Nacionālo parku, Prāgu, alas tās apkārtnē, Karlšteinas pili. 4 dienu ceļojums ir uz Prāgu un tās apkārtni.

Budapešta. Karaļu pils, Vecpilsēta, Turku pirtis, Donava, Ziemeļungārija.

Austrija. Vīne, Zalcburga, Alpu kalni.
Itālija. Venēcija, Florence, Roma, Vatikāns,
Kapri sala, Garda ezers.
Lielbritānija. Londona, Skotija, Velsa.

KALNU MARŠRUTI

Tatri.
Austrijas Alpi.
Šveices Alpi un Monblāns.
Elbruss.

EKSOTISKIE BRAUCIENI

Nepāla, Indija. Citvanas Nacionālais parks,
Pokhāra, Katmandu.
Tanzānija, Kenija. Kilimandžāro.
Islande. Reikjavika. Geizeri, vulkāni un daudz
citu maršrutu.

TAVI CEĻOJUMI

Kopā ar LU Tūristu klubu

**ASAS IZJŪTAS, PATĪKAMI
IESPAIDI UN JAUNI DRAUGI**

N

VĀRPA
SIA

VEIKALS – CEPTUVE

MAIZES
UN KONDITOREJAS
IZSTRĀDĀJUMU
MAZUM UN
VAIRUMTIRDZNIECĪBA

Adrese Mālkalnes prospekts 1 a
Ogre, LV-5001

Latvija

Tālr. (250) 22984,
21320, 30758

- ❖ Lego konstruktori
Playmobil konstruktori
- ❖ Ravensburger spēles
- ❖ Burago automašīnas,
- ❖ Bārbijas, Sjūzijas un citas lelles
- ❖ Sporta inventārs
- ❖ BABY DRY Ls 3,20 iepakojumā
- ❖ Eglišu rotājumi
- ❖ Mustang džinsu
apģērbu kolekcija pusaudžiem
(tikai Ausekļa pr. 11)

LIETOTI IMPORTA APĢĒRBI

*Ogrē, Ausekļa prosp. 11, tālr. 23308
Skolas ielā 3, tirgus teritorijā
Mālkalnes prosp. 30, 2. stāvā*

OGRES SERVISA CENTRS

**Austrumu 4, Ogre
Tālr. 67610**

- Visa veida automobiļu tehniskā apkope un remonts
- Sporta automobiļu sagatavošana
- Vieglo automobiļu piekabju izgatavošana pēc pasūtījuma
- **FORD** oriģinālās un sporta automobiļu rezerves daļas

**VISIEM DARBIEM
GARANTIJA**

NEBALTO DIENU NEBŪS,
JA BALTAJĀS PAR TĀM DOMĀSI

Apdrošināšanas akciju sabiedrība

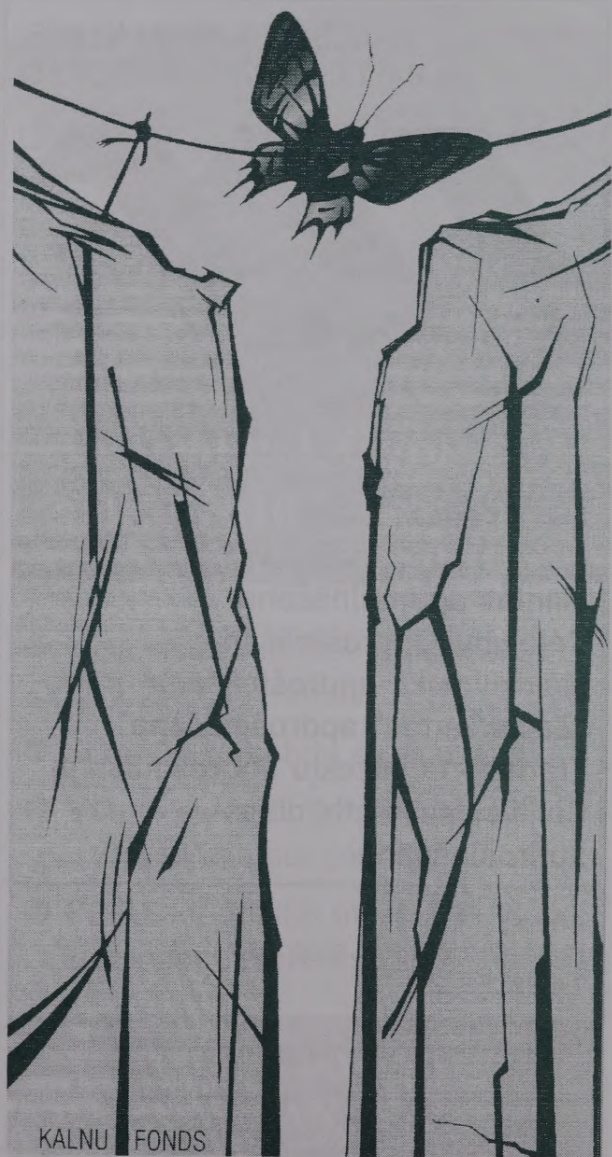
Ēku apdrošināšana
Kravu apdrošināšana
Mantas apdrošināšana
Ceļojumu apdrošināšana
Mājdzīvnieku apdrošināšana
"Zaļās kartes" apdrošināšana
Transporta līdzekļu apdrošināšana
Civiltiesiskās atbildības
apdrošināšana

Adrese:

Rīgas iela 2, Ogre, LV-5000, Latvija

Tālr.: 22208, 23577

Visas polises tiek pārāpdrošinātas
lielākajās Eiropas pārāpdrošināšanas
firmās

KALNU FONDS

Latvijas Kalnu Fonds

Dibināts – 1994. gada 25. novembrī.

Mērķi un uzdevumi – pasaules augstāko virsotņu sasniegšana un dažādu kalnu maršrutu veikšana, nesot Latvijas vārdu pasaulē.

Teorētiskās un praktiskās nodarbības kalnos kāpēju apmācībā.

Pasaules geizeru programma – ASV, Krievijas Federācija, Islande, Jaunzēlande.

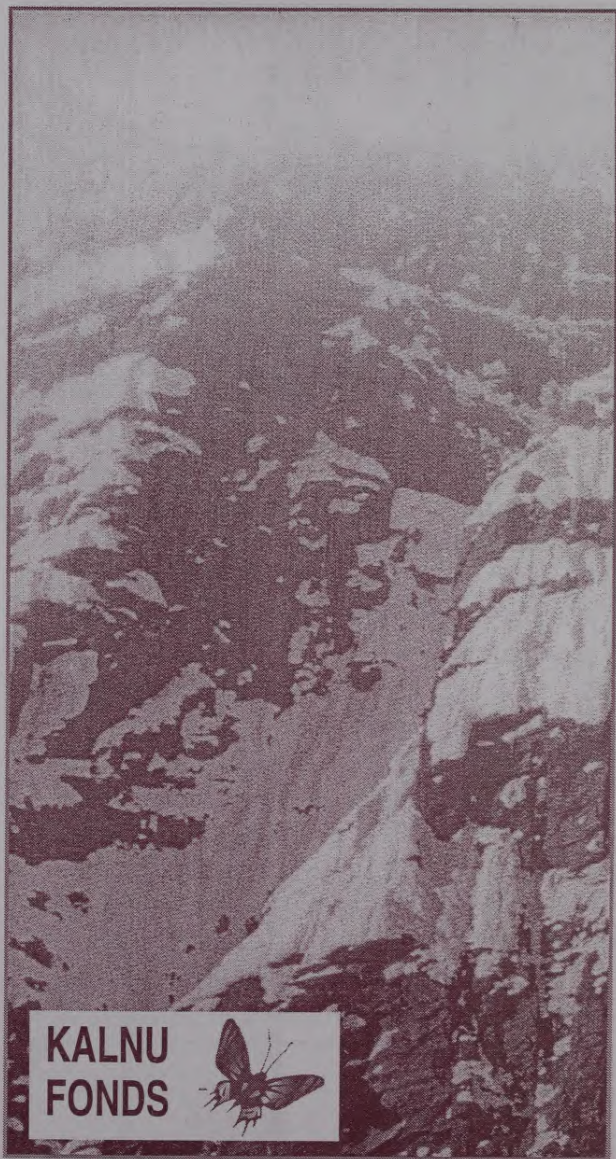
Eiropas kalnu programma – Pireneji, Alpi, Kaukāzs, Tatri, Skandināvijas kalni.

Atbalstām arī visdažādākās citas kalnos kāpšanas aktivitātes.

Tiek aicināti sadarboties jaunu ideju, projektu autori un programmu atbalstītāji.

Adrese: Rīgā, Raiņa bulv. 19 – 122. kab.

Tālruņi: 7-22-77-66, 7-223-114

**KALNU
FONDS**

KALNU FONDA AKTIVITĀTES

Šveice, Francija, Itālija **ALPI**

Rietumeiropa **MONBLĀNS**
(4807 m)

Tanzānija **KILIMANDŽĀRO**
(5895 m)

Ziemeļamerika **MAKINLIJS**
(6193 m)

Dienvīdamerika **AKONKAGVA**
(6990 m)

Āzija **EVERESTS**
(8848 m)

Nepals **HIMALAJI**

Austrālija **KOSTJUŠKO**
(2230 m)

Okeānija **KARSTENS**
(5029 m)

Antarktida **VINSONS**
(4897 m)

Tibeta **HIMALAJI**

KALNU FONDA AKTIVITĀTES

Malevs

Skolas iela 16, Ogre LV 5001

Diennakts veikals "Lora"
tālr. 45650, 43654

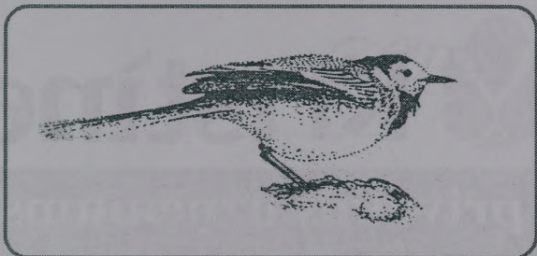
Diennakts bistro
tālr. 47001

*Visa veida produkcijas piegāde
uz mājām no 10.00 līdz 22.00*

*Galdu klāšana viesībām
pēc pasūtījuma*

Malevs

*Cielaviņa, gudra sieva,
Tā bij' liela saiminiece
(T. dz.)*

VISU NEPIECIEŠAMO
TŪRISTA CEĻA SOMAI
un
BROKASTĪM, PUSDIENĀM,
VAKARIŅĀM

**JŪS VARĀT
IEGĀDĀTIES**

z/s "ILGAS" VEIKALĀ

«CIELAVA»

*Ogrē, Mālkalnes prosp. 30
katru dienu
no plkst. 9 līdz 20*

Kristīne

privātais uzņēmums

Kafejnīca

12.00 – 20.00

Restorāns – bārs

12.00 – 6.00

Spēļu automāti

Biljards

12.00 – 6.00

**Pieņemam pasūtījumus
banketu apkalpošanai**

Brīvības iela 15,

Ogre, LV-5001

Tālr. (250) 47653, 47200

ARTŪRS ELSTS

īpašnieks

LAURA

**SALONĀ "KŪRMĀJA"
JŪS VARAT IEGĀDĀTIES**

dekoratīvi lietišķos izstrādājumus

rotas lietas un bižutēriju

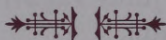
kosmētiku un parfīmēriju

*kristāla, stikla un porcelāna
izstrādājumus*

kafiju un saldumus

Brīvības iela 32, Ogre

tālr. 50-23670

50-45322

50-22369

mob. tālr. 9-222393

fakss 23670

Vai Jūs zināt, ka Lēdmanē, Ogres upes krastā, ir brīnišķīga atpūtas vieta – Bekulicis? Interesanti tas, ka līdz 1929. gadam Bekulīcī tika dēstīti kartupeļi un vākts siens, bet kopš šī gada tā atzīta par atpūtas vietu. Te atrodas rajonā skaistākā dabas izveidota peldvieta, kurā vēl joprojām nav aizliegts peldēties.

Pēc kārtīgas peldes šeit iespējams ieturēt maltīti vasaras kafejnīcā un uzspēlēt pludmales volejbolu, strītbolu, badmintonu. Ja pievakarē cilvēks jūtas saguris, te iespējams iznomāt naktsmītni.

Nedēļas nogalē, ja vien to atļauj dabas apstākļi, varēsiet izklaidēties estrādē pie labas mūzikas. Grūti šobrīd nosaukt Latvijas labākos mūziķus, kuri nebūtu viesojušies Bekulīcī.

Šeit notikuši zonālie deju svētki, regulāri

notikusi rajona pašvaldību spartakiāde. Dalībnieku skaita ziņā rekords bija 1997. gads, kad sacensībās piedalījās 27 strītbola komandas no daudziem Latvijas rajoniem.

Nedaudz tālāk aiz Bekuliča, pāri Ogres tiltam atrodas z/s "Bekudobe" maizes ceptuve, kurā pēc sentēvu metodēm tiek cepta plaucēta rudzu rupjmaize, rudzu saldiskābmaize, plaucēta kviešu saldiskābmaize un rudzu rupjmaize ar rozīnēm, riekstiem un aprikozēm no Latvijā audzētiem graudiem.

Atbrauksiet vienu reizi, gribēsiet vēl un vēl!

KONKURSA

"LATVIJAS LABĀKAIS VEIKALNIEKS"
D A L Ī B N I E K A

Diploms

Izdots

z/s "Bekubode" veivāls "Bekubode"

Latvijas Tirgotāju asociācijas priekšsēdētājs

jaunalko

Latvijas Pilsētu

LATVIAN

1997

Ogres 43. arodvidusskola dibināta 1968. gadā. Skola gatavoja augsti kvalificētus strādniekus Ogres Trikotāžas kombinātam.

Sakarā ar izmaiņām valstī un visā tautsaimniecībā, ar 1993. gadu skola pārtrauca speciālistu sagatavošanu kombinātam. Notika pilnīga reorganizācija, un darbs skolā tika orientēts uz amatnieku sagatavošanu šādās specialitātēs un arodos:

- ❖ tekstila izstrādājumu izgatavotāji;
- ❖ ādas izstrādājumu izgatavotāji;
- ❖ keramikas izstrādājumu izgatavotāji;
- ❖ koka izstrādājumu izgatavotāji;
- ❖ rotkaļi;
- ❖ saimniecības vadītājas;
- ❖ drēbnieki.

Mācību ilgums no 3 līdz 5 gadiem, iegūstot arī vidējo speciālo izglītību. Amatus skolā apgūst ap 500 audzēkņus. Katru mācību gadu uzņemam no 150 līdz 200 audzēkņus. Skolā strādā 50 pedagogi, ir izveidota nepieciešamā materiāli-tehniskā bāze. Skolai ir dienesta viesnīca, ēdnīca, sporta zāle.

Skolas galvenais uzdevums ir sagatavot konkurētspējīgus amatniekus, atbilstošus mūsdienu prasībām, kā arī vispusīgi izglīt Latvijai pilsoni.

Skolas adrese:

Meža prospekts 13, Ogre, LV-5001, Latvija

Direktors — t. 22133

**OGRES
LAUKSAIMNIECĪBAS SKOLA**

UPES PROSP. 16, OGRE

Direktors	24479
Komercdirektors	24210
Direktora vietnieks mācību - audzināšanas darbā	46809
Direktora vietnieks praktiskajā apmācībā	24538
Grāmatvedība	23438

**OGRES
MEŽA
TEHNIKUMS**

GATAVO:

- mežsaimniecības un mežizstrādes tehnoloģijas speciālistus
- mežstrādniekus

Ogre - 3

Fakss 44389

Direktors 24254

OGRES MEŽA TEHNIKUMS

Latvijas Mažsaimniecības un mežrūpniecības ministrija 1985. gadā pabeidza būvdarbus ēku kompleksam, lai uz republikas vidieni varētu pārcelt tās vienīgo vidējo speciālo mežsaimniecības mācību iestādi, kas līdz šim no 1945. gada darbojās Tukuma rajona Aizupē. Jaunais tehnikuma komplekss, kurā izbūvēta mācību ēka, garāža, dienesta viesnīca, skolotāju māja un jauka diķu kaskāde, atrodas uz Ogres pilsētas robežas Tīnūžu ceļa malā.

Tehnikums atrodas skaistu mežu ielokā un tai pašā laikā tikai 1,5 km no Ogres vai Jaunogres stacijām. Tas nodrošina republikas jauniešiem no visiem novadiem ļoti ērtu satiksmi ar Ogres meža tehnikumu.

Tehnikumā māca audzēkņus šādās specialitātēs:

mežsaimniecības —

dienas nodaļā (ar 9. kl. izglītību), neklātienes nodaļā (ar vidējo izglītību);

mežizstrādes tehnoloģijas ar kokzāģēšanas pamatiem —

dienas nodaļā (ar 9. klašu izglītību).

Paralēli apgūst strādnieku profesijas

benzīnmotorzāģu vadītājs, traktorists, forvarderu operators, gatera vadītājs.

Mežsaimniecības specialitāti beigušie saņem mednieka apliecību, ko izsniedz virsmežniecība pēc dzīves vietas.

Mūsu adrese: Ogre-3, LV-5003.

SIA **"ORTIJA"**

Ogrē, Brīvības ielā 21/23
tāl. 44265

- ziedu tirdzniecība
- visa veida ziedu pušķi
- ziedu kompozīcijas
- telpu un skatlogu
noformējumi
- floristikas kursi
- konsultācijas
- keramika, pinumi

DARBA LAIKS

darbdienās no 7 līdz 20
sestdienās no 8 līdz 18
svētdienās no 8 līdz 16

RAŽOŠANAS KOMERCFIRMA

DĪŽOZOLS

**IZGATAVO
PĒC
PASŪTĪJUMA**

- virtuves mēbeles,*
- mēbeles dzīvojamām telpām,*
- mēbeles veikaliem,*
- kafejnīcām,*
- visu veidu iekšdurvis un*
ārdurvis,
- citus galdniecības*
izstrādājumus.

Adrese:
Ikšķilē, Peldu ielā 2,
tālrunis 30117

Moderni itāļu apavi

" VEIKALS "
LANNA

Tīnūžu iela 20, Ogre

*Veikals piedāvā
kvalitatīvus
vīriešu un sieviešu apavus
no itāļu firmas
"Paolo Valentino".
Apavu cenas
ievērojami zemākas
nekā Rīgā vai citos veikalos,
jo tiek piegādāti
tieši no ražotāja bez
starpnieku pakalpojumiem.*

Apmeklējiet mūsu veikalu

Individuālais uzņēmums

"ROZE Z"

Draudzības iela 11,
Ogre, LV 5000

Šeit darbojas:

**VETERINĀRĀ
APTIEKA**

P.O.T.C.P.
no 9 līdz 16

**VETERINĀRĀ
AMBULANCE**

P.O.T.C.P.
no 9 līdz 13

*pārējā laikā pacientus pieņem pēc iepriekšēja
pieraksta pa tālruņiem 23845, 48361*

Šeit varat iegādāties:

*mikroelementus
dzīvnieku kopšanas līdzekļus
dzīvnieku barību*

Šeit veic:

*dzīvnieku ārstēšanu
profilaktiskās vakcinācijas
dažādas ķirurģiskās operācijas*

Šeit sniedz:

*konsultācijas dzīvnieku turēšanā
un kopšanā*

*Labi kopts, vesels un mācīts dzīvnieks
priecēs gan jūs, gan apkārtējos*

ZANDA ROZE

veterinārārste

**Elizabetes ielā 83/85, korp. 2
Rīga, LV-1011, Latvija
Tālr. 7217371, 7217384
Fakss: +371 7828039**

JĀŅA SĒTA

**Marijas ielā 13, k. 8
(Berga bazārā)**

☒ IESPIEDDARBI:

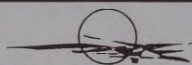
- pieņemam poligrāfijas pasūtījumus,
- izstrādājam dizainu,
- skanējam diapozitīvus un krāsainus attēlus,
- veidojam datorsalikumu,
- veicam krāsu dalīšanu,
- gatavojam paraugnovilkumus,
- drukājam un brošējam (žurnālus u. c.),
- iesienam grāmatas.

☒ KARŠU IZDEVNIECĪBA

☒ MĀKSLAS GALERIJA "ČIRIS"

**Elizabetes ielā 83/85, k. 2
Karšu veikals
Jaunais mūzikas veikals**

STARPTAUTISKĀ TŪRISMA AUGSTSKOLA

TAS IR SOLIS PASAULĒ!

Tūrisms pašlaik ir pasaules ekonomikas visperspektīvākā un visstraujāk attīstošā nozare.

Tūrisms ir arī lielākais darba devējs, darba samaksa tūrisma nozarē strādājošiem ir salīdzinoši augstāka nekā citās nozarēs strādājošiem.

Tūrisms dod plašas iespējas enerģiskiem, mērķtiecīgiem un uz darījumu pasauli orientētiem cilvēkiem atrast savu vietu dzīvē. Arī Latvijā sāk veidoties tūrisma infrastruktūra, tāpēc aizvien vairāk tiek pieprasīti dažāda līmeņa tūrisma speciālisti, un kļūst par tādu jūs varat, studējot **Starptautiskā tūrisma augstskolā**.

Starptautiskā tūrisma augstskola (STA) ir Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas licencēta privāta profesionālās izglītības iestāde. Tā ir Pasaules un Eiropas Hoteļu un restorānu padomes (CHRIE un EUROCHRIE), kā arī Amerikas Hoteļu un moteļu asociācijas (AH&MA) biedre. **STA** sadarbības partneri ir Eiropā un pasaulē atzītas tūrisma izglītības iestādes Šveicē, Austrālijā, Lielbritānijā un Grieķijā.

STA piedāvā pēc ASV un Rietumeiropas mācību iestāžu parauga veidotas studijas dažādos izglītības līmeņos:

- augstākā profesionālā izglītība,
- vidējā profesionālā izglītība,
- pieaugušo izglītība un pārkvalifikācija,
- tālmācība.

Augstāko profesionālo izglītību var iegūt 4 gados, studējot pilna un daļlaika studijās divās programmās:

Hoteļu un tūrisma menedžments, kas sagatavo viesnīcu un restorānu vadītājus, to struktūrvienību vadītājus un augsti kvalificētus darbiniekus tūrisma industrijai;

Humanitārās zinības ar specializāciju tūrisma un ekskursiju gida darbā.

STA piedāvā dažādus kursus - svešvalodu, gidu, lauku tūrisma. Sadarbībā ar **STA** tālmācības programmā var iegūt bakalaura vai maģistra grādu Lielbritānijā vai Austrālijā.

Jau mācību laikā studentiem ir iespēja iegūt praktisko pieredzi tūrisma, strādājot gan labākajās Latvijas viesnīcās, tādās kā *Radisson SAS, Daugava, Rīdzene, Hotel de Rome, Konventa sēta*, ēdināšanas uzņēmumos *Vincents, Kolonāde*, Latvijas tūrisma aģentūrās, kā arī viesmīlības industrijas uzņēmumos Šveicē, Vācijā, Grieķijā, Dānijā, Lielbritānijā u.c. 3-4 mēnešu ikgadējā ārzemju prakse palīdz studentiem mobilizēties intensīvām svešvalodu zināšanu studijām, kā arī nopelnīt naudu nākamā gada mācībām.

STA Studiju informācijas centrs strādā darbdienās no pulksten 10 līdz 18.

Adrese: Rīgā, Graudu ielā 68.

Uzziņas pa tālruni 7622069, 7901483

KUR MĀCĪTIES?

Zemkopības ministrijas mācību iestādes, kurās var apgūt ar tūrismu saistītus arodus un specialitātes:

1. VALSTS KANDAVAS LAUKSAIMNIECĪBAS TEHNIKUMS

Valteru iela 6, Kandava, Tukuma raj., LV-3120, tel. 8-231-31107

Specialitāte: Lauku tūrisma saimniecības darbinieks.

Mācību ilgums: 3 gadi 10 mēneši.

2. SMILTENES LAUKSAIMNIECĪBAS TEHNIKUMS

p.n. Smiltene, Valkas raj., LV-4729, tel. 8-247-72567

Specialitāte: Lauku tūrisma saimniecības darbinieks.

Mācību ilgums: 3 gadi 10 mēneši.

3. VALSTS SALDUS LAUKSAIMNIECĪBAS TEHNIKUMS

Kalnsētas, Saldus-1, LV-3801, tel. 8-238-22633

Arods: Lauku pansiju un mazo viesnīcu vadītājs.

Mācību ilgums: 3 gadi 10 mēneši.

4. BARKAVAS LAUKSAIMNIECĪBAS SKOLA

Dzirnavu iela 1, Barkava, Madonas raj., LV-4834,
tel. 8-248-36722.

Arods: Lauku māju saimniece (zemkope)
ar specializāciju lauku tūrismā.

Mācību ilgums: 3 gadi 10 mēneši.

5. RĒZEKNES PĀRTIKAS RŪPNIECĪBAS SKOLA

Jupatovkas iela 22, Rēzekne, LV-4600, tel. 8-246-33664.

Arods: Lauku pansiju un mazo viesnīcu vadītājs.

Mācību ilgums: 3 gadi 10 mēneši.

6. VIRĶĒNU LAUKSAIMNIECĪBAS SKOLA

p.n. Virķēni, Valmieras raj., LV-4218, tel. 8-248-63610

Arods: Lauku māju saimniece ar specializāciju tūrismā.

Mācību ilgums: 3 gadi 10 mēneši.

Latvijas Lauksaimniecības un izglītības atbalsta centrs -
Jelgavas raj., Ozolnieki, Rīgas iela 34, LV-3018,
tel. 8-230-50220.

Firma "HEIRĒKA"

Izgatavo

- * firmas, reklāmas, dienesta vizītkartes
- * laminētas darbinieku krūšu kartes
- * caurlaides, darba apliecības
- * firmas veidlapas un aploksnes
- * cenu zīmes veikaliem, kafejnīcām
- * kultūras un sporta pasākumu afišu maketus, programmiņas
- * reklāmas oriģinālmaketus preseī
- * zīmogu un spied. š. projektus u. c.

Piedāvā

- * tekstu pārrakstīšanu (datormākslība)
- * dokumentu laminēšanu
- * melnbaltu un krāsu attēlu skenēšanu
- * katalogu, prospektu, diplomdarbu u. c. iesiešanu ar spirāli u. c.

Kāzām un jubilejām

- * oriģināli daudzkrāsu ielūgumi
- * elegantas galda kartes
- * apsveikuma adreses
- * plašs materiālu klāsts vedējiem kāzās viesu jautrībai un omulībai u. c.

Krāsu un lāzerdruka

Tālrūnis
uzziņām
Skolas ielā
Ogrē

49843

INFORMĀCIJAS

**PAR CEĻOJUMIEM VARIET
SAŅEMT OGRĒ,
PIEZVANOT
PA TĀLRUNI 24326**

(vakaros)

J. STRĒLNIEKAM

VAI 23932, 23921

BASKERTBOLA

SPORTA SKOLĀ

Mālkalnes prosp. 30 a

**KĀ ARĪ ATSŪTOT VĒSTULI
OGRES TŪRISTU KLUBAM.**

**Bet vislabāk norunāt tikšanos, lai
saņemtu pēc iespējas pilnīgāku
informāciju.**

KUR CEĻOSIM ŠOGAD ?

**ŠEIT MINĒTA TIKAI DAĻA
MARŠRUTU 1998. GADAM -
DAŽĀDOS LAIKOS,
DAŽĀDA ILGUMA,
DAŽĀDĀM INTERESĒM UN
FINANSU IESPĒJĀM.
PIEŅEMAM GRUPU PASŪTĪJUMUS
UN KOMPLEKTĒJAM GRUPAS.**

SKAT LU TŪRISTU KLUBA INFORMĀCIJU

**GAIDĪSIM ARĪ JŪS!
JEBKURA VECUMA BĒRNAM
VĪZAS SAŅEMŠANAI,
KĀ ARĪ
BRAUCIENAM
UZ LIETUVU UN IGAUNIJU
NEPIECIEŠAMA PASE**

PIEZVANIET SAVLAICĪGI - JĀPASŪTA VĪZAS !

**Visplašākās iespējas
pasūtīt
komfortablus un arī
vienkāršus autobusus !**

"Austrālija, Vīne, Zalcburga, Alpu kalni - vēl pirms nedaudziem gadiem, kad dzīvojām padomijā, to visu skatīt bija gandrīz vai nereāls sapnis. Laiki mainījās, un aiz dzelzs priekškara drupām skatam pavērās krāšņā Rietumeiropa. Tagad - it kā visi ceļi vaļā, taču lielākajai daļai latviešu maciņš ir gaužām plāns, lai varētu kaut nedaudz baudīt no tā, ko piedāvā tūristiem Rietumos. Tomēr, paciešot sadzīviskas grūtības, kas saistītas ar ceļojumu autobusā, acis un dvēseli var pamieļot, ceļojot pa Dabas un pieminekļu aizsardzības biedrības un tūristu klubu piedāvātajiem maršrutiem. Tie ir vieni no lētākajiem, piesātināti gan ar vēsturiski nozīmīgu vietu, gan ar brīnišķīgu dabas ainavu apskati."

"Nedēļa ir tikai mirklis cilvēka mūžā, bet tās laikā var gūt daudzus un neaizmirstamus iespaidus. Šādu ceļojumu var salīdzināt ar krāšņu un garšīgu torti, kuru tev atvēlēts apskatīt un nogaršot no tās kumosīnu... Vai tas ir daudz vai maz - to katrs vērtē individuāli. Es tomēr ieteiktu ikvienam doties šādā īsā, bet piesātinātā ceļojumā."

Jānis Derums

("Septiņās dienās pāri piecām robežām".
Laikraksts "Nacionālā Neatkarība")

PROGRAMMA

ŠIM GADAM JAU SAŅEMTA,
BET IESPĒJAMI JŪSU IZRAUDZĪTU
MARŠRUTU VARIANTI

AKCIJU KOMERCBANKA
**Baltijas Tranzītu
Banka**

OGRES FILIĀLE

Mālkalnes prosp. 3, Ogre, LV-5003.

Tālr. 21266, 47790, fakss 47791.

Mūsu galvenais mērķis —

nodrošināt kvalitatīvu, ērtu un vispusīgu klientu apkalpošanu. Pēc savas darbības Baltijas Tranzītu Banka ir universāla banka, jo piedāvā visdažādākās operācijas:

- ❖ norēķinu kontu atvēršana un apkalpošana;
- ❖ elektroniskā klientu apkalpošanas sistēma "Banka-klients";
- ❖ valūtas operācijas;
- ❖ *American Express* ceļojumu čeki un maksājumu kartes *Eurocard/Mastercard*;
- ❖ kases pakalpojumi, inkasācija;
- ❖ noguldījumi (termiņnoguldījumi latos un ārvalstu valūtā, depozīti);
- ❖ kreditēšana un līzings;
- ❖ investīcijas uzņēmējdarbībā;
- ❖ darījumi ar vērtspapīriem;
- ❖ tirdzniecības finansēšana;
- ❖ preču importa, eksporta un tranzīta apkalpošana;
- ❖ pārējie pakalpojumi:
operācijas ar dārgmetāliem, apdrošināšana, kravu deklarēšana, privatizācijas sertifikātu iepirkšana.

Kredīti ♦ Konvertācija ♦ Norēķini ♦ Zelts ♦ Valūta

OGRES PASTS

Direktors	22666
Direktora vietnieks	21443
Grāmatvedība	45332
Pasta piegāde	21870
Pasta reklāmas laikraksts "Kaleidoskops"	45514
Fakss	45707

Brīvības iela 38, Ogre, LV-5001, Latvija

Ogres pilsētas sakaru nodaļas

Ogre-1	Brīvības iela	38	t. 22615
Ogre-2	Daugavpils iela	68	t. 23605
Ogre-3	Mālkalnes prosp.	3	t. 24665
Ogre-4	Brīvības iela	113	t. 45602

IZMANTOJIET "OGRES PASTA" PAKALPOJUMUS –

TELEFAKSS:

Vēstules, dokumenti sasniedz adresātu jebkurā pasaules valstī no dažām minūtēm līdz stundai.

Šo pakalpojumu sniedz sakaru nodaļā Ogre-1 sarunu vietā, uzziņas pa tālruni 23865.

Ogres pasta starptautiskais faksa kods — 371-50-45707

TĀLSARUNAS:

Var pieteikt visās Ogres pilsētas sakaru nodaļās.

Tālrunis — ātrākais sazināšanās līdzeklis un tas savieno ar visu pasauli.

TELEGRĀFS:

Telegrammas var nosūtīt no visām Ogres sakaru nodaļām uz jebkuru pasaules valsti.

Telegramma — viens no ātrākajiem sakaru veidiem.

PASTS:

Visa veida pasta pakalpojumus sniedz pilsētas sakaru nodaļas. Sakaru nodaļā Ogre-1 darbojas starptautiskais paātrinātais pasts (EXPRESS MAIL SERVICE).

Pakalpojumus sniedz arī kurjerpasts, uzziņas pa tālruni 22615.

Ogres pilsētā ir organizēta centralizēta pasta piegāde.

Ogres pilsētas pasta indekss — LV-5001

OGRES KOMERCBANKA

CENTRĀLAIS OFISS

Brīvības iela 36

Ogre, LV 5001

Tālr. 22278, Fakss 7895000

LIELVĀRDES FILIĀLE

Lāčplēša iela 21

Lielvārde, LV 5070

Tālr. 54881

IKŠKILES FILIĀLE

E. Birznieka - Upīša iela 12

Rīga, LV 1011

Tālr. 785649, Faks 7828411

ATLANTIJAS FILIĀLE

Atlantijas iela 27

Rīga, LV 1015

Tālr./Faks 7353148

VISU VEIDU BANKAS PAKALPOJUMI!

LATVIJAS

KrājBANKA

OGRES

FILIĀLE

Preses ielā 4, Ogre

Tālr. 22631

Norēķinu konti Kredītkartes

Sertifikātu konti Depozīti

Maksājumu Vērtspapīru

pieņemšana konti

Ceļojumu čeki Kredīti

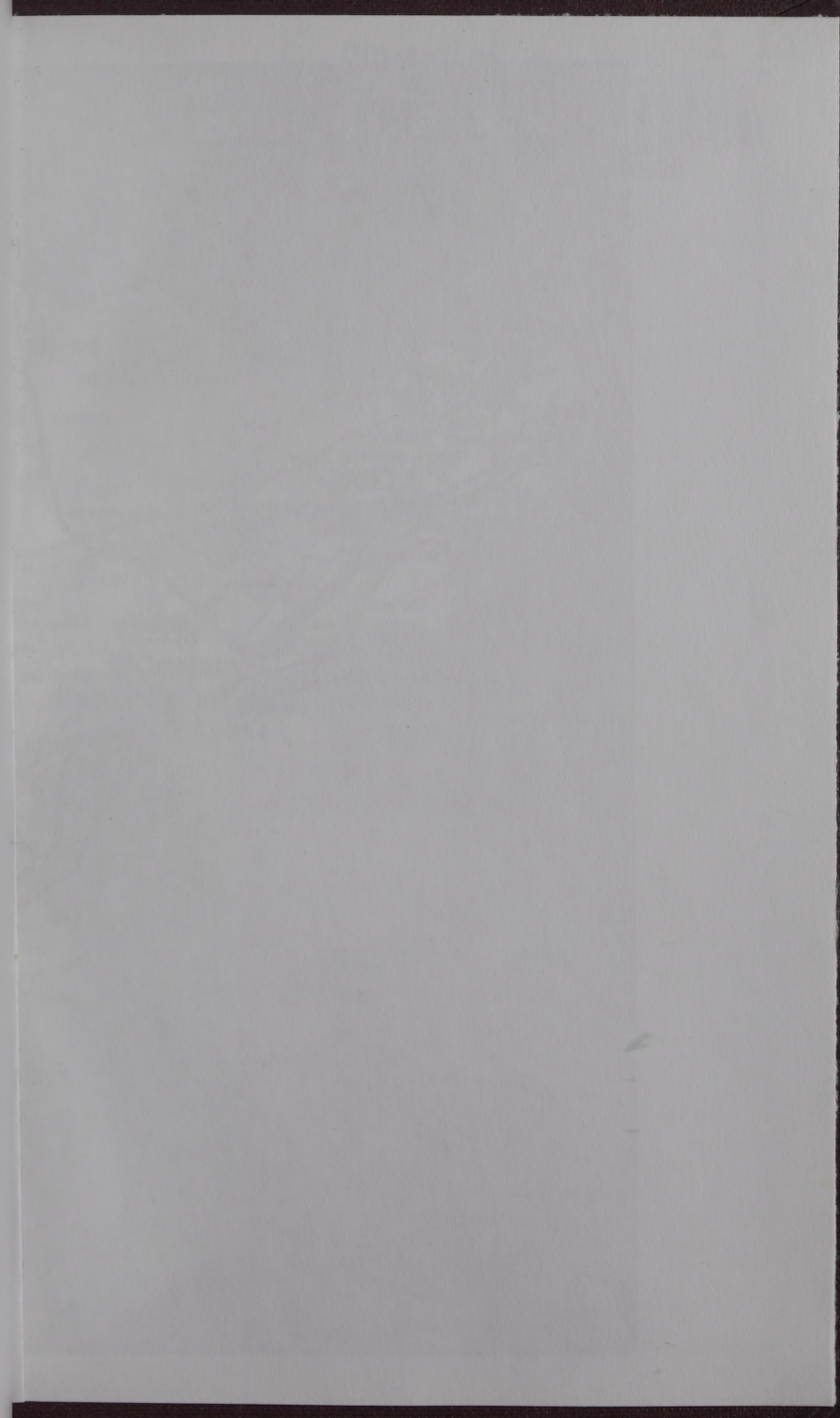

Mednieku iela 2, Ogre, LV-5001

Tālr. 21046, 44276, 24493.

Fakss 44275. Mob. tālr. 340818

- Melno metālu pirkšana un pārdošana
- Kravu transports no Latvijas ostām
- Zāģmateriālu tirdzniecība iekšējā un ārējā tirgū

OGRES RAJONS

0 4 8 12 km

1:400 000

OBLIGATAIS

EKSEMPLĀRS

CĒSU RAJONS

2.80

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303069656

APZĪMĒJUMI

- Ceļš ar melno segumu
- Ceļš ar grants segumu
- Uzlabots zemesceļš
- Dzelzceļš, stacija
- Valsts robeža
- Rajonu robežas
- Pilsētu un pagastu robežas

- iedzīvotāju skaits
apdzīvotajās vietās
	< 500	Tome	
	500 - 1000	Ogresgals	Ciems
	1000 - 5000	Suntaži	
	5000 - 20000	LIELVĀRDE	Pilsēta
	20000 - 50000	OGRE	
		Taurupe	Pagasta centrs

LIETUVA

98-3
| 378

